KAIS. KÖN. HOF- BIBLIOTHEK
75.615 C
Neu-

182. B. 97.

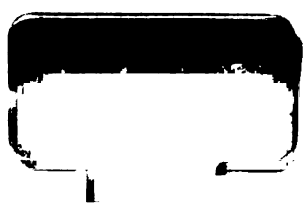

Digitized by Google

75615-C.

Österreichische Nationalbibliothek
+Z22681320X

Digitized by Google

Digitized by Google

Spisi Dalmatinskog Pokrajinskog Sabora

(Hitropisna izvješća)

Dne 26. Rujna 1864. otvorio se je Pokrajinski Sabor, i započeo je kao što sliedi:

N. P. C. K. Podmaršal Vladalac

LAZAR Baron MAMULA

stupi pred sabranom Skupštinom u puklo podne i reče:

Njegovo C. K. Apoštolsko Veličanstvo milostivo se je dostojalo naimenovati Gospodina Špira Viteza Petrovića Predsjednikom, a Gospodina Vinka Vuletića, Dubrovačkog Čeonika, Podpredsjednikom novog Dalmatinskog Sabora.

Čast mi je ovu Gospodu Visokoj Skupštini prikazati, i pozivam jih da svoja mjesta zauzmu.

Zatim Gospodin Saborski Predsjednik

D.r ŠPIRO Vitez PETROVIĆ

zauzev predsjedničko mjesto, otvori Saborisanje sa sliedećim

Govorom

Uslied milostivog čina povjerenja **Blagoćestivog i Velikodušnog našeg Cara** pozvan na **visoku** čast da i u sadašnje drugo doba predsjedujem na Dalmatinski pokrajinski Sabor, dočim javljam da je saborisanje otvoreno, pozdravljam u ovoj *Preuzvišenoj Skupštini* novi dolazak *Ustavnog Zastupništva* moje *Zemlje*, te novo pojavljenje one zakonite i najmogućnije djelatnosti, koja može toliko upliva imati u poboljšanju njezinih srećah.

Buduć je temeljito držati da će prekratak biti ovaj Zasjed, razložno biva da predstavljajući vam Gospodo, kratki račun ili kazalo saborskih stvarih, i ja se ograničim na one znakove, koji dočim vam pribavljaju obće poznavanje rečenih stvarih, priuzdržuju u isto vrieme, glede većeg djela njih, pomnjivo i podpuno opisivanje novomu računu, što će moja dužnost biti da vam prigodom budućeg vašeg zasjeda dostavim, to jest tada, kada će pomenuti račun dobiti važnost uslied pretresivanja, koja će istom započeti.

Glede njekoliko zakonskih osnovah, glede njekoliko saborskih željah, glede njekoliko poslanicah, čekaju se jošte naredbe za predjašnjih Saborisanjah izprošene.

Zakonske osnove njeke proiztekoše iz Vladinih predlogah, njeke pak iz svojevoljnih Saborskih riešenjah.

Izmed prvih broju se:

a) predlog o Obćinskom zakonu u njegova dva djela, Obćinskog Pravilnika i Izbornog Pravilnika;

b) onaj o uvedenju u Dalmaciji zemljištnih knjigah.

Što se tiče Obćinskog zakona, ono što je Sabor riešio za Saborisanje 1863. godine nije Carsku potvrdu dobilo, te o predmetu takove velike važnosti za našu Pokrajinu kroz saborski Zasjed, koi se otvori dne 2. Ožujka tekuće godine, novi Vladin predlog prispije. Ovaj novi predlog bude Saborom bez ikakve preinake primljen u Sjednici 18. Ožujka tekuće godine, i dotično riešenje bude po običaju na Carsko potvrdjenje putem Pokrajinskog Poglavice uzdignuto.

Poznato mi je iz Objave tek prije primljene, i koju ću vam sutra pročitati, da je Obćinski

Digitized by Google

zakon u svoja dva djela občinskog i izbornog Pravilnika Carsko potvrdjenje dobio, i da buduć se je već naredio prevod rečenih Pravilnikah u slavjanskom jeziku, proćiće se odmah zatim na naredjeno proglašenje toli u njemačkom jeziku, koli u oba zemaljska jezika.

Što se pak tiče Vladinog predloga o uvedenju u Dalmaciji zemljištnih Knjigah, i njega je Sabor su malo preinakah primio tečajem Saborisanja 1863. godine te nije ni sumnjati da će takove preinake prepriečiti udjelotvorenje zakona, koi dočim će obistiniti potrebita providjenja na sigurno ukamaćenje glavnicah, vele će olakšati i njihovo pribavljenje, i veliki će upliv imati na vjeresiju, na uzmnoženje koristnih proizvodah, te na dobrostanje zemlje.

Slobodno je nadati se, da će ovi zakon za buduće sabranje Carevinskog Vieća biti stavljen na razpravu i Carskomu potvrdjenju podvržen.

Kroz saborisanje 1863. godine Sabor Dalmatinski predložio je:

a) zakon o ukinuću povjerbah u Dubrovačkom Okružju;

b) zakon odnosno na to, da parnice medju zemaljske vlastnike, kmetove i težake stare države bivše Dubrovačke Skupnovlade prodju na iztraživanje i riešitbu sudbene Vlasti;

c) zakon o uvedenju njekih oprostbah carine na korist Dalmacije; i

suviše Sabor izprosio je u načelu novih zakonodavnih naredbah glede uvedenja Porote u Dalmaciji, i glede preinake kaznenog Zakonika.

Kroz saborisanje pak otvoreno dne 2. Ožujka tekuće godine Sabor je predložio Vladi Njegovog Veličanstva:

a) da Djaci Realkah u Dalmaciji budu izjednačeni s onim od Gimnazijah, te oprošteni od novačenja kad budu dobili prvi razred sa izvrstnošću u napredku i u ćudorednosti;

b) da sadašnje postupanje vrhu odkazah svršenog najma, jur obstojeće u poglavita okružna mjesta Zadar, Spljet, Dubrovnik i Kotor, i u gradu Šibeniku, bude protezano i na ostala mjesta Dalmatinske kraljevine podvržena k porezu kućarine po prihodu;

c) da nahodeći se Austrijanska trgovačka Mornarica zbog ràta medju Austriju i Prusiju s jedne i Danjsku s druge strane obustavljena u djelovanju, i usilovana da gnjie u lukama, budu Dalmatinski Brodovlastnici oprošteni od poreza na obrtnost i na prihod za cielu tekuću godinu.

Napokon tečajem svojeg predpomenutog saborisanja Sabor Dalmatinski, na počitanje Carske odredbe, preinačeći njeke paragrafe koliko svojeg unutrašnjeg Poslovnika, toliko i Poslovnika Zemaljskog Odbora (Gjunte), uzdignuo jih je na predlog pokrajinskog zakona, što je na Carsko potvrdjenje podnio.

Ovi su, Gospodo, svi poslovi koji Saborom obavljeni, još se nahodu neriešeni, i dobro je da jih u ovomu mojem računu imate pred očima složeni; a tim više odnosno na dužnost, koja će pripadati onima od vas koji će biti odabrani da sačinu pokrajinsku Gjuntu, da pospiešu, u koliko bude moguće, njihovo razpravljanje i svršetak; te i odnosno na nalog, što si imaju smatrati od Domovine primljen oni, koji će biti iz Dalmacije poslani kao njeni zastupnici na Carevinsko Vieće, da se gorljivo o tome bavu.

Mnogo ima zakonskih osnovah kod Gjunte gotovih, o mnogim nalozima, što je primila, dužna je da odgovori, i prevažne razprave, koje s razpuštenjem Sabora, kao što bijaše prije sačinjen, ostadoše prekinute, moraju se opet preduzeti. Dali to na svoje vrieme i kad budete opet sabrani, bez da se za sada nepropušti i ovo, da glede prekinute razprave o izjednačenju dvajuh zemaljskih jezikah N. P. Gospodin Državni Popečitelj izdao je važnih očitovanjah, koje će vam se sutra pročitati.

Za sadašnje saborisanje, zbog napomenute vam njene kratkoće, vaše je proučenje i vaše nastojanje osobito pozvano na pregledanje zemaljskog proračuna za sunčanu godinu 1865.; proračun, koi je gotov, i koi će se na Vaše razborno riešenje podnieti.

Dne 10. Ožujka t. g. pri otvorenju zadnjeg zasjeda ja izjavih, da pokrajinski pjenez, u istini predan u svoti od dvaest hiljadah fiorinah ili malo više, mjesecom teke prošastim

Digitized by Google

Veljače bijaše se uzmnožio do fior. 83,569 i novč. 87, većim djelom ukamaćenih i koristnih; i izjavih, da štednje od strane Gjuntine preduzete u naloženomu joj odpravništvu pokrajinskih Bolnicah davaše Saboru oblast da u predbiežnom računu 1865. godine smanji od 3 % okružni porez za dva Okružja Zadarsko i Spljetsko, koi porez takovim putem mogao se je od 16 obaliti na 13 %.

Glede vriednosti ili iznoska zaostatka u Blagajnici, ovaj sada dočim govorim sastoji iz fiorinah 70,000 ili malo više, te odnosno na svršetak mjeseca Veljače tekuće godine biva manjak od preko 13,000 fiorinah. — Ova manjak nemože ipak da vas začudi, ili da probudi opaznost Pokrajine, jer, kao što će te i Vi sami to uvidjeti prigodom proučenja predbiežnog računa i spisah, koji se odnoseći nanj dokažuju troškove dosada učinjene, manjak, i bez proračunanja fiorinah 11,000 plaćenih na podmirenje starog duga zbog Worspanna, treba pripisati okolnosti, radi koje, uslied glada koi je lani umorio pokrajinu, utjerivanje porezah otišlo je preslabo, i obistiniće se ove godine i tečajem doidućih mjesecah tekuće godine.

Što se pak neće moći dogoditi u predbiežnom računu 1865. godine, s prevarom nade prije temeljito začete, to je obalenje od 16 na 13 % okružnog poreza u dva Okružja Zadra i Spljeta; a to premda štednje koje su ga imale uzrokovati nisu se na zlo obratile, i takovo sredstvo na korist toli velikog djela zemlje svedjer je jedno te isto ostalo.

Dali zakonom 17. Veljače tek. god. od obijuh Komorah glasovanim i od Njegovog Veličanstva potvrdjenim, otete su Pokrajini podpomoći, koje je prije od Države primala, za dva Zavoda *zaludjenih* i *rodiljah;* podpomoći, koje sačinjavaju godišnju svotu od okolo 10,000 fiorinah.

To neće zavesti sobom posljedicu da se uzmnoži porez u dva Okružja Zadra i Spljeta, ali neće se žalibože moći udjelotvoriti ni odlučeno obalenje, dočim sadašnje štednje, koje su se htjele na tu svrhu obratiti, moraće se protivno obratiti na obustavljenje ovoga novog i nepredvidjenog razhoda pokrajinske glavnice.

S tim dokončan ovaj kratki pregled da vam tumačim i da pripoznate stanje stvarih shodno na iziskivanja sadašnjeg saborisanja i na granice njegovomu djelovanju odredjene iz gledišta njegovog kratkog trajanja, nedvojim, Gospodo, da ona velika nesreća koja je na Domovinu našu udarila kad je toli *Velikodušni Car* na takovi čin neobične strogosti došao, da razpušti Dalmatinski Sabor: nedvojim, rekoh, da će ovaj pretežki i jadikovni dogadjaj uzdržati u sebi korist od strane izkustva.

Dalmacija, a svaki od vas to znade, zbog pomršenih svojih proizvodah; zbog svojeg pučkog podučavanja, koi boreći se sa važnim težkočama slabo i mučno napreduje; zbog oskudice njezinog pučanstva; zbog nepodpunog i zanemarenog težanja svojih zemaljah; zbog prestanja svoje trgovine; i zbog unapredjenja, što iz mnogo gledištah njezina trgovačka mornarica iziskuje, — ćuti možda više nego druge pokrajine Carstva pospješnu potrebu, da osobe, koje imaju njezino pouzdanje, i kojima svoje zastupništvo povjerava, gorljivo i savjestno se bave o njezinim ćudorednim i materijalnim interesima.

Svakomu je poznato i svak ispovjeda, da takovi njezini ćudoredni i materijalni interesi nemogu se drugčije napried goniti i na poboljšanje odvesti, nego putem one iskrene i dostojanstvene sloge medju pokrajinskim Zastupništvom i Vladom Njegovog Veličanstva, koja sloga dopušta da se snage jednog i druge sdružu i k jednomu te istomu cilju složno težu.

Očevidno je po sebi, da oni javni činovnici, koji u pokrajini zastupaju Vladu, i kojima pripada da njezinom djelatnošću upravljaju, moraju kao najglavniji njihov interes to smatrati, da takovog se cilja mašu, uslied koga bude u obće poznato, te se uzmogne reći, da je Pokrajina mirna i njihovim odpravništvom zadovoljna

Pod takovim vidom možda nigda se neće prikazati shodnija prilika, ili prem kasno, i to riedko, od ove: da to jest k izvrstnomu Vladaocu, o čigovoj jakosti ljubavi i o čigovim dobrovoljnim i otčinskim namierama na korist Dalmacije niko nije nigda mogao dvoumiti, postoji blizu, kao što biva, osoba koja se u ovoj zemlji rodila, i koja s tolikim i tako sjajnim kakvoćama uma, nauka i besjede, što se u njoj sakupljene počituju, takovu sretnu priliku pokažuje, da pod odorom javnog činovnika kuca srce našeg Sugradjanina, te se u Njemu uosobljuje Vladin Povjerenik i Zastupnik, čovjek u isto doba pučkog i Vladinog povjerenja.

Digitized by Google

Njeko vruće pitanje, koje nas je jednoč razstavljalo, sada više neuzbunjuje duhove; i što se tiče narodnosti zemlje, ovo je drugo takovo pitanje, koje se nije nigda moglo, niti se sada ili u buduće može, ozbiljno razpravljati.

Glede toga nije potreba prizvati se na zgodopisje i na dokaznice ma i kakve bile, no dosta je obratiti oko na ovu Pokrajinu od vrletnih njezinih gorah tja do otokah što se dalje u more upeljaju, da se uvjerimo, a odmah dakako, da gdje neima tragovah usriedotočenjah iz dvajuh zgoda proizticućih: davnoga javnog vladanja, ili trgovačkih i obrtničkih trženjah; neima do jedne narodnosti i jednog jezika, tim više neoskvrnjen, sam i osamljen, što su one dvie slučajne zgode manje upliva nanj imale.

Dalmacija je Slavjanska zemlja, a dvoumiti o tome bilo bi ludost.

Iz takovog načela jedna svojevoljna i neizbieživa posljedica: dužnost to jest da se podpomogne koliko se većma može narodni jezik, da se njegov nauk promakne, da mu se napredci pospiešuju, da se njegovomu budućem zvanju put prokrči.

Ako može biti pod takovim vidom različnih mnienjah, razlika nebi nigda potaknuti mogla dužnost, koja po svojoj je naravi neoporečiva, dali morala bi se svedjer ograničiti na uzgredna pitanja sredstvah i vremena.

U sasvim protivnom smislu dogadja se, da kao što radi domoljubja i u izvršenju gradjanskih dužnostih treba gledati se slabosti i ljenosti, tako isto radi očevidnih uzrokah pravičnosti i pravde neima se dati povod na prenaglenje i na čezmiernost.

Počitovati sadašnjost u granicama pravednoga, posigurati sa nastojnim rodoljubjem što se igda može bliznu budućnost, ovo je, ja mislim, Gospodo, takovo načelo, koje je kadro, ako bude primljeno i izvršeno, da posrieduje medju raznim mnienjama; kadro da utieši razložito uzbunjene interese; i udušujuć i ovo užeživo medjusobnih mržnjah, kadro da medju nama slogu i mir povrati.

Nauk stoji glede jezika isto tako kao glavnica glede ruke koja ju izručuje; a ovu zadnju loše bi mogao promienuti ili namjestiti kada nebi to učinio sa izključenjem prvoga, ili bez njegove štete.

Ako izkustvo onoga na što nenadna ćutjenja duha privoditi mogu u razpravama, koja u svomu razvijanju često te često vuču sobom potrebu nagloga govora, koi tumači misao kao što mu se u prvi mah pameti pokažuje; ako takovo izkustvo, rekoh, nebi poslovao o pravom tumačenju mojeg smisla i nebi me iznevinilo, ja bi kao uvriedno smatrao, Gospodo, da vam napomenem, kako je uljudnost govora i načinah značaj nježne duše i izvrstnog odgojenja, i kako je želiti nju u svakoj osobi, isto tako je jamačno potrebita u podnašanju i u razpravama toli Uzvišene Skupštine, zvane, kao što pod svakim vidom tako i pod ovim najvažnijim, da dade dobar izgled puku, koi ju je sazvao da se njegovog zastupništva primi.

Takova uljudnost ništa nevriedi, nigda nije štetna, a ništanemanje u najveći dio stvarih čudnovato služi da promakne i sa medjusobnim zadovoljstvom spaja posebna i javna suglasja; ona se najkoristnijim načinom sdruži s onom slobodom rieči i mnienja, koja nije Zastupnikom povlastnica, ali pravo i dužnost u isto doba; ona je okvir koi osvjetljuje i urešuje sliku, sučut s kojom se sviest sdruži i koja joj procienu uzvišuje.

Napomenuh slobodu rieči i mnienja u vašim razpravama, niti nitko može nimalo dvoumiti, da ona mora da bude savjestno obslužena i da se s najvećom strogošću mora prepriečiti da si drugi zauzmu na nju upliva ili pritiskanja obaviti. S ove strane ne bez temelja opazilo se je, da u prošastim saborskim zasjedama ukorno se je pokazalo podnašanje njekoliko osobah, kojima se dozvoljavao ulazak na Galerijama, a to premda §. 73. unutrašnjeg Saborskog Poslovnika naredjuje da "uz saborisanje osobe "koje Saboru nepripadaju moraju mukom mu"čati, i gledati se ma kakvog dokaza pohva"ljivanja ili kudjenja."

To je podpuno prilično na naravni red stvari, na dostojanstvo i na čast Sabora, te i na njegovu slobodnu djelatnost, koja prestaje slobodnom biti i nepristojno pritiskanje pretrpljuje, kada na Galerijama stoji tko, uzvisiv sebe iz svoje osobne samovolje sudcem, te uzkraćujuć Zastupništvu svoje zemlje pripadajuće mu počitanje, usudjuje se učiniti očevidnih i više putah gromotnih dokazah pohvaljivanja ili kudjenja.

U mnogo prigodah badava je Predsjednikov zvončić nastojao da pretežki nered uzpregne, i badava se njegov glas orio, a svakako mo-

Digitized by Google

rało se štogodj ipak pripuštiti nenadnom prolazku od jedne na druge nastave, novosti, neizkustvu, i našoj poludnevnoj lahkopoticajućoj se naravi.

Ali takovi nered mora jednom prestati, i prestaće, a ja, Gospodo, stavljen ovdje kao odgovorni stražar mirnog i slobodnog Vašeg razpravljanja, i strogom dužnošću pozvan da ga posiguram od svakog izvanjskog upliva; ne samo što sam pribiti dao na vratih ulazka i na zidove Galerije izvornu stavku pomenutog §. 73. unutrašnjeg Saborskog Poslovnika, i ne samo što sam odredio potrebito nadziranje, uporaviću ipak, bez razlike na osobe, razborite vlasti mojemu zvanju prinadležne, da vam posiguram počitanje koje vas idje.

A ovdje svrših. Stavni pak, kao što smo svedjer, u vjeri, u podaničkoj ljubavi i u priklonu prama Blagočestivomu našemu Caru, zovem vas da mu samnom uzdignute trostruki **Živio.**

Živio Car.
Živio Car.
Živio Car.

Današnja je sjednica zatvorena.

Za sutrašnju sjednicu, koja će započeti u 9 ½ satih pr. podne, stoju u dnevni red sliedeći posli:

I. Izbor dvajuh privremenitih Tajnika.

II. Odluke o proučenju izbornih spisah Saborskih Zastupnikah.

II. Sjednica dne 27. Rujna 1864.

(Hitropisna Izvješća)

Prisutni

Predsjednik
Gosp. Vitez D.r PETROVIĆ.

D.r LUIGJI LAPENNA Dvorski Savjetnik
kao Carski Povjerenik.

Sjednica se otvara u 10 satih i 15 čas. pr. podne.

Predsjednik. Prisutnih Zastupnikah na broju ima 31; broj je zakoniti; sjednica je otvorena. Čast mi je ovoj Preuzvišenoj Skupštini prikazati c. k. dvorskog Savjetnika D.ra Luigja Lapennu kao od Pokrajinskog Poglavara izaslanog Povjerenika

Prvi je predmet dnevnog reda naimenovanje dvajuh privremenitih Tajnika na sastavljanje napisnika o sjednici. Na obslužbu onoga što je u načelu odredjeno od unutrašnjeg Saborskog Poslovnika glede tajnikah, njihov se izbor, polag § 8., obavlja putem izbornih listićah na prekopolovičnu većinu glasovah, koi u slučaju jednakog broja glasovah riešen je ždriebanjem. Ako ova Preuzvišena Skupština na to pristaje, ja ju zovem da sastavi izborne listiće na naimenovanje dvajuh privremenitih Tajnika.

Klaić. Opažam samo da je ovaj paragraf sadržan u drugo poglavje, koje dolazi poslje pregledanja izborah, te predmnieva da je Sabor uredjen. Mislim zato, da ili se drugčije mora postupati, ili da se Sabor prije o tome izjaviti ima.

Predsjednik Ja glede toga opažam, da se § 8. odnosi na Tajnike, koji su konačno naimenovani; ali kao što se odmah svakomu pojavljuje potreba napisnika, koi o Saborskim sjednicama račun predava, jer se svakako bez njega nemože djelovati; tako svedjer se u porabi primalo, da medjutim do pregledanja izborah i do konačnog naimenovanja Tajnikah budu naimenovana dva privremena Tajnika. Sva Gospoda koja i ovom prigodom takovu porabu primaju, neka se dignu *(Većina).* Izvolite sastaviti izborne listiće. Neka izvolu dva od gospode Zastupnikah primiti se pregledanja izbornih listićah. *(Gg. Zastupnici Mery i Maćedo pregledaju izborne listiće).*

Maćedo. Ostaju izabrani gospoda Nikolić i Vranković. Prvi je dobio 23 a drugi 24 glasa.

Predsjednik. Moljeni ste da stupite u vaše mjesto. Paragraf 10. unutrašnjeg Poslovnika prije svega naredjuje *(čita)*:

"§. 10. U svakoj sjednici Tajnici pripoznavaju broj prisutnih Zastupnikah, te ga Predsjedniku javljaju.

"Dužni su takove se porabe držati i u tečaju sjednice svaki put kada se Sabor nebi držao u zakonitom broju, kao što i prije glasovanja."

Digitized by Google

Izvolite dakle pripoznati broj prisutnih Zastupnikah i zabilježiti ga. Glede drugih nalogah izvoliće te obzir imati na dotične naredbe našeg unutrašnjeg Poslovnika.

Izvoliće gospoda Tajnici pročitati ova četiri dopisa, što sam od Poglavara Kraljevine primio.

Vrankovič (čita): "Dopis Preuzvišenog Namjestništva, s kojim dostavlja Carsku Povelju od 11 Kolovoza 1864, koja uriče sazvanje Sabora dne 26. Rujna 1864.„

"Dopis Preuzvišenog Namjestništva, s kojim se javlja Carsko naimenovanje Gospodina Viteza D.ra Špire Petrovića Predsjednikom, a Gospodina Vinka Vuletića Podpredsjednikom Sabora.„

"Dopis Preuzvišenog Namjestništva, s kojim se dostavlja Carsko potvrdjenje Občinskog Pravilnika.„

"Dopis Preuzvišenog Namjestništva, s kojim se na znanje donose njeka očitovanja Nj. P. Gospodina Državnog Popečitelja glede izjednačenja jezikah, i glede uzrokah koji uzkraćuju potvrdjenje dotičnih predlogah.„

edsjednik. Prelazeći sada na drugi predmet dnevnog reda, to jest na odluke što Sabor ima učiniti na proučenje spisah o izboru njegovih Zastupnikah, izvoliće prije svega jedan od gg. Tajnikah ovo pismo pročitati.

kolić (čita): Br. 1682 taj.

'oglavar kraljevine Saborskomu Predsjedniku.

Izvidjene kao što mi izborni Pravilnik nalaže spise o izboru Zastupnikah novog Dalmatinskog Pokrajinskog Sabora, čast mi je poslati jih Vašemu Presv. Gospodstvu za izvršenje onoga što se u drugoj stavki §. 52. pomenutog Pravilnika sadrži.

Primite i t. d.

U Zadru 23. Rujna 1864.

edsjednik. Izvolite sada pročitati poslanicu, koju je Gjunta Saboru učinila.

ikolić (čita):

Poslanica.

"Paragraf 52. obstojećeg izbornog Pravilnika za Dalmatinski Pokrajinski Sabor nalaže Poglavaru Kraljevine da Pokrajinskoj Gjunti pošalje spise o izboru Saborskih Zastupnikah zato, da jih Gjunta prouči i izvješće istomu Saboru učini, komu pripada neprizivno riešenje o primljenju izabranih.

Paragraf 2. unutrašnjeg Poslovnika, potvrdjen od prvog Dalmatinskog Sabora, pripoznaje Gjunti neizključivim i na tumačenje nepodvrživim načinom naloge, što joj pomenuti § 52. obstojećeg izbornog Pravilnika podieljuje. Odnosno na svoje zakonite zadaće, Gjunta očekivaše dakle da će joj Pokrajinska Vlada spise o novim izborima za sadašnji Sabor poslati, i našla se je za to prisiljena da se u tu svrhu obrati k Poglavaru Kraljevine s dopisom od 17 Rujna t. g. Br. 1639; ali ni zato budu joj spisi odpravljeni, niti bude obslužen stalni ustavni zakon, na komu je Gjunta svoju tražbu naslonjavala; pače biva to, da Vlada, zanemariv Pokrajinsku Gjuntu, one je spise poslala Preuzvišenom Saboru, svrhom da Predsjednik sazove gospodu Zastupnike da odluču o predmetu, očevidno o dvoumlju, ako će ustupiti spise Gjunti, ili povjeriti njihovo proučenje i izvješće osobitim iz sredine istog Sabora odabranim odborima.

Gjunta dakle, da od sebe odaleči svaku odgovornost, i s njom osvadu nehajstva prama dogadjajima koji su se u zemlji zbili, i prama ovomu, kao što ga ona smatra, oskvrnuću ustavnih zakonah odnosno na čin zaniekanog joj odpravljanja izbornih spisah: Pokrajinska Gjunta u podpunoj uporabi svojih zakonitih zadaćah prizivlje se na pravdu i na rodoljubje Preuzvišenog Sabora za to, da izvoli Poglavaru Kraljevine povratiti spise što mu je on uručio, i to za to, da u smislu §. 52. izbornog Pravilnika za Sabor Dalmatinski Poglavar Kraljevine takove spise odpravi Pokrajinskoj zakonito sastavljenoj Gjunti, zvanoj da jih prouči i da o njima Saboru izvješće učini.

U ovoj parnici o nadležnosti jest načelo, što si Gjunta kao dužnost smatra da sahrani, i ona to sa sigurnošću i s pouzdanjem čini, jer opotražeći k sebi zadaće §. 52. ona si prima nježnu i pretežku skrb i idje suprot uskorivanjam i neprijateljskim strastima, bez da njezini članovi uzmognu očevidno ikakvu drugu nagradu postići, do savjesti da sebi ni dostojanstvu zemlje uzmanjkali nisu.„

U Zadru 27. Rujna 1864.

Digitized by Google

Predsjednik. Buduć da ova jutros glasovana poslanica zastupa riešenje Gjuntine većine, i da se onomu izvješću pridružuje i protuglasovanje osobah koje ostadoše u manjini, tako ovoj Preuzvišenoj Skupštini ištem dopuštenje, da uzmognem protuglasovanje pročitati dati. Gospoda koja pristaju neka se dignu *(većina)*.

Nikolić (čita): "Saborski i Gjuntin u isto doba Predsjednik, zbog jasnog uzroka pristojnosti čuvam se da o glavnom pitanju mnienjam.

Nepristajuć ipak iz drugih gledištah uz glasovanje izvjestitelja, opažam prije svega, da Vladin čin jest čin ovršeni, odnosan na djelovanje koje joj Ustav pridržava i na njezina uvjerenja; uzrok usled koga i kad nebi bilo primljivo tumačenje od nje drugoj stavki §. 52. izbornog Pravilnika dano, Sabor nebi morao spise povratiti, dali po sebi popravku narediti i na takovo izvorno tumačenje previdjeti, da u buduće neizmienivim pravilom služi.

Opažam dalje, da bivajući kao što bivaju stvari, ono pitanje koje će Sabor danas odlučiti nije nego ciglo pitanje o nadležnosti medju Sabor i Gjuntu: pitanje koje će do malo sa tih biti riešeno; što postojeći, nedržim da je pristojno izvedenje od strane Sabora takovog spisa, koi cilja na to da opomene, dokaže i objavi, da kad bi isti Sabor riešio pitanje s pripoznanjem njegove nadležnosti, on bi to, po mnienju Gjunte, nezakonito i s oskvrnućem Ustava riešio.

To, pošto se meni čini, neidje, a to manje bi moglo ići, kada buduć Sabor sabran nebi se moglo dobiti vremena, čemu kao poglavitomu cilju Ustav u slučajevima osobnih izborah teži; — i kada suviše mislim da Gjunta nemože mimoići, da, primljeno u ovoj i u sličnim prilikama njezino mnienje, takovi bi se čin često dogodio, koi se u prvi mah nemože ino da pripoznaje kao protivan duhu i temeljnim načelima rečenog Ustava: čin to jest, da bi Sabor glede spisah odnosnih na njegovo izvorno sačinjenje i na unutrašnjost njegovog života, imao izvoliti ulazak i u njegovoj dvorani javnost mnienju osobah, koje kao njegovi članovi nebroju se i koje njemu nepripadaju.

Zato držim da Gjunti, iz obzirah zastupništvu njezine zemlje dužnih, drugo nepreostaje, nego da pričeka predstojeće riešenje i da ga kakvo bude počituje."

U Zadru 27. Rujna 1864.

Predsjednik. Ište li kogod rieč?

Carski Povjerenik. Poslanica od Gjunte odpravljena i u ovaj čas pročitana, proizvire iz §. 52. izbornog Pravilnika. I do istine ovaj je paragraf, koi, pošto se Poglavaru Kraljevine čini, pozvan je da rieši pitanje. Moja je dužnost kao Vladin zastupnik, da izjavim razloge zbog kojih Poglavar Kraljevine s pošiljanjem spisah Saboru nije cienio da oskvrnjuje Ustav, nego da podpuno njegovim iziskivanjam posluži. Poslanica, koja se malo prije spomenula, poziva samo jedan dio §. 52., to jest njegovu prvu točku, koja ovako glasi *(čita)*:

"Svekolike izborne spise ima Poglavar Kraljevine odpraviti Pokrajinskoj Gjunti, koja će jih prosuditi i zatim izvjestiti o njima Pokrajinski Sabor, kojemu pripada odlučiti, da li će se koi izabranik pustiti na Sabor ili ne (§. 30. pokrajinskog reda.)"

Ali ovaj § i drugu točku sadrži, koja je sliedeća *(čita)*:

"Pri *prvom* izbiranju, *koje se obavilo bude po ovom izbornom Pravilniku*, imadu se svi izborni spisi odluke radi neposredno predati Pokrajinskoj Gjunti."

Paragraf 52. bez dvojbe dva sasvim različita slučaja sadrži i dva načina Poglavaru Kraljevine naznačuje da posluži dužnostima njemu iz rečenog §. i iz prvašnjeg §. 51. proizticućim. Po mnienju Poglavara Kraljevine prva se točka §. 52. odnosi na druge izbore, na *sliedujuće* izbore, poslje onog *prvog* izbora (obći izbor) s kojim novi Pokrajinski Sabor u život stupa. Pod riečima: "pri *prvom* izbiranju", druge točke, u smislu Poglavara Kraljevine, očevidno se razumieva ono izbiranje "*u komu se obavljalo bude po ovom izbornom Pravilniku*", u komu su to jest uporavljene sve one naredbe, koje se odnosu na izbiranja budi Zastupnikah iz zborah većih poreznikah, budi onih iz gradovah i trgovačkih Komorah, budi napokon onih iz vanjskih obćinah; koje se u jednu rieč odnosu na svukoliku Pokrajinu i na sve zbore (obći izbor). Ovo je uprav *prvo izbiranje*, i taj se do istine ima držati ako se u obzir uzmu sliedeće rieči: "*u komu se obavljalo bude po ovom izbornom Pravilniku*»; rieči, koje su uprav razbistrenje prvašnjih "*prvi izbor*», i odnosne su na slučaj da *sve* naredbe ovog Pravilnika budu uporavljene, a ne *pojedince*, kao što biva u *sliedujućim* izborima,

Digitized by Google

budi zastupnika jednog grada, ili jedne trgovačke Komore, ili jedne vanjske občine, ili jednog zbora većih poreznikah, koi zastupnik zbog jednog ili drugog uzroka mora da obustavi svoju djelatnost, zbog ostavke to jest, ili zbog smrti, ili zbog druge zakonite zaprieke. Da je takovo tumačenje i naravno i spodobno duhu zakona, to bi se očevidno pokazalo kad se promisli, da u prvom slučaju, to jest u drugim, sliedujućim, posebnim izborima, članovi Pokrajinske Gjunte jesu i članovi istog Sabora; jesu ljudi, koji imadu pravo toli da predlaže, koli da glasuju o primljenju ili odbačenju Zastupnikah; jesu ljudi, kojima je do zakonitog interesa da njihovim sudrugovima budu jedino pozvani oni, kojih je narodno povjerenje na takovo najplemenitije zvanje namienilo. Protivno, u slučaju druge točke, koja se odnosi na *prvo* izbiranje, to jest na ono koje se, kao što rekoh, tiče občeg izbiranja, onog izbiranja s kojim započimlje redno doba novog Sabora: stvar se pod sasvim drugim vidom pokažuje. U ovom slučaju moglo bi se dogoditi, da svi oni koji sačinjavaju prestalu Gjuntu nebudu slučajno u novom Saboru opet izabrani; te posljedicom toga, da njemu nepripadajući i nebuduć njegovi članovi, ne samo nisu opunovlašćeni da upliva imadu s njihovim predložiteljnim ili konačno riešiteljnim glasom u glavnoj stvari izbora, dali da po unutrašnjem Poslovniku i po Ustavu nemadu ni pravo da u dvorani ulaze. I do istine u smislu §. 51. Ustava nemože ući ni u skupštinu udionistvovati nego onaj, koi je pripoznan kao izabrani zastupnik, ili o komu se valjanost izbora predmnieva polag one vjerodokaznice, što je Poglavar Kraljevine uoblašćen u smislu §. 51. da izruči. To takodjer naredjuje § 75. unutrašnjeg Poslovnika (*žita*):

„Nijedna osoba Saboru nepripadajuća pod kakvom izlikom može ući u dvoranu gdje njegovi članovi sjedu.„

Da članovi prestale Gjunte, koji nisu opet izabrani, nisu članovi novog Sabora, to je očevidno i jasno dokazuje i pregledanje § 14. Ustava. Zastupnički nalog po §. 6. Ustava u slučaju rednog doba Sabora traje šest godinah, ali prestaje odmah kad je Sabor upotrebljenjem Caru priuzdržanog prava razpušten.

Po mnienju Poglavara Kraljevine imalo se je dakle u sadašnjem slučaju, koi se odnosi na početak nove Saborske dobe, poslati izborne spise istomu Saboru, uporavljenjem druge točke a ne prve točke §. 52.

Ali i kad bi sumnja bila o takovom tumačenju, i kad bi još dvoumno bilo kakvo mora da bude tumačenje dvijuh točkah § 52., Vlada bi bila cienila da odpravljanjem spisah Skupštini i riešenjem pitanja, u koliko se Vlade tiče, tako da neostane oštetjena glavna stvar, počituje dostojanstvo i samoupravu iste Skupštine. I do istine, Poglavar Kraljevine odpravljajuć, kao što je učinio, spise Saboru, podao mu je mogućnost da jih preda za proučenje i izvješće ili prestajućoj Gjunti, ili naročitim odborima iz njegova njedra; dočim u protivnom slučaju, to jest da je Poglavar Kraljevine drugčije postupao te odpravio spise Gjunti, pitanje bi bilo oštetjeno i kad bi Sabor držao da je slučaju prilagodjena druga točka § 52. izbornog Pravilnika, jer bi spisi medjutim podvrženi bili k proučenju nenadležnog suda, koi bi preuzeo bio na izbore onaj upliv, što mu Sabor u takovoj podmieni nebi htjeo dopuštiti.

Ovi su razlozi naveli Poglavara Kraljevine da odpravi spise Saboru, i s tim On misli da je ugodio iziskivanjam § 52. izbornog Pravilnika i onim obzirima, što je imao i svedjer će prama Skupštini imati.

Klaić. Ako uzimam rieč o ovom predmetu, nečinim to u interesu stvari, jer bilo da Gjunta prouči izborne spise, bilo da jih prouči odbor od strane Saborske naimenovan, riešenje o primljenju napokon pripada Saboru, i cielo i neuvriedjeno ostaje njegovo pravo. Ali ja uzimam rieč za to, što držim da je od Vlade uporavljeni postupanjem Ustav očito oskvrnjen bio; niti razlozi što je častni Gospodin Carski Povjerenik naveo da tumači Vladinu misao, kadri su da me protivno uvjere.

Prije svega, prije nego udjem u glavnu stvar pitanja, odgovoriću gospodinu Carskomu Povjereniku glede zadnjeg predmeta o komu je besjedio, to jest glede učinjenog očitovanja, da je Vlada u dvoumnom slučaju za dobro našla da odpravi spise Saboru, svrhom da Sabor o tome rieši. U ovom poslu izbornih spisah zadaće koje Vlada mora obaviti jasno jih Ustav naznačuje. Ustav naredjuje, da spisi dotičnih Političkih Vlastih budu Poglavaru Kraljevine odpravljeni. Poglavar Kraljevine pregleduje spise, pazi da medju izabrane nebude onih, kojima se prilagoditi mogu iznimke u § 17. uzdržane; te izdaje dokaznice o izboru, i mora odpraviti spise Gjunti i Saboru. Po naredbi § 52. Poglavar Kraljevine u takovoj nje-

Digitized by Google

govoj zadaći nipošto nepostupa nezavisno, nego postupa kao podvržena stranka izvršiteljne vlasti, na čelu koje stoji Popečiteljstvo, ili ako se to hoće i osoba Njegovog Carskog Veličanstva, koja mu je vrhovni Poglavar. Ako se kakva dvojba Poglavaru Kraljevine pojavljivala, ako je on dvoumio komu će izborne spise poslati, Gjunti li ili Saboru, njegova je dužnost tada bila da pita o tomu točno obavješćenje, da sigurno sazna kako će postupati. Ja daklen mislim, da, odkad se je Poglavar Kraljevine odlučio poslati spise Saboru, on nije sumnjao, i da je mislio da takovim postupanjem naredbe Ustava izvršiva.

Evo me sada na glavno pitanje, to jest ako su se izborni spisi imali poslati Gjunti ili Saboru. Gospodin Gjuntin Predsjednik i jedan od gospode Prisjednikah, uzbijajući sa njihovim protuglasovanjem predlog iste Gjunte, držali su se svršenog čina. Ja glede mene svršenog čina neću se držati, premda je u naše vrieme vrlo zgodan i vele uporavljen. Ja se svršenog čina neću držati, ali pregledajuć § 52. izbornog Pravilnika vidim gdje on jasno kaže (*čita* § 52.). Sa riečma *prvi* izbor očevidno se razumieva onaj prvi izbor, s kojim je Pokrajinski Sabor život i biće dobio; to jest onaj izbor, koi se je obavio u Ožujku 1861. godine. Sliedujuće rieči (*čita*) odnosne su na ono doba, a nipošto na obće izbore. U inim paragrafima, o kojima neznam sada koji su, i gdje se predmnieva govoriti o izborima s kojim se Sabor ponavlja, jasno je rečeno *obći izbori*. Da je zakonodavac htjeo razumieti ovdje obće izbore, bio bi se služio rieči "obći„. Glede druge točke (*čita*). Gospodin Carski Povjerenik opazio je, da takovim riečima imaju se podrazumieti oni izbori, u kojima su sve naredbe izbornog Pravilnika ovršene, te obći izbori. Ja nikakvu razliku nenahodim medju naredbe izbornog Pravilnika o dopunitbenom naimenovanju jednog Zastupnika, i one o naimenovanju 41 Zastupnikah. U prvom slučaju mjesto svijuh zborah sabere se samo jedan, i dosta. Jedina se neznatna razlika odnosi na proglašenje izborah; koje se glede obćih izborah, te i onih vanjskih občinah i gradovah, mora učiniti putem Pokrajinskog Časopisa; dočim u slučaju posebnog izbora, za gradove i vanjske občine, to se samo u dotičnoj Občini čini. Odnosno na prigovor učinjen o nepristojnosti, da u slučaju neponovljenog izbora prisjednikah stare Gjunte, stupe u Sabor i učine izvješćah i predlogah osobe, koje mu nepripadaju: takovi će prigovor možda razložit biti, i dotični predmet moće vrlo dobro služiti u slučaju, kad se bude razpravljalo o Pokrajinskom zakonu, s kojim bi se htjeo preinačiti paragraf; ali u sadašnjem slučaju on pred jasnim sadržajem zakona pada. Carski Povjerenik reče, da njeki paragraf pokrajinskog Pravilnika naredjuje, da u Sabor nemoguući nego osobe koje mu pripadaju, i da takova naredba potvrdjivaše njegovo mnienje, to jest da članovi stare Gjunte nebi mogli ući u slučaju kad nebi opet bili naimenovani. Necienim da takova naredba obće prilagodjenje nahodi. Mi ove godine slučaj imamo, da moraju se od Gjunte Saboru dostaviti predračun 1865. i podračun 1863. godine. Sabor dakle svrhom da jih pretrese i odobri moraće izjasnenjah tražiti; a takova izjasnenja niko mu jih neće moć podati, nego stara Gjunta. Neka se protiv tomu nereče, da buduć dva člana prestale Gjunte stupiše u ovaj Sabor, ima tko može potrebita izjasnenja podati; jer to se je vrlo lahko moglo i nedogoditi. Moglo se je dogoditi da nijedan od petorice Gjuntinih članovah nebude Zastupnikom naimenovan, i tada moralo se je takodjer pozvati gospodu Prisjednike prošaste Gjunte, da sada pomenuta izjasnenja podadu. Pokrajinski Ustav jasno o tome govori. On kaže, da Prisjednici prestaju od njihove radnje kad je nova Gjunta naimenovana; što je i naravno, jer bivajući po sriedi odpravništvo, mora se predanje reda obaviti, a ovo se nemože obaviti nego kad je već nova Gjunta svoje djelovanje preduzela.

Ovi su razlozi zbog kojih ja držim da je § 52. glede toga prejasan i da nedopušta dvojbe, to jest da se izborni spisi moraju poslati na pregledanje Gjunti. Gospodin Predsjednik u protuglasovanju njekako predlaže, da isti Sabor učini putem pokrajinskog zakona izvorno tumačenje paragrafa o komu je razprava, i da medjutim Sabor svoju zadaću obavi po Vladinom predlogu. Ako se dvojba o paragrafu kao što je sastavljen primi, ja zovem najvještijeg sačinitelja zakonah da ga jasnije sastavi; ako se izključi rieč *prvi*, ja neznam kakvu drugu rieč talijanski jezik posjeduje da jednu te istu stvar naznači, to jest *prvi izbor*, o komu namienjaše zakonodavac u drugoj točki § 52.

Kad se radi o tumačenju zakona, takovo tumačenje mora prije svega proizteći iz sastavljenja svojih članakah, a nigda iz predtečnostih kako je srećom tumačen bio. Dali ako predtečnosti nevriede da ga tumače, vriede i-

Digitized by Google

pak da potvrde tumačenje kad se ovo srećom pokazuje dvoumno. Mi imamo u ovom poslu predtečnost Istrijanskog Sabora. Istrijanski Sabor bio je razpušten isto kako Dalmatinski Sabor. Novi se je Sabor sabrao, i malo koji od starih članovah koji ga sačinjavaše bijahu opet izabrani, a medju ovima nijedan od Gjuntinih Prisjednikah, a ni sami Pokrajinski Kapetan. Sasvim tim Gjunta je izborne spise pregledala, spravila je izvješća, i jedan od starih Prisjednikah bude pozvan da u novi Sabor udje i da u njemu govori.

Ali i drugu predtečnost, koja k cilju vrlo bolje služi nego Istrijanski Sabor, mi ga u našem Saboru imamo: hoću da rečem u razpuštenom Saboru. Ovaj je Sabor razpravljao i dokončao predmet u saborisanju 1863. godine, kad se je razpravljalo o unutrašnjem Poslovniku. Prvo poglavje unutrašnjeg Poslovnika govori o pregledanju vlastih (*čita*), a Sabor kad ga je odredio bio je vodjen od načela, da samo pri prvom izboru isti je Sabor imao pregledati izborne spise, a da odsele imalo se takovi nalog Gjunti ostaviti. Da je Sabor htjeo da u budućim prigodama isti Sabor pregleda spise, bio bi naročiti paragraf u tu svrhu sačinio. Častni Zastupnik Giljanović razložeći njegov predlog uprav o predmetu što ga je malo prije častni Lapenna naveo, to jest da je nepristojno da u Sabor udju i govore osobe koje mu nepripadaju, predloži da pri ponovljenju zakonotvorstva nakon šest godinah ili u slučaju razpuštenja sami Sabor mora pregledati spise. Evo kako se je o tomu Zastupnik Giljanović izrazio (*čita*):

"Paragraf 2. nesadrži nego jedan sami slučaj, to jest primljenje novih Zastupnikah tečajem šesterogodišta. Dogadja se ipak i drugi slučaj: ovaj se odnosi na primljenje svijuh Zastupnikah nakon iztečenja šesterogodišta, ili poslje Saborskog razpušća. Paragraf 2. veoma je obći, ili sadrži slučaj sasvim posebni. Necienim da u po meni napomenutom slučaju predlog pripada Gjuntinim zadaćama. Ustav u § 14. naredjuje, da Gjunta u šesterogodište naimenovana postoji i početkom novog šesterogodišta, dokle god nebudu izabrani novi Zastupnici i novi Prisjednici na tu svrhu. Ustav ipak naredjuje suviše, da Zastupnici Prisjednici iz kojih je sačinjena Gjunta, koji u sljedujućem šesterogodištu nebudu izabrani, nemadu glasa. Ja mislim da bi se imalo ovoj nedostatnosti u poslovniku doskočiti prilikom ponovljenja, budi da se ovo dogodi sa iztečenjem urečenog šesterogodišta, ili sa naimenovanjem zbog Saborskog razpuštenja. Komu će se povjeriti nalog o pregledanju oblastih? Ova je važna nedostatnost, o kojoj unutrašnji poslovnik negovori. Zato bi predložio da k § 2. bude dodana izpravka: "Prigodom ponovljenja Sabora, ili zato što je šesterogodište izteklo, ili zato što je Sabor prije iztečenja urečenog roka razpušten, pregledanje oblastih moraće se obaviti u smislu § 52. izbornog pravilnika."

Ja sam se protivio takovomu predlogu častnog Giljanovića, a ove su ondašnje moje rieči (*čita*):

"Paragraf 52. izbornog Pravilnika naročito govori "prvom izboru", to jest o onomu s kojim je počeo postanak Sabora. Slučaj za budućnost nemože se više pojaviti, a za sve ine slučaje predvidja pomenuti paragraf, a s njim 30. pokrajinskog Pravilnika. U slučaju ponovljenja zakonotvorstva a i u onomu razpušta, Gjunta, kao odpravnička grana Sabora, ostaje u djelovanju dok nije izabrana nova Gjunta; i ovoj Gjunti koja je u djelovanju ostala moraju se sve spisi odnosni na izbor poslati, i ona je dužna da jih pregleda i da o njima izvjesti."

Zastupnik Serragli podupiraše častnog Giljanovića; mene je protivno podupirao onaj koi mi je danas protivnik, to jest častni Lapenna. Evo njegove istovetne rieči (*čita*):

"Paragraf 14. Ustava, druga točka, izriečno se izražava ovim riečima: "slieduje ipak i poslje iztečenja roka Pokrajinskog Sabora, kao što i u slučaju njegovog razpušta, dokle god novi Pokrajinski Sabor drugu Gjuntu nenaimenuje. Tko prestaje biti članom Pokrajinskog Sabora sliedovateljno prestaje biti članom dotične Gjunte." Ustav dakle stalno sadrži slučaj o komu je govor, narediv̌si da Gjunta mora nastavljati svoje zadaće u obće, te i onu § 52. izbornog Pravilnika, to jest predložiti primljenje ili izključenje novoizabranih Zastupnikah, dokle god nova Gjunta nije naimenovana. Preinaka gospodina Giljanovića protivila bi se onoj neizbježivoj naredbi Pokrajinskog Ustava, a ja zato držim da se njegov predlog mora i pod ovim vidom odbaciti."

Na dalnja opiranja častnog Giljanovića, još Zastupnik Lapenna nastavljaše (*čita*):

Digitized by Google

"Prva stvar koju Sabor ima učiniti pošto je sabran, jest ona o pregledanju oblastih. Polag pojma častnog Zastupnika Pulića Sabor bi imao naimenovati novu Gjuntu prije nego se razvidi ako li Zastupnici prava imadu da u Skupštini stoju, prije dakle nego je Sabor zakonito ustanovljen. Čini mi se da ovo načelo jamačno se protivi slovu i duhu Ustava. Prvi korak, prvo djelovanje Sabora jest ono, da razvidi ako su zakonito izabrani bili Zastupnici koji ga sačinjaju. A stalno je da ovaj korak mora predteći izbor Gjunte. I pod ovim vidom cienim se uoblašćenim, da uzbijam izpravku gospodina Zastupnika Giljanovića; zato to jest, što nahodim potrebito da se ima kakvi temelj, koimudrago predlog prikazati novom Saboru, koi mora da predje k pregledanju oblastih prije nego k ikakvom drugom poslu njegovog zvanja: temelj ili predlog, koi nemože nego od predjašnjeg Sabora proizteći."

Uslied takovog kriepkog razloženja častnog Lapenne, Sabor predje na glasovanje, a izpravka Zastupnika Giljanoviča bude velikom većinom odbačena. To znači da je predjašnji Sabor velikom većinom riešio, da pregledanje spisah pripada Gjunti, kao što joj pripada učiniti predloge i izvješćivati Sabor. Zbog ovih razlogah ja stojim dakle s Gjuntinim predlogom, to jest da: "Sabor povrati izborne spise "Poglavaru Kraljevine svrhom da on svoje "zvanje obavi u smislu prve točke § 52. iz-"bornog Pravilnika."

Mery. Meni se nečini da je točno razloženje častnog Zastupnika Klaića, glede, to jest, očitovanja da je Sabor u svom prvom saborisanju riešio pitanje o komu se razpravlja; jer je on naveo mnienje od bivšeg Zastupnika Giljanovića izjavljeno, i ono izjavljeno od častnog Lapenne.

Zastupnik Klaić htjeo bi s tim vjerovati dati, da je prvi Sabor riešio pitanje o komu mi razpravljamo, što se nemože reći. Pitanje stoji dandanas u istom položaju u komu je tada stajalo. Vlada je mislila da se svi izborni spisi moraše Saboru povratiti, dočim častni Klaić misli da se takovi spisi imadjahu Gjunti poslati. Zakon, kao što je častni Carski Povjerenik D.r Lapenna vrlo dobro opazio, zakon o ovom predmetu neda jasno očitovanje. Gospodin Zastupnik Klaić drži da ga daje. Meni se čini da ga neda. Dvojba svedjer postoji; a ja mislim, da odpravljanje spisah što je Vlada učinila Saboru nesamo što je najbolje djelo koje se u ovoj prigodi pokazivalo, dali i odgovara na obća načela naravnog prava, jer Skupština, koja si prama zemlji prima odgovornosti svojih djelah, ima po pravdi pravo da pregleda i oblasti njezinih članovah. Ova je navada koja se svugda uporavlja, u koliko su na moje znanje Ustavi velikih Evropejskih Državah. Nigdje, u nikakvom saboru nisam vidio, u koliko dotični ustavi naredjuju, da drugo tjelo različito od onoga same Skupštine pregleduje oblasti. Kad se novi sabor ustanovlja, prvo djelo koje se čini jest ono o naimenovanju privremenitom Predsjednika i Podpredsjednika, i pak ono Tajnikah, te pregledanje oblastih, a ovo se pregledanje putem naročitih Odborah čini. Ja dakle, mjesto da uvidjam kakvo oskvrnuće Ustava, u Vladinom činu, pripoznajem počitovanje što je ona učinila prama onim temeljitim načelima, iz kojih naša politička prava proizlazu. Ja zato mislim, mjesto da se Sabor može zvati kakogodj uvriedjen s ovim postupanjem Vlade, imao je hvaliti i blagodariti joj na takovom obziru prema visokoj Skupštini upotrebljenomu; te predlažem da na svršenje ovog pitanja, koje se čini da nikakvom praktičnom posliedicom neće uroditi, budu naimenovani naročiti odbori, da osobito predju na pregledanje oblastih.

Klaić. Ja mislim da najveće počitovanje, što Vlada može učiniti Skupštini i puku kojega ona zastupa, jest poštovanje zakona. Ja pripuštam s častnim Meryem, kao što sam malo prije rekao, da je naravnije i pristojnije da se novi Sabor po sebi bavi o proučenju opravdajućih spisah članovah iz kojih je sačinjen. Krasni su i dobri pozovi što je on učinio na naravno pravo, na porabu drugih saborah, ali ovdje ništa nekoriste i dolazu da prama izričnim zakonskim naredbama sunu. Istina da je navada saborah po sebi pregledati oblasti, ali, kao što je i on sam malo prije takodjer spomenuo, jest i navada drugih saborah naimenovati svojeg predsjednika i podpredsjednika (a to nipošto prije, nego poslje pregledanja oblastih, jer prije pregledanja oblastih najstariji preduzima predsjedništvo), dočim kod nas naimenovanje predsjednika i podpredsjednika vladino je naimenovanje, a oni su takovi prije još nego se znade jesu li pravi zastupnici. I ova je nepravilnost, ali mi ju moramo poštovati, jer je zakonska naredba. Ja nisam pak držao da je Sabor riešio pitanje, niti da se ovaj Sabor nema o njemu baviti; ali pozvao

Digitized by Google

sam stvar samo na podupiranje mojeg mnienja, koje svedjer nepromienljivo ostaje, to jest da Ustav priuzdržava Gjunti proučenje spisah, kao što Saboru pravo da odluči o primljenju. Opetujem, pitanje koje nas bavi nije nego od samog načina, jest pitanje o poštovanju Ustava. Ovo je jemstvo za nas, jemstvo za Vladu; jest temelj naših medjusobnih pravah i dužnostih.

Lalić. Zastupnik Klaić opaža da ovo nije pitanje nego o načinu, kao što u istinu i nije, dočim Saboru pripada riešenje ako su izbori pravo ili drugčije učinjeni. Navadja da strogo valja poštovati Ustav, a da u pošiljanju spisah koje je Vlada učinila Saboru, a ne Gjunti, dogodilo se oskvrnuće Ustava. Ja mislim da se takovo oskvrnuće nije dogodilo, i cienim da ako se kakva dvojba pokaže o tumačenju zakonah, ovi moraju se tumačiti tako da se nedogadjaju nepravilnosti; a ja mislim da bi se i dogodile kad bi se na rieči "prvi izbor„ imalo ograničiti samo doba, to jest poslje nego je proglašena bila Povelja od 26. Veljače. Ja prvim izborima razumievam i one koji sliede poslje sabranja novog Sabora pokle je predjašnji razpušten, kao što se je u Dalmaciji dogodilo. Tri zastupnika, koji su članovi stare Gjunte, ovaj put nisu opet zastupnikom izabrani. Pripuštiv da se ova Gjunta mora baviti o pregledanju izbornih spisah, što bi se dogodilo kad njezini članovi nisu zastupnikom izabrani? Težka bi se nepravilnost dogodila, da bi u Saboru ušle osobe, koje nemaju nikakvo zvanje, koje nisu zastupnici. A to Ustav nedozvoljava. Meni se čini da častni Zastupnik Klaić nije dovoljno ovaj prigovor oprovrgao. Držeći se riečih Ustava, on hoće da Gjunti pripada pravo da prouči izborne spise: Ali kojoj li Gjunti? Onoj, koja se u djelovanju nahodi kod Sabora; nigda Gjunti, čiji članovi, okrom jednoga, nisu bili opet zastupnikom naimenovani; meni se čini da o ovoj Gjunti nema više govora. Ustav kaže ipak, da Gjunta postoji doklegod nova nije izabrana; ali takovu točku valja tumačiti tako, da se rečeno postojanje odnosi na ono što se tiče obćeg odpravništva i na obavljanje tekućih poslovah; ali glede čina tolike važnosti kao što je onaj o pregledanju izbornih spisah, ja mislim da ako se kakva dvojba pojavlja, nevalja tumačiti zakon po slogu riečih, no po duhu istoga zakona, i tako da se nedogode neprilike i neprikladnosti, što bi se za cielo dogodilo kad bi u Sabor ušle osobe koje mu nepripadaju.

Maćedo. Zakon je tako jasan, da po mojemu mnienju netreba mu tumačenjah. Gospodin Zastupnik Lalić da podkriepi svoj govor upotrebljava rieči "prvi izbori„, dočim se u drugoj točki § 52. čitaju rieči "pri prvom izboru„ (*čita*). Iz upotrebljenja riečih "pri prvom izboru„ mjesto onih s kojim se je častni Zastupnik Lalić poslužio "prvi izbori„, očevidno se uvidja da paragraf se odnosi na onaj prvi izbor koi je oživotvorio ustavni sustav u Dalmaciji, te na onaj prvi izbor s kojim postade pokrajinski Sabor. Mi osim jasnog smisla § 52., imamo i jasni smisao pokrajinskog Pravilnika, koi u § 2. naredjuje (*čita*). Mi suviše imamo tumačenje u predjašnjem Saboru dano o naredbi Ustava, a mislim da nema potrebe tumačiti paragrafe kad su ovi paragrafi očevidno jasni; te pristajuć uz predlog častnog Zastupnika Klaića i podupirajuć ga, ištem da se predje na glasovanje.

Lanza. Pristajući uz mnienje koje je izjavila manjina Gjunte i častni Zastupnik Lalić, moram opaziti, da po § 22. unutrašnjeg Poslovnika ostaje vazda u oblasti Saborskoj odlučiti ako koimudragi posao, ma koimudrago bio mu početak, mora se osobitomu odboru poslati da ga prouči. Nezavisno dakle iz časti jednomu pokrajinskom zastupništvu dužne, komu nebi pristojalo da povjeri sudu izvanjskih osobah valjanost dotičnih izborah; iz naredbe predpomenutog paragrafa proizlazi, da i predlozi što bi predjašnja Gjunta mogla donieti glede valjanosti zbivših se izborah, Sabor mogao bi jih poslati na proučenje i na mnienje osobitog odbora. U takovom slučaju mi nebismo imali nego zlosretan gubitak vremena; rekoh zlosretan, dočim, po onomu što je presvietli gospodin Predsjednik u njegovom jučerašnjem govoru dokazao, kratko će biti vrieme ostavljeno razpravama sadašnjeg saborisanja, i mnogi te i ne malo važni biće predmeti na razpravljanje. Moje bi dakle mnienje bilo, da se mogućno izbjegne sve što bi težilo na produženje razpravah; a to ne samo u poslu kojim se bavimo, ali i za svaki ini predmet doidućih razpravah. Te zaglavljujuć na dobitak vremena predlažem, da predjemo na izbor 3 odbora. Prvi od njih izabran od Zastupnikah većih poreznikah, drugi od onih gradovah i trgovačkih Komorah, a treći od onih vanjskih obćinah: svrhom da se prvi bavi o pregledanju izborah Zastupnikah gradovah i trgovačkih Komorah, drugi o onih vanjskih obćinah, a treći o onih

Digitized by Google

većih poreznikah, i da poslje učine što prije izvješće Saboru sa mnienjem.

Mery. Preinačiću predlog što je častni Lanza učinio u smislu, da u odborima nebi trebovalo ograničiti broj članovah samomu razredu poreznikah, ili gradovah, ili vanjskih občinah; buduć mislim da bi se bolje mogao dostignuti cilj sa pomješanim odborima. Pregledanje o naimenovanju vanjskih biće osobito mučnije i zamršenije, jer sadrži 20 Zastupnikah, a moglo bi vrlo produžiti radnju. Posebni razredi gradovah i trgovačkih Komorah, kao što razred većih poreznikah, sadrže jedan 11 a drugi 10 Zastupnikah. Ja mislim dakle da u sastavljanju odborah članovi mogli bi se iz dva razreda odabrati. Tako bi predložio da iz razreda većih poreznikah i gradovah i trgovačkih Komorah bude naimenovan odbor za vanjske občine; a uzprotiva iz vanjskih občinah i poreznikah onaj za pregledanje izborah gradovah; a iz vanjskih občinah i gradovah odbor za pregledanje onih poreznikah. Cienim da će se ovako stvar olakšati, tim više što, razmatravši različnu količinu radnje, držim da za dva prva razreda poreznikah i gradovah dovoljan bi bio manji broj članovah. Za razred vanjskih občinah hotio bi se možda veći broj uprav iz obzira na veličinu njegovih poslovah. Predlažem dakle, da za vanjske občine budu izabrani 7 članovah, a da ostali odbori budu sastavljeni iz petorice.

Raimondi. Kao da častni Mery i Lanza drže da je danas riešeno pitanje, kad predlažu način s kojim se ima obaviti proučenje ovih izborah. Ja cienim da se još prije mora očitovati komu pripada takovi nalog, to jest ako li sami Sabor mora o predmetu dati naredbah. Pozivljem dakle Preuzvišenu Skupštinu, da očituje ako se takovi spisi moraju prije Gjunti povratiti. Svakako mi od naše strane očitujemo, da se spisi imadu poslati Gjunti, koja će prestati kad bude položila račun o njezinom djelovanju.

Mery. Ja nisam držao da je riešeno pitanje; ja sam predložio da se spisi pošalju Saboru.

Maćedo. Glede toga Zastupnik Klaić učinio je već svoj predlog, a o njemu valja da se prije glasuje.

Predsjednik. Ovo nije predmet o razpravi medju Zastupnike. Već se po sebi razumieva da glasovanje mora započeti od riešenja o občem načelu. Ište li još kogod od gospode rieč?

Lapenna. Zadnja me opazka gospodina Predsjednika prinudja da opet preduzmem govor. Kao da se mora na glasovanje staviti kakvo načelo, kakvo pomišljivo pitanje, to jest jeli Vlada dobro ili zlo učinila, što je Saboru mjesto prestavšoj pokrajinskoj Gjunti spise poslala. Ja mislim da se načelo mora uzprotiv *medjupadno* riešiti, to jest putem glasovanja o . . . .

Klaić (*obustavljajuć*). Moj je predlog da se povrate spisi Poglavaru Kraljevine svrhom da svoju zadaću obavi u smislu prve stavke §. 52.

Lapenna. Sa zaglavnim predlogom častnog Merya razumieva se medjupadno riešenje i pitanja o načelu s činom po kojemu bi se poslali spisi na proučenje odborah iz Saborskog njedra odabranih. A meni se čini da pitanje mora se uprav ovim putem riešiti, a ne putem glasovanja o kakvom pomišljivom pitanju, odkud bi se tek imale stavne dosljednosti proizvesti. U ovom slučaju sa primljenjem jednog ili drugog od različitih predlogah što su dotično učinili častni Mery, Klaić i Raimondi, riešiće se ako spisi imadu proći na proučenje naročitih Saborskih odborah, ili na proučenje prestavše Gjunte, ili napokon ako se imadu povratiti Poglavaru Kraljevine: te će se medjupadno riešiti i načelo o pravom tumačenju § 52. izbornog Pravilnika. Pošto sam preduzeo govor, reću još i dvie rieči u odgovor častnomu Zastupniku Klaiću. Meni se nečini da se pitanje tako jasno pokažuje riešeno u smislu što on hoće; a ja mislim da mogu protivno mnienje nasloniti o temelju onih istih predmetah, što on napominjaše. Spomenuv do istine gospodin Klaić živu razpravu, koja se o ovom predmetu u predjašnjem saborisanju dogodila, u komu tadašnji Zastupnik Giljanović podupiran Zastupnikom Serragliom branjaše glasovanje o pitanju u jednom smislu, dočim častni Zastupnik Klaić i ja, onda kao Zastupnik, branismo protivno glasovanje o istom pitanju: on je sam dokazao, da je slučaj barem vrlo prepiran. Predmeti pak što jih danas Vlada iz mojih ustah izražuje, podupirani i od strane častnih Merya, Lalića i Lanze, suprot protivnom mnienju; nova su potvrdjenja da § 52., o komu se razpravlja, ako ne drugo, a on je kadar različitog tumačenja, i da se pitanje nepokažuje toli jasnog riešenja u smislu po častnim Zastupnikom Klaićem i Maćedom branjenomu.

Predsjednik. Ište li kogod rieč? (*Niko*). Razprava je zatvorena.

Digitized by Google

gospode koji neće glasovati? Pozivljem gospodu tajnike da to napomenu u napisnik.

Maćedo. Molim da se naznači uzrok zbog koga mi se uzteżemo od glasovanja.

Predsjednik. U napisniku nemože se napomenuti takovi uzrok, koi će ipak biti napomenut u hitropisnim izvješćama kada će predjašnju razpravu prenieti. Paragraf 12. jest, glede toga, sliedećeg sadržaja (*čita*).

Maćedo. Ali mi smo se ovomu Poslovniku pozvali i u predjašnjoj razpravi, a izriečne naredbe ovog Poslovnika nisu se nimalo uvažile; te ako se nisu u predjašnjem slučaju uvažile, ja mislim da se ni u sadašnjem slučaju nemadu uvažiti.

Predsjednik. Naredbe Poslovnika bivaju, dakle . . . . .

Klaić (*prekinuć mu govor*). Evo sadržaj paragrafa o komu je govor (*čita*). Izraz: "nikakvo razmatranje i t. d.„ očevidno se odnosi na zadnju točku slova *c*), to jest na govore govornikah, kao što se uvidja i iz razprave koja se glede toga uz saborisanje 1863. godine dogodila. Ja mislim da je naš čin uztezanja znameniti slučaj, koi se uzdrži u *i tako dalje* prve točke, te da se i uzrok mora primiti u napisniku. Skupa sa očitovanjem o uztezanju od glasovanja moraju se u napisniku spomenuti i uzroci zbog kojih se to čini; a meni se čini da i čast Skupštine iziskuje da se kaže uzrok zbog koga mi se uztežemo od glasovanja.

Predsjednik. Neizbieživi slučaj postoji u činu uztezanja od glasovanja, ali što se tiče uzroka ja vrlo dvoumljam da on nije uzdržan. Svakako ako Sabor odluči da se tako mora tumačiti pomenuta naredba Poslovnika, ja ništa nemam protiva tomu, te ga pozivljem da se o tome izjavi. Sva gospoda koja misle da se uzrok uvede u napisnik neka se dignu (*manjina*).

Lapenna. Kao zastupnik ove Preuzvišene Skupštine dužnost mi je da se povratim na njeko očitovanje, koje je malo prije častni zastupnik Klaić učinio. Ja se podpuno slažem s njim i častnim Maćedom glede njegovog prava da se uzteže od *glasovanja*; ovo je nezaniekateljno pravo, koje niko može zabraniti. Ipak mislim da svaki koi si prima zastupničko zvanje prima takodjer i *dužnost* podloženja Saborskim odlukam glede zadaćah, koje bi Sabor našao da mu povjeri. Razumievam dobro da Sabor može uvažiti *molbu* jednoga ili drugog od gospode zastupnikah da ga *oprosti* od dužnosti da sudjeluje kod Odbora u komu bude slučajno izabran; ali da jedan zastupnik može podnieti *pravo* da se izbavi od zadaće Sabora bez njegovog dozvolenja, takovomu pravu ja se usudjujem protivit se.

Klaić. Ja nezaniekavam Saboru pravo da me naimenuje; neka me Sabor slobodno naimenuje, ali kako se ja uztežem od glasovanja, tako isto mogu se stegnuti i od prisustvovanja i glasovanja u Odbor, niti mislim da ima ikakvi zakon koi me na to može prisiliti.

Mery. Mislim da je shodno obratiti pomnju na njeku rieč častnog Maćeda, koi je rekao da u današnjoj razpravi nije se pazilo na naredbe unutrašnjeg Poslovnika. Ja mislim da to se nije dogodilo, jer se je gospodin zastupnik D.r Lanza pozvao na naredbu § 22., i pozvao ju je da podkriepi njegov predlog

Maćedo. Ali § 2. unutrašnjeg Poslovnika dao bi Gjunti pravo da pregleda izborne spise; te ja posliedovateljno mislim, da se nisu izpunile naredbe unutrašnjeg Poslovnika.

Mery. U zadnjim riečima § 22. uzdržane su naredbe, koje podjeljuju Saboru pravo da obustavi, kada bi to htjeo, takovo Gjuntino pregledanje. Do istine u našem slučaju, da je Vlada poslala izborne spise pokrajinskoj Gjunti, i da je Gjunta dogotovila kakvu radnju i Saboru ju prikazala, Sabor bi pravo imao da ju na stranu stavi, da ju smatra kao neizradjenu, i da naročiti odbor naimenuje. S tim nebi se što drugo učinilo, nego izgubilo neprocienjivo vrieme; a tomu bi veća odgovornost sliedovala protiva pokrajini, koja izčekiva stalnih uspjekah i pravo ima da se nedangubi.

Maćedo. Ja se nevraćam da udjem u razpravu glede predmeta izbornih spisah. Ja razumievam § 22. na moj način. Glede vremena pregledanju spisah potrebitoga, takovo će vrieme Odbori takodjer izgubiti, kao da se spisi dadu staroj pokrajinskoj Gjunti.

Lanza. Dà, ali u takovom slučaju Sabor imao bi pravo da odredi odbor svrhom da pregleda ono što bi Gjunta učinila, a s tim pojavio bi se gubitak vremena, koi vriedi da izbiegnemo.

Digitized by Google

Klaić. Ako mi dopuštate napisaću moj predlog

Predsjednik Opazke što je gospodin Vladin Povjerenik učinio predidju na njeki način onim Predsjedničkim očitovanjam, koja se imadu na glasovanje odnositi, a da su Predsjednička očitovanja prije učinjena takove se opazke nebi možda ni učinile. Ovo je pitanje, koje ja mislim najprije na glasovanje staviti: Misli li Sabor baviti se putem svojih Odborah o pregledanju izbornih spisah, dà ili ne? Ako Sabor uz ovo mnienje pristane, meni se čini da sve prestaje. Ako se Sabor drugčije izjavi, tada se doduše pojavlja nužda o drugom se pitanju baviti, to jest prvo pitanje ono Gjunte i D.ra Klaića, polag koga imali bi se spisi Vladi povratiti zato, da jih uprav Gjunti odpravi; ali opetujem, ova su pitanja posljednja, nužda o glasovanju kojih sasvim nestaje ako se izprva Sabor odobriteljnim načinom izjavi, te odluči da on misli po sebi baviti se pregledanjem oblastih. Ovo je dakle pitanje, koje ja stavljam na glasovanje.

Klaić. Vlada kad je poslala izborne spise, sprovela jih je s dopisom, u komu naznačuje način što se po njezinom mnienju mora u njihovom pregledanju slieditì. Ja sam od onih, koji ciene da je naznačeni način Ustavu protivan. Učinio sam zato predlog, a ovaj mora se na glasovanje staviti.

Predsjednik. Prvo pitanje riešava svaku.

Klaić. Svaki predlog svrhom da može biti stavljen na glasovanje, mora da ga kogod od zastupnikah učini. Predsjednik kao Predsjednik nemože učiniti nikakvi predlog. Ako vi hoćete učiniti predlog, kao što je vaše podpuno pravo, tada ustupite sjedalo Podpredsjedniku.

Predsjednik. Biva predlog koi je na njeki način Vladin, s kojim se kaže: Šaljem spise svrhom . . . . . Biva ipak i drugi predlog, to jest onaj koi ne samo cilja na to da si Sabor primi pregledanje oblastih, dali naznačuje suviše, što nebi bio predmet prvog glasovanja, i način s kojim bi se imao o tome baviti. Uslied takovih predlogah ja dakle, Ustavom izričnо uoblašćen da upravljam razpravljanja, nahodim da je glasovanje uprav riešiteljno ono po komu bi Sabor odlučio misli ili nemisli li primiti se pregledanja oblastih; te stavljeno i primljeno rečeno glasovanje, izključavalo bi svaki drugi posliednji predlog.

Klaić. Predmnievam da se niko nije . . . . .

Predsjednik. Biva svedjer činbeno Vladin predlog.

Klaić. Vlada nečini predloge . . . . .

(Ovdje se događja kratka razprava medju Zastupnikom Klaićem i Predsjednikom, koju zbog velike živahnosti hitropisci nemogu bilježiti).

Predsjednik . . . . . Svakako, budući mi Ustav dopušta pravo da upravljam razpravu, tako ja hoću . . . Oprostite ako mi je iz ustih izbiegla pred ovu Preuzvišenu Skupštinu toli nepristojna rieč . . . . tako ja sam odlučio riešit ju ovako, da Sabor odluči hoće li ili neće na se primiti pregledanje oblastih? Gospoda koja u odobriteljnom smislu primaju, to jest da Sabor primi na se pregledanje oblastih, neka se dignu (*većina*).

Sada prelazim na glasovanje o načinu koga se držati u pregledanju oblastih. Zastupnik Mery učinio je predlog; molim ga da sastavi.

Po sata odmora.

Preduzeta je sjednica u 12 satih i 30 čas.

Predsjednik. Broj prisutnih zastupnikah jest 32. sjednica je opet otvorena. Budući je Sabor odlučio primiti se pregledanja oblastih, ima ovdje predlog koi se odnosi na način s kojim moralo bi se obaviti. Takovi je predlog sliedećeg sadržaja (*čita*):

"Za pregledanje oblastih zastupnikah vanjskih općinah neka se sastavi Odbor iz 7 članovah izabranih iz gradovah, trgovačkih Komorah i većih poreznikah."

Maćedo. Riešenje većinom ovog Preuzvišenog Sabora primljeno, ja po mojemu uvjerenju držim da vriedja duh i slovo Ustava; očitujem dakle da ću se stegnuti od glasovanja o predlogu što se sada na glasovanje stavlja.

Klaić. Ja se slažem s častnim zastupnikom Maćedom, i u ime mojih ostalih prijateljah očitujem: mi ćemo se stegnuti od glasovanja i da u Odborima udioništvujemo, u slučaju da budemo naimenovani. Molim da se takovo naše očitovanje u napisnik uvede.

Predsjednik. Izvolili bi ste javiti imena častne

Digitized by Google

Predsjednik. Molim vas da zaištete rieč ako hoćete, i nedržite razgovore.

Vranković. Nebi se složio s opazkama što je častni zastupnik Lapenna učinio glede dužnosti uztezajućih da sudjeluju kod Odborah, jer bi smo se tada i mi stegnuli od glasovanja.

Klaić. Hoću da dvie rieči same prozborim o pitanju vremena. Ja mislim da kad je zakonodavac izdao ovu stalnu naredbu glede pregledanja spisah, nije na što drugo smierao nego da uprav zaštedi vrieme pokrajinskom zastupništvu. Njeko vrieme mora da proizteče od obavljenja izborah do sabranja Sabora, a kroz takovo vrieme uprav Gjunta mora pregledati spise i urediti jih, svrhom da Sabor odmah kako je sabran uzmogne proći namah na razprave. Da se je dakle točno obslužio Ustav, nebi bilo gubitka vremena, ali dobitka pače, dočim ovim načinom veći je gubitak vremena, jer će se barem osam danah htjeti dok Odbori svoje radnje dogotove; htjeti će se pak još njekoliko danah da posebni zastupnici razvide izvješća sa dotičnim spisima: te razprave će tek započeti do 12 ili 15 danah.

Mery. Zakon nečini iznimke, pače § 28. podupire moje mnienje, jer on ovako glasi (*čita*). On dakle sve to veće podkriepljuje moje mnienje.

Predsjednik. Pridržav dakle da se je u napisniku naznačilo uztezanje od glasovanja njekoliko gospode zastupnikah, idje sada na glasovanje prvi od trijuh predlogah, to jest onaj da za pregledanje izborah zastupnikah vanjskih Općinah bude odredjen Odbor sastavljen iz sedam članovah izabranih iz razredah gradovah i trgovačkih Komorah, te i većih poreznikah. Ište li kogod rieč? (*Niko*). Sva gospoda koja pristaju neka se dignu (*većina*). Izvolite dakle sastaviti izborne listiće na naimenovanje 7 članovah odredivšeg se Odbora za pregledanje oblastih glede izabranih zastupnikah vanjskih općinah. (*Iz pregledanja izbornih listićah ostaju naimenovani gospoda Nikolić, Ponte, Strmić, Bioni. Vuletić, Lanza, Dojmi Petar*).

Drugi predlog glasi kao što sliedi (*čita*):

„Da za pregledanje oblastih zastupnikah gradovah i trgovačkih Komorah budu naimenovani 5 članovah iz razreda većih poreznikah i vanjskih općinah.„

Ište li kogod rieč? (*Niko*).

Tko prima ovaj predlog neka se digne (*većina*). Izvolite sastaviti izborne listiće. (*Izpadaju izabrani gospoda Vitturi, Bonda, Mery, Raimondi i Rossi*).

Rossi. Buduć nisam mogao pristati uz načelo o pravu Odborah da pregledaju oblasti, molim Preuzvišenu Skupštinu da me izvoli oprostiti.

Mery. Mislim da se nemože častnog zastupnika Rossia oprostiti uprav uslied razlogah što je častni zastupnik Lapenna naveo.

Lapenna. Ja moram da jasnije stavim pitanje. Kada sam malo prije rekao da je zastupniku dužnost podvrći se nalozima što mu Sabor povjerava, nisam s tim izključio Saborsko pravo da *ga oprosti;* pače traženje oprostbe podrazumieva pripoznanje prava Skupštine da ju dopusti ili zanieka. I zato je da ja uzprotiv predlažem, da se primi tražba oprostbe, dočim je s tim uprav potvrdjeno načelo, što sam malo prije napomenuo.

Predsjednik. Gospoda koja pristaju uz molbu oprostbe častnog zastupnika Rossia neka se dignu (*većina*).

Raimondi. Činim jednu te istu molbu častnog zastupnika Rossia.

Predsjednik. Gospoda koja pristaju uz molbu častnog zastupnika Raimonda neka se dignu (*većina*). Treći predlog glasi kao što sliedi (*čita*):

„Da za pregledanje oblastih većih poreznikah bude sačinjen odbor iz 5 članovah izabranih od gradovah, trgovačkih Komorah i vanjskih općinah.„

Aležani. Mislim da je potrebito nadopuniti broj Odbora odkad su bila ova dva gospodina oproštena.

Predsjednik. Neka se obavi izbor dvajuh članovah mjesto dva gospodina koji su oprošteni. Molim da sastavite izborne listiće. (*Izpadaju odabrani gospoda Fanfogna i Aležani*). Sada idje na glasovanje treći predlog, koi glasi kao što sliedi (*čita*). Gospoda koja pristaju neka se dignu (*većina*). (*Izpadaju odabrani gospoda Rossignoli, Kovačević, Begna, Divnić, Radulo-*

Digitized by Google

vić). Pozivljem izabranu gospodu da sačinu 3 Odbora, da se dotično saberu i naimenuju njihovog predsjednika, dočim paziti će se da jim odmah budu predani spisi, koji se odnose na njihovu zadaću, u rukuh svakog od njih; te izvoliće me obaviti o njihovoj raduji, da uzmognem ureći dan . . . . .

Klaić (*obustavljajuć ga*). Pitam, hoćete li vi dati razdati objavu o vremenu kada će izborni spisi biti na slobodno razvidjenje zastupnikah, barem dva dana prije.

Predsjednik. Glede toga držaće se navada dosad obslužena. Današnja je sjednica zatvorena, i po sebi se razumieva da se doiduća nemože sada ureći.

III. Sjednica dne 6. Listopada 1864.

(Hitropisna Izvješća)

Prisutni

Predsjednik

Gosp. Vitez D.r PETROVIĆ.

D.r LUIGJI LAPENNA Dvorski Savjetnik
kao Carski Povjerenik.

Sjednica se otvara u 10 satih i 15 čas. pr. podne.

Privremeni Tajnici Vranković i Nikolić.

Tajnici prebrojavaju prisutne Zastupnike, i dostavljaju Predsjedniku njihov broj.

Predsjednik. Ima na broju 32 gospode prisutnih Zastupnikah. Broj je zakoniti, otvorena je sjednica. Idje na pročitanje napisnik zadnje sjednice.

Vranković čita napisnik.

Predsjednik. Ište li kogod od gospode Zastupnikah rieč?

Klaić. Ja uprav nisam bio rekao, da se naimenovanje Tajnikah mora obaviti poslje pregledanja oblastih; ja sam bio rekao, da je izbor putem listićah sadržan u jedno poglavje Poslovnika, koje sliedi ono o pregledanju oblastih; a da zato, buduć se imaju odabrati dva Tajnika prije nego se obavi pregledanje oblastih, gospodin Predsjednik upitkuje Sabor, ako se takovi izvanredni izbor mora urednim načinom ovršiti, to jest kao što je gospodin Predsjednik predložio. Molim dakle da se u ovom smislu popravi napisnik.

Predsjednik. Premda ja nisam dokučio stvar u ovom smislu, ništanemanje pitam, ište li kogod od gospode rieč? (*Niko*). Gospoda koja odobravaju popravku neka se dignu (*većina*).

Serragli. Ja se uztežem, jer nisam prisustvovao u sjednicu.

Predsjednik. Ište li još kogod od gospode rieč? (*Niko*). Sva gospoda, koja odobravaju napisnik sa predpomenutom popravkom, neka se dignu (*većina*).

Čitam Visokomu Saboru sliedeći brzojav (*čita*): "K 27 — S. Gospodine Predsjedniče! Idjući u Zadar obolio sam se na Biljanih, gdje sam prisiljen bio ostati. Nešto sam se sada oporavio, te se nadam do malo danah tamo doći.„ Zastupnik *Petar Radulović.*

U isto doba obavješćujem Visokog Sabora, da buduć je u ponedjeljak iztekao rok po § 30. unutrašnjeg Poslovnika odredjen, odpravio sam poziv odsutnoj gospodi zastupnikom, koji nisu odsutstvo opravdali, pomenuvši u istom pozivu odredjenu po rečenom paragrafu prietnju.

Stoji sada na dnevni red sliedeći posao: "Odborsko izvješće o pregledanju izbornih spisah zastupnikah većih poreznikah„. § 38. našeg Poslovnika izražuje se kao što sliedi (*čita*). Buduć da mjesto razdanja držala se navada o dostavljanju na znanje svijuh zastupnikah, da izvješće sa svim spisima bijaše gotovo u pisarnici na pregledanje, i da se dovoljno vrieme za takovo pregledanje ostavilo; to držim da nije potrebito upitkovati Sabor glede takovog razdanja. Pozivljem dakle Sabor da se o drugom pitanju izjavi, to jest ako se odmah ima držati razprava? Gospoda koja pristaju neka se dignu (*većina*). Čitam sada § 39. (*čita*). Gospodinu odborskom izvjestitelju glede izbora zastupnikah većih poreznikah pripada rieč.

D.r Rossignoli čita prvi dio izvješća.

Digitized by Google

"Uslied obavljenog pregledanja spisah i zbivših se ustmenih i jedinoglasnih glasovanjah, predlažem sliedeće izvješće:

Visoki Sabore!

U izbornim spisima glede izborah Zastupnikad od većih poreznikah Zadarskog Okružja pripoznalo se je da su ovršene naredbe uzdržane u §§ 20, 22, 16, 17, 35, 37, 38, 40, 41 i 47 izbornog Pravilnika, te buduć su u podpunom redu naimenovanja izabrane Gospode D.ra Luigjia Lapenne, D.ra Viktora Biona, Valerija od Ponte i D.ra Antuna Viteza od Strmića, Odbor ima čast predložiti Visokom Saboru da jih Zastupnikom potvrdi."

Predsjednik. Ja upitkujem Visokog Sabora o tome, ima li se držati razprava tako, da se razlučno obavi zbor iza zbora dotičnih okružjah Zadra, Spljeta, Dubrovnika i Kotora? Gospoda koja pristaju neka se dignu.

Klaić. Ištem rieč. Meni se čini da premda je govor o pregledanju oblastih, posao do duše izvanredni, mora se glede toga sliediti onaj isti sustav, što se je sliedovao u svim poslovima Saboru naloženim, to jest da se izvješće mora prije pročitati, a da poslje pročitanja mora se obaviti obća razprava, a kao krajna razprava posebna.

Predsjednik. Glede obće razprave naš Poslovnik nikakvu naredbu nedonosi; a ja ću pozvati uljudno zastupnika Klaića da mi kaže, koi bi se paragraf mogao na to uporaviti. Ova je mahna, da pravo rečem, sažaljiva, ali ipak postoji, ako se nebi htjelo obuzeti je s odnošajem na one naredbe koje se tiču preduzeća u obzir. Svakako pak držala se je njeka navada, ali se držala samo glede zakonskih osnovah. Ovdje se uzprotiv govori o nalogu od strane Sabora posebnim odborima danomu; nalog koi se odnosi samo na mnienje, iza pregledanja izbornih spisah, o primljenju opredjeljenih zastupnikah. Pod takovim vidom jasno je po sebi, da odkad je k razpravi donošeno primljenje zastupnikah jednog ili drugog zbora, svakomu je slobodno govoriti. Cienim dakle da takovo zaiskanje obće razprave nevriedi, i nije oslonjeno o unutrašnjem Poslovniku. Upitkujem zato Sabor, hoće li da razprava hode tako da se posebno razpravlja, te da se počme od izabranih Zadarskog okružja, a da se zatim redovito napreduje s onim Spljetskog, Dubrovačkog i Kotorskog okružja. Glede svakog od ovih izborah svakomu je Zastupniku slobodno govoriti, a može reći sve što hoće, bilo u smislu obće razprave, bilo u drugomu svakojakom smislu. Stavljam tomu posljedno na glasovanje, ako li Sabor dozvoljava da se razprava nastavi zbor iza zbora. Gospoda koja pristaju neka se dignu (*većina*).

Sada dakle neka gospodin Izvjestitelj opetuje njegov predlog glede izborah razreda većih poreznikah Zadarskog Okružja. (*Izvjestitelj opetuje predlog*). Ište li kogod od gospode rieč? (*niko*). Izvjestitelj predlaže da Sabor odluči primljenje četvorice Zastupnikah izabranih od većih poreznikah Zadarskog okružja, D.ra Lapenne, D.ra Strmića, D.ra Biona i Valerija od Ponte. Počitavajući ono neograničeno pravo koje proizlaze Saboru iz Ustava o primljenju zastupnikah, ja ću si na dužnost primiti da podvržem k glasovanju primljenje svakoga razstavno, to jest zastupnika iza zastupnika.

Nalazim ipak shodno da napomenem ovdje onu naredbu Ustava, uslied koje pripada Predsjedniku pravo da odabere glasovanje putem zvanja po imenu, ili ono putem dignuća na noge i sidjenja; a cienim u ovom slučaju kao shodno i naravno, da radeći se o osobnom i vrlo dugačkom glasovanju Predsjednik odabere zadnje ono glasovanje. Ništanemanje biva u našem Poslovniku njeki paragraf, koi se takodjer na slučaj odnosi (*čita* § 49). Dosta dakle da jedan zastupnik zaište i da ga sedam podupiru, a Tajnici i u glasovanju putem dignuća na noge i sidjenja moraće zabilježiti u napisnik ime svakog glasovatelja i njegov glas, a to bi se poslje i u hitropisnim izvješćima prinielo.

Učiniv takovo očitovanje, a buduć da nije niko zaiskao rieč o prvom predlogu Odbora, te imajući držati da je zatvorena razprava, stavljam na glasovanje ako li Sabor prima Odborov predlog, po komu moraće smatrati da je primljen zastupnik većih poreznikah D.r Luigji Lapenna. Gospoda koja pristaju neka se dignu. (*Jedinoglasno*). (*Gospodin Predsjednik ponavlja glasovanje, uslied kojega bivaju jedinoglasno primljeni i ostala tri zastupnika Zadarskog okružja, te D.r Antun od Strmić, D.r Viktor Bioni i gospodin Valerijo od Ponte*).

Predsjednik. Neka gospodin izvjestitelj produži čitanje.

Digitized by Google

Rossignoli (čita):

"Niti su se manje u redu pripoznali spisi glede izbora istog razreda Okružja Spljetskog.

Mora se ipak napomenuti da su se Pokrajinskoj Gjunti uručile sliedeće tužbe:

a) Prosvjeda Ivana Deškovića.

b) Prosvjeda nasljednikah pokojnog Ivana od Despotovića.

c) Prosvjeda Radoša od Ivellia,

sve zbog nezakonitog izključenja od prava na glasovanje dotičnih utočnikah.

Glede Prosvjeda Ivana Deškovića Odbor je opazio, da se njegovo ime nenahodi u popravljenim imenicima većih poreznikah Okružja Spljetskog, i da se neznade jeli se on tužio kao što naredjuje § 22. izbornog Pravilnika protiva njegovom izključenju.

O glavnoj stvari pak takovog prosvjeda, budući da sami gospodin Deškovič nestavlja u dvojbu da on ne plaća 100 fiorinah poreza zato što su mu ovržbili njeka dobra, premda je zabilježen u poreznim knjigama za rečenu svotu, tako Odbor drži da himba nepredobiva istinu, i da neposjedujuć stanje kakvo ga zakon iziskuje da bude veći poreznik, nemože zahtjevati da ovomu razredu pripada a da neima prava da s njim glasuje.

Nisu se mogle u ikakvi obzir uzeti stvari u Prosvjedi nasljednikah pokojnog Ivana Despotovića navedene, budi zato što nisu dokazane, budi i zato što oni nisu u propisano vrieme i nadležnoj Vlasti podnjeli utok u smislu § 22. izbornog Pravilnika protiv popravki Okružnog Kapetanata Spljetskog.

Radoš od Ivellia tuži se, što je bio izključen od glasovanja, kažuć da nije imao pravo glasovanja njegov brat Josip od Ivellia, nego samo on i drugi mu brat Antun, čije punovlašće prikazivaše.

Kada se pak promisli da u izbornim imenicima nahodi se Tvrdka braće Ivellia pokojnog Ivana-Krstitelja i da sami utočnik potvrdjuje biće brata Josipa, izborno Povjerenstvo nije moglo dati pravo da glasuje onomu koi neopravdava podpuno zastupništvo. Tvrdke veće-poreznice, i očito pače pripoznavaše njezinu nesavršenost.

Bude prikazana tužba podpisom Alberti-Ilijć, koja sadržuje mnogo točkah.

Osvadja se prije svega o ništetnošću izbor, jer na sačinjenje izbornog Povjerenstva učinili su se glasovati i izbornici, koji bijahu zakonitim punovlašćem zastupani. Takova osvada nestaje prama jasnim naredbama § 35. br. 1. izbornog Pravilnika.

Dalje se zahtjeva ništetnost izbora zato, što su se netočno i nejasnim glasom izvršile naredbe § 38. izbornog Pravilnika. Dosta je ovu točku napomenuti da joj se pripoznaje neznatnost.

Treća točka tužbe cielja na to, da navali na vriednost glasa svijuh suposjednikah jedne porezne stvari koja daje pravo izbora, u koliko nebi putem istovjetnih punovlašćah opravdali zastupništvo njihovih sudrugovah, i nebi dokazali sa neizključivim izpravama njihovo nedvojbeno pravo suvlastitosti porezne stvari.

Što se tiče prvog od rečenih zahtjevanjah, nije naredjeno da se zastupstva putem istovjetnih punovlašćah opravdaju, niti može bivati ništetnost glasa gdje neima očito oskvrnuće zakona.

Da bi pak Visoki Sabor sudio nevaljanim i ništetnim sve glasove na neistovjetnim punovlašćim oslonjene, imali bi se sliedeći uspjesi:

Putem punovlašća glasovaše 74, od kojih za predložnike D.ra Lanzu, Michela i Dojma glasovaše 44, a za gospodu Giovannizia, Deškovića i Kambera 30. Uredovno potvrdjenih punovlašćah prvih 32, drugih 3.

U smislu tužbe morali bi se izključiti za Lanzu, Michela i Dojma 14 glasovah, a za Giovannizia, Deškovića i Kambera glasovah 25.

Uspjeh izbora bio bi tada sliedeći:

D.r *Lanza*	mjesto glasovah	93	— 79
Micheli Vitturi	„ „	92	— 78
Petar Dojmi	„ „	89	— 75
D.r *Giovannizio*	„ „	45	— 21
Paval Kamber	. . . . .		21
Josip Deškovič	. . . . .		21

Broj prisutnih mjesto 138 glasovateljah bio bi od 99, a nebi bilo dvojbe da bi i u ovom

Digitized by Google

slučaju izašli naimenovani gospoda D.r Lanza, Micheli-Vitturi i Dojmi.

Prelazeći na predmet po komu, polag napomenute tužbe, nebi se imali primiti na glasovanje nego oni sudrugovi, koji bijahu zakonito dokazali neizključivo pravo suvlastitosti porezne stvari, Odbor je razmatrao, da izborno Povjerenstvo nije sud; da izborno Povjerenstvo neima ni opredieljenje, ni vrieme da se bavi o presudi naslovah vlastitosti i da presudjiva njihovu valjanost; da ono je zvano da primi tko je u izbornim imenicima naznačen i imade svoje pismo pozakonjenja; a da takova navada, kojoj su se sva izborna povjerenstva i za predjašnjih izborah držala, ono je Spljetsko točno izvršilo, iznimkom slučaja braće Ilijća, čiji glas, ma kako uvažen, nebi mogao ikakvi upliv imati na uspjeh izborah.

Četvrta točka tužbe protivna je izriečnoj naredbi § 11. izbornog Pravilnika, a osvade točakah 5, 6, 7 i 8 gole su i neopravdane izreke, koje Odbor nije mogao uvažiti. Glede zadnje valja opaziti, da ju izborni spisi pripoznaju himbenom, jer je Mate Skarneo pok. Mate upisan u izbornim imenicima dao svoj glas, a ne Mate Skarneo pok. Antuna kao što se kaže.

Podpuno su u redu glasovi putem punovlašćah dani od Antuna, Jurja i Marka Nazora, istovjetna i neopozvana su njihova punovlašća; a glede obiteljskog sina Stjepana Nazora, mogao je biti naveden da se prikaže gospodinu okružnom Kapetanu ištuć da mu se vrati punovlašće bez navesti izpravah da ga na to uoblašćivaše, bez usuditi se zaiskati da budu stavljene u napisnik, bez da je bio veći poreznik; takovi je čin, koi se sažaliti daje kao način nepohvaljivog sredstva na zamršenje izbornih poslovah, ali o komu nemože se ni najmanji obzir imati.

Zato Odbor predlaže Visokomu Saboru potvrdu zastupnikah većih poreznikah okružja Spljetskog D.ra Lanze, od Micheli-Vittura i Petra Dojma„.

Predsjednik. Upitkujem Sabor, hoće li da mu se pročitaju dotične prosvjede? Gospoda koja pristaju neka se dignu (*većina*).

D.r *Rossignoli kao Izvjestitelj čita sliedeću prosvjedu:*

Slavna Pokrajinska Gjunto!

Izostavljajuć baviti se o prevelikom pritisku, što su svakojake vlasti upotrebile prama većim poreznikom našeg okružja, da si posiguraju njihove glasove i da si dobiju od njih bielih punovlašćah; niti spominjuć vrlu dobrotu, da se drugo nereče, koju su iste pokazale, što uvrstivši u imeniku njeke koji se nisu imali uvrstiti, što izključivši njeke koji se nisu imali izključiti, — podpisani će se ograničiti da pokorno očituju toj Slavnoj Gjunti ne male nezakonitosti koje su se učinile pri izboru 30. Kolovoza, zbog onih odlukah što će svojom mudrošću naći da izdade i predloži o predmetu takove težkoće i važnosti.

1. Učiniše se glasovati na naimenovanje četirijuh članah izbornog Povjerenstva i neprisustne izbornike, putem dotičnih zastupnikah; dočim se njima takova povlastnica podjeljuje po § 15. Pravilnika samo na naimenovanje zastupnikah — niti se to spominje u § 35, gdje se čita da su četiri člana naimenovana od imajućih izborno pravo, to jest od prisutnih izbornikah, a ništa dalje. Neprisutni izbornici ipak nijednomu zastupniku nedavaju oblast da naimenuju i članove Povjerenstva, a takovu oblast, koju neprimiše ni od zakona ni od njihovih poslanikah, oni nemogahu ju primiti od vladinog Povjerenika gospodina Aležana.

2. Polag § 38 istog Pravilnika, predsjednik izbornog Povjerenstva, pošto je predočio sabranim izbornikom sadržaj §§ 16. i 17., koji se odnose na sposobnosti potrebite za izborništvo, i pošto jih je uputio o načinu kako se ima obavljati glasovanje i kako nabrojiti glasove, — mora jih pozvati, *da dadu svoje glasove po njihovom slobodnom uvierenju bez osobnih obzirah, i načinom da po njihovom najboljem znanju i savješću ciene najkorisnijim javnomu dobru.* Ali on, pročitav §§ 16. i 17., izostavi sasvim da tumači izbornikom način s kojim obavljati glasovanje i nabrojiti glasove, niti je njima učinio naredjeno pozvanje — a jedan od njih dostavivši mu takovo izostavljenje, on se ograniči da slabim i jedva od bližnjih dohvaćenim glasom pročita § 38., a ništa više.

3. Paragraf 10. Pravilnika kaže, da "medju više suvlastnikah jedne porezne stvari "koja daje pravo glasovanja, može izbirati sa"mo onaj od njih, koi je od ostalih na to u"oblašćen.„ Odkud sliedi da suvlastnik koi se prikazao da u ime svijuh glasuje, mora doka-

Digitized by Google

zati sa istovjetnim izpravama: *a*) da je on uoblašćen da i u ime ostalih glasuje; *b*) da su on i njegovi poslanici neizključivi suvlastnici porezne stvari. Dakle

a) Tko se prikazao da glasuje u ime nasljednikah Josipa Ambrosinia iz Spljeta, braće Babarovića pok. Bože iz Milne, nasljednikah Andrije Bassa iz Spljeta, nasljednikah Pavla Bitange iz Imocke, nasljednikah Dmitra Burića iz Trogira, nasljednikah Petra Kambera iz Spljeta, braće Cindra pok. Josipa iz Spljeta, nasljednikah Jakova Danila iz Staroga, nasljednikah D.ra Andrije Definis' a iz Sutivana, nasljednikah Josipa Derossi' a iz Spljeta, braće Didolića pok. Vinka iz Selce, nasljednikah Leonarda Dudana iz Spljeta, nasljednikah Frane od Giaxa iz Visa, Ivan-Dujma Ilijća i brata mu iz Spljeta, braće od Ivellia pok. Ivana Krstitelja iz Pučišće, nasljednikah Ivana Lode iz Bola, nasljednikah Ivana Krstitelja Maćeda iz Hvara, nasljednikah Antuna pok. Mate Mardešića iz Komiže, braće Martinisa Krisko pok. Nikole iz Komiže, nasljednikah Marina Mašovčića iz Sinja, Šimuna i Vinka od Michieli-Vitturi iz Spljeta, Ivana i Antuna Mladinea iz Spljeta, nasljednikah Stjepana Nazora i u ime Marka i Jure braće Nazora iz Ložišćah, nasljednikah Antuna Nikolorića iz Supetra, nasljednikah Ivana Opare iz Spljeta, braće Paitoni' a iz Trogira, nasljednikah Nikole Petrića iz Komiže, braće Radun pok. Petra iz Staroga, nasljednikah Marka Vrdoljaka iz Imocke, nasljednikah Vinka Vusio iz Bola, nasljednikah pok. D.ra Andrije Zambarlina iz Visa, i u ime nasljednikah Jure Carića pok. Tome iz Svirce, svi sadržani u popravljenom imeniku većih poreznikah od 18. Kolovoza 1864. uvrstenomu i proglašenomu u Br. 137 petka 26., koi je stigao u Spljetu samo u ponedjeljak 29. Kolovoza, to jest dan prije izbora, — imadjaše dužnost da zakonito dokaže, osim zastupništva svojih sudrugovah, prilažući u tu svrhu istovjetno punovlašće, da on i njegovi poslanici (okrom napomenutih Šimuna i Vinka braće od Michieli-Vitturi' a, Marka i Jure braće Nazor, Ivana i Antuna braće Mladinea) imadjahu neizključivo pravo u obćem imućstvu. A dokaz takovog neizključivog prava osobito pripadaše Mati Babaroviću, koi je došao u skupštinu sa punovlašćim njegove same braće Antuna i Jere; jer ima i četvrtog brata, svešteuika Nikolu župnika Svetog Nikole *del Lido* u Mletcih, o komu nije se nikako dokazalo da je izključen od obiteljskog obćinstva. Niti se protureće, kao što dostavljaše predsjednik izbornog povjerenstva, da na dokazanje neizključivog prava suvlastnikah imenito nenaznačenih u imeniku, dosta je da su njihova imena u opravdajućem listu napisana; dočim ovaj znak, napisan po gospodinu okružnom Kapetanu, može biti pokvaren i pogriešen, a zakonito nedokažuje da su naimenovani a niko drugi suvlastnici porezne stvari; a rečeno povjerenstvo nije htjelo pripoznati u Ivan-Dinku Ilijća zastupništvo nasljednikah njegovog brata, premda on imadjaše punovlašća svijuh u opravdajućem listu naznačenih.

b) Sve one dakle, koji nebi zakonito dokazali, osim zastupništva svojih sudrugovah, i neizključivo pravo suvlastitosti porezne stvari, izborno Povjerenstvo nije jih imalo primiti na glasovanje.

4. "Za one porezne stvari, koje davaju pravo "izbora, i koje su posjedovane od kakve dru"žbine (korporacije) ili družtva, obavljati će iz"borno pravo ona osoba, koja je, u smislu po"stojećih zakonitih ili družtvenih naredbah, po"zvana da izvana zastupa družbinu ili družtvo." Ove su istovjetne rieči § 11. Pravilnika.

Zato imadjahu obavljati izborno pravo: *a*) Gospodin biskup Pini za povjerenstvo javnog Milostinja u Spljetu, čije je predsjednik, i koi ga izvan zastupa; *b*) dotični Predstojnici za Zbore prvostolnog u Spljetu i zbornog u Trogiru; *c*) predsjednici Upravah (Fabbriceria) zborne crkve u Trogiru i župničkih crkavah u Visu i u Vrboški. Ali kako i povjerenstvo javnog Milostinja i Zbori i Crkovne Uprave jesu družbine, koje obavljaju i rieśuju zborno i većinom glasovah svoje posle i interese; tako neima dvojbe da njihovi zastupnici, kojima zakon nedopašta izborno pravo, nego *porabu* takova prava, nemogu da ju uporave nego na temelju rieśenja na tu svrhu zborno primljenoga — davajući svoje glasove, u ime dotične družbine, onima, koji su od nje izabrani. Da je dakle kogod došao u skupštinu bez da zakonito zastupa predrečene crkovne družbine, ili da je došao bez imati potrebito zborno odlučeno uoblašćenje, izborno povjerenstvo moralo je po dužnosti da ga izključi od glasovanja.

5. Opatstvo Sv. Ivana na Braču pripada, u koliko je poznato, prvostolnom Zboru na Hvaru, i upravljaju s njim ondješnji kanonici Torre i Kačić-Dimitri, — te ova dva upravi-

Digitized by Google

telja, ili barem jedan od njih, da su došla, imali su donieti sobom, osim dokaza zastupništva, uoblašćenje zborno odlučeno vlastnog Zbora. Drugčije, ili da je inostrani izaslanik došao, moralo se je zabraniti im da glasuju.

6. Opatstvo Sv. Nikole u Komižu pripada, kao što je poznato, polovicom prvostolnom Zboru u Hvaru, četvrtim djelom Crkovnoj Upravi, a četvrtim djelom Komižkom župniku. Nije ga dakle mogao zastupati inostrani veći poreznik, nego samo jedan od suvlastnikah, to jest ili Komižki župnik, ili predsjednik ondješnje Crkovne Uprave, ili predstojnik Hvarskog prvostolnog Zbora — a izaslanik, osim punovlašća sudrugovah, morao je sobom imati uoblašćenja zborno od Zbora i od Crkovne Uprave primljena. Drugčije nije se imao primiti da glasuje.

7. Nadpopovskim Nadarjem (Beneficio) u Nerezi, uslied ostavke nadpopa i počastnog kanonika Antuna Radunića, sada upravlja novi nadpop sveštenik Jure Zudenigo — a uzprotiv učinilo se je nezakonito da glasuje sa punovlašće Radunić, koi od preko godine danah pribiva u Spljetu.

8. Mate Skarneo pok. Mate iz Milne u oba imenika, proglašena s Br. 119 i 137 *Osservatora Dalmatinskog*, prikažuje se kao veći poreznik — a uzprotiv dodje i bude nezakonito primljen da glasuje Mate Skarneo pok. Antuna.

9. Antun Nazor, nasljednici Stjepana Nazora i braća Marko i Jure Nazor iz Ložišće bijahu izdali tri biela punovlašća Bračkom Preturu, podpisavši i listove o primljenju dotičnih trijuh opravdajućih listah, bez da su jih primili — listi, koji ostadoše skupa sa punovlašćam pri Okružnom uredu, komu jih Pretur odmah bijaše odpravio. Ali želeći da promjenu jedno od tri imena, Rossignolino, koi bijaše već naimenovan zastupnikom, ponoviše punovlašća i naložiše Stjepanu Nazoru, sinu Antuna, da hode Kapetanatu da digne opravdajuće listove. Otišavši do istine, dan prije izbora, u družtvo D.ra Petra Ilijća, trikrat zaiskaše Alesana bez da ga uzmognu vidjeti. U večer prije izbora, u 10 satih, D.r Ilijć kazao je stvar pisaocu Nallinu (komu Kapetanat bijaše naložio izborne stvari), moleći ga da govori s Alesanom i da mu zaište opravdajuće listove; a povrativši se sutradan rano radi odgovora, dobi sliedeći: Da gospodin okružni Kapetan nezna sasvim ništa o opravdajućim listima; da se svakako nenalaze kod Kapetanata, ali da će lahko biti kod Ureda Bračke Preture. Budući pak da bez takovih listah nemogahu upotrebiti nova punovlašća, i da jim bijaše ipak potreba neoborimog dokaza o pitanju gospodinu Alesanu učinjenomu; tako, kad je ovaj stupio u izbornu dvoranu da predsjeduje, Nazor, popraćen od izbornika D.ra Ivana-Lovre od Albertia, njemu se približe, ištuć javno da mu predade listove svrhom da se s njima uzmogne u glasovanju poslužiti. Ali gospodin mu Alesani ponovi odgovor što bijaše dao u večer prije; a, nastavši oba da dobiju barem dvostručak, on se rasrdi i, obrativši se k pisaocu Nallinu, napomenu mu danu zapovjed da nedozvoli ulazak u dvoranu nikomu, koi nebi opravdajući list imao. Nazor dakle morao je izaći, a posjednici trijuh novih punovlašćah nemogoše glasovati bez opravdajućih listah: listi, koji, malo časovah kasnije!!! povraćeni iz Brača, budu prikazani od strane trijuh izbornikah, koji su jih skupa sa starim punovlašćem imali i s njima glasovaše toliko za izbor četirijuh članah izbornog povjerenstva, koliko za naimenovanje trijuh zastupnikah.

Podpisani, nepripadajuć njima da sude o postupanju okružnog Kapetana Spljetskog i vladinog povjerenika gospodina Alesana u toli težkom i nježnom činu, a sigurni da će ovo biti pristojno razvidjeno i osudjeno od strane nadležne Vlasti, nemogu do izjaviti njihovo pokorno mnienje: to jest, da izborno Povjerenstvo, svjedok učinjenog pitanja i odgovora pred svojim očima dobivenog, bilo je u dužnosti da promisli dobro prije nego je primilo na glasovanje trojicu izbornike imajuće stara punovlašća i odnosne opravdajuće liste.

U Spljetu 20. Rujna 1864.

D.r *Ivan Lovre* od *Alberti*' *a.*
D.r *Petar Ilijić.*

Predsjednik. Ište li kogod od gospode rieč?

Maćedo. Pravilnosti koje je našao častni Odbor izabran na pregledanje izbora razreda većih poreznikah Spljetskih, ja jih doduše iz izbornih spisah neuvidjam. Vidio sam u izbornim spisima dva punovlašća: jedno Tome Carića pok. Jure a drugo Ivana Carića. Prvo od ovih punovlašćah uoblašćuje punovlastnika da izbere zastupnikom odvjetnika Rossignola iz Spljeta, samo. Ovo je ograničujuće, ovo glasi (*čita*):

"Podpisani veći poreznik okružja Spljetskog

Digitized by Google

naimenuje i izabira svojim punovlastnikom gospodina Šimuna Micheli-Vittura, svrhom da ga zastupa pri općem izboru zastupnikah pokrajinskog Sabora iz razreda većih poreznikah predrečenog okružja, koi će se u Spljetu obavljati dne 30. doidućeg Kolovoza, uoblašćujuć ga da u njegov račun i ime glasuje za gospodina Šimuna D.ra Rossignola odvjetnika u Spljetu.

U Svirce 20. Lipnja 1864.

Toma Carić pok. *Jure.*
Pop Mate Plančić svjedok.
Josip Gazzari svjedok.„

Častni vitez Micheli-Vitturi prikazao se je kao punovlastnik, i premda punovlašće, kao što prije rekoh, bijaše ograničeno na izbor gospodina odvjetnika Rossignola, ništanemanje nadjoh u imeniku glasovah da je gospodin Micheli-Vitturi predložio zastupnikom častnu gospodu Dojma, Lanzu, i sebe samoga. Vitez Micheli-Vitturi moći će glede toga izvješćah podati; ja ipak cienim, da mu punovlašće drugu oblast nedavaše, nego da izbere zastupnikom jedinu osobu, koja bijaše u istom punovlašću predložena. Istovjetnim načinom sastavljeno je drugo punovlašće Ivana Carića pok. Jure. I u ovom punovlašću upotrebljene su jedne te iste rieči (*čita*):

„Podpisani veći poreznik okružja Spljetskog naimenuje i izabira svojim punovlastnikom gospodina Ivana Dubokovića, svrhom da ga zastupa pri općem izboru zastupnikah pokrajinskog Sabora iz razreda većih poreznikah predrečenog okružja, koi će se u Spljetu obavljati dne 30. doidućeg Kolovoza, uoblašćujuć ga da u njegov račun i ime glasuje za gospodina Šimuna D.ra Rossignola odvjetnika u Spljetu.

U Svirce 20. Lipnja 1864.

Ivan Carić pok. *Jure.*
Pop Mate Plančić svjedok.
Josip Gazzari svjedok.„

Punovlastnik Ivana Carića pok. Jure, mjesto da se ograniči na naimenovanje samog odvjetnika Rossignola, predloži zastupnikom častne Dojma, Lanzu i Micheli-Vittura. Cienim da u prvom i u drugom slučaju nadmašile su se oblasti s punovlašćem podane, a da su ova dva glasa posljedično ništetna. Tomu se dodaje, da u imenicim većih poreznikah okružja Spljetskog bijaše upisana tvrdka Jure Carića pok. Tome nasljednici. Jure Carić pok. Tome mnogo imade godinah da je preminuo, a njegovi su nasljednici sinovi Ivan i Tome, i suviše njekoliko njihovih sestarah. Uzprotiv bude primljeno punovlašće Ivana Carića, jednog samoga od nasljednikah Jure Carića, i na temelju takovog punovlašća budu izabrani zastupnikom gospoda Lanza, Micheli-Vitturi i Dojmi. U ovom drugom slučaju ja cienim da je ništetan glas nesamo zato što punovlašće Ivana Carića bijaše ograničeno na osobu gospodina odvjetnika D.ra Rossignola, ali i zato što Ivan Carić nebijaše nego jedan od nasljednikah Jure Carića, dočim nasljednikah Jure Carića imade više od jednoga. Ja se takodjer neslažem s Odborskim predlogom glede izključenju Ivana Deškovića. Ivan Dešković nije imao vremena da se tuži protiv njegovom izključenja. U istinu jedva dne 29. Kolovoza imenik bude popravljen od strane okružnog Kapetanata, a dne 30 bude obavljen izbor. Ivan Dešković dakle nije imao ni vrieme ni shodnost da podnese svoj priziv; niti cienim dovoljnim razlogom izključenja, što je dio njegovih dobarah bio ovržbi podložan. Zbog neovršene ovržbe nepromjenjuje se vlastništvo jednog zemljišta. U svakom slučaju porezne su knjige temelj izbornih spisah, i ako je Deškovićevo imućtvo bilo upisano u poreznim spisima, Dešković morao je biti primljen na glasovanje, niti je mogao biti lišen svojeg izbornog prava. To isto kažem i glede Despotovićevih nasljednikah. Nasljednici Despotović bijahu upisani u poreznim knjigama, i ako se je medju njima dogodila privatna dioba, budući da u knjigama nije bila promienjena tvrdka, nasljednici Despotović imadjahu biti primljeni na glasovanje. Ja se dakle neslažem s Odborskim mnienjem, koi opravda izključenje Deškovića i Despotovićah; a zbog uzrokah malo prije obrazloženih držim ništetni glasovi podani od strane Tome Carića pok. Jure i Ivana Carića pok. Jure. Pače neznam dokučiti, kako s takovim ograničenim punovlašćem, s punovlašćem koje davaše oblast na izbor jedne naznačene osobe, moglo se je doći na naimenovanje trijuh osobah sasvim različitih od osobe odvjetnika D.ra Rossignola. Takodjer držim ništetnim glas, što je Komižki župnik pop Petar Borčić dao za Opatstvo Sv. Nikole. Opatstvo Sv. Nikole pripada polovicom u vlastitost Hvarskog Zbora, četvrtim djelom u vlastitost Komižke župe, i četvrtim djelom Crkvenoj Upravi Komižkoj, a župnik Borčić, koi je pristupio, nije imao nego najmanji interes u Opatstvo, dočim nije imao nego pravo za četvrti

Digitized by Google

dio, i nije mogao biti upisan medju izbornike; niti se je moglo držati da je dobar njegov glas, dočim nije zastupao ni Zbora, ni predsjedništvo Uprave. Vidio sam mnogo punovlašćah odbačenih zato uprav, što svi koji imadjahu interes neprisustvovahu pri sklopljenju punovlašća; a neznam dokučiti, kako se u njekom slučaju odbacaše tko bi pristupio s punovlašćem u komu svi koji imadjahu interesa nisu udioništvovali, a kako se u njekim drugim slučajevima primaše. Pored onoga što sam dosada rekao, i ja ću glasovati za primljenje izabranih zastupnikah, ali ću samo zaglaviti sliedećim predlogom (*čita*):

„Sábor sažaljuje nerede koji su se sbili u „razredu većih poreznikah Spljetskog okružja, „a izpadajući sasvim tim većina glasovah na „korist izabranih zastupnikah, izražuje se za „njihovo primljenje.„

Moretti. I ja ću nješto dodati da podupirem predlog, što ga je častni zastupnik Maćedo učinio. Gospodin Vinko Šuria iz Trogira, veći poreznik, izručio je bielo punovlašće, s uoblašćenjem da se nahodi osoba, koja bi ga zastupala pri izboru većih poreznikah, i glasovala kao što bi bolje po žnanju i savješću našla, ali sa izključenjem svakoga javnog činovnika. Kao punomoćnik pristupi k izboru njeki Radičić, koi je glasovao za gospodina Vittura, za gospodina Dojma i za profesora Lanzu. Profesor Lanza kao gimnazijalni profesor mora se držati da je javni činovnik, te glas u koliko se njega tiče mora se smatrati ništetnim. Odnosno pak na pročitano izvješće glede onoga što se tiče razreda Spljetskih većih poreznikah, uvidja se, u koliko se meni čini, da u pregledanju izbornih spisah i dotičnih tužbah, Odbor, mjesto se držati izriečnih zakonskih naredbah i svedjer jednog te istog tumačenja njih, pri uporavljenju ostavio se je polag slučajevah voditi od razmatranjah, koja su njekako medju njima protivna. Glede Dešković eve tužbe navelo se je razmatranje, da premda bijaše on u imenicim upisan kao veći poreznik, ništanemanje buduć mu je bio ovržben dio njegovih dobarah himba moraše pred istinom padsti; dočim glede tužbe od Ivellia podnešene drugo se razmatranje učinilo, uslied kojega ona se nije uvažila, to jest da izborno Povjerenstvo nebijaše sud, da ono neimadjaše ni potrebite izvrsnosti ni vrieme da se bavi o njekim razpitivanjam ni o njekim pitanjam, a da ono napokon, po sudu Odbora, moralo se je držati jedino proizhodkah poreznih knjigah i izbornih imenikah. Takova razmatranja u njihovom praktičnom uporavljenju morahu potrebito povesti na protivne proizhodke; a bez odnosa na izborne spise, ja mislim da se samo s pratbom izvješća i predizjavljenih opazkah može takovi nered dokazati. Do istine, izvješće priznaje, da u imenicima većih poreznikah Spljetskog okružja bijahu upisani i Dešković i Despotovićevi nasljednici, i da oni kao veći porezuici bijahu njihove opravdajuće liste primili. U popravljenim imenicima uzprotiv njihovo ime bude izbrisano, a, kao što opažaše tužba, vrieme nebijaše dovoljno, jer popravljeni imenik bude proglašen dne 29. Kolovoza, to jest dan prije izbora. Prikazaše se dakle na glasovanje, ali nebijahu primljeni. Držeći se načela, da Povjerenstvo nije sud, da se ono nesmije baviti o njekim razpitivanjam, ali da se mora jedino držati proizhodkah poreznih knjigah, neima dvojbe da toliko gospodin Dešković, koliko punomoćnik Despotovićevih nasljednikah morahu biti primljeni na glasovanje. Rekao bi, da je ondje Odbor volijo uzprotiv upotrebiti drugo razmatranje, to jest da himba moraše pred istinom padsti. Ali ovako nije bilo kad se je radilo o gospodi Ivellio. Istina je da se u poreznim knjigama nahodi tvrdka Ivellio, a to su gospoda Radoš, Antun i Josip. Ali je ipak istina, da ovaj zadnji, to jest Josip, neima nikakvo pravo nad porezna dobra, a da samo gospoda Antun i Radoš plaćaju poreze. Ako se priznaje načelo da himba mora pred istinom padsti, povjerenstvo moralo je uvažiti tužbe gospode Radoša i Antuna prigodom glasovanja; ali se je Odbor uputio od razmatranja, da izborno povjerenstvo nije sud, a da o njekim razpitivanjam neima se baviti. Takove sam opazke samo za to učinio da dokažem, kako toliko okružni Kapetanat pri riešenju podnešenih tužbah, koliko izborno povjerenstvo, te i koliko Odbor ovdje izabran da pregleda spise, uputiše se iz sasvim jednakih i istovjetnih gledištah ne samo u tumačenju zakona, ali i u njekim pogrješkama, o kojima je D.r Maćedo napomenuo pri razvidjenju njekih punovlašćah, te i pri onoga što sam i ja napomenuo glede Vinka Šurie Takove nas pogrješke uoblašćuju po najmanje da osvadjamo Odbora velikom lagahnošću u obavljenju povjerenih mu zadaćah; a tim više takova lagahnost začudjudje i izlazi nedokučiva, što je Odbor izabran iz one većine, koja je Saboru zaniekala pravo da pregleda spise iz samog uzroka, što neuvidjaše pristojnost da se osobe, koje nedjeliše nikakvu

Digitized by Google

odgovornost sa članovima sadašnjeg zastupništva, bave o iztraživanju glede valjanosti njihovih naimenovanjah. Ja ću se zastupnikom Maćedom složiti u očitovanju, da ću pored svega ovog glasovati za odobrenje zastupnikah razreda Spljetskih većih poreznikah. Svakako podupiram ipak predlog, što je on učinio.

Rossi. Podupirnć Maćedov predlog, reću glede punovlašća primljena od većih poreznikah iz Imockog. Nasljednikah pok. Pavla Bitange koji se nalaze u izboru sedam jih imade, a od 4 sina jedan sami izručio je punovlašće. Nasljednici Marka Vrdoljaka glasovaše u razredu Imockih vanjskih općinah; njegovi sinovi imadu vlastitih dobarah, a takova vlastita dobra poslje Imockog glasovanja budu zamršena, te 2 samo glasovaše medju veće poreznike, Jure i Stjepan: a Stjepan morao je biti izključen od svakog glasovanja polag naredbe § 17. našeg Pravilnika. Pretura, koja je potvrdila ono punovlašće, nije mogla neznati iznimku koja stajaše protiv Stjepanu, a osim Stjepana i Jure bilo je još dva brata i dvie sestre. Opažam dakle da i s one strane mnogo je bilo lagahnosti u razvidjenju pravah, i da primajući punovlašće nasljednikah nije se pripoznavalo ako naznačeni bijahu uprav nasljednici: opazka koja je i drugom prilikom učinjena, o kojoj netreba da ja govorim, i gdje i ja ulazim kao zastupnik nasljednikah pok. Marka Marče. O ostalomu slažem se s predlogom zastupnika Maćeda.

Rossignoli. — Ja ću se usuditi da popravim njeke stvari, koje su častni moji sudruzi Maćedo i D r Moretti netočno izjavili. D.r Maćedo osvadjaše ništetošću Carićeva punovlašća, jer po njemu takova punovlašća nedavaše oblast nego da se naimenuje samo jedan zastupnik. Ja odgovaram, da smisao takovih punovlašćah smieraše na naimenovanje svijuh 3 zastupnika, koji se imadjahu za Sabor izabrati. Svakako Odbor nije mogao u ikakvi obzir uzeti ona dva glasa, jer toli znatna bijaše većina koju dobiše tri izabrana zastupnika, da i ma kako se prociene ona dva glasa nikakvi upliv nemogahu prinieti na uspjeh izbora. Častni Maćedo dodaje, da se je imao uvažiti Deškovićev glas, jer, on govori, imućstvo ovržbi podložno nelišavaše ga od prava na takovo imućstvo. To sami Deković priznaje, koi tvrdi da se nije bila dogodila promiena u poreznim knjigama. Čin o gubitku prava vlastitosti na dobra koja mu davahu glas medju veće poreznike bijaše se dakle dogodio. Ono što se kaže glede Komižkog Opatstva i župnika Borčića može biti da je i istina, ali to nebijaše poznato ni izbornom Povjerenstvu, ni Odboru, a Odbor nije mogao uvažiti gole izreke bez ni temelja dokaza. Zastupnik Moretti veli da se je Odbor našao u protivnosti, i da se je ostavio voditi iz razmatranja, koja u njekim slučajevima bijahu na jedan način uporavljena a u drugim slučajevima na sasvim protivni način. Glede toga držim da se on vara, a cienim da njegova prevara proizlazi osobito iz nedovoljno pomnjivog proučenja činah. On kaže da Deković nije bio primljen na glasovanje. Deković nije bio primljen na glasovanje, jer nije ni stupio u dvoranu glasovanja; njega nije bilo naći u imenicima većih poreznikah, te Odbor nije mogao uvažiti glas i osobu, koja se nije nalazila u imeniku rečenog razreda. Dodaje se, da se Odbor ostavio od sasvim drugih razloženjah voditi kad se radilo o glasu od braće Ivellia danomu. Ja držim da se je Odbor ostavio voditi od pravih razmatranjah, i da je svedjer ostao sebi odnosan. U prvom slučaju Deković nije glasovao, jer ga nije u imenicima bilo, i jer za cielo nije bio došao. U slučaju Ivellia nije se mogao njegov glas primiti, jer on sam kazaše da ima drugog brata, koi nebijaše naznačen u punovlašću što je on podnieo, a ipak uvidjalo se iz izbornih imenikah da uglavljena tvrdka bijaše uprav ona nasljednikah pok. Ivana Krstitelja Ivellia, te nesamo dvajuh Ivellia Radoša i Antuna, koji dodjoše na glasovanje. Buduć nepravilno i nepodpuno zastupništvo, Odbor je zato cienio da izborno povjerenstvo bijaše zakonito izključilo njihov glas. Neima ipak protivnosti, jer su dva slučaja sasvim različita, budući Odbor kad se o njima bavio pošao iz sasvim različitih temeljah. Osvada pak lagahnosti Odboru dana o razvidjenju izbornih spisah, čini mi se da je porečena od samog čina gospode zastupnikah, koji protuglasovaše i učiniše njeke opazke Odborskoj radnji. Njihova su zaglavja jedna te ista kao što jih je Odbor učinio, a to opravda preko potrebe radnju. Nenalazim da se kod Saborah običava sav predmet u dotičnom izvješću obaviti; a ako Odbor nije našao da o svakoj i najmanjoj stvari zadrži Skupštinu, to se nemože lagahnosti pripisati, nego svedjernoj navadi, da se to jest naznaču one glavne točke, koje mogu privesti Visokog Sabora da potvrdi predlog istog Odbora.

Maćedo. Buduć je posao o činbenom pitanju,

Digitized by Google

molim da se pročitati dadu punovlašća, što sam napomenuo. U takovim punovlašćam jamačno neima oblasti, nego da se odabere zastupnikom odvjetnik D.r Rossignoli. Buduć je posao o činbenoj stvari, lahko će biti uvjeriti se s pročitanjem punovlašćah da sam ja istinu rekao. Reću suviše, da Dešković nepriznaje da je izgubio vlastitost njegovih dobarah; pače Dešković očituje da sav ukup dobarah, koi mu daje pravo većeg poreznika, nalazi se u njegovo ime upisan. Molim gospodina Predsjednika da izvoli dopustiti pročitanje dvajuh punovlašćah, a s tim ja ću biti odgovorio na ono što mi je oporekao častni D.r Rossignoli.

Predsjednik. Predložite ono što hoćete.

Maćedo. Opetujem molbu, da se pročitati dadu dva punovlašća, koja se nahode medju izbornim spisima, ako se nevaram, pod br. 133.

Rossignoli. Cienim da to neima nikakvi upliv na glasovanje, a držim da neimajuć upliva čitanje nije drugo nego gubitak vremena.

Maćedo. Imade upliva, jer će dokazati da sam ja rekao istinu, a to nalazim nuždno.

Rossignoli. Opaziću da ja nisam rekao da ona punovlašća davahu oblast na tri naimenovanja; rekao sam samo da se je to moglo iz njihovog smisla izvesti.

Maćedo. Iz smisla neuvidja se nego oblast Punomoćniku dana, da na njegovo ime odabere odvjetnika D.ra Rossignola.

Moretti. Na moje ukore glede nepravilnosti glasa od punomoćnika Vinka Šurie danoga gospodinu D.ru Lanzi, častni izvjestitelj nije ništa našao da odgovori. Glede ostalog mojih ukorah nebi mogao da jih opravdam što drugo učiniti, nego opetovati ono što sam rekao i što cienim da sam dovoljno dokazao, da je Odbor za dobro našao u njekim slučajevima uporaviti načelo da himba mora istini ustupiti mjesto, a u inim slučajevima ono da povjerenstvo nebuduć sud nemože da se o njekih pitanjah bavi. Svi su častni zastupnici čuli čitanje tužbe Ivellia, one Deškovića, te i one od Despotovićevih nasljednikah podnešene; ja se njihovom sudu predajem. Buduć ipak da to neima nikakva upliva na glasovanje, opetujem da sam ove opazke jedino učinio da podkriepim predlog D.ra Maćeda.

Predsjednik. Zastupnik Maćedo ište pročitanje dvajuh punovlašćah. Gospoda koja pristaju neka se dignu (*većinu*).

D.r Rossignoli čita punovlašća.

(*Vidi punovlašća na strani* 23).

Lapenna. Moram biti mnogo haran (govorim kao zastupnik) častnomu D.ru Maćedu, što je s tolikim nastojanjem zaiskao pročitanje prepornih punovlašćah. Meni se čini da ono pročitanje, mjesto da podkriepi njegovo zahtjevanje, poriče ga, uzbije ga. Doduše jedno i drugo od tek prije pročitanih punovlašćah daje punomoćniku oblast da zastupa punomoćitelja pri *općem izboru većih poreznikah Spljetskog okružja:* rieči koje se bez dvojbe odnose na sva tri zastupnika, koji imadjahu iz onog razreda izaći. Dalnje rieči, koje se odnose na D.ra od Rossignola, nepodrazumjevaju ograničenje takovog *općeg* opunomoćenja.

Rieči "uoblašćujuć ga„ značu samo *privolenje* punomoćitelja, da punomoćnik obavljajući podane mu oblasti naimenuje kao jednog od trijuh odvjetnika D.ra Rossignola. Znak je bez dvojbe zaludan, a nigda ipak obveza, koja se mogla nebi proizvesti ni od rieči "uoblašćenje„ koja sadrži pravo a ne dužnost, ni od duha punovlašća, koje daje oblast da se u svemu i za sve zastupa punomoćitelj pri općem izboru. Osobito je uoblašćenje koje se u općem opunomoćenju daje, a bilo je možda želja, uspomena, poziv pomnje na osobu milu punomoćitelju, poziv ipak, koi nigda nije obvezavao punomoćnika. A kako u ovom slučaju D.r Rossignoli bijaše već izašao zastupnikom iz inog razreda, tako bijaše stalno, da prestavši i onaj, da tako rečem, ćudoredni obzir, onaj obzir pristojnosti na želju bez nametnuća dužnosti od punomoćitelja izjavljenu, punomoćnik ostajaše sasvim slobodan u svojemu djelovanju i mogaše odabrati, kao što je odabrao, ono tri gospode, koje je s glasom naznačio, to jest D.ra Lanzu, Michela-Vittura i Dojma. A pošto sam predugeo govor budi mi dopušteno, da se i o glavnoj stvari pitanja bavim u onaj dio koi se odnosi na Maćedov predlog.

Kao što vrlo dobro opazaše gospodin izvjestitelj, zaglavja svijuh 3 častnih predgovornikah, koji govoriše protiva Odborskoj radnji, u skrajnom se iziskivanju s njegovim glasom slažu; a neredi i mane što su oni iznieli, po istom njihovom smislu nikakvi upliv neimaju na

Digitized by Google

uspjeh izbora, niti privoditi mogu na protivno zaglavje. Sada gospodin D r Maćedo, bez da nepripoznava takovu istinu, hoće ništanemanje da Sabor izjavi svoju žalost, da sažali što se po njegovom mnienju u izbornom radu počinilo neredah: on drugim riečima ište, da se ukoru izborna povjerenstva (na koja bi poglavito pala okrivda naznačenih manah), što su postupala uslied pogrješnog tumačenja Pravilnika. Ja necienim da D.r Maćedo teži da okrivi zle vjere i lagahnosti (kao što je zaista u času nepromotrenja učinio gospodin D.r Moretti govoreći o Odboru) članove izbornog povjerenstva. Njegova se osvada jedino odnosi na izjavljeno *pogrješno* tumačenje zakona, i udara na moralno biće sačinjeno iz osobah u svakom izboru promjenljivih, kao što su promjenljive osobe izbornikah. Ja nemislim sada da zaključak, s kojim bi Sabor svoju žalost izjavio zbog opaženih neredah zloj namjeri nepotvorenih, može upliva imati za doiduća izborna povjerenstva, da jim razbistri pamet i da jih uči u pojavljajuća se slučaja naći točnije upravljenje Pravilnika. Zaključci i riešenja, koja su po svojoj naravi sasvim nekriepostna, nestoju ni u interesu, ni u dostojanstvo Sabora; saborska poraba svedjer jih je odbacila. Ja sam zato našao da uzbijem Maćedov predlog, i nadam se da će ga Sabor odbaciti kao zaludan, suvišan i nekriepostan.

Moretti. Ja . . . .

Predsjednik (*prekinuć mu rieč*). Javljam gospodi, da po naredbi našeg Poslovnika niko nemože više od dva puta o istom predmetu govoriti, i da se samo njima dopušta koja kratka opazka kad je potrebito da podadu kakvo razjasnenje.

U ovom smislu D.ru je Morettu govoriti.

Moretti. Jest uprav razjasnenje što sam htjeo dati radi osobnog čina. Čuo sam da me častni D.r Lapenna potvara nepromotrenošću zato, što sam rekao da je Odbor u obavljanju svojih zadaćah s njekom lagahnošću postupao. Tko znade s kakvom je pomnjom Spljetsko Povjerenstvo pazilo, razgledavalo punovlašća, što donašahu punomoćnici slobodnjačke stranke, nemože zaista da nerazmatra kao lagahnost to, da se je ostavilo da Caričev punomoćnik glasuje za osobu, koja je na temelju istog punovlašća bila izključena. Ja mislim da sam se s tim dovoljno opravdao od potvore nepromotrenja.

Lapenna. Ja sam namieravao da *opravdam* D.ra Morettia od potvore lagahnosti, koju je on dao ne izbornom Povjerenstvu, nego svojim sudrugovima, članovim Odbora; reću *opravdam*, jer da mu nije ona rieč izašla u času nepromotrenja, mogla je izazvati od strane gospodina Predsjednika poziv na red.

Maćedo. Iz pročitanih punovlašćah cienim da se nemože u dvojbu staviti, da takova punovlašća davaše drugu oblast dotičnim punomoćnikom, nego da odaberu D.ra Rossignola zastupnikom; naravno imao je biti uveden uvjet da punomoćniku daje se oblast da se pri općem izboru prikaže; ali kako bijaše u njima uvjet "uoblašćujuć ga da u njegov račun i njegovo ime dade glas gospodinu D.ru Rossignolu„, mislim da se nemože u dvojbu staviti, da punovlašća bijahu samo na njegovo naimenovanje ograničena. Glede neredah, što sam ja opazio da su se zbili pri izboru razreda većih poreznikah, ja se nestvaram potvoriteljem: dokazao sam samo takove nerede, i želim da se više u budućnost neponove. U ovom smislu zaglavio sam moj predlog.

Rossignoli. Predlažem da se pročita i punovlašće gospodina Vinka Šurie.

Predsjednik. Odobravaju li gospoda da se mora i takovo punovlašće pročitati? Gospoda koja pristaju neka se izvolu dignuti (*većina*).

Rossignoli (*čita*):

"Podpisani veći poreznik Spljetskog kotara naimenuje i izabira svojim punomoćnikom gospodina Ivana Radičića, svrhom da ga zastupa pri općem izboru zastupnikah iz razręda većih poreznikah predrečenog okružja, koi će se obaviti dne 30. tekućeg Kolovoza u Spljetu, uoblašćujuć ga da u svoj račun i ime glasuje za one, koje će po svojemu znanju i savješću suditi da su dostojniji, ali s iznimkom svakog Državnog činovnika.

U Trogiru 31. Lipnja 1864.

Vinko Šuria
Jakov Miroševič svjedok
Vinko Lebedina svjedok.„

Klaić. Gospodin D.r Lapenna iztumačio je o predmetu punomoćjah njeku teoriju, koja je, da istinu rečem, mene, koi nisam doktor *utrius-*

Digitized by Google

que juris, ako ne drugo s oblaznila. Rieči častnoga Lapenne ukratko kažu da je jedno osobito punomoćje obćenom punovlašću jednako. Dokle osobito zakonodavstvo, pismeno zakonodavstvo ovaj posao izbora većih poreznikah nebude uredilo, ja cienim da se u praktici pridržavati imade onoga što zakon o punomoćjam u gradjanskim poslovima propisuje. Punomoćja koja stranke sada izdaju da jih u sudu predstavljati mogu zaista od dvie vrste jesu. Jedna su punomoćja obćenita, a druga su punomoćja osobita. Punomoćja obćenita opunovlašćuju punomoćnika da svoga punomoćitelja u svemu i svuda u svakom interesu pred sudom predstavljati može. Punomoćja osobita za jedan osobiti posao učinjena bivaju. Dakle ova punomoćja od većih poreznikah izdana smatrati se moraju kao punomoćja osobita. Caričevo punomoćje ovako glasi: "Ja doljepodpisani moga punomoćnika uoblašćujem u obćenom izboru predstati i da moj glas za toga dati imade." Sada rieči "u obćenom izboru predstati" jesu jedan čin osobiti, posebnički, to je reći da u opredieljenom izboru, koi se onog dana obistiniti imade, udioništvuje; a dotično pak davanja glasa, to se razumjeva da se ovaj na imenovanu osobu ograničava. Ja sam mnogo ovakovih punomoćjah vidio u kojima su svi zastupnici naročito u punomoćjama naznačeni. U drugima imena nisu izražena, da li punomoćja povlašćuju poslanika da glas dati može onim osobama koje se njemu po znanju i savjesti za najdostojnije uzvide. Zato cienim da punomoćje od Carića izdano jest punomoćje osobito, koje se na Odvjetnika D.ra Rossignola ograničava.

Sada na glavnu razmiricu, to jest na predlog od D.ra Maćeda učinjeni, prelazim. Govoraše častni Lapenna, da je ovaj glas od neznatne važnosti, i kao takov da nezaslužuje da ga Skupština u obzir uzme, budući da ovaj glas nad sliedujućim glasovanjima upliva nebi imati mogao. Ja cienim da stvar tako nestoji. Prije svega držim da sažaljenje koje Sabor izjaviti ima . . . . .

Predsjednik (pretrgava). Pretrgavam za jedan tren zastupnika Klaića. Predlog zastupnika Maćeda ovako glasi: (*čita*). Ovaj se predlog na dva dijela razdieljuje. Drugi djel stapa se sa odborovim predlogom. Da li prvi djel biva sasvim stvar drugčija, i osobiti obzir iziskuje. Prvi djel ovako glasi: Sabor sažaljuje nepravilnost it d. it.d. Za cielo ovaj predlog takovo zaključenje izaziva, koje bi pokudilo dielovanje Spljetskog izbornog povjerenstva većih poreznikah. Takov budući, ja, s vlašću koja mi je od Štatuta dana, cienim i očitujem da ga od današnjeg pretresanja i glasovanja izključavam. Paragraf 34. Ustava u ovom smislu glasi (*čita*). Zaista se ovaj predlog u najprostranijem smislu na dielovanje Odbora odnosi; govorim najprostranijem, budući da Odborov predlog dotično naručbine koja mu od Sabora proizlazi, koja na to smiera, da se zaključenje učini da li jesu ili nisu obavljeni izbori valjani. Ono što se u ovom krugu nalazi ima se pretresanju i glasovanju podvrći, i to je sasvim pravedno; da li ima li valjda kakova odnošaja sa ovim predlogom, ima li zazbilj kakovu svezu s time pitanje, koje izaziva Sabor da velevlastnu prikornu rieč vrhu dielovanja izbornog povjerenstva Spljetskog okružja izreći imade? Ja držim da neima. Cienim da su težnja i svrha sasvim različite, i koliko u mojoj vlasti stajalo bude nastojati ću sa svom snagom prepriečiti da se zaključenja ove vrste, zaključenja od tolike važnosti, iznenadno i nezrela pretresanju podvrći imadu. Dotični propis Ustava naznačava put kojeg se pridržavati imademo. Kad bi D.r Maćedo, ili drugi zastupnik hotio i u ovom smislu, sasvim da u dlaku nadležnosti Sabora nepripada, Saborske odluke izazvati, sasvimtim bez sumnje u njegovom právu stoji, glasovati zbog svrhah dobrostanja pokrajine i pravilnosti izborah, kad bi se, kako rekoh, u tom smislu predlog učinio, ja želim da isti putem od Ustava propisanim sliedovati imade, to jest da meni predstavljen biti ima, da se Gjuntinoj odluci podvrgne, da se na dnevni red stavi i da se po tom pretresanju Sabora radi zaključenja, kojega našao bude za dobro učiniti, podvrći imade. Ovo zaključenje zrelo i razmišljeno, a ne hitnjom trenutka iztrgnuto, biti mora. U ovom smislu dakle očitujem da predlog D.ra Maćeda od današnjeg pretresanja i glasovanja izključavam, i njega pozivljem da se predlogah Odbora vrhu valjanosti izborah u dlaku pridržavati imade.

Klaić. Onda sam svršio . . . . .

Predsjednik. Vi ne gubite; imate zato právo učiniti, obnoviti vaš predlog.

Maćedo. Ja se na Sabor prizivljem, neka Sabor rieši hoće li ili neće odluku Predsjednika primiti.

Digitized by Google

Predsjednik. Dakle ako Uzvišena Skupština cieni da Predsjednikovo mnienje prevažiti imade, molim gospodu koja tako misle neka ustanu (*većina*).

Lapenna. Meni se čini da je častni Klaić lahki i ugodni način odabrao, da bi sebe od riečih svojih protivnikah sublaznjenim nazvati mogao. On jednog tvoritelja vanka izostavlja, ostale u broj uzima i račun biva pogriešen. On napominje rieči punomoćja, malo prije od gospodina izvjestitelja pročitanog, na drugčiji način nego se zaista nalaze. Ako sam ja dobro razumio, i biti će lahko o tom se uvjeriti, Carić je izjavio da gospodina Michieli-Vittura za svoga punomoćnika imenuje, s naručbinom *da njega u općenom izborništvu* predstavlja, a ne samo da u *općeni izbor* većih poreznikah Spljetskog okružja predstati imade. Kad su priznate rieči punomoćja onako kao što sam jih rekao, svaki vidi bez da je doktor obajuh pravah ili doktor matematike ili drugog kojegmudrago predmeta, svaki vidi, rekoh, da pravo komu dano da punomoćitelja u *općenom izborništvu* u jednom opredieljenom zboru *predstavlja* općeno punomoćje sadrži odnositelno na sve zastupnike koji se u onom izbornom zboru izabrati imadu, takovo punomoćje koje, bez ikakva drugog naznačenja ili dodatka, dovoljno biva za moći pravo predstaviti bez ograničenja punomoćitelja u izboru, to jest toliko glasovah dati, koliko jih se dava u općenom izboru zbora o komu se besjedi, a u bitnom slučaju naročito trima osobama. Ostale rieči od punomoćitelja pridodane: *povlašćujući ga imenovati D.r Rossignola*, nisu jedna obvezanost koja se nalagaše, bile su osobita povlast, koja se iz suvišnosti naznačavaše sadržana u općenom pravu, bez išta drugog, punomoćitelja u *općenim izborima* predstavljati; bile su jedno *izkazno* pravo, kojega se punomoćnik pridržavati mogaše, da li koje neoduzimaju ili nimalo neumaljavaju pravo druga dva zastupnika imenovati, niti D.ra Rossignola s drugom osobom izmieniti. To je istinito da prvi djel punomoćja u svojim općenitim izrazima, i bez daljeg naznačenja, sam po sebi takovo očitovanje sadrži, uslied kojega gospodin Michieli-Vitturi predstati mogaše pred izborno povjerenstvo i glas svoj dati na korist trijuh osobah za koje jih je uprav i dao; kao što je istinito, da sljedujuće osobito *povlašćenje* nestavljajući *obvezanost*, nije moglo upliv imati da prvi djel ograniči, koi općeno punovlašće sadrži. Ja se nadam da će ovo moje prosto razjasnjenje u gospodina Klaiću ublažiti ono čuvstvo soblazni, koje mu je valjda prouzročila zaboravnost one razlike izmedju riečih koje se njemu činilo da je čuo čitati i onih koje su bile u istinu pročitane.

Klaić. Izpravljajući rieči koje sam prije izustio, izmienivši riečju *predstaviti* rieč *predstati*, opet vazda cienim da predstavljanje u izborništvu, to jest za punomoćitelja u njemu predstati i učiniti kao što bi on učinio, da je stvar različita od djela za njega glas polagati. Ako ja n. p. jednog punomoćnika imenujem da me u jednoj ostavštinskoj razpravi predstavlja, prije reći imadem da me u razpravljanju ostavštine predstavi, pak ću pridodati što u istoj raditi imade; i ako punomoćje nije ovako učinjeno sudovi ga neprimaju.

Predsjednik. Pita li kogod od gospode rieč? (*Niko*). Razprava je zatvorena. Gospoda Tajnici nek prisutne zastupnike prebroje. Dakle glasovanju podvrgava se imenovanje D r Lanze zastupnikom većih Spljetskih poreznikah. Odbor zaključava u smislu da se ovaj izbor za valjan priznade. Gospoda koja se takovog zaključenja pridržavaju neka ustanu (*jedinodušno*).

(*Gospodin Predsjednik opetuje glasovanje za primljenje drugih dvajuh zastupnikah Petra Dojma i Michieli-Vittura*, koji takodjer jedinodušno bivaju primljeni).

Predsjednik. Odborov izvjestitelj imade rieč.

D.r Rossignoli (čita):

Uslied učinjenog izpita izborah većih poreznikah Dubrovačkog okružja Odbor jih je našao da podpuno odgovaraju zakonskim propisima, koji ovaj predmet ravnaju, i da je sasvim netemeljita pritužba Uzvišenom Saboru pod 28. Rujna t. g. Br. 11. S. podnešena.

U ovoj hotjelo bi se, da je nepravilno 11 osobah na glasovanje pripušteno i da su četiri bile nepravilno izključene.

Prve jesu:

1. Prvostolna Crkva Dubrovačka
2. ManastirDominikanah
3. Manastir Franovacah

} u Dubrovniku } jer nisu na pravilni način predstavljeni.

4. Bogougodni Zavod (Opera Pia)
5. Popovsko odpravništvo.

6. Toma Jerić
7. Ante Petković Kovač

} jer su bili pod iztragom, § 17. I. P.

Digitized by Google

8. Ante Jerić } jer su za suprugu došli ne-
9. Marin Grčić } budući veći poreznici.

10. Nikola Paunović } jer su predstavljeni od
11. Zavod Dobročinstva Korčulanski } Tome Jerića i Ante Petkovića neimajućih pravo na glasovanje.

Što se prve petorice tiče, Odbor je u izbornim spisima našao da je podpuno opravdan i zakonit način s kojim su, na ime pet pobožnih zadružbah, glasovi dani sredstvom zakonitih punomoćnikah.

Okrivljenja protivu Tomi Jeriću i Ante Petkoviću-Kovaču niti u izbornim spisima niti u prilozima pritužbe naslona nenalaze.

Naročiti propisi povlašćuju muževe, i kad nisu veći poreznici, da za svoje supruge glasuju, zbog čega bez naslona ostaje pritužba protivu Anti Jeriću i Marinu Grčiću učinjena. Tako su zakonito glasovali Toma Jerić i Petković, zakoniti smatrati se imade i glas koi su oni i Nikola Paunović, dobro opravdan, dali kao predstavnici Povjerenstva javne Korčulanske Ubožnice.

Izostavljajući ikakovo opravdanje dotično prituženih četrijuh izključenjah, Odbor opaža da, i kad bi ona četvorica udioništvovala i makar kakovi glas dala, izpadak izborah, uzemši u obzir broj glasovah, nebi drugčiji biti mogao.

Opaža se pak, izključenja braće Vragolova i Righi da su podpuno osnovana na § 17. Izbornog Pravilnika, i ona Mihovila Klaića i nasljednikah Gozze osnovana su na propisima § 9. Izbornog Pravilnika, budući da nije dokazano da oni propisani porez plaćaju.

Zato Odbor predlaže da bi Uzvišeni Sabor odobrio i dva zastupnika većih poreznikah Dubrovačkog okružja, viteza Nikolu Lalića, i Odvjetnika D r Ivana Krstitelja Radmilla.

Predsjednik. Pita li kogod od gospode pročitanje takovih pritužbah?

Klaić. Budući da su ostale pritužbe bile pročitane, zato držim da se i sliedeća pročitati imade.

D.r Rossignoli čita:

Uzvišeni Pokrajinski Sabore!

Pri izboru dvajuh zastupnikah zbora većih poreznikah Dubrovačkog okružja prestupljen je postojeći zakon izborni:

A) Pripuštanjem na glasovanje 11 osobah koje nisu imale prava, ili radi toga što nisu bile zakonito predstavljene;

B) Isključenjem od glasovanja četrijuh izbornikah, koji su po zakonu podpuno pravo imali.

Na *A*) Po § 11. Izbornog Pravilnika, izborno pravo za one predmete porezne, koji su u posjedstvu jedne družbine ili družtva, ima se obavljati od one osobe koja je, po propisu zakonitih i družtvenih postojećih pravilah, po zvana da družbinu ili družtvo isto *izvana* predstavlja.

U izbornom spisku većih poreznikah Dubrovačkog okružja bile su upisane skupštine sliedeće:

a) Prvostolna crkva Dubrovačka;

b) Manastir OO. Dominikanah u Dubrovniku;

c) Manastir OO. Franovacah u Dubrovniku;

d) Bogougodni Zavod (Opera Pia) u Dubrovniku;

e) Odpravništvo Poštovanih Popovah u Dubrovniku.

Sve ove Skupštine bile su primljene da izborno pravo izvršavaju sredstvom osobah, koje su po družtvenim postojećim pravilima i po izbornom zakonu nesposobne da jih predstavljaju.

a) Za prvostolnu Crkvu Dubrovačku došao je glas svoj dati muogopoštovani Kanonik Bogdanović; ovaj nebudući veći poreznik po propisu § 15. istog izbornog zakona nije mogao izborno pravo izvršavati koje prvostolnoj crkvi pripada, nego u koliko bi bio pozvan da ju *izvana* predstavlja po propisu zakonskih i družtvenih pravilah (§ 11.Izbornog Pravilnika), kojih se pravilah naročito odlučilo bijaše pridržavati Odpravništvo prvostolne crkve u skupštini dana 28. Kolovoza t. g. s udioništvom političke vlasti držanoj, bez da je u dotičnom napisniku gospodin Kanonik Bogdanović imenovan, niti mu je ikakovo punomoćje dano.

Pravilnik za odpravništvo dobarah crkovnih, izradjen uslied zaključenja Biskupah u Beču

Digitized by Google

skupljenih 1856. godine učinjenog od Pripoštovanog Ordinariata Biskupije Dubrovačke s odlukom 4. Studenoga 1860 obielodanjenom sa §§ 1 i 2 ustanovljuje, da odpravništvo dobarah crkovnih ima se držati od onizih kojima po crkovnim Kanonima pristoji; da Biskup vrhovno pregledništvo nad imanjem crkovnim, pobožnih zakladah i crkvenih dobarah (beneficijah) izvršava, i *Kotarski Dekan*, ili drugi Župnik *od Biskupa* imenovani da ga izmieni, neposredno nadzirati imade odpravništvo crkovno i *odnošaje izmedju njega* i Ordinariata da uzdrži Poštovani Kanonik Bogdanović, koi nije ni Dekan Kotarski niti Župnik grada Dubrovnika po onom Pravilniku Odpravništvo prvostolne crkve nadgledati niti ovo *izvana predstavljati nemože*, jerbo takovo predstavništvo prinadleži po krieposti vrhovnog Biskupskog pregledništva *Gradskom Župniku od Biskupa naimenovanom.*

Primljenje dakle Poštovanog Kanonika Bogdanovića da obavlja izborno pravo kaopredstavnik Prvostolne crkve Dubrovačke bilo je nezakonito, i glas koi je on dao u onom izboru, u krieposti §§ 11. i 15. Izbornog Pravilnika biva nevaljan.

b) Po krieposti istih §§ 11. i 15. Izbornog Pravilnika Manastir OO. Dominikanah u Dubrovniku imajući izborno pravo morao je obaviti ga ili sredstvom jednog punomoćnika istoga izbornog razreda, ili sredstvom Manastirskog Poglavara, koi ga *izvana* predstavlja. Onaj pak Manastirski Poglavar dao je jedno punomoćje Državniku OO. Dominikanah Dalmacije, koi se onda slučajno u Dubrovniku nalazio, i ovaj bez ikakove povlasti i protivu propisu predrečenih §§ 11. i 15. Izbornog Pravilnika glas je dao za izbor dvajuh zastupnikah.

c) I Manastir OO. Franovacah u Dubrovniku miesto da ga Poglavar Manastirski predstavlja (ako bi ovaje, tičući se jednog prosjačkog reda, *izvana* a ne punomoćnik Manastira istog, Manastir predstavljati mogao) izborno je pravo obavio sredstvom Državnika istog reda Oca Kuzmića, koi neima predstavništva u poslima Manastira Dubrovačkog kao što Mitropolit Dalmacije sve Biskupe pokrajine nepredstavlja i nebi za njih glasovati mogao; zato su nevaljani glasovi, koji su ova dva Državnika u onom izboru dali.

d) Dubrovački Bogougodni Zavod predstavljen je bio od poštovanog Kanonika Mate Gjupanovića člana ovoga zavoda, kojega je Predsjednik Presvietli gospodin Biskup, i samo u slučajevima njegova odsutstva od njegova vikara; nebudući bio odsutan diecezanski Biskup iz Dubrovnika dneva 30. Kolovoza s. p. gosp. Kanonik Gjupanović nije mogao primiti punomoćje od Bogougodnoga Zavoda, koi ne od sebe nego od Presvetlog gosp. Biskupa predstavljen je biti mogao, ili od jedne osobe koja bi imala izborno pravo u izbornom razredu većih poreznikah.

e) Odpravništvo poštovanih popovah takodjer je od Presvetlog gosp. Biskupa u smislu sobstvenih Statutah predstavljeno, i zato nije moglo Popu Paškvalu Naracci punovlašće izdati, koi nije bio veći poreznik i zato zakonito predstavljati nije mogao zadružtvo kojega je on samo prosti član bio.

Dne 30. Kolovoza i prije nego se izbori preduzmu izborni povjerenik gosp. Savjetnik vitez Rešetar bio je obznanjen (kao što javstvuje od izbornog napisnika) da se ondje došavši Toma Jerić i Ante Petković-Kovač izključiti imadu od obavljanja izbornog prava po § 17. izbornog zakona; prvi, Toma Jerić, jer je na njegovo imanje stječaj vjerovnikah bio proglašen bez da je postupak svršen, koi se zakonito po smislu § 92. sudbenog Pravilnika obaviti imao, i bez da je za nevina priznan bio, o čem u svakom slučaju on je dotičnom odlukom dokazati morao da bi se na glasovanje pripustiti mogao; drugi, to jest Ante Kovač, zbog toga što je od ovog c. k. okružnog suda skoro zbog nedostatka dokazah odriešen bio od osvade prestupka prevare. Sasvimtim oni su bili na glasovanje primljeni, i to ne samo za sobstveno svojstvo, da li prvi Toma Jerić i kao punomoćnik odsutnog većeg poreznika Nikole Paunovića, a drugi Ante Petković i kao punomoćnik Korčulanske javne Ubožnice, i tako četri glasa od predrečenih dvajuh izbornika obavljena bivaju nevaljana.

U spisku većih poreznikah imajućih izborno pravo nalazahu se Elena Discipulo udata Jerić i Ana Barović udata Gučić; one su svojim moževima Anti Jeriću i Marinu Gučiću punomoćja dale da jih oni u obavljanju svoga prava predstavljati mogu, sasvim da po smislu više putah spomenutog § 15. Izbornog Pravilnika svaki punomoćnik jednog većeg poreznika mora izborno pravo imati u istome razredu iz-

Digitized by Google

bornóme; sliedovateljno, takovo pravo neimajući ni Ante Jerić ni Marin Gučić, smatrati se imadu kao nevaljani glasovi od njih dani kao predstavnici dotičnih suprugah. Protivu ovoj posljednjoj iznimki nebi se pozvati mogli na propise občinskog zakona 17. Ožujka 1849 i Popečiteljske naredbe 7. Ožujka 1850. koji se jedinstveno uporaviti mogu u izborima gradjanskim i vanjskih občinah zborovima a ne na veće poreznike, radi zbora kojizih Izborni Pravilnik kašnje predrečenih občinskih propisah izišavši osobitu iznimku u § 15. ustanovljava.

Zbog razlogah gori izloženih smatrati se imadu kao nevaljani jedanaest glasovah datih u zboru većih poreznikah Dubrovačkog okružja, od Prvostolne crkve Dubrovačke, od Manastirah OO. Dominikanah i OO. Franovacah, od Bogougodnog Zavoda, od Odpravništva poštovanih Dubrovačkih popovah, od Tome Jerića, Ante Petkovića, Nikole Pannovića, od Ubožnice Korčulanske, Elene Discipulo i Ane Barovića.

Da bi se očevidne nevaljanosti ukloniti mogle i za ujamčiti pravilnost Izborni Pravilnik u § 35. ustanovljuje, da se upraviteljstvo pojedinog tiela izbornog jednom povjerenstvu dati imade, koje za veće poreznike četri člana *imajuća izborno pravo* i tri druga člana od okružnog Kapetana imenovana sastavljaju, jedinstveno jednom povjerenstvu na takovi način sastavljeno prinadleži bez priziva riešenje o primanju glasovateljah i vrhu pravilnosti predstaništvah izborno pravo imajućih. Dne pak 30. Kolovoza povjerenstvo zbora većih poreznikah Dubrovačkog okružja bilo je nepravilno sačinjeno, jerbo za predsjednika istoga bio je naimenovan gosp. Kanonik pop Ivan Bogdanović, koi nije veći poreznik, i koi, kao što je prije rečeno, prvostolnu crkvu Dubrovačku pravilno nepredstavljaše, i koi je s time pozvan bio da riešava i glasuje vrhu oprovrgnute pravilnosti sobstvenog opunovlastja i glasa, a takodjer bio je imenovan od gosp. okružnog Kapena za člana istog povjerenstva gosp. Ante Jerić, koi nije veći poreznik, i kojega je punovlašće bilo oprovrženo, punovlašće koga se pravilnosti izviditi i priznati moralo kao i svih ostalih glasovateljah *od svijuh sedam članovah povjerenstva*. Manjkalo je dakle u izboru većih poreznikah u Dubrovniku ono jamstvo koje je za njegovu pravilnost od izbornog zakona propisano, jedno povjerenstvo to jest od *sedam članovah* sastavljeno *od imućih pravo izborno*, nebudući dopušteno niti predvidjeno od zakona da samih pet članovah povjerenstva valjano riešiti mogu imaju li ostala dva člana pravilna punovlašća da nazvane svoje punomoćitelje predstavljati mogu, to se je u istinu dogodilo u izborništvu predrečenog zbora u kojemu samih je pet članovah pozvano bilo da rieše može li gosp. Kanonik Bogdanović i predsjednik povjerenstva istoga pravilno predstavljati prvi prvostolnu Crkvu a drugi sobstvenu suprugu Elenu Discipulo.

Da li pak prije neg se izvidilo mogu li predrečena gospoda Bogdanović i Jerić zakonito predstavljati kojega od izbornikah u izbornom spisku upisanih, toliko ova dva gospodina, koliko ostalih deset osobah koje, kao što je gore izloženo, nisu bila u spisku istome upisane, i prije nego se uvjerilo mogu li oni pravilno predstavljati one koji izborno pravo imadu, jerbo još nepostojaše oni koi je od zakona pozvan da o tom predmetu rieši, glasovali su za naimenovanje Povjerenstva, koje je zbog toga ukupno nepravilno sastavljeno protivu propisu § 35. obstojećeg zakona izbornog. Gospodin izborni Povjerenik bio je obznanjen o pojedinom od predrečenih nevaljanostih, kao što od izbornog napisnika javstvuje, da li je on opetovano očitovao da *na sebe samog odgovornost* uzima i da li njegova odgovornost u stvari koje njegovoj nadležnosti nepripadaju, nego izbornom tielu, ništetnosti očevidno počinjene izliečiti nemože.

Na *B*). Sa odlukama 19. Kolovoza 1864 i 29. Kolovoza 1864 Br. 4699 i 585 c. k. Okružni Kapetan od prava glasovanja izključavaše Nikolu, Gjorgja, Stjepana i Matu braću Vragolove, trgovačku tvrdku Ante i Ivana sinove Nikole Righi zbog uzroka što je protivu jednoga od braće Vragolovu, kao jednog od nasljednikah Righi postojaše izuzeć od § 17. propisano, kada mjesto njega i isto pravo prinadležaše braći Vragolova i nasljedstvu Righi, i § 10. Izbornog Pravilnika ustanovljuje da izmedju više vlastnikah jednog poreznog predmeta sami oni izmedju njih izbor obaviti može koi od ostalih na to povlašćen biva; dakle izborno pravo po zakonu od pojedinih suposjednikah obavljano nebiva, nego od jednog samog na ime trgovačke tvrdke koja porez plaća. U predrečenom § 10. izborni zakon ustanovljava predstavništvo predmetah izborno pravo davajućih, kao u sliedećem § 11 isto predstavništvo ustanovljuje za zadruge ili družtva, samo naredjujući da onaj sami koi je pozvan da za-

Digitized by Google

drugu ili družtvo *izvana* predstavlja *po zakonitim ili družtvenim pravilima* može izborno pravo obavljati. Nepostojeći zakonita i društvena pravila za predstavništvo izmedju više suposjednikah jednog predmeta poreznog, zakon tomu providja sa § 10., ustanovljavajući kako se predstavništvo učiniti ima ili kako se izborno pravo obavljati imade ne od pojedinih suposjednikah, nego od predmeta kojemu pravo pripada. Zbog toga uzroka budući da jedna zadruga ili družtvo nebi od prava glasovanja izključeno biti moglo ako je jedan od članovah istoga podpadao pod iznimku § 17., tako poreznom predmetu nemože se isto pravo oduzeti zbog uzroka, što jedan od suposjednikah podpada predrečenoj iznimki § 17., koi pojedine osobe a ne ciela družtva ili trgovačke tvrdke izključava. Zato je c. k. Okružni Kapetanat zlo uporavio § 17., koi u nikakovu slučaju niti jedan predmet porezni niti jedno družtvo izključiti nemože, koji sami a ne pojedine osobe izborno pravo obavljaju; i povlašćenje od § 10. izbornog zakona propisano za predstavljanje jedne trgovačke tvrdke jest stvar različita od jednog punomoćja, kojeg bi jedna osoba izborno pravo imajuća komu dala da pravo ovo obavi, jerbo s tim punomoćjem predstavljena bi bila jedna osoba a ne jedan predmet pravo imajući. Dakle su nasljednici Righi i braća Vragolov nezakonito od glasovanja bili izključeni, plaćajući jedni i drugi obični porez bez prirezah preko 100 fiorinah, što je bilo nasljednicima Righi od iste političke Vlasti priznano, koja jih je u izborni spisak uvela. Što se tiče braće Vragolova, oni su u pritužbi, u koristno vrieme predanoj, dokazali da kao nasljednici Mate Vragolova godišnji porez od fior. 89 : 69, a kao posiednici zemaljah u Komaju, fi. 40 : 95 plaćajr, koje dvie svote preko 130 fiorinah ukupno iznose, jer § 9. izbornog zakona ustanovljava da izborno pravo u razredu većih poreznikah pripada onima, koji *za sve izravne poreze ukupno*, izim prirezah, 100 fiorinah plaćaju.

Suposjedstvo braće Vragolova u zemljama Komaja oni su sa pogodbom kupljačine u svojoj pritužbi dokazali, i zaista je čudna stvar da ista vlast politička u istoj odluki Br. 4699, s kojom odbacavaše pritužbu braće Vragolova, naznačavaše sumnju, jesu li braća Vragolov sami nasljednici pok. Mate Vragolova, sasvim da oni sami dotični porez plaćaju, nepriznajući pak, sasvim da su dotičnu pogodbu izručili, suposjedstvo iste braće Vragolova pok. Mate u kupovštini Komajskih zemaljah zbog toga što sami Gjorgje Vragolov porez plaćaše.

S odlukama 22. Kolovoza 1864 Br. 4762 i 4764 ista vlast okružna odbacivaše pritužbe od nasljednikah Gozze i Mihovila Klaića podnešene zbog još čudnovatijega uzroka, to jest da su iste pritužbe podnešene u nevrieme i poslje nego je rok za pritužbe propisan iztekao; tvrdjenje ovo, koje je istini protivno. Izborni spisak većih poreznikah bio je proglašen dana 5. Kolovoza s. p. sa okružnom odlukom 30. Srpnja t. g. Br. 478 sa obznanom, da se možebitne pritužbe za 14 danah vremena, *počamši od dana proglašenja one odluke*, to jest od dana 5. Kolovoza, podnieti imadu.

Pritužbe nasljednikah Gozze i Klaića predane su bile dneva 19. Kolovoza, koi je uprav bio dan četrnesti od dana proglašenja odluke 5. Kolovoza, i po tome bile su redovno u koristno vrieme predane Dan proglašenja, kao i oni uručenja kojegmudrago spisa, ubrojiti se nemože u vrieme za priziv propisano zbog najprostijeg brojstvenog razloga, što je dan zakonito (§ 902 Gradj. Zakonika) od 24 sata sačinjen, i kako od dana 5. do 6 Kolovoza nisu nego sama 24 sata iztekla, i s danom 7. Kolovoza 48 satih, tako od dana 5. do zaključno cielog dana 19. Kolovoza samo su 14 putah iztekla 24 sata ili 14 danah, uračunavši i dan 19. Kolovoza, koi je bio četrnesti. Opaža se pak da je rečeno u odluki Br. 4762 da nasljednici Gozze različnim uredima poreznim u okružju ni sami porez od 100 fiorinah neplaćaju, što takodjer istini neodgovara, jer isti nasljednici Gozze, kao posjednici različnih djelah povjerbe Vladislava Luke Gozze, plaćaju poreznim uredima u Pelješcu, Stonu i Dubrovniku preko 100 fiorinah poreza, kao što političnoj vlasti mora biti poznato, i kao što se Uzvišeni Sabor uvjeriti može, zaiskavši od poreznih uredah Pelješca, Stona i Dubrovnika dotične posebne listove. U odluki Br. 4764 nasljednicima Mihovila Klaića opaženo je da oni nisu dokazali suposjedstvo Brigantina *Knez Koboja*, suposjedstvo koje se izjavljuje da postoji i da je u poreznim knjigama upisano, koje se kod poreznog Upraviteljstva u Dubrovniku nalaze, i takovi porez za karate (djele) Brigantina pripadajuće istim nasljednicima, protivu § 9. Izbornog Pravilnika nije se hotjelo uračunati u dodatak porezni, koi isti nasljednici kao zemljarinu plaćaju, sasvim da predrečeni § 9. ustanovljava da svi upravni po-

Digitized by Google

rezi ako ukupno dosegnu do 100 fiorinah daju izborno pravo u razredu većih poreznikah.

Po takovom razlaganju c. k. Okružnog Kapetanata nebi se ukupno uračunati mogli ni porezi od posjednika skupa sa kmetom u različnim Kotarima plaćeni, budući da bi svaka kmetija tvrdku posjednika i kmeta odstranjenu sačinjavala. Dakle nasljednici Righi, braća Vragolovi, nasljednici Gozze i nasljednici Klaića po Izbornom Pravilniku imali su izborno pravo i bili su nezakonito od obavljanja prava istoga izključeni.

Posljedica svih predrečenih nepravilnostih bila bi ništetnost izbora gospode Viteza Lalića i gosp. Odvjetnika Radmilli zastupnikom zbora većih poreznikah okružja Dubrovačkog, dočim ni jedan ni drugi nisu imali zakonitu pretežniju većinu glasovah od § 47. Izbornog Pravilnika propisanu. I zaista, odbivši jedanajest glasovah, koji su, kao što je dokazano, nezakonito primljeni, broj onizih koji su zakonito dneva 30. Kolovoza u predrečenom zboru glasovali zbiva se na 58 glasovateljah; dodavši ovima ona četiri izbornika, koji su bili, kao što je gori rečeno, nezakonito izključeni od obavljanja izbornog njihovog prava, pretežnija većina bila bi od 33 glasa, koja nije postignuta niti na korist gospodina Viteza Lalića, niti na korist gosp. Odvjetnika Radmilla.

Podpisani izbornici istog zbora većih poreznikah pitaju da bi Uzvišeni Sabor blagoizvolio, iz obzira na izloženo, priznati i proglasiti za ništetan izbor dana 30. Kolovoza s. p., i narediti da se novi urednii izbor preduzeti imade: pozvavši, prije svojega riešenja, i od c. k. Dubrovačkog Suda i od poreznih, uredah ovoga okružja potrebite spise, da bi se uvjeriti mogao da se na istini naslanja koliko je u ovom prizivu izloženo.

Petar Budmani kao sunasljednik Righi.

Savin Gjorgjić

Nikola Blaž knez od *Pucić* za nasljednike Marka kneza Pucića.

M. Gjorgjić

M. Zamanja

Rafo Pucić za nasljednike pok. Nikole Luigja Pucića.

Predsjednik. Pita li kogod od gospode rieč?

Klaić. Odbor u svome poslovanju ograničio se reći, da priziv podnešeni od njekih Dubrovačkih većih poreznikah u izbornim spisima temelja nenalazi. Budući pak da je oni priziv naročito na jasne zakonske propise naslonjen, ja cienim da je zasluživao da se, od strane Odbora, bolje oprovrgne; toliko više, što se ovdje nije malog broja glasovah ticalo, koji nad konačnim riešenjem izbora nebi upliva imati mogli, nego se o njekim glasovima ticalo, koji uništujući većinu, pričinjavaju to, da jedan od dvajuh izborah nevaljan postaje.

Rekao sam da su razlozi tužiteljah na jasnim zakonskim propisima oslonjeni. Prizivnici pitaju da se 11 glasovah za ništetne priznadu. Pet od ovih glasovah jesu pobožnih zavodah; dva su od osobah, koje po propisu § 17. nisu mogle glasovati. Dva su muža za sobstvene supruge glasovali, nebudući veći poreznici; i donapokon dva su glasa sredstvom punomoćja dana od onih istih dvijuh osobah, koje po smislu § 17. nemogu biti izbornici. Što se pobožnih zavodah tiče, § 11. jasno razpolaže (*čita*).

Izmedju ovizih jesu Prvostolna Crkva Dubrovačka, Bogougodni Zavod i Popovska Družbina. Po obstojećim zakonskim pravilima Presvietli Gospodin Biskup pozvan je da ova družtva predstavlja. Gospodin Biskup odrekao se takovo pravo izvršavati; a nehtijući on svoje pravo glasovanja obavljati, bio je u dužnosti zakonito punomoćje drugomu većem poreznik dati, kao što razpolaže § 15., koi kaže (*čita*).

Naprotiv došle su glasovati tri osobe, koje nisu bile veći poreznici, koje su sa sobom prosto povlašćenje doniele što su jim dotična družtva izdala, koja odpravništvu ovih pobožnih zavodah predsjedaju. Budući da ovaj slučaj od Ustava nije smatran, oni su poslanici nezakoniti i sljedovateljno njihovi glasovi ništetni. Dotično dvajuh Manastirah, ovi bivaju zakonito predstavljeni, onaj Franovacah od otca Guardiana, a oni Dominikanah od Otca Starešine. U Zadarskim izborima većih poreznikah punovlašća bila su od otacah Guardianah izdana, naprotiv za Manastir Otacah Franovacah došao je glasovati otac Državnik, osoba bez naručbine, koja Manastir nepredstavlja. Otac Starešina Dominikanah dao je povlašće svoje Otcu Državniku, uoblašćujući ga da na njegovo mjesto predstati imade, i nebudući Otac Dr-

Digitized by Google

žavnik veći poreznik, punovlašće biva ništetno, jer je dano osobi koja nije veći poreznik, i zato po jasnom raspoloženju § 17. on na glasovanje nije pozvan biti mogao. Dotično dvajuh izključenih Jerića i Petkovića Kovača i poslovanju izbornog povjerenstva prije nego je glasovanje preduzeto, Vladin se Povjerenik ograničio odgovoriti da niko nije pritužbu podnio. Da li ja cienim, da kad se tiče iznimakah § 17. pritužbe netrebaju, nego da politička vlast ista ne samo od glasovanja nego i iz spiska većih poreznikah izključiti imade one, koji od § 17. izključeni bivaju. Tomu se toliko više čuditi imade jer lasno se uvjeriti moglo o stvari, budući da Zemaljski sud sjedište svoje u istome mjestu imade, u kome se izbori obavljaju, a kod njega imadjaše se nalaziti da je zbog nedostatka dokazah protivu jednoga od glasovateljah obustavljena bila iztraga, zbog prevare preduzeta. Paragraf 17. jasno govori da izbornicima postati nemogu oni, protivu kojima je zbog nedostatka dokazah, iztraga obustavljena radi karnog djela ili prestupka iz pohlepe za dobitkom počinjenog. Gospoda Jerić i Petković-Kovač na izbor su kao punomoćnici došli, jedan Paunovića, a drugi nesjećam se koga; i ako oni nisu izbornici biti mogli po krieposti §. 17., nisu, po propisu §. 15., punomoćnici postanuti imali, koi paragraf razpolaže da punomoćnik veći poreznik biti imade. Najposlje, što se tiče Jerića i Gučića iz Stona, koji su sa punomoćjama svojih suprugah na izbor došli, oni nisu glasovati mogli po uporavljenju § 15., koi razpolaže (*čita*). Ovdje moglo bi se navesti da Popečiteljska Naredba, koja je u isto vrieme proglašena, razpolaže da muževi sobstvene supruge predstavljati mogu; da li ovo se naročito odnosi na izbornike vanjskih Občinah i gradovah; dočim za veće poreznike u izbornom Pravilniku jasno je propisano, a dočim što se tiče vanjskih občinah i gradovah naročiti §§ one objave naznačuju. Dakle ovo jedanajest glasovah imali bi se za ništetne držati, i za čudo je pak kako ni izborno Povjerenstvo niti gospodin povjerenik izborni sve ove čine nimalo u obzir nisu uzeti našli.

Od prava glasovanja bili su pak izključeni, to jest iz izbornih imenikah izbrisani, braća *Vragolov* i nasljednici *Righi*. Nasljednici *Righi* bijahu upisani u imeniku, a poslie budu izbrisani. Razlozi što jih je naveo Okružni Kapetanat sastoju u tomu, da za obe tvrdke, jedan je od nasljednikah imao iznimku § 17. Ovdje, doduše, § 17. jasno se neizražuje, a nemože se zaniekati da bi stvar potrebovala tumačenja; to jest moglo bi se dvoumiti o tomu, ima li se uzkratiti izborno pravo cieloj tvrdki kad je jedan od nasljednikah podložan bio jednoj od onih iznimakah. Ovoj oskudici mislim da se mora doskočiti, narediv da se u takovom slučaju neuzkrati ostalima pravo o komu je govor; jer je pretierana takova posljedica i štetuje ostale nasljednike u porabi njihovog prava, a oni nisu tomu krivi, što se jedan od njih učinio nedostojan takove porabe. Imalo bi se uzprotiv narediti, da se glas onega ima smatrati ništetnim, a da se ostali imaju primiti. Kao što govorim, stvar je barem dvoumna; te cienim da su se ovdje Okružni Kapetanat i izborno Povjerenstvo držali goreg tumačenja, to jest svima uzkratiše glas Ali necienim da se mora protiva Vragolovu prilagoditi § 17. Paragraf 17. kaže (*čita*); on govori o izključenju onih osobah, koje bijahu odriešene od tužbe radi nedostatnih dokazah, to jest onih osobah, protiva kojim bijaše držana sudbena konačna razprava, uslied koje bude izdana odsuda oprostbe radi nedostatnih dokazah. Ali protiva Vragolovu bijaše doduše povedena iztraga radi zločinstva o smetanju javnoga mira i o uvriedi Veličanstva; ali takova iztraga nestigne do konačne razprave, a protiva njemu biva samo zaključak Dubrovačkog Suda o odustanku od tužbe radi nedostatnih dokazah. Ja sada mislim, da, sudbeno govoreći, odustanak radi nedostatnih dokazah i oprostba radi nedostatnih dokazah nisu jedna te ista stvar, jer u slučaju oprostbe biva odsuda, a u drugomu slučaju, oshudjevajući dokazi o činu ili oni o odnošaju čina s osobom, odustaje svako iztraživanje radi nedostatnih dokazah. Morajuć se mi držati rieči zakona, ovaj kaže: "Osobe koje bijahu oproštene zbog nedostatnih dokazah„; a nekaže, osobe protiva kojima odustalo se je iztraživanje zbog nedostatnih dokazah Ja zato mislim da u slučaju Vragolova § 17. neima uporavljenja; i da su ista braća morala biti primljena na glasovanje, tim više, što je barem dvoumno, kao što prije rekoh, moraju li se izključiti ostali zato, što je jedan od njih pao pod prietnjom § 17.

Ostale dvie tvrdke, to jest nasljednici Gozze i nasljednici Klaić, nisu bile primljene na glasovanje - Okružni Kapetanat to kaže - jer su prem kasno njihove tužbe prikazale. Imenik bude proglašen dne 5. Kolovoza. Sada, morajući se tužbe prikazati kroz 14 danah, prikazav jih dne 19. moralo se je naravno smatrati, da su bile u vrieme prikazane; jer u gradjan-

Digitized by Google

skim i sudbenim poslovima, kad se uriče doba o prikazanju tužbe, nigda se nebroji dan uručenja. Takovo je izključenje dakle neuredno.

Ako se dakle proračunaju 11 glasovah neuredno primljenih i 3 što su se izključili, doći će se k zaglavju, da je samo jedan od izabranih zastupnikah dobio podpunu većinu, dočim bi D.r Radmilli bio dobio samo odnosnu većinu. Ali ja neću da cienim, da je u ovom poslu zle vjere bilo od strane Okružnog Kapetanata, i glasovaću za primljenje obajuh zastupnikah. Svrhom paka da mogućno prepriečimo, da se u buduće takovi neredi nepočinu, ja predlažem sliedeći razloženi dnevni red. A ovdje ću uzputno opaziti, da § 42. našeg Poslovnika izriečno sadrži razložene dnevne rede; on kaže (*čita*). Ja sam napisao moj dnevni red, i podpisao ga ja sa drugim zastupnikom, častnim Morettom; a on je ovaj: "Sabor, izjavljujuć svoju žalost zbog neredah pri izborih razreda većih poreznikah Dubrovačkog okružja počinjenih, prelazi na dnevni red.„ S takovim dnevnim redom ja netežim da izjavljujem ukor, kao što je malo prije naš gospodin Predsjednik opazio, izbornom Povjerenstvu, ili Okružnom Kapetanatu. To budi prosta opazka Saborom učinjena, svrhom da u ovim poslovima izborah, a osobito gdje se zakon jasno izražuje, oni, kojima pripada njegovo uporavljenje i izvršenje, bdiju da se takovi neredi neopetuju.

Predsjednik. Ja cienim da se ponavlja posljedica, koju je tek prije D r Maćedo potaknuo, te da se mora držati kao obstojeća ona naredba, koja se je odprije primila. Predlog je sliedećeg sadržaja (*čita*). Što li znači to? Znači da se smiera na izazvanje Saborske naredbe, koja sadrži izražaj ukora zbog radnje povjerenstva većih poreznikah Spljetskog okružja, s tim da predlog predje pak na dnevni red bez dalnjeg uspjeha. Jedina razlika od slučaja D.ra Maćeda biva u tomu, da ovdje mjesto da je predlog osamljen, spaja se sa riešenjem što mu gospodin predložitelj smiera da dade. Buduć ipak da je, što se tiče predloga, ostalo ustanovljeno uslied Saborske odluke, odnosne na tumačenje što sam ja dao prije o § 34. Ustava, da takovi predlozi moraju sliediti put rečenim § 34. naznačen, i buduć da je ta odluka i u ovom slučaju djelatna; tako izključavam od razprave predlog o komu je govor, slobodno gospodinu predložitelju, kad bi to htjeo, da mi ga pismeno podnese svrhom da predje k Gjunti, koja će ga u obzir uzeti i spraviti izvješće, koje će uslied uvrštenja u dnevni red biti na razpravu stavljeno.

Klaić. Paragraf 42. jasno govori; on prima razložene dnevne rede.

Predsjednik. Zaista, kad bi ste predložili da predje na razloženi dnevni red predlog Odbora, ili kakvi drugi predlog dnevnog reda u tečaju razprave. Svakako obustavimo to, a neka sliedi razprava, koju dnevni red donosi.

Klaić. Ja držim da sam se k Poslovniku oslonio.

Predsjednik. Sada je gospodina Odborskog izvjestitelja govoriti.

Rossignoli. Cienim da moram njeke kratke opazke učiniti na ono što je častni zastupnik Klaić rekao, Odbor je u svomu izvješću, premda su malo riečih, kao što narav stvari zaiskavaše, tražio da oslabi vriednost razlogah u rečenoj tužbi navedenih. Usudiću se njeka kratka razmatranja učiniti. Zastupnik Klaić cieni, da u družbinam i družtvima po zakonu mora obaviti pravo ona osoba, koja je, u smislu obstojećih zakonskih i družtvenih naredbah, pozvana da vani zastupa družbinu ili družtvo, a da takovo pravo nikomu nepripada do predsjedniku družtva. Odbor i ja nepristajemo uz takovo tumačenje od gospodina Klaića primljeno. Zakonska naredba u § 11. dopušta pravo neizključivo onoj osobi, koja je, u smislu obstojećih zakonskih i družtvenih naredbah, zvana da vani zastupa družbinu ili družtvo, ali nenaznačuje koja je ta osoba. Sada, po mnienju Odbora, takova osoba može biti ili ona, koja predsjeduje družtvo i koja je u svakoj prigodi zakonito zvana da zastupa družtvo bez osobitog uoblašćenja; ili biti može druga osoba takodjer s osobitim spisom uoblašćena da zastupa družtvo, kao što kad ju družbina ili družtvo uoblašćuje ad hoc ili joj nalaže da ga u jednomu ili u drugom poslu zastupa. A kako je Dubrovački Biskup našao da položi njegovo pravo o zastupstvu predrečenih Dubrovačkih družbinah, tako one družbine zakonito se sabravši glasovaše i taj nalog podjeliše jednomu od dotičnih svojih članovah, koji u onoj prigodi bijahu uoblašćeni da zastupaju dotično družtvo, te podpuno imadjaju kakvoće po §. § 11. izbornog Pravilnika iziskane. Paragraf 15. izbornog Pravilnika smatra pravo posebnih osobah, koje hoće da uporave njihovo pravo

Digitized by Google

glasovanja putem punovlašća; takovi paragraf nije našemu slučaju prilagodjen, jer mi imamo uzprotiv ovdje družbinu, koja se uprav po sebi sredstvom jednoga svoga člana služi svojim pravom, i uslied naročitog uoblašćenja ciele družbine; te ja zato mislim, da tri glasa triju Dubrovački milostni družbina bijahu podpuno primljivi i da kriepostno bijahu dani. Što se dvajuh Manastira tiče, dotični su Guardiani priskrbili njihovog Poglavara, njihovog Državnika, naročitim punovlašćem, a ovaj, koi je takodjer član Redovničkog Skupa, i koi onoj obitelji pripada, došao je, pristupio je na izbor, i glasovao je u smislu kao što je po svome znanju i savješću našao. Ja držim da je Guardian, koi zastupa Manastir, imao zbog prednavedenih razlogah pravo da naloži jednomu od članovah redovničke obitelji da ga zastupa u poslu o komu je govor; i buduć se to isto tako dogodilo i glede dva ostala Manastira, njihovi glasovi bijahu zakonito primljeni. Što se tiče zaduženika Tome Jerića, zastupnik Klaić bio bi želio, da bi Jerić dokazao kako je opet podpuno zadobio porabu svojih gradjanskih pravah, i da stečaj vjerovnikah na njegovom imućstvu otvoren bude obustavljen. Ali je Odbor razmatrao da otvor stečaja odnosio se je još na godinu 1861., od koje dobe bijahu prošle tri godine, i da je vrlo mogućno bilo da je za ove tri godine riešena stečajna iztraga. Svakako nije se znavalo ni uvidjalo dokazano u spisima da Jerić bijaše pod iztragom stavljen i pedepsan, i da prilikom izbora bijaše zaduženik, čemu, po mnienju Povjerenstva, smiera naredba § 17. izbornog Pravilnika; i buduć ga je politička vlast na glasovanje primila, mora se cieniti da je ona dobila potrebita izjasnenja i obavila sva ona postupanja, koja ju u stanju postavljaše da uzmogne poznati kako protiva istomu Jeriću nebivaše ikakva iztraga. Odbor nemogaše uvažiti osvade Kovaču dane, jer su one bile samo izražene a nikako dokazane, niti se na prosta izraženja mogaše Kovaču uzkratiti glasovanje, i otegotiti njegovu osobu sa tako težkom potvorom, kao što bijaše ona njemu dana. Što se četirijuh izključenja tiče, Odbor je već opazio, da i kad bi ona 4 glasa od Kapetanata izključena bila, u svakojakom smislu ma i na koimudrago način podana, uspieh izbora vazda bi jedan te isti ostao, a ona 4 glasa nikakva upliva nebi imala. Sami častni Klaić priznaje da je Righin slučaj dvouman, a što se tiče Vragolovog slučaja on se odnosi na § 17. izbornog Pravilnika, kažući da ovaj paragraf nije prilagodjen za Vragolova, protiva komu bijaše se samo primio zaključak obustavljenja radi nedostatnih dokazah, dočim se je po njemu takovi paragraf odnosio na onu nedostatnost dokazah, koja se uslied pravilne konačne iztrage proglasuje. Odbor ipak nije kao potrebito našao da razpravlja ovaj predmet i da rieši prigovoreno pitanje o postupanju, jer, kao što je rečeno, ona 4 izključenja nebi nikakvi upliv priniela na uspjeh izborah. Častni zastupnik kaže odnosno na nasljednike Gozze, da njihova tužba bijaše odbačena nebuduć u propisano vrieme prikazana. Odbor, podpuno složan sa zastupnikom Klaićem, cienio je da tužba bijaše doduše u vrieme prikazana, ali je držao kriepostno izključeno Gozzino glasovanje iz drugog razloga takodjer u riešenju tužbe naznačenog, to jest da isti Gozze neplaćaju porez prilagodjen onomu što zakon iziskuje na pripadanje k razredu većih poreznikah; a buduć da u podnešenoj tužbi nije protivno dokazano, Odbor neimadjaše temelja da drži manje istinito i temeljito što je vlast našla da primi i cieni.

Presvietli Zaffron. Slažem se podpuno s glasovanjem mojega častnog prijatelja D.ra Rossignola, i da to veće podkriepim razloge, što on navadja glede glasa Dubrovačkih redovničkih družbinah, pridodajem i ovo: da je svedjerna navada, da koimudrago od članovah crkovne uprave zastupa družbinu u sudu bez naročitog punovlašća, samom odlukom, koja ga takovim naimenuje, ili i samo s onom objavom, što se daje o tomu višjoj vlasti. Družbina poštovanih Sveštenikah u Dubrovniku jest družbina, koja mora biti zastupana u izbornom razredu većih poreznikah; te i ako Presvietli Biskup iz osobitih svojih uzrokah neće da glasuje, nesliedi zato da sveštenstvo družbine gubi takovo pravo, i da nemože, s privolenjem istog biskupa, izaslati na to osobu iz svojeg njedra. Glede družbine manastirah mi govorimo, da Državnik, zastupajuć vani svoj red, komu, a ne posebnim zborima, pripadaju veleporezna dobra, može vrlo dobro mjesto podčinjenog Guardiana glasovati, osobito kad se radi o izvršivanju svojeg prava u svečanom času, kao što je onaj o davanju dostojnih zastupnikah otačbini. Ja dakle zaglavljujem, da toli glasovi prepoštovanog Bogdanovića, Gjupanovića i Naracci, koli oni Državnika Dominikanah Bojanića i drugog Državnika Dubrovačkih Franovacah Otca Kuzmića, glasovi su dobro dani, i da u ko-

Digitized by Google

jojmudrago sličnoj prigodi budu dani, biće vazda dobro dani.

Klaić. Presvietli biskup Zaffron zaglavio je svoj govor, izjavljujuć da su dobro dani glasovi mrtvih rukuh. Naveo nam je navadah i inih stvarih, koje će sve najliepše biti, ali nesrećno u ovom poslu glasovanja mnogo nevriede; jer u ovom poslu, bivajući jasni i pismeni tekst zakona, naredbe ovog teksta moraju svakako nadvladati. Da Otac Državnik može dostojno vani u kojemudrago poslu zastupati manastir, dobro je; jer kad je Otac Državnik izabran, biće vazda iz časti zaslužnijih osobah. Ali zakon negleda na osobnu zaslugu pojedinih; zakon kaže, da će pravo izbora izvršivati one osobe, koj vani zakonito zastupaju družtvo. Sada, mac koliko častna bila osoba Otca Državnika, da se radi o sklopljenju kakve pogodbe pred sudcem morao bi naravno pristati Otac Guardian za Franovce, Starešina za Dominikane, a niko drugi ma i sa naročitim punovlašćem. Na Dubrovačkom izboru imali su pristati i otac Starešina i otac Guardian; a kako jedan veći poreznik svrhom da zastupa drugog veleporeznika mora da njegovo punovlašće ima, takovi glasovi što su Državnici dali ništetni su.

Glede prigovora o Jeriću i o Petković-Kovaču učinjena, izvjestitelj odnosio se je na radnju političke vlasti, kažuć: Ako je politička vlast našla da jih primi, to znači da protiva njima nije bilo iznimkah. Razložeći po taj način moralo bi se zaglaviti, da izpit spisah od strane Gjunte i od strane Odbora nije nego prosti formalizam, ništa. Spuštajmo se sada na radnju političke vlasti, a laka no.ć; nerazvidjajmo ništa, i odobravajmo svaku Ja se spominjem da pri razvidjenju izborah 1861. godine, premda s hitrošću učinjenomu i složno sa zastupnikom da neće se gledati na dlaku radeći se o stvari sasvim novoj, gdje je lasnije bilo da se vlasti neće biti strogo držale zakona; pri onom razvidjenju ipak dotična su se povjerenstva u njekim slučajevima putem brzojava obratila k nadležnom mjestu, da pripoznaju stanje stvari. Vrlo je lako u našem slučaju bilo povjerenstvu, da se obavjesti: bijaše li još otvoren stečaj protiva Jeriću, ili bijaše li on opet zadobio podpuno posjedovanje njegovih gradjanskih pravah. Odbor kaže: nismo se puno upuštali u pregledanje, jer ona četiri glasa nisu nikako upliva imala na uspjeh izbora. Ali meni se čini, da ako se s takovim velikodušjem postupa, pregledanje spisah obraća se na posao o načinu, mjesto da bude proučeno i savjestno kao što u istinu zaslužuje. Pregledanje izbornih spisah nezanima samo zastupnike, ali većom mjerom još i svu pokrajinu. Radi se o pripoznanju je li bio zakon strogo izvršen, je li se ostalo pri ovomu medjusobnom jemstvu prava svijuh, jesu li iskrena bila djelovanja, u kriepost kojih naša su imena iz glasovanja izašla, i ako napokon mi ovdje sjedimo kao *pravi* zastupnici pokrajine. Opazke pak koje se ovdje činu najveću zanimivost imadu, buduć da one moraju pravilom služiti vlastima i onima, kojima je nadležno upravljanje izborah, svrhom da se barem u buduće strogo drže zakona.

Presvietli Mavpas. Nahodim da moram njeka izjasnenja dati na opazke, što je častni zastupnik Klaić učinio o "mrtvih rukuh„. Dvie ima vrsti Dubrovačkih crkovnih zastupništvah, što jih je častni zastupnik izključio; tri od prve vrsti pripadaju prosto crkovnim odpravništvam, a dva redovničkim družbinama. Mislim da je razlika svakako potrebita, da branim i podkriepim pravo glasovanja toli odpravništvah, koli i dvajuh redovničkih družbinah u smislu privatnih pravilah i obćih crkovnih naredbah. Glede odpravništvah, u koliko mi je poznato, biskup im je predsjednik, jer u jednoj biskupiji nemože biti odpravništva ako mu svoj biskup nije poglavicom; ali je ipak istina, da kad si biskup zbog osobitih uzrokah neuzdrži pravo da zastupa u kakvoj prigodi takovo odpravništvo, a osobito kad on neopoziva sve ono što je rečeno odpravništvo zakonito učinilo, on tada to odobrava. I evo zašto biskup Dubrovački, koi će svojom mudrošću bit našao da se uzteže od zastupništva, to jest od glasovanja u ime takovih odpravništvah, ostavio je takodjer da ova odpravništva obave svoje pravo, kao što su ga i obavili; a da je on mislio, da je to nezakonito i protivno crkovnim naredbama i pravilama posebnih odpravništvah, on nebi zaista mukom mučao, i bio bi naredio da se ista odpravništva uztežu od glasovanja. On nije to učinio, te mi moramo cieniti da je on smatrao kao zakonite postupke, kojih su se u tomu držala crkovna odpravništva. Ja mogu i s činom da moje izjavljenje potvrdim, jer biva i ovdje odpravništvo Zmajevićeva sjemeništa prosto biskupskoga, kojemu sam ja poglavica, i koje zavisi sasvim od mene. Ništanemanje odpravnik u prošastim slučajevima te i u ovoj prigodi pristupio je na glasovanje bez ikakva moga punovlašća; niti sam ja nigda našao da opozovem takovo glasovanje odkad je on vazda

Digitized by Google

bio samnom složen o njegovom izvršivanju. Ako nije bilo dakle uzroka o izključenju ovoga zastupništva, mislim da ga nije moglo biti ni u Dubrovačkoj biskupiji; jer su crkovne naredbe vazda jedne te iste. Glede pak dvajuh redovničkih družbinah, pitanje preduzima značaj veće važnosti; jer istina je, da paragraf izbornog Pravilnika kaže, da svaku će redovničku družbinu zastupati onaj, koi u obće pravo imade da ju zastupa, a to je osobito istina gdje se radi o njima pripadajućim imućstvama. Gdje se radi pak o izborima, stvar bi jamačno vrlo smiešna bila, kao što bi u Dubrovniku, da jedan Guardian, svakako podvržen Državniku, koi bi ga mogao zbog svakih razlogah izključiti od zastupništva ma u kojemu bilo poslu, hoće da po sebi izvršiva pravo njegovomu manastiru pripadajuće, sa izključenjem Državnika; kao što bi nerazložito bilo, da je Guardian svomu Državniku punovlašće izručio, dočim Državnik može zbog osobitih uzrokah izvršivati pravo, koje mu svakako pripada. Kad bi se danas imala iznimka učiniti takovom načelu, tada došlo bi se uprav na uvriedu prava i djelokruga jedne crkovne poglavice, koja jih nemože nigda izgubiti; i evo zašto ja, neprimajuć nikakvu iznimku častnim zastupnikom Klaićem učinjenu, ne samo slažem se s izvjestiteljem, ali svaku dosada rečenu na izjasnenje dodajem onomu što je Odborski izvjestitelj rekao, i zaključujem, da glasovi u Dubrovniku dani toliko od dvajuh crkovnih odpravništvah, koliko od dvijuh redovničkih družbinah, bijahu glasovi zakonito dani ne samo ovom prigodom, dali i za buduće. Suviše, ako je ikoja redovnička družbina, kao što je ona od Dominikanah, naložila komu drugomu da ju zastupa, i takovi se čin mora kao zakoniti primiti, jer se je jednosličnі slučaj u ovoj biskupiji glede povjerenstva javnog Milostinja dogodio. Ja sam njemu predsjednik i njemu pripadaju još drugi članovi; a kad se je radilo o izboru Zadarskih zastupnikah, povjerenstvo je odabralo imena onih, koji imadjahu biti zastupnikom predloženi: te isto povjerenstvo prošlo je na izbor iz svojeg njedra jednoga od svojih članovah, koi ga je zastupao, a cienim da sam ga vidio medju članove častnog povjerenstva u onaj dan namienjenog da predsjeduje na izbor. Takovi čini dakle sve to više potvrdjuju, da je postupanje Dubrovačkog izbornog povjerenstva glede redovničkih družbinah ne samo bilo podpuno u smislu izbornog zakona, ali i onih inih crkovnih naredbah, koje se neće moć nigda mimoići.

Rossignoli. Zastupnik Klaić kad je govorio o izključenju gospode Jerića i Kovača ostavio je uvidjati, da se je Odbor sasvim upuštio na glasovanje Dubrovačke političke vlasti. To nije ni istinito, ni točno, jer je Odbor primajući valjanost onih glasovah razmatrao, da potvore onoj dvojici dane nebijahu zakonito u izbornim spisima dokazane.

Predsjednik. Ište li kogod od gospode rieč?

Klaić. Ja nisam ukorio Odborsko djelovanje, jer mi ono nije bilo poznato nego iz riečih malo prije rečenih od častnog izvjestitelja, kao što će hitropisna izvješća dokazati, to jest iz izvješća okružnog Kapetana. To ste Vi malo prije rekli, i na one rieči ja sam se oslonio.

Predsjednik. Niko drugi neište rieč? Razprava je zatvorena. Odborski zaključak stoji za riešenje da se priznade primljenje zastupnika Viteza Lalića. Gospoda koja primaju takovi zaključak neka se dignu *(jedinoglasnost)*.

Odborskomu je izvjestitelju govoriti.

D.r Rossignoli (čita):

Buduć neima što opaziti glede valjanosti izborah većih poreznikah okružja Kotorskog, nalazi se predložiti takodjer Visokomu Saboru potvrdjenje zastupnika Stjepana viteza Dojma.

Predsjednik. Ište li kogod od gospode rieč? *(Niko)*.

(Prima se takodjer *jedinodušno* zastupnika Stjepana Dojma).

Predsjednik. Pet časovah odmora.

———

Sjednica se otvara opet u 1 ½ sat.

Predsjednik. Broj gospode zastupnikah jest 31, broj je zakoniti, sjednica je opet otvorena. Dnevni red donosi Odborsko izvješće glede proučenja izbornih spisah zastupnikah gradovah i trgovačkih Komorah. Odborskomu je izvjestitelju govoriti.

Mery. Čast mi je obavjestiti gospodina Predsjednika, da ću započeti izborom zastupnika Zadarske trgovačke Komore. Kao Odborski iz-

Digitized by Google

vjestitelj, izabran za proučenje izbornih spisah gradovah i trgovačkih Komorah, milo mi je što mogu javiti, da su se ovi izbori u obće našli u redu, i da je zato Odbor zadovoljstvo imao, da predloži primljenje svijuh izabranih.

(*Ovdje gospodin Predsjednik odlazi časom iz dvorane, i ustupa mjesto gospodinu Podpredsjedniku*).

Mery. Prelazeći na posebnost, reću da Zadarska trgovačka Komora, sačinjena iz 15 članovah, dade na uspjeh dolazak 12 njih, dočim 3 su se uztegli, a svi 12 jedinoglasno glasovaše za Viteza D.ra Petrovića odvjetnika. Budući da je ovaj izbor podpuno zakonit, Odbor ga je valjanim pripoznao, te predlažem njegovo primljenje.

Podpredsjednik Vuletić. Ištem, misli li kogod od gospode kakvu opazku učiniti? Sva ona gospoda, koja stoje za primljenje zastupnikom ovog Visokog Sabora gospodina Viteza Petrovića, neka se izvolu dignuti (*jedinodušnost*).

(*Gospodin Predsjednik Petrović zauzima opet predsjedničko sjedalo*).

Mery (*čita izvješće*):

II. Spljet. Trgovačka Komora Spljetska broji petnajest članovah. Četrnajest ovih članovah dodjoše na skupštinu.

Predloženi zastupnici bijahu dva, to jest gospodin D.r Antun Bajamonti i gospodin Antun Slodre.

Prvi, to jest gospodin Bajamonti, dobi osam glasovah; dočim drugi, to jest gospodin Slodre, dobi šest glasovah.

Budući zakonito bilo glasovanje i budući D.r Antun Bajamonti dobio većinu glasovah, njegov se izbor valjan priznaje, te Odbor predlaže njegovo odobrenje.

Predsjednik. Ište li kogod od gospode rieč? Gospoda koja primaju Odborski zaključak neka se dignu (*jedinodušnost*).

Mery (*čita*):

III. Dubrovnik. Petnajest imade članovah Dubrovačka trgovačka Komora.

Pristadoše k izboru samo jedanaest ovih članovah, premda svi bijahu pozvani, u koliko izborni napisnik dokazuje.

Predloženi zastupnici bijahu dva, to jest gospodin Luigji Serragli i gospodin Božo Bošković.

Gospodin Serragli dobio je deset glasovah, a gospodin Bošković jedan glas.

Budući dakle gospodin Serragli dobio veliku većinu glasovah i nebivajući ikakvi ukor o izboru, Odbor priznaje zakonit takovi izbor i predlaže njegovo odobrenje.

Predsjednik. Ište li kogod od gospode rieč? (*Viko*). Gospoda koja primaju Odborski zaključak neka se dignu (*jedinodušnost*).

Mery (*čita*):

I. Grad Zadar. Obći imenik sadrži:

1. Občinski članovi, koji plaćaju porez manji od sto fiorinah, sačinjavaju broj od	481
2. Pripadajući na broju su . .	394
Ukupno	875.

Ova dva posobna imenika bijahu u redu proglašena i držana izložena za 14 danah, kao što dokažuje svjedočanstvo občinskog poglavara.

Izborni imenik sadrži:

1. Občinski članovi ograničeni na prve dvie trećine odnosnog obćeg imenika, imadu glasovateljah broj . .	317
2 Pripadajući poslie obavljenja potrebitih popravkah broju	360
Ukupno	677.

Uvidja se iz izbornog napisnika, da su svi izbornici pristali sa opravdajućim listićima.

Predloženi zastupnici bijahu pet, to jest:

1. *D.r Kuzman Begna* od *Pošidarie.*
2. *D.r Božo Filippi.*
3. *D.r Jakov Giljanović.*

Digitized by Google

4. *D.r Luigji Lapenna.*
5. *Ivan Bettoschi.*

Glasovanje imalo je sliedeći uspjeh:

Begna	glasovah	315
Filippi	„	79
Giljanović	„	1
Lapenna	„	1
Bettoschi	„	1.

Proglašen dakle velikom većinom i uvidjajući u redu svu radnju, Odbor priznaje primljiv izbor gospodina D.ra Kuzmana Begne od Pošidarie sadašnjeg Čeonika Zadarskog, zastupnikom ovoga grada. Predlaže zato odobrenje.

Predsjednik. Ište li kogod od gospode rieč? (*Niko*). Gospoda koja primaju Odborski predlog neka se dignu (*Jedinodušnost*).

Mery (*čita*):

II. Grad Šibenik. Obći imenik donosi broj upisanih na 542
naznačeni u imeniku občinskih članovah plaćajućih, broj 501
i pripadajućih . . . . . 41.

Ovaj imenik bude u redu proglašen.

Imenik prve dvie trećine občinskih članovah sadrži popravljeni broj od 347, suviše 37 pripadajućih, svega dakle izbornikah 384.

Od ovih pristadoše na izbor zastupnika 182, koji su svi glasovali za gospodina D.ra Antuna Galvana bilježnika.

Odbor pripoznav da je posve u redu ovaj izbor, predlaže da bude potvrdjen.

Predsjednik. Ište li kogod od gospode rieč? (*Niko*). Gospoda koja odobravaju Odborski zaključak, neka se dignu (*Jedinodušnost*).

Mery (*čita*):

III. Grad Spljet. Obći imenik sastoji iz poreznih občinskih članovah brojem 1033 i pripadajućih brojem 143, svega dakle 1176.

Ovaj imenik bude u redu proglašen i pribijen u smislu zakonskih naredbah.

Izborni se imenik odnosi:

a) na dvie prve trećine poreznih občinskih članovah u popravljenom broju od 689
b) na pripadajuće u broju od . 143

Ukupno 832.

Treba primietiti, da glasovanje bude prekinuto u 1 ½ sat poslie podne, i bude opet preduzeto u 4 sata, dočim bude zatvoreno u 7 ¾ satih.

Prisustvovahu s opravdajućim listićima 602 izbornikah. Od ovih jedan bude poslje glasovanja izključen, budući se pripoznalo da je dva puta glasovao, držeći pri sebi dva opravdajuća listića, i da je po dva puta upisan bio u izbornom imeniku.

Glasovateljni napisnik dokazuje, da predloženi na mjesto zastupnika grada Spljeta bijahu četiri, to jest: sadašnji Čeonik

Gosp. D.r *Frane Lanza*
„ D.r *Antun Bajamonti*
„ D.r *Jakov Pini*
„ D.r Knez *Antun Alberti.*

Posljedak glasovanja bio je sliedeći:

Lanza	glasovah	252
Bajamonti	„	347
Pini	„	1
Alberti	„	1.

Ovdje treba opaziti, da brojenje glasovah nije bilo učinjeno u isti dan glasovanja, nego sutradan, to jest 26. Kolovoza 1864. Takova okolnost pak neštetuje zakonitost radnje, dočim se u zakonu nikakva protivna naredba nenahodi. Bilo bi ipak želiti, da se je odmah obavilo brojenje glasovah i zatvorenje napisnika.

Budući dakle D r Antun Bajamonti dobio absolutnu većinu glasovah medju došavše izbornike, i uvidjajući u ukupnost da je glasovanje u redu, Odbor nalazi primljiv izbor gospodina D.ra Antuna Bajamonta zastupnikom grada Spljeta, te dosliedno predlaže da bude odobren.

Predsjednik. Ište li kogod od gospode rieč? (*Niko*). Gospoda koja primaju Odborski zaključak, neka se dignu (*Jedinodušnost*).

Digitized by Google

Mery. Budući da je bio potvrdjen izbor gospodina D.ra Bajamonta u dva izborna zbora Spljetskog grada i trgovačke Komore, trebovaće da se D.r Bajamonti izjavi za jedno ili za drugo sjedalo.

Predsjednik. Glede dvostrukog izbora D.ra Bajamonta upitkujem Sabor, imam li ga ja pozvati da se izjavi o primljenju jednoga ili drugog, svrhom da se odmah providi onomu zboru, koi bi izpraznjen ostao. Ište li kogod rieč?

Klaić. Primietit ću gospodinu Predsjedniku, da D.r Bajamonti već mora doći i . . . . .

Predsjednik (*obustavljajuć ga*). Da, poziv će mu se učiniti kad se povrati. Gospoda koja stoju za takovi poziv, neka se dignu (*većina*).

Mery (*čita*):

IV. Grad Makarska. Obći imenik sadrži same porezne obćinske članove brojem 165. Ovaj bude u redu razglašen i pribijen u smislu zakona.

Izborni imenik sačinjen iz prve dvie trećine obćinskih članovah sadrži broj od 110. Njemu je dodan imenik pripadajućih na broju 20. Izbornici dakle bijahu ukupno 130. Od ovih glasovaše 83.

Odbor opaža k Br. 8. obćeg i izbornog imenika, da je bio izključen Josip Vuković pok. Filipa, kao što se čita u redku primietbah, glasujući u trgovačku Komoru. Takovo je izključenje nezakonito.

Predloženi na mjesto zastupnika bijahu dva, to jest gospodin D.r Jakov Vuković i gospodin Marko Gargašović.

Gospodin Vuković dobi 82 glasa, a gospodin Gargašović 1 glas.

Izpao je zato izabran gospodin Vuković, a Odbor priznajući zakonitost radnje predlaže odobrenje takovog izbora.

Predsjednik. Ište li kogod od gospode rieč (*Niko*). Gospoda koja primaju Odborski zaključak, neka se dignu (*Jedinodušnost*).

Mery (čita:

V. Gradovi Hvar i Starigrad. Obći je imenik dvostruk. Jedan sadrži grad Hvar a drugi grad Starigrad.

Onaj Hvarski sadrži broj od 155 upisanih obćinskih članovah i pripadajućih 155

dočim onaj Starigrada obćinskih članovah i pripadajućih sadrži broj od . . . 339

Ukupno broj upisanih 494.

Jedini je izborni imenik, to jest odnosi se na oba grada Hvar i Starigrad, i sadrži broj izbornikah 337.

Imenik o glasovanju i. onaj o pregledanju dokažuju, da su došli glasovati 223 izbornika, od kojih 4 bijahu izključeni radi uzrokah u napisniku naznačenih. Ostadoše dakle u istinu 219 glasovateljah.

Ovi glasovi bijahu razdjeljeni na četiri predložnika, gospodu:

D.r *Ivan Krstitelj Maćedo* . .	128
Gajetan Frari	89
Pop *Frane Skarneo*	1
D.r *Petar Gjelineo Bervaldi* .	1
Ukupno	219.

Izpao je dakle izabran Zastupnikom gospodin D.r I. K. Maćedo.

Spisi ovog izbora neprikažuju uzrokah da se ukoru i sva se dotična djelovanja prikažuju u redu obavljena. Zato je, da Odbor, pripoznajući zakonit izbor Zastupnika Hvara i Starigrada u osobi D.ra Ivana Krstitelja Maćeda, predlaže da bude odobren.

Predsjednik. Ište li kogod od gospode rieč? (*Niko*). Gospoda koja primaju Odborski zaključak, neka se dignu (*Jedinodušnost*).

Mery (*čita*):

VI. Grad Korčula. Jedinostručan je obći imenik i sadrži broj članovah:

obćinskih	225
pripadajućih	31
Ukupno upisani	256.

Digitized by Google

Dvostruk je izborni imenik i sadrži dvie prve trećine občinskih članovah u broju od 138, i pripadajućih 31, to jest ukupno 169.

Glasovateljni imenik dokažuje broj 124 glasovateljah, a njihovi glasovi bijahu razdjeljeni kao što sliedi na tri predloženika, to jest:

Presvietli *Ivan Zaffron* glasovah	103
D r *Jere Giunio*	15
Pop *Petar Franasović* . . .	6
	124.

Izpao je dakle velikom većinom izabran Presvietli Ivan Zaffron biskup Šibenički.

Nikakvu opazku neima se učiniti ni na spise ni na djelovanja ovog izbora, te Odbor priznajuć da je podpuno u redu, predlaže da bude odobren.

Predsjednik. Ište li kogod od gospode rieč? (*Niko*). Gospoda koja primaju odborski zaključak, neka se dignu (*Jedinodušnost*).

Mery (*čita*):

VII. Grad Dubrovnik. — Jedinostručan je obći imenik. On sadrži broj 766 osobah pravo imajućih na glasovanje, to jest občinskih članovah 634
pripadajućih 132
Ukupno 766.

Dvostručan je izborni imenik i sadrži prve dvie trećine občinskih članovah u broju izbornikah 420
suviše pripadajućih 132
Ukupno 552.

Imenik o glasovanju pak i imenik o razvidjenju dokažuju, da su se prikazali 332 izbornikah, koji glasovaše kao što sliedi za pet predloženih, to jest za gospodu:

Vinko Vuletić čeonik	294
Blaž Degiulli	32
Blaž od Bona	1
Paval vitez Rešetar . .	4
Rikard Hartmann . . .	1
	332.

Svi spisi kao što i sva dotična djelovanja prikažuju značaje najiskrenije zakonitosti, te Odbor nemože ino nego potvrditi svojim glasom valjanost izbora gospodina Vinka Vuletića zastupnikom grada Dubrovnika.

Predsjednik. Ište li kogod od gospode rieč? (*Niko*). Gospoda koja rimaju Odborski zaključak, neka se dignu (*Jedinodušnost*).

Mery (*čita*):

VIII. Gradovi Kotor, Perast i Erceg-novi. — Jedinostručno je za svaki dotični grad sastavljen obći imenik, to jest za Kotor, Perast i Erceg-Novi.

Obći imenik grada Kotora sadrži 426 upisanih, ali i s većim poreznikom.

Iz ovoga općeg imenika, poslje nego je bio popravljen, bude sastavljen imenik prve dvie trećine občinskih članovah pravo imajućih na glasovanje, koji su doprli do broja 116. Dodavši ovima 85 pripadajućih, ima se ukupni broj 201 izbornikah za grad Kotor.

Obći imenik grada Perasta dokažuje
broj občinskih članovah 79
pripadajućih 31
Ukupno 110.

Imenik pak dvie prve trećine občinskih članovah donosi broj 50 pravo imajućih na glasovanje i 29 pripadajućih, te ukupno 79.

Obći imenik grada Erceg-novoga donosi broj občinskih članovah 96 i 27 pripadajućih. Ukupno 123.

Imenik dvie trećine občinskih članovah donosi broj 45 pravo imajućih na glasovanje, kojima dodavši 25 pripadajućih poslje učinjenog popravljenja, ima se broj 70 izbornikah.

Sada proračunav broj občinskih članovah i pripadajućih pravo imajućih na glasovanje u tri grada, izpadaju sliedeći brojevi:

Kotor	201
Perast	79
Erceg-novi	70
Skupa	350.

Digitized by Google

Uzprotiv, ukupni imenik izbornikah ovog zbora od strane političke vlasti sastavljen, pokažuje stanje 349 izbornikah, te razlika jednog izbornika manje, o kojoj razliki nije se moglo ikakvo tumačenje dobiti.

Osim ove opazke Odbor mora da i drugu učini, da u Ercegnovskom imeniku bijahu izključene 7 ženah, protiva kojemu izključenju pak od nikakve strane nije podnesena tužba.

Takove opazke, što je Odbor imao učiniti radi očevidnosti stvarih, nedonosu ipak nikakvu promjenu u zadnjem uspjehu glasovanja, dočim od 349 izbornikah pristadoše na glasovanje 205, te ostadoše odsutni 144.

Glasovi 205 bijahu razdjeljeni kao što sliedi na šest predloženih, to jest:

Andrija Nikolić . . .	149
Stjepan Ljubiša . . .	50
Stjepan Dojmi . . .	3
Božo Paladino . . .	1
Marko od Pasquali . .	1
Marko Nikolić . . .	1
Ukupnost odgovarajuća	205.

Dosliedno, da bi se htjeli proračunati glasovi osobah izostavljenih, kao što je gorje tumačeno, na korist kojegmudrago od predloženih u manjini, nijedan od ovih nebi mogao dostignuti takovi broj glasovah, da podnese odlučivi uspjeh na izpadak glasovanja protiv srećom najobdarenomu predloženiku Andriji Nikoliću. I zato je da Odbor nalazi mimoići rečena izostavljenja u svaku i kojugod posljedicu.

Ostajuć dakle neprigovoreno, da je predloženi Andrija Nikolić dobio absolutnu većinu glasovah od prisutnih izbornikah, i u surazmjerju vrlo većemu od ostalih i takovomu, da zbog dalečine od 99 glasovah nemože ga dostignuti drugi srećom najobdaren; Odbor nedvoumi, da predloži primljenje izbora gospodina Andrije Nikolića zastupnikom gradovah Kotora, Perasta i Erceg-novoga.

S ovim se očituje zatvoreno pregledanje izborah gradovah i trgovačkih Komorah.

Šimun od MICHIELI VITTURI
Knez IVAN od FANFOGNA
KONSTANTIN JOANOVIĆ
MEDO od BONDA
D.r LUIGJI MERY.

Predsjednik. Ište li kogod od gospode rieč? (*Niko*). Gospoda koja primaju Odborski zaključak, neka se dignu (*Jedinodušnost*).

Budući da su danas uslied obavljenih glasovanjah stupili u Sabor njekoliko izabranih zastupnikah, i naredjujuć § 9. pokrajinskog Pravilnika da oni imadu odmah ondje naznačeno obećanje položiti, to upitkujem gospodina vladinog povjerenika: hoće li on primiti obećanje Predsjednika i Podpredsjednika?

Carski Povjerenik. Da, budući je pripoznan zakonitim i valjanim izbor Predsjednika i Podpredsjednika. — Gospodine Predsjedniče, vi ćete izvoliti mjesto zakletve obećati: *vjernost i poslužnost Caru, počitovanje zakona, i savjestno izvršivanje vaših dužnostih?*

Predsjednik. Obećavam.

(*Carski Povjerenik čini da i gospodin Podpredsjednik položi obećanje*).

Predsjednik. Molim gospodu ovdje prisutne zastupnike većih poreznikah, gradovah i trgovačkih Komorah da ostave svoja mjesta radi položenja obećanja.

(*Sliedeći zastupnici polažu obećanje u ruke Predsjednika*):

Gospodin LUIGJI D.r LAPENNA
» ANTUN od STRMIĆ
» VIKTOR D.r BIONI
» VALERIJO od PONTE
» FRANE D.r LANZA
» ŠIMUN od MICHIELI-VITTURI
» PETAR DOJMI
» NIKOLA od LALIĆ
» STJEPAN od DOJMI
» LUIGJI SERRAGLI
» KUZMAN od BEGNA
» FEDERIK D.r GALVANI
» JAKOV D.r VUKOVIĆ
» IVAN KRST. D.r MAĆEDO
Presv. IVAN ZAFFRON.

Digitized by Google

Predsjednik. Današnja je sjednica zatvorena. Buduća će se držati odmah kako primim Odborsko izvješće glede vanjskih občinah, te uzmognem ureći dan.

Sjednica je zatvorena u 2 sata poslje podne.

Primietba. — Poslje redka 20, stupac 2, stranke 39, ima se čitati još: *Predlaže se takodjer primljenje zastupnikom D.ra Ivana Krstitelja Radmilla. (Jedinoglasno primljeno).*

IV. Sjednica dne 13. Listopada 1864.

(Hitropisna Izvješća)

Prisutni

Predsjednik

Gosp. Vitez D.r PETROVIĆ.

D.r LUIGJI LAPENNA Dvorski Savjetnik kao Carski Povjerenik.

Sjednica se otvara u 10 satih i 15 čas. pr. podne.

Privremeni tajnici Nikolić i Vranković.

Predsjednik. Prisutni 25 zastupnikah, sjednica je otvorena. Idje na pročitanje napisnik zadnje sjednice.

Vranković čita napisnik.

Predsjednik. Ište li kogod od gospode rieč? Opažam od moje strane, da gdje se govori o drugomu Klaićevom predlogu, ja sam izključio predlog i dnevni red, koi ga riešavaše, dočim čini mi se da napisnik drugčije kaže. Molim vas, pročitajte Klaićev predlog.

Vranković ga čita.

Predsjednik. Idje dobro; i odkad razloženi dnevni red sadrži u sebi i predlog što mu predidjaše, nikakvu opazku nečinim dalje. Gospoda koja odobravaju sada pročitani napisnik, neka se dignu (*odobren*). Dajem pročitati dvie tražbe odpusta, koje su visokomu Saboru stigle od strane D.ra Ivana Radmilla i D.ra Antuna Bajamonta. Izvolite jih vi gospodine tajniče Vrankoviću pročitati.

Vranković, čita:

Presvietli gospodine Predsjedniče!

S prošastom mojom tražbom od 5 tekućeg mjeseca pitao sam odpust od osam danah, ali buduć da mi još nije oporavljeno zdravlje, prosim da mi Visoki Sabor, na temelju već prikazane ljekarske dokaznice, dozvoli odpust još od osam danah, počamši odkad je prvi rok iztekao.

Čast mi je biti i t. d.

U Dubrovniku 13. Listopada 1864.

Ivan Krst. Radmilli

Visoki Sabore!

Podpisanomu zbog svojih najprešnijih poslovah treba poći za njekoliko danah u Trst, te prosi dalnji odpust od samih sedam danah, što se tim više nada da će mu bit dozvoljeno, u koliko su sjednice Visokog Sabora, pošto se čini, za njekoliko danah odgodjene.

U Zadru 10. Listopada 1864.

Antun Bajamonti.

(*Stavljene na glasovanje, obe su tražbe primljene*).

Predsjednik. Stoji sada u dnevni red Odborsko izvješće glede izbornih spisah zastupnikah vanjskih občinah. Na to opažam prije svega, da je Sabor po naredbama našeg unutrašnjeg poslovnika pozvan da odluči, mora li se izvješće razdati prije nego se na razpravu stavi. Ali držeći se navade do sada upotrebljene, dopuštila su se dva dana za pregledanje u Gjuntinoj pisarnici toli izvješća, koli svijuh dotičnih spisah; što izključava nuždu razdanja. Svakako, obslužujuć spomenutim naredbama Poslovnika, upitkujem Sabor, ima li se odmah proći na razpravu. Gospoda koja uz to pristaju, neka se dignu (*primljeno*). Idje proči-

Digitized by Google

tanje izvješća od strane Odborskog izvjestitelja, i sliedeći red postupanja kao što je iz početka odredjen, razprava će se obaviti na izborni kotar iza izbornog kotara. Izvjestitelju je govoriti.

Nikolić izvjestitelj (*žita*):

Visoki Sabore!

Sastavši se Odbor u saborskoj sjednici od 27. Rujna s. p. naimenovan na pregledanje oblastih zastupnikah vanjskih občinah sačinjajućih dvanajest izbornih kotarah ove pokrajine, i naimenovav zastupnika viteza Strmića svojim Predsjednikom i zastupnika Nikolića izvjestiteljem, stavio se je odmah baviti o pregledanju dotičnih spisah.

Takovo najpomnjivije i najrevnije pregledanje podalo je raznih izpadakah glede njekoliko kotarah. Dočim su njeki podpuno odgovorili svim naredbama izbornog pravilnika, drugi su prouzrokovali opazkah veće ili manje važnosti, a njeki pače i različitih predlogah. Odbor prelazi da jih izjavi:

1. Izborni kotar Zadra, Raba i Paga. — Izborni imenik Pažke političke občine sadržavaše, osim prve dvie trećine občinskih članovah razredjene usljed visine svote što su dužni plaćati u ime izravnih porezah, devetnajest izbornikah zadnje trećine, a to budući se pogrješno dodali k broju občinskih članovah plaćajućih kakvi izravni porez občinski pripadaoci. Osam pak od ovih glasovaše samo. Ali kao što ovo osam nedužnih glasovah nisu mogla nimalo upliva imati, kao doduše što nisu ga ni imali, u izboru izabranih izbornikah, jer u 167 glasovateljah manji broj njima dani glasovah bio je od 146, kad jih je zadosta bilo 84 na dostignuće većine; tako Odbor neciem, da zadrži dalje pomnju Visokog Sabora o dogadjaju nikakve važnosti. I zato budući pripoznao podpunu pravilnost spisah o izborima u drugim političkim občinama obavljenima, a i onu o izboru dvajuh zastupnikah zbivšemu dne 20 Kolovoza tek. god., predlaže Visokomu Saboru, da izvoli riešiti primljenje dvaju zastupnikah u ovom kotaru izabranih, podpuno na to sposobnih:

Gospodina *Ivana* kneza *Fanfognu*
„ *Frana* od *Zanki-a*.

Predsjednik. Ište li kogod od gospode rieč? (*Niko*). Gospoda, koja pristaju uz Odborski zaključak o primljenju dvajuh zastupnikah, neka se dignu (*Jedinodušnost*).

Nikolić (*žita*):

2. Izborni kotar Šibenika i Skradina. — U ovom kotaru bude obdržana najtočnija pravilnost u svim izbornim spisima, te Odbor predlaže da budu odobreni učinjeni izbori dvajuh zastupnikah:

Gospodina *Josipa Piperate*
„ Popa *Josipa Raimonda*.

Predsjednik. Ište li kogod od gospode rieč? (*Niko*). Gospoda, koja primaju Odborski zaključak, neka se dignu (*Jedinodušnost*).

Nikolić (*žita*):

3. Izborni kotar Benkovca, Obrovca i Kistanja. — I u ovom kotaru točno su se obslužile sve naredbe izbornog Pravilnika, poglavje II., III. i IV., te Odbor predlaže da Visoki Sabor izvoli primiti izabranog zastupnika

Gospodina *Petra Radulovića*.

Predsjednik. Ište li kogod od gospode rieč? (*Niko*). Gospoda koja primaju Odborski zaključak neka se dignu (*jedinodušnost*).

Nikolić (*žita*):

4. Izborni kotar Drniša, Knina i Vrljike. — Protiva radnji o izborima u ovom izbornom kotaru učinjenim, dva su se prosvjeda pokrajinskom Namjestništvu poslali; jedan od strane njekoliko prvih izbiračah Kninske političke občine, a drugi od strane znatnog broja takodjer prvih izbiračah Vrljičke političke občine. Gjunti pak s naročitim pismima poslali su prepisi rečenih prosvjedah.

U onomu glede izborah u Kninskoj političkoj občini obdržanih, da se dokažu nepravilnosti i nezakonitosti učinjene, rečeno je u jezgri:

a) da poziv izbiračem učinio se je putem listićah, ali da izbor mjesto da se drži u občinskom uredu, kao što bijaše u istim listićima naznačeno, držao se je bez ikakve objave u jednoj sobi Preturije toli maloj, da nije mo-

Digitized by Google

gla sadržati skupštinu, i da izbirači nebi ušli nego jedan svaki put;

b) da se izborni imenik nebi pročitao, te da svaki izbirač zato kad bi pristupio dao bi svoj glas bez obzira na brojni red rečenog imenika;

c) da se od strane izbornog povjerenika nebi obslužila naredba § 38. izbornog Pravilnika;

d) da izbiračem, koji su nosili modri listić na komu bijahu upisani četrdeset i pet izbornikah što se imadjahu izabrati, i za koje htjeli su dati svoj glas, bijaše naložena dužnost da jih dektiraju, jer jih povjerenstvo smatraše od protivne stranke; dočim uzprotiv oni, koji donasahu biele listiće, to jest na bieloj hartiji, i glasovahu u smislu ovih, takovoj dužnosti nebijahu podvrženi, ali primio bi se odmah njihov listić bez iznimkah; i da dosljedno tomu najveći dio prvih, premda svi neuki pismu, bijahu lišeni prava o glasovanju, jer nemogavši na pamet naznačiti imena u modrim listićima upisana, što su bili dobili od osobah podpunog njihovog povjerenja, povjerenstvo bi jih bez drugog govora odbačilo;

e) da budući se u jutro izborah uporavila javna snaga, bez da je bilo uzroka uzbojati se o javnom miru, to je jamačno težilo na nezakoniti pritisak na izbirače, tako sebe nazvavše, slobodnjačke stranke, i na podkriepljenje onih tako nazvane vladine stranke;

f) da uslied takovog odbačenja listićah, i nikakvog nedobivenog odgovora na brzojav odpravljen na Njegovu Preuzvišenost gospodina Državnog Popečitelja svrhom da naredi primljenje rečenih listićah od strane izbornog povjerenstva, seljaci, koji su jih imali, nemogahu se uztegnuti da neizjave svoje mnienje na sav glas; i da samo zbog takovog čina bilo jih je u tečaju dneva uapšeno osamnajest, koji docnije bijahu kazneni na tri dana zatvora a ništa više, i da medju njih bijaše i onih zato samo, što nehtjedoše dati žandarima modre listiće, ili zato, što nehtjedoše glasovati polag volji Preturovoj;

g) da žandari na stražu u preturskom uredu takodjer bi odbacivali, a njeke i udarali, jer htijahu ući u sobu skupštine da dadu svoj glas;

h) da napokon uslied takovih pritiskah i zlostavljenjah veći dio izbiračah iz selah, premda prisutni u glavnom mjestu, uztegnuli su se da se predstave k izbornom povjerenstvu na glasovanje.

Svi predrečeni čini u tužbi su podkriepljeni putem očitovanjah i dokaznicah, s namierom da se dostavi i dokaže, kako bi uspjeh glasovanja sasvim drugčiji bio, da je izborno povjerenstvo, a osobito Pretur, pristojno postupalo i u smislu zakona, mjesto duhom stranke utočnikom protivne.

Obavljen najpomnjiviji izpit izbornih spisah, i uzeto znanje izvješća Kninske Preturije upravljena Zadarskom okružnom Kapetanu, a s listom od 30. Rujna t. g. Br. 1783-t. od Poglavara krunovine poslana predsjedništvu Visokog Sabora, odnosno uprav na način s kojim je držan izbor o komu se govori i na postupanje obdržano, Odbor nalazi opaziti:

na *a*) da po naredbi § 29. izbornog Pravilnika predstojniku političke vlasti pripada odrediti mjesto izbora; da mjestom neima se razumieti materijalno soba za skupštinu odredjena, nego grad, kotar, selo i t. d., i da u varošu Kninu bijaše posve lako izbiračem saznati mjesto gdje se imadahu držati izbori, osobito kad bi se obratili občinskom uredu, gdje bijahu pozvani da pristanu dne 16. Kolovoza; i da ako je Pretur opredielio u tu svrhu sobu premda malahnu svojeg ureda, mora se cieniti da nije mogao drugu shodniju i potrebi odgovarajuću naći;

na *b*, *c*) da napisnik držanog izbora bezdvojbeno dokažuje, da su se obslužili §§ 38. i 40. izbornog Pravilnika;

na *d*, *e*, *f*, *g*, *h*) da se ništa o tomu neuvidja u napisniku izbora, ali da uzprotiv pomenuto izvješće Kninske Preturije utjerava sasvim u laž izjavljene nepravilnosti i nezakonitosti. Iz ovog se uvidja: da po naredbi § 31. izbornog Pravilnika nebijahu primljeni nikakvi listići na glasovanje; da je samo izborno povjerenstvo dozvolilo, medju osobam jednog sela, cieneć da su se prije već dogovorile o ljudma njihovog povjerenja koji bi izabrali, da se odnose na imena od strane prvog glasovatelja od njih naznačena; da bijahu izključeni od glasovanja samo oni, koi neimadjahu pravo glasovanja, jer neupisani u izbornom imeniku, ili

Digitized by Google

jer bi htjeli glasovati za druge bez punovlašća; da javna snaga bijaše odredjena na jedinu svrhu, da nadzira na javni mir u varošu u dnevu tolikog navrva svieta; da su se dogodila uapšenja, ali pak osobah koje držahu nepristojnih govorah prama vlastim, i koje nagovarahu puk da se nedrži činovnikah, jer bi oni učinili da se povise porezi, dočim kad bi uzprotiv ostali pri *modrim listićima* nebi više plaćali poreze, i nebi više bilo ni novačenja, ni župničkih poreštinah; da samo poslje podneva hotijući mnogi, uzgrijani vinom i drugim pićem, na živu silu ući u dvoranu glasovanja da prvi dadu glas, i nemoguć jih soldati koji bijahu od straže zadržati, ovi biće se tada poslužili šibkom svojih pušakah da jih navode na počitanje; i da napokon u sobi odredjenoj za glasovanje bijaše vazda osam do deset osobah bez iznimke stranke. —

Drugi prosvjed, to jest onaj Vrljičkih prvih izbiračah, donosi malo da ne one iste nepravilnosti i nezakonitosti, što se htjelo da su se u Kninskom izboru dogodile; dokažujuć samo suviše da proglašenje izbornih imenikah nije bilo naredjenim načinom učinjeno, kada se uzprotiv uvidja iz napisnika Vrljičkih izborah i iz njemu priloženih spisah, da su se podpuno izvršile sve naredbe III. poglavja izbornog Pravilnika glede proglašenja i pripravah na izbor. Nastavlja pak: da soba odredjena za izbor bijaše tako tjesna, da se svakomu koi bijaše glasovao odmah naredjivaše de izadje iz nje, te da se je s tim prepriečivao javni pregled; da činovnici, fratri, popi, vratari i drugi u družtvo Paška Dumjaka bijahu napunili preturski ured, i što ovi, što njihovi privrženici razdavahu po javnim ulicama listiće nazvane protuslobodnjačke, i silom kušahu da otmu iz rukuh izbiračah one, koje svojevoljno bijahu primili od Krsta Kulišića, čovjeka njihovog podpunog uvjerenja; da jedan žandar i jedan policajski stražar za njekoliko vremena zadržavahu izbirače da nehodu kući rečenog Kulišića, da se obavjeste o modrim listićima u protuslobodnjačkom smislu, koji bijahu njima uručeni kao da su pozivi na kakvu vlast, i koji na njihovo pitanje bijahu od Kulišića izmienjeni s drugim listićem na bieloj hartiji u slobodnjačkom smislu; da takovi listići bijahu odprije primljeni i dozvoljeni od izbornog povjerenstva, pak da bi jih protivna stranka otimala iz rukuh nosiocah i zamienila jih s protuslobodnjačkim na modroj hartiji, tako da blizu stotina listićah od Kulišića razdanih bijahu razderani, i da isti se je Pretur usudio razparati jih; da njekoliko došavših glasovaše i za nedošavše; i da napokon videći kako se je postupalo i nehtijući glasovati protiv svojemu uvjerenju, mnogi otidoše bez da su svoj glas dali.

Od tolike činah u takovoj tužbi navedenih nikakvi dokaz nije podan; pače da jim se svaka vjerojatnost otme imadu se svjedočanstva c. k. žandarmarije i občinske straže, što je Vrljička Preturija primila i Poglavaru krunovine s predpomenutim dopisom odpravila; i iz kojih se uvidja, da su pače utočnik Kulišić i drugovi upotrebili nemalo nagovornih sredstvah, da prignu težačke izbirače na primljenje njihovih listićah u predmnievnom slobodnjačkom smislu.

Izvješće pak u prepisu Zapovjedništva žandarmarije donosi ništa manje nego čin, da je sami Kulišić osobno išao u njekoliko selima kotara da s obećanjam prigne težake, da bi svoj križ stavili na njeku tužbu protiv izborim u Vrljici držanim; izvješće, koje je izvorno Preturija poslala Sinjskom iztražiteljnom sudu zbog dotične kaznene iztrage. Vrlo je vjerojatno da je spomenuta tužba upravo ona o kojoj se govori, jer sadrži uprav 201 križ, na komu bijaše jednim svjedokom Šimun Kulišić utočnikov sin.

Odbor se je suviše iza točnog pregledanja napisnika o glasovanju mogao uvjeriti, da je sasvim lažna potvora, da njeke osobe bijahu primljene na glasovanje za druge bez punovlašća, svrhom da bi njihov glas odgovorio želji stranke nazvane konservativne. Luka Bezić nije pače glasovao ni za sebe ni za odsutnog mu brata; Stjepan Kostur i Paško Dumjak imenito u tužbi naznačeni nisu nego za sebe glasovali.

Iz dokazanih stvarih lahko je uvjeriti se, da dvie tužbe ili prosvjedi, kao što se jih hoće nazvati, protiv Kninskim i Vrljičkim izborima, samo su djelo jedne stranke, koja u obdržanoj izbornoj borbi ostade dobivena, i s nadom da bi u novom izboru izpala dobitnicom svakog se sredstva služi, da uništi onaj koi se je dogodio. Zato, po Odborskom mnienju, takove tužbe nemogu se ukakvom obziru uzeti kad se sravnaju sa odnošajem, što su Kninski i Vrljički kotarski Poglavari imali, i sa pripoznanom pravilnošću i redovitošću izbornih spisah

Digitized by Google

trijuh političkih občinah Knina, Vrljike i Drniša toliko glede izbora izabranih izbiračah, koliko trijuh naimenovanih zastupnikah. Predlaže dakle, da Visoki Sabor izvoli primiti kao zastupnike izbornog kotara Drniša, Knina i Vrljike, tim više što imadu sve iziskane sposobnosti,

Gospodina D.ra *Melkiora Divnića*
„ Arhimandrita *Jeroteja Kovačevića*
„ D.ra *Luigja Mery' a.*

Predsjednik. Ište li kogod od gospode rieč?

Klaić. Ištem da se pročitati dadu tako tužbe, kako izvješća kotarskih Poglavarah, koja smieraju da jih uzbiju.

Predsjednik. Ište li kogod rieč na ovo pitanje? (*Niko*). Gospoda koja pristaju, neka se dignu (*primljeno*).

(Gospoda tajnici Vranković i Nikolić čitaju dotične prosvjede i priložnice).

Preuzvišeno Namjestničko Predsjedništvo!

Pravo je svakog gradjanina Države a u isto doba korist i dužnost, da zakonito brani ono ustavno pravilo, koje iz milosti Carske izdano, zemlja ga je s harnošću dočekala, slobodnom voljom primila. A takovo pravo može i ima se izvršivati protiva svakomu, koi bi se usudio uvrjedu podati onomu zakonu, na komu se oslanja Državno ustrojenje, politička sloboda gradjanah, dobrostanje i napredak otačbine. Takovo pravo preduzima pak značaj svete i neoborime dužnosti, kad se slučajno dogadja, da uvrjeda rečenomu zakonu podana takove je naravi i tolike važnosti, da nesamo vriedja osobno dostojanstvo gradjanah i njihovu slobodu u izvršivanju ustavnih pravah, ali čini još ništetnim i obsienivim onaj zakon, i na pogibelj stavlja ustavnu budućnost zemlje.

Zato je, a ne na otresanje sobstvene strasti, ne iz cielja ili namjere stranke, ne zbog kakvog interesa ili osobnog obzira (jer ako neće štete, a oni neće ni osobne koristi imati), da podpisani uzdižu ovaj prosvjed; ali samo jer taknuti od njekog čuvstva dužnosti, svakog sobstvenog obzira snažnijeg, koje jih goni da se putem zakona preduzmu obrane a navlastito buduće posiguranje svojeg dostojanstva i onoga sugradjanah, neoporečivog i počitovanog izvršivanja ustavnih pravah, slobodnog i redovitog razvitka onih ustavnih navadah, od kojih si otačbina očekuje pomoć i napredak.

Pred izvršenim činom ma koimudrago on bio odnosno na izbore, podpisani bijahu i jesu spravni podvrći se, kada takovi čin proizlazi iz praktičnog obsluženja zakona, iz slobodne volje gradjanah. Počitovanje zakona i proizvodah tudjih slobodah, jest počitovanje sebe i svoje slobode. Takovo počitovanje obilatu nagradu tad kad donosi, dočim oskudica njega nemože uzprotiv nego da bude gubitak i šteta pretežka, a to za one koji takovo počitovanje nečuvaju, i suviše žalibože za one koji su takovim nečuvanjem oštećeni.

Ali suprot činu političkih izborah u ovom poglavitom mjestu dne 16. Kolovoza tek. god. obavljenih nije moguće podvrći se; mučanje bilo bi krivnja. Tolike i takove su nezakonitosti i neopisiva postupanja, koja su se u onaj dan uporavila protiva mirnim i vjernim podložnikom, protiva slobodnim gradjanima, da razjadjenje svakog nezavisnog duha nemože biti manje od divnosti, kako se je toliko moglo smieti u jednoj zemlji gdje ipak imade osobah, koje se čovjekom nazivaju, u jednoj Državi gdje imade ipak zakonah i čovjekoljubivih vladaocah, pravednih, providnih za prava i dostojanstvo gradjanah!

Ali da čini po sebi govore. Podpisanima samo skrb da kako tako opišu povjest onih izborah, izjavljujuć i dokažujuć ako ne neizbrojive stvari pripoznanja zaslužne, a ono barem njeke i tolike kolike budu zadostne, da putem mrtve i studene rieči dadu barem snebjenu sliku istine. Komu pristoji da savjestnu odsudu izusti, tomu skrb da ju svojim razumom i shvaćenjem nadopuni.

Podpisani shodno nenalaze progovoriti o onomu, što se je prije dana 16. Kolovoza dogodilo. Proglašenje izbornog imenika bude po nastojanju občine dovoljno pravilno obavljeno, barem što se tiče načina; i premda takovi imenik nebijaše pribijen u nijedan od običajnih mjestah proglašenja, nego držan u sobi občinskog tajnika, ništanemanje nemože se reći, da neostajaše na slobodno vidjenje svakoga.

Izbirači bijahu pozvani na izbor s jednim listakom sličnim onomu, koi slučajno vazet prilaže se sub *A.*

Digitized by Google

U takovom se listaku čita, da izbor, koi se morao držati dne 16. Kolovoza, imao je započeti u 6 satih prije podne, i da pravo imajuće na izbor imadjahu se zato u občinskom uredu (rečeno je: *pred ovim uredom*) u dan i sat predrečeni prijaviti.

Onaj dan jutrom u občinskom uredu nije nikoga bilo. Posebni se je glas raznio, da će se izbori u preturskom uredu držati. Njeki vjerovahu a njeki nevjerovahu. Oni koji nevjerovahu držali su se rieči dobivenog listaka i razmatranja, da soba občinskog ureda bijaše najprikladnija za jednu javnu skupštinu, možda jedina u varošu, i ona u kojoj se bijahu držali izbori za prvi Sabor, premda bijaše onda privatna soba, dočim u preturskom uredu nije bilo jedne same sobe na takova izborna djelovanja prikladne.

Gospodin Pretur i gospodin Čeonik, koji imadjahu sačiniti izborno povjerenstvo, bijahu na javni put do sedam i po satih prije podne vidjeni. Malo kasnije udjoše u preturskom uredu. Uslied toga i uslied pučkog blebetanja počelo se je temeljito sumnjiti, da će se ondje uprav držati izbori.

Nikakvi javni oglas nije predtekao da javi takovu promjenu mjesta; nikakvi oglas o započetim izborima. Veći poreznici, što da bi se prije opremili, što da nebi bili u redu pritečeni, te usilovani pričekati pročitanje cielog imenika svrhom da svoj glas dadu, morahu sad jednomu sad drugomu pitati, da jih obavjesti gdje su imali poći; a doznavši da se bijahu započeli izbori u preturskom uredu, počeše pristajati u predsobu ili prolaznicu istoga.

Sve to dokažuje pismena svjedočba, priložena sub *B*.

Je li takovo postupanje shodno naredbama prve točke § 31. izbornog Pravilnika neka to vidi tko ima suditi.

Izbori bijahu držani u sobi gospodina Pretura. Jedna strana vratah bijaše zatvorena. U sobi veliki jedan pisarnički stol, drugi jedan manji, a dva stola dvajuh pisarah zauzimahu sve mjesto naokolo, ostavljajuć mali prostor na sriedi. U sobi nije nikoga bilo do dva člana izbornog povjerenstva i dva pisara. Izbirači ušli bi samo jedan po jedan. Niko nije pročitao izborni imenik. Kako bi jedan izbirač stupio, bijaše opremljen. Dva žandara oružana s puškom i na nju bodež stajahu na vrata kao straže. Kasnije budu ondje stavljeni još četiri vojaka tako isto oružana.

Njeke od ovih stvarih dokažuje svjedočba sub *B*; druge niko neće smieti da jih zanieka.

Iz takove se svjedočbe uvidja dakle, kako se nimalo nije pazilo na izričnu naredbu druge točke § 40. izbornog Pravilnika, i suviše se uvidja kako se nisu izvršile ni naredbe § 38. rečenog Pravilnika. I doduše, budući da podpisatelji one svjedočbe nisu u njihovom ulazku u preturskom uredu nikakvu skupštinu našli ni u sobu gdje stajaše povjerenstvo, niti van nje, i budući da u prisustvu njih, koji se ondje prvi nadjoše, nije se izvršilo što naredjuje pomenuti paragraf, naravno se mora cieniti, da se nanj onom prigodom nije nimalo pazilo.

Prvi glasovaše njekoliko izbiračah iz varoša. Tko je nosio modri listak sadržeći imena četrdeset i pet izbornikah, za kojih htijaše dati svoj glas, bio je usilovan da on sam u pero kažuje ona imena. Gospodinu Ivanu Fumišu gospodin izborni Povjerenik nije dopustio, da glasuje za sebe — *svjedočba* B — Drugčije se postupalo s onima učenim izbiračama, koji nošahu bieli listak, ili glasovahu u smislu ovoga, što nosaše imena izbornikah, koji ostadoše izabrani. Njima je dovoljno bilo, da u ruke povjerenstva predaju svoj listak i da izjavu samo njihov glas. To se uvidja iz *priloga* sub C.

Dokle su učene osobe glasovale, stvar je dosta dobro napredovala. Kada se počeše prikazivati neuki izbirači iz selah, i ovi da dadu svoj glas predali bi jedan od predpomenutih modrih listakah, gospodin izborni Povjerenik odalečio bi jih bez govora. Doktoru Lovri Monti' u, koi ga upita prima li glas seljakah putem listaka, odgovori mu: *Od neukih osobah neprimam*. To on neće zaista zaniekati.

Budući se počelo glasati, da se nikako neprimaše glas putem listaka, i misleći njeki da bijaše težka i zakonu protivna takova odluka izbornog povjerenstva, njeki izbirači naume da pošalju brzojav na N. P. Državnog Popečitelja; brzojav, što se ovdje u izvorniku prilaže sub *D*, i što osim malo preinakah zbog štednje troška bude odpravljen kao što stoji.

Takovi brzojav učinilo se, da ga prije odpravljenja, vidi izborni Povjerenik.

Digitized by Google

Medjutim primiše se njekoliko glasovah i od neukih izbiračah putem listakah; njeki podani s bielim listakom, njeki sa modrim. Ovi zadnji ipak bijahu odbačeni. U prilogu, koi se prilaže sub *E, dvadeset i šest* izbiračah iz njekoliko selah od kotara svjedoče, da su se prikazali izbornomu Povjerenstvu noseć modri listak, svrhom da dadu glas za one, koji su bili u njemu napisani, i da takovi njihov glas bijaše odbačen. U sliedećim prilozima još *šestnajest* izbiračah svjedoče jednu te istu stvar. U predrečenom prilogu sub *E* jedanajest izbiračah svjedoče, da uzprotiv glasovi putem bielih listakah bijahu od izbornog povjerenstva primljeni.

Da se pošteno tumačenje dade takovoj izvanrednoj prikazi, treba vjerovati, da je Slavno izborno Povjerenstvo za cielo držalo, da svi oni listići, što su mu bili prikazani, bijahu Bog sami znade s kakvim lukavstvom, s kakvim prevaram i himbenostju izbiračem uručeni. Sa odbačenjem takovih listakah i sa zahtjevanjem da oni, koji su jih imali, u pero kažu *četrdeset i pet* imenah, što bijahu u njima napisana, predpohvaljeno Povjerenstvo htjelo se je možda uvjeriti o slobodi, svojevoljnosti i savjestnosti glasa onih izbiračah. Ali kako toliko svieta prevariti! I dopustiv slučaj, da svi oni neuki izbirači bijahu primili gotovi listak od koga njihovog poznanika, ako su s onim listićem svojevoljno svoj glas davali, to je znak da su uvjerenje i pouzdanje imali u onoga od koga bijahu ga primili. To je barem toliko razložito i zakonito, koliko i onaj drugi način glasovanja, kojeg se izborno Povjerenstvo primilo, to jest način pozvati se na odvjet druge osobe, bez da je čulo ili doznalo za koga je ova osoba glas svoj dala. I u istinu kako se to doznati moglo, kad je samo mali broj osobah, koje su se u malom rastojanju prama pritvorenim vratima nalazile, što se u onoj sobi besjedilo i tvorilo, istom čuti mogao? Kako se znati moglo kada glasovanje mjesto da bude javno, to jest pred sabranim izbornicima držano, i na način da svak čuje i vidi što se govori i što se radi, bilo je držano može se reći pred sama dva člana povjerenstva i dva pisara? Ono malo glasovah na modre listiće danih bili su primljeni, a svi oni bielim listićem dani od strane neukih osobah nebijahu drugčije ni predani. Svi ovi glasovi rekao bi, da bi se na odvjet druge osobe pozvati morali da bi jih primili. Da li je i uporavljajući ovaj način, glas *svijuh* primljen bio, koji su modri listić imali i njega uporavili, to podpisani ni tvrditi ni zaniekati nemogu. Istinito je naprotiv, da su glasovi s bielim listićem, na koji mudrago način dani, bili svi primljeni, u koliko je podpisanima poznato. To dava razložito misliti, da je onima koji su s bielim listićem glasovati htjeli, njeko iztumačio *način postupanja, kojega se pri glasovanja pridržavati imadu*, dočim takovo tumačenje niko ostalima nije učinio. Da je pak svaki onaj koi je listak bieli imao, na pamet zadržao i svih četrdeset imenah u pero kazivao, kao što je gosp. Povjerenik izborništva od onih koji su modri listak imali iskao - prilog *E* - stvar je koja se mučno vjerovati može.

Na razjasnjenje predizloženog potrebito je ovdje ukratko opisati stanje javnog mnienja i narav, sačinjenje i uvjete političkih stranakah, koje su se otimale da polje izborništva u ovome kotaru sebi prisvoje

Dok je c. k. Politički Načelnik kotara vrieme rečenih izborah urekao, postarao se je da u ovom glavnom mjestu jednu stranku ustanovi, koju ćemo vladinom strankom nazvati. U ovu stranku kojoj je isti bio čelovodja svi kraljski urednici i veći djel občinskih pristajahu, izmedju kojih i gosp. Čeonik, u istu stranku različni župnici i mnogi posjednici i trgovci Varoši pristajahu. Prama Vladinoj stranki, stajaše druga nezavisima stranka, koju ćemo drznuti slobodnjačkom nazvati, koju sačinjavahu njekoliko posjednikah, trgovacah i zanatlijah. Ovoj stranki podpisani pripadaju.

Kao što se vidi vladina stranka zbog broja osobah i radi sjedinjenja i ogromne snage tako sačinjena bijaše, da se ništa od protivnikah nije bojati imala, svi posebni ljudi, ni samo na polju zakonitog upliva nad javnim mnienjem a osobito nad onim izbornikah. To se barem reći može, radi časti osobah, koje onu stranku sačinjavahu! Zbog toga se cieniti mora, da stranka ista nije se niti od zakonitosti niti od slobode i javnosti izborah strašiti morala, i da nije potrebe imala ikakvog sredstva prihvatiti se, koi bi umaliti i uvriediti mogao one uvjete bez kojizih valjanost izbornog glasovanja nemože se reći da postoji. I toliko više takovi se uvjeti u dlaku obdržavati imadjahu, što oba člana koji izborno Povjerenstvo sačinjavahu, istoj stranki pripadahu, i jedan od njih, gosp. izborni Povjerenik, bijaše kolovodja iste. Od toga se vidi, da predrečeni tu-

Digitized by Google

vjeti zakonitosti, slobode i javnosti glasovanja, u našem položaju (barem formalno) bijahu neobhodimi na pregled i jamstvo istine i pravilnosti onih izborah.

Izbornicima pak moralo je biti slobodno s jednom ili s drugom od predrečenih stranakah glasovati, i po tome jednako ili s jednim ili s drugim listakom, to jest ili s bielim vladinih ili s modrim slobodnjačkih pristašah, ili sačiniti stranku sobstvenu, i po svojoj volji, bez da bi jim se od ikakove strane ikakova preprieka staviti mogla. Oblast sa svoje strane bila je u dužnosti štititi svakog izbornika prama kojojmudrago stranki ili osobi u njegovu pravu i dužnosti da sobstveni glas po slobodnom svom uvjerenju dati može, pravilno po zakonu postupajući protivu kojeg mu drago, koi bi takovo uvjerenje prisiliti htio. Svako nezakonito tlačenje dakle nad voljom izbornikah, sa istinitim i zakonitim činima očitovanom, biva nezakonito. Naprotiv pošteno uvjerivanje i upliv jednog izbornika nad drugim sredstvom izrazitog očitovanja sobstvenog mnienja, kada ovo mnienje u sebi nije harništvo, prepriečeno niti zabranjeno biti nemože.

Da je primljenje modrih listićah od strane izbornikah od prisiljenja i nezakonitog tlačenja, mjesto uvjerivanja i upliva proizteklo, niko temeljito a još manje slavno izborno povjerenstvo nije držati moglo. Da i kad bi na primjer koi od modrih listićah na nezakoniti način kojemu od izbornikah bio narinut, bili ovaj bio umoslovni i zakoniti uzrok cieniti da su na istovietni način, i svima onima koji su takove listiće imali, silom, prevarom, podmićenjem ili na koimudrago drugi nepošteni i nezakoniti način njima bili narinuti? Budući da se nikakovi posredni niti neposredni dokaz nije imao da tako bijaše i da se to u svim slučajevima pridesilo, slavno izborno povjerenstvo moralo je modre listiće primati od kojegmudrago izbornika koi bi mu ga donio; moralo ga je primati, jer §. 31. Izbornog Pravilnika u drugoj točki govori: "*Svaki izbornik naznačiti će toliko imenah koliko se izbornikah odabrati imade*„, takovi sastavak neisključujuć odvjet listićem i od neukog izbornika dani; moralo ga je primiti, kao što primaše biele listiće, one sobstvene stranke, one na kojima se imena dvajuh članovah povjerenstva upisana nalazahu; moralo ga je napokon primiti, jer je ono bio odvjet iskreni, slobodni, odvjet većine izbornikah Kninske političke Obćine. I ako su članovi slavnog Povjerenstva kakovu sumnju u srcu gojili, da imena na modrim listićem upisana istinitomu, slobodnom odvjetu i uvjerenju izbornikah, koji njih pružahu, neodgovaraju, zašto li nisu barem kojemu od njih ona imena pročitali, i iz njihovih ustah čuli jesu li u istinu svoj glas za ona imena dali? Da li u koliko je podpisanim poznato ni jednom od izbornikah nije to učinjeno, i ako je to bilo pokušano zaista nijedan oporekao nije imena koja se na onom listiću upisana nalazahu.

Na taj način stvari obavljane bivahu u sobi gdje povjerenstvo izborno sjedjaše, na taj način primljen bijaše odvjet izbornikah koji s prezrenim modrim listićem glasovati htijahu. Vidimo sada kako se van one sobe sa istim izbornicima postupaše.

Još u navečerje dana izborah, odjel c. k. Žandarmarije ovog glavnom mjesta bio je podkriepljen sa njekoliko žandarah, odielah na Grabu i u Zvirincu nastanjenih.

Jutrom dneva 16. Kolovoza i glavna straža u Varoši bila je znamenito podkriepljena. Istog jutra i četnici kolone, za hajdučku potjeru namienjeni, u ovo glavno mjesto dodjoše. Različite patulje žandarah varoš i glavne ulice dajuće ulazak Varošu obilazahu. Za rana izjutra dva se žandara na razkršću van Varoši blizu kuće gosp. Ivana Fumiša u patulji nalazahu, i ljudima, koji se slučajno u kuću istoga uputili bijahu, narediše da put svoj u Varoš nastave, bez da se predrečenoj kući svrate. To se od svjedočanstva pod *F* uvidjeti može.

Radi čega toliko sabiranje javne snage, medju obezoružanom (nošenje oružja jest zabranjeno), mirnom i podložnom (kao što je onog dana svima osvjedočeno), i poštenom pučanstvu (i §§ 17. i 20. Izbornog Pravilnika to jamče)? Podpisani usudjuju se reći, da s takovim pukom sama jedna obezoružana straža bila bi dovoljna i suvišna da javni poredak nepovriedim uzdrži. Sasvim tim pametno je Oblast učinila sebi pod ruku dovoljnu javnu snagu prikupiti, da bi se u mogućnim slučajevima nereda poslužiti mogla. Da li za to dovoljna je bila žandarmarija i vojnici od posade. Je li bilo valjda potrebito i podkriepljenje četnikah kolone? Ova kolona, koja je namienjena na potjeru hajdukah, nije li slučajno onog dana od običnog i dužnog svog poslovanja odklonjena bila?

Digitized by Google

I kakova čeljad onu kolonu sačinjavaju? Jednom bijahu tko više tko manje, može se reći, svi oni koji nju sačinjavaju za sigurnost i javni mir jako pogibeljni, kao što je svima poznato i kao što i Oblast poznaje; sada, u dan izborah oni su uprav naručbinu dobili, da sigurnost, mir i javni poredak čuvaju. Izmedju osoblja kolone (tjelo neuredno, privremeno, zakletvi niti zaptu nepodčinjeno) imade osobah koje su jednom hajdukovali; sumnjive, za nereći nikakove, ćudorednosti uobće svi. Da se s ovakim ljudstvom Oblast služi za svrhu na koju je ona kolona namienjena, mora biti njegov uzrok, mora biti praktična udobnost, da li da se takovim ljudma redarstveno zvanje povjeri usred nadošavšim poštenim i mirnim gradjanima, pozvanim da slobodno svoje političko pravo obavljaju, to se kao savjetno nepriznaje. Mjesto da uzdrže poredak, njihovo prisustvo moglo je naprotiv dati povoda neredu, da su osobe u Glavnom mjestu skupljene na to bile naklone. I ako se izmedju tolikog puka nikakav nered nije pridesio, nisu zaista ljudi kolone uzrok tome. Nevideći nikakovu razložitu potrebu, koja bi prisutnost njihovu u dan izborah u ovom glavnom mjestu opravdati mogla, nebi li podpisani povlašćeni bili držati, da je njihova prisutnost smierala na to, da nepravilni pritisak nad izbornicima pričiniti uzmognu protivu slobodnjačkoj stranki i na korist vladine, kojoj njihov Poglavica bio je jedan od najvrućijih i najdjelatnijih privržennikah? O navedenoj sumnji neka rieši nepristranost onoga, koi je pozvan da sud svoj o predmetu izreče, uzevši u obzir čine do sada izložene, i one koje ćemo dalje izložiti.

Još od početka izborah, razdavši se glas da se modri listići neprimaju, kažuć, kao što je naravno, svak svoje mnienje na sav glas, kao što seljaci običavaju, mnogi izmedju njih bijahu utamničeni. U teku dana pak još su mnogi bili pozatvarani, i u koliko su podpisani doznati mogli broj osobah onog dana u tavnicu odvedenih dosegao je do osamnajest. Da li su takova utamničenja na zakonu osnovana, podpisanim nije poznato. Istina je pak da nijedan od njih nije na više od tri dana zatvora bio osudjen, i da je osuda na samoj okrivdi tužiteljah bila osnovana. Uzroci onih uapsenjah nisu neposredno podpisanim poznati, ali ako se oni drže svjedočanstvah većeg djela osobah koje su bile zatvorene, držati imadu da drugog uzroka nije bilo osim svojevoljstva, nasilja i napried naumljenog pristravljenja.

I zaista u prilogu 28. Kolovoza pod *E* Todor Dmetrović pok. Save svjedoči, da su njega njeki četnici kolone u tavnicu odveli zbog toga, što je modri listak kod sebe imao. Ilija Prijić pok. Aćima svjedoči, da je takodjer jedan od kolone njega od dva žandara zatvoriti dao rad toga, što mu svoj listak dati nije htio. Marko Butković pok Bore, zbog istovietnog uzroka od Dmetrovića navedenoga, bio je od jednog žandara u tavnicu odveden, gdje je dva dana postojao i odpušten bio bez izpita, niti presude ikakove.

Uhitjeni mladić, Marko sin Vaja Sirka bio je od gosp. Pretura odmah oslobodjen.

U svjedočbi 4. Rujna, koja se prilaže pod *G*, Ivan Perica pok. Luke kaže, da ga jedan rondar kolone skupa sa jednim redarstvenikom utamničio zbog toga, što jim sobstveni modri listak dati nije htio. Mijat Džepina svjedoči, da zbog toga što je takovi postupak onom rondaru prigovorio, ovaj, dostavivši stvar gospodinu Preturu, odvede ga u tamnicu skupa s Pericom. Ilija Čavka pok Mijata kaže, da su ga utamničili rad toga, što nije onako kako je gospodin Pretur želio, glasovati htio. Šimun Vulić pok. Nikole nenavodi uzroke svog utamničenja, nego jedinstveno kaže, da ga je gospodin Pretur za ramena uhvatio, i da ga je jedan žandar u tamnicu odveo.

U svjedočbi 8. Rujna, koja se pod *H* prilaže, Pilip Konforta pok. Laze svjedoči, da ga je jedan zloglasni rondar kolone s jednim stražcem občinskog redarstva zbog toga utamničio, što je rekao da nije pravedno da se modri listići neprimaju, i da vavek za seljake zlo izpada. David Martić Ćirin sin svjedoči, da je i njega redarstvena straža utamničila radi toga, što joj svoj listak dati nije htio.

U svjedočbi 28. Kolovoza, koja se prilaže pod *I*, Gjuro Bielan pok. Jovana kaže, da ga je tražmeštar žandarah u tamnicu staviozbog toga, što nije po njegovoj volji glasovati htio. Milo Bielan pok. Petra svjedoči, da su ga u tamnicu odveli, jer je pred Preturom, koi se uzkraćivao njegov listak primiti, ove rieči rekao: *svakome ima pravica a težaku nema.*

Osim goreimenovanih osobah, onog je dana takodjer i drugih bilo pozatvoreno. Veći dio utamničenjah bio je ili neposredstveno ili posredstveno od rondarah kolone izvršeno. Da li

Digitized by Google

je ovima bilo dopušteno, da slobodne gradjane utamničiti mogu, i da li su oni, ako se reći može, u tvorenju prekršaja zatekli one koje su na sobstvenu objavu utamničili, neka sudi kome pristoji. Doljepodpisani, budući prisutni bili takovim pozorjam, samo to svjedočiti mogu, da su na gomilu izbornikah takova utamničenja najživlji i najžalostniji utisak pričinila i da su jih ili pravo ili krivo smatrali kao nepravicu i nasilje pretrpljeno.

U prilogu 7. Rujna, koi se prilaže pod *L*, sedam izbornikah svjedoče, da kad su htjeli u sobu povjerenstva ući da bi svoj glas položili, žandari i vojnici su jih natrag odbacili.

U prilogu pod *E* kaže Ilija Starčević pok. Save, da kad je htio u sobu ući gdje se povjerenstvo nahodjaše, jedan ga je vojnik s bajunetom natrag uzbio i da ga je jedan žandar s puščanim kundakom po livoj lopatici udario i niza listve silom turio. To svjedoče da je istinito Petar Rašuo, i David Ciganović. Rade Djuić svjedoči da je vidio kad su Stevana Dmetrovića izbili; Jandrija Simić kaže, da je vidio kad je jedan žandar Milu Lončinu udario; Lazo i Sava Vuković svjedoče takodjer, da su vidili kad je jedan žandar Pilipa Vukovića po livom ramenu udario, i kad su Milu Savića izbili. U prilogu pak pod *H* Tanasia Bačko kaže, kad je do vrata sobe povjerenstva došao da bi svoj glas dao, vojnici i žandari da su ga otirali, i da ga je pače jedan vojnik s puščanim kundakom po livom rebru udario.

Ovo je samo njekoliko činah izmedju ostalih koji su se ónog dana pridesili, jer je svaku izkazati i doznati nemogućno. Da li ovi su dovoljni za dati pojam od onoga što se je onog dana dogodilo. Ponašanje izbornikah, kao što je malo prije rečeno, nije moglo biti mirnije, i u isto vrieme stalnije. Ako nisu od svog mnienja odstupali i svoje pravo uzdržavali, puštahu se naprotiv odgoniti, tući i u tamnicu zatvorati, bez da su ikome i najmanje protivljenje učinili.

Rekao bi da su naročito s takovim ponašanjem oprovrći htjeli smiešne i nedostojne potvore, koje su bezdušno namieravali njima poslie učiniti.

Poslie toga, je li se čuditi, da velika gomila izbornikah, sasvim da se u glavnom mjestu nalazahu, nije došla da svoj glas stavi, našavši naprotiv da dužnost obzirnosti i gradjanske stalnosti iziskuje da se svojim kućama povrate.

U prilogu *E osam* izbornikah, u prilogu *H* četiri, a u prilogu *L četiri*, svjedoče, da kad su čuli i vidili da se modri listići odbacuju, i da onim koji jih donose opasnost prieti biti biveni i u tamnicu stavljeni, oni su bez glasovanja ovo glavno mjesto ostavili.

Istovietno svjedočanstvo činu *sto i pedeset* izbornikah različitih selah Promine u pismu, koi se prilaže pod *M*, - *sedamdeset i osam* izbornikah različnih selah Kosova, kao što glasi pismo pod *N*, - *šezdeset* izbornikah sela Žagrovića, kao što glasi prilog *O*, - dvanajest iz sela Strmice, kao što donosi prilog pod *P*.

Od predrečenih činah po mnienju dolje podpisanih priznati se mora:

Da je u izbornom djelovanju u ovom glavnom mjestu 16. Kolovoza držanom, izborno Povjerenstvo protivu različnim propisima zakona postupalo;

Da različni takovi propisi u nikakav obzir nisu bile uzeti;

Da je postupak pri glasovanju držani nezakonit i pristrastan bio;

Da su različnim izbornicima nepodobna i neopravdana nasilja počinjena;

Da je nepravilno moralno tlačenje nad svima obavljeno;

Da je odlazak gomile seljskih izbornikah, bez da su svoj glas dali, jedinstveno sa postupkom izbornog Povjerenstva opravdan;

Da najposlie zbog svega toga, oni izbori nemogu se kao zakoniti i valjani smatrati.

Na temelju dakle istih činah, i dosljednostih od tog izvadjenih, dolje podpisani ciene da pravo i dužnost imadu prosvjedovati, kao što protivu onim izborima prosvjeduju i iskati da se isti kao nezakoniti i nevaljani priznati i praglasiti imadu. Ištu pak da se službena iztraga zbog izloženih činah preduzme, kad bi se to kao potrebito našlo, sigurni budući da ne samo oni čini, nego da bi se i drugi od-

Digitized by Google

krili, koji bi još boljma mnienja i razsudbe u ovom izloženju učinjene potvrditi mogli. Takodjer pitaju da na takovu iztragu, kad bi se valjda kao potrebita našla, slavni Sabor kraljevine jednog ili više od svojih članovah odaslati izvoli.

Dolje podpisani pristaju na kakav mu drago sud, koi bi se na izložene čine izreći imao, imajući mirnu savjest da su dužnosti prama svojoj otačbini zadovoljili. Pri čemu oni su ne samo sadašnjost, nego i budućnost u obzir uzeli, budućnost koju sadašnja djela opasnosti izlažu. Neka dakle providi kome nadleži, da se takovi čini ne samo radi dostojanstva i prava puka, nego i radi urednog razvitka ustavnih postupakah, za napredak pokrajine i za čast Vlade, koja s nama vlada, više nebi ponoviti imali.

U Kninu 21. Rujna 1864.

Dr. *Lovre Monti*
Ivan Fumiš
Pane Sablić
Aleksander Katić
Špiro Sablić
Mate vitez *Lalić*
Josip Žeravica
Ivan Dračar
Pava Fumiš
Ivan Krstitelj Nardini.

Prosvjed

prvih izbornikah Vrljičke političke Občine.

Preuzvišeno Namjestničko Predsjedništvo!

Dugačko bi bilo prebrojiti i izkazati sve čine, koji su se pridesili prilikom političkih izborah u ovom glavnom mjestu, držanih dneva 10 s. p. Kolovoza, čini koji su s onim izborima skopčani na način, da njihovu nezakonitost, ili bolje njihovu zakonitu ništetnost naznačuju i dokazivaju. Podpisnici ovog poniznog Prosvjeda samo će njeke naznačiti, kao što će po sebi povjedanje izborah donieti, koje nastojećim preduzeti namierava u, ostavljajući oštroumju onoga, koi je pozvan da sud svoj o zakonitosti i valjanosti izborah istih izreče, da od izloženih činah i one iznadje koji se mukom mimoilaze; čini svi, koji na nikakovi bolji način nebi mogli biti iznašasti i na svietlost iznešeni, nego sredstvom službene iztrage, koje se podpisnici ne samo nestraše, nego od sveg srdca žele i naročito ištu.

Njekoliko dana prije izborah u glavnom mjestu bio je glas raznešen, da će se isti obaviti dana 16. Kolovoza. Kada iznenada jutrom 9. istoga mjeseca oglas je na različna mjesta Varoši pribijen, da je sljedeći dan za izbore opredieljen. Već predjašnjeg dana bijahu u Občinski Ured svi seljski poglavari pozvani i pred gosp. Preturom i gosp. Čeonikom njima dane zapovjedi i naputci u tom obziru, bez da se išto o tome u občinstvu pročulo o uzrocima takovog poziva i o predmetu onih razgovorah. Samo sliedećeg dana doznalo se, da je seljskim glavarima bilo naredjeno, da svaki svog čauša u dotično selo pošalje, da seljacima zapovjedi da na izbore dana 10. doći imadu.

Na koi je način poziv učinjen na izbore članovima občine, koji su pravo imali, sad će se vidjeti.

Za naučne Varošane našasto je dovoljno, da se pozivi na nuglima ulicah pribiju, a za neuke Ivan Begović od kuće do kuće raznosio je imenike, koje je razdavao kome je htio. Po selima uzprotiv Čauši i Seljski Poglavari, svi ljudi neuki, morali su ustmeno pojedinog izbornika na izbore pozivati. Na takovi način može li se osigurati, da je predrečeni poziv svim osobama obznanjen i naročito onima, koji se u izbornim imenicima upisani nalaze? Svjedočanstvo Čauša da je to izvršio može li biti dovoljno, da umiri savjest i propisima zakona zadovolji na način, da se osigurati može, da nijedan od izbornikah, u izbornom imeniku upisanih, nije od obavljanja svog političkog prava izostavljen bio zbog toga, što ga nisu o njegovom izbornom svojstvu i o pozivu učinjenom obznanili?

Da li vidimo kako su Seljski urednici svoju naručbinu obavili.

U Podosojama Čauš je pojedinim poglavicama obitelji naredjivao, da u Vrljiku ima otići i neposredno onom Čeoniku ili Mihovilu Novakoviću doći i od svakoga od njih sobstveni imenik primiti, što će isti Čauš zasvjedočiti.

U Vinalići Čauš je svakoj poglavici poro-

Digitized by Google

dice naredjivao, da u Vrljiku otići imadu za odabrati Zastupnika.

U Gariaku Seljski Poglavar Mijo Škrbo razdao je desetak imenikah, kojih je od Čeonika primio, onima koje na svoju ruku okrenuti mogaše da jih prime; jedan djel kojizih nisu imali pravo glasovanja, jer neplaćaju nego okolo jedan fiorin poreza, dočim muogi od bogatijih Čauš nije ni obznanio.

U Otišiću, selo koje okolo hiljadu i dviesta stanovnikah imade, Čauš je na različni način pozive obavljao, jer je jednima naredjivao da dojedan poglavica obitelji ima otići u Vrljiku i u Preturu predstati; na drugom mjestu govoraše, da od svake obitelji po jedna osoba imade otići u Preturu za odabrati Zastupnika; a napokon njekima, da sutradan u glavno mjesto otići imadu svi oni koji više od jednog fiorina poreza plaćaju, jer će im se jedan djel istoga smanjiti. Seljski Poglavar pak imadjaše natražnjačke imenike, koje razdavaše onima koje je uvjeriti mogao, da li malo jih je razdjelio jer veći djel seljakah nije jih htio primiti.

U Kotlušu došao je Silvio Celotta, tajnik Obćine, sa Stevanom Kosturom glavarom ronde Civljanske, da izbornicima protislobodnjačke imenike razdieljuje, koje su svi oni odrekli primiti. Čauš u ovom selu naredjivaše, da sutradan svaki poglavica obitelji, koi poreza više od jednog fiorina plaća u Preturu otidje, koi će mu porez biti na manje obaljen.

U Kukar dne 9 Kolovoza dodje predrečeni obćinski tajnik sa Ivanom Begovićem obćinskim poslužiteljem, i narediše svima onima koji viši porez plaćaju, da sutradan u Vrljiku dodju, njima govoreći: *Dodjite sutra izabrati ljude koji će ići Kralju, a to svaki onaj koi plaća veliki danjak.*

U Maovice Preturi Čeonik poslaše Josipa Milkovića, čovjeka koi je u ovome varošu nastanjen i koi štiti i pisati znade, sa jednim snopom imenikah. On i Čauš takove je imenike onim seljanima razdavao, svakomu rekavši: *evo ti mandat s kojim ćeš sutra otići u Preturu za imenovati Deputata.* To će biti dokazano od seljakah na ovom prosvjedu podpisanih, i još od drugih, ako uztrebuje, koji nisu podpisani. Što je pak u ovome selu učinjeno, to kaže isti Seljski Poglavar Marko Režić pred Petrom i Markom Ljuljom iz Maovicah i Ivanom Zernićem iz Podglavaša.

U Kijevu Seljski Poglavar Antun Antunović i Župnik Otac Antun Šeguić imajući pri sebi natražnjačke imenike, ove razdieljivahu medju seljane kojima se njima svidilo, rekavši pojedinom od njih: *Primi ovaj mandat, pak ćeš ga pridati u jutru Preturu, ali ga nikom nepokazuj.*

U Kosore u navečerje izborah došli su Silvio Celotta i Ivan Begović predrečeni da reku Čaušu, da naredi da jedna osoba od svake obitelji ima otići u Ivana Mucala za primiti naputakah o njekom poslu, i da se svaki njegova svieta pridržavati imade. Tako je Čauš naredio bez da je o izborima napomenuo. To će Petar Radnić i Ivan Lelas osvjedočiti.

U Koljanima Župnik Otac Ilarion Torbica, i Seljski Poglavar Spiro Bodrožić, i Čauš, razdavahu imenike, govoreći onima koi jih primaše: *Hajde sutra u Vrljiku s ovim mandatom*; a drugima Caus, neimajući više imenikah, govoraše: *Neka od svake kuće starešina otidje u jutru u Vrljiku imenovati Deputata.*

Poglavaru sela Cetinje Miji Preočoninu poslaše osamnajest natražnjačkih imenikah da jih razdade izmedju osamnajest osobah, koje se njemu dopadaju, i da s njima zajedno dodju glasovati uprav k Preturi krenuvši, bez da se ikome u Varoš svraćaju.

Kad je istina koliko je izloženo, tko bi reći mogao, da je takovi poziv pravilno učinjen u smislu izbornog Pravilnika? I nebi li valjda obćinski poglavar pravilnije i shodnije predrečenom zakonu postupao, da je po jedan opravdajući listić pojedinom izborniku razdao, kao što je po ostalim kotarima pokrajine učinjeno? Da li takovi se način nije valjda onoj stranki dopadao, koja je bila odlučila na svaki način da svoju cijel postigne.

I ovdje nije suvišno kazati, koi je bio položaj, sastavljanje i uvjeti obijuh političkih strankah, koje u našem kotaru uplivom svojim u izborima, o kojima se govori, polje borbe djeliše.

S jedne strane pod predvodništvom gospodina Pretura i gospodina Čeonika, stajahu svi kraljski i obćinski činovnici, njekoliko gospode

Digitized by Google

iz varoša njima privržene, i veći djel župnikah i seljskih poglavarah. S druge strane, koju ćemo nezavisnom i narodnom nazvati, stajaše bivši Zastupnik razpuštenog Sabora Krsto Kulišić sa njekoliko varošanah. Prva stranka za sebe imadjaše svu snagu i upliv osobah, koje vlast u rukama imadu; druga uzprotiv nije imala nego slobodni i svojevoljni upliv, koi posebni gradjani imati mogu, kao što se vidi, i da se je izborna borba s jednakim oružjem djelila, to jest samim oružjem što zakon i poštenje dozvoljavaju; i da je polje borbe za obe stranke bilo slobodno, mali broj narodne stranke imali bi posla, a da je pobjeda s njihove strane ostala, uprav tada moglo bi se reći, da je to upliv onog malog broja, i da je pobjeda njihova zakonita. Na svaki način gomili i svakom pojedinom izborniku moralo je biti slobodno uz jednu ili drugu stranku pristati, i u jednom ili drugom smislu glasovati. Svako materijalno ili moralno tlačenje, svako nasilje, svaka prevara, jednom riečju svaki nezakoniti pritisak na mnienje izbornikah, nije biti moglo nego protivno zakonu, protivno pravu gradjanah, i vriedjajuće onu slobodu glasovanja, koja je bitni živalj valjanosti konačnoga glasa. Naprotiv svakomu je izborniku slobodno moralo ostati da se onim načinom razložitog, poštenog i zakonitog uvjerenja poslužiti može, da bi i druge uvjeriti mogao da slobodno i svojevoljno u sobstvenom smislu glas svoj polože.

Da li takovog se načina nije pridržavati hotjela ona stranka, koju ćemo protuslobodnjačkom i protunarodnom nazvati, niti se i malo takovih načinah pridržala, nego onizih od nasilja, prevare i nezakonisti svake vrste.

Od onoga što je gori izloženo može se jur doznati kako su njeke osobe prije dana izbora listiće, od protuslobodnjačke ili nazadnjačke stranke sačinjene, po selima razdavale, i kako su osobe, koje su one listiće razdieljivale, takovog stališa bile, koi samim svojim prisustvom njeki strah glupim i po sebi strašljivim seljacima zadavahu. Od onoga što će se napried kazati još će se jasnije pokazati, kakovim nespodobnim sredstvam poslužiše se mnogi na korist svoje stranke iz pretjerane revnosti prama istoj, i koliko se reći može, da je slobodan bio glas izbornikah.

Predjimo sada na opisanje činah koji su se u dan izborah pridesili, i način postupanja. Prije sedmog sata izjutra istog dana, vidjen je jedan občinski redarski stražac sa jednim Žandarom gdje. sjedjahu na izvanjskim stepenima grčko-sjedinjene Crkve, koju jedna uličica od kuće Krsta Kulišića razdieljivaše, i koja je položena s južne strane pred ulazkom u varoš. Doznalo se, da pri drugom ulazku u varoš, sa sjeverne strane, nalazaše se drugi Žandar sa Antunom Kuduzom poslužiteljem poreznog ureda, Otac Ante Šegnić Kievljanski župnik i Mihovil Novaković.

Izpod varoši daleko od prilike četvrt milje nalazi se puteljak, s kojim seljaci iz njekih selah u varoš dolaze. I ondje je žandar sa cestarskim meštrom stavljen bio!

Svi oni imadjaju naručbinu, da dolazećim seljanima listiće protuslobodnjačke stranke razdieljuju.

Malo poslje sedmog sata izjutra započeše izbori, koji su držani u Preturskom uredu, u jednoj tiesnoj sobi na drugome podu.

U rečenoj sobi nalazaše se gospodin Pretur i gospodin Činovnik sa dva pisara. Jedan od prvih koi je svoj glas dao bio je Krsto Kulišić. Naznačujući njega, gospodin Pretur reče, da tko je opremljen može nadvor izići. Radi toga Kulišić našao je za dobro izići, dočim gospodin preturski aktuar, rimski, pravoslavni i unijatski župnici ostadoše sjedeći. Istovietna zapovjed bi dana Mihovilu Žeravici občinskom prisjedniku, kojemu je zaniekano u onoj sobi ostati. Drugima, kao n. p. trgovcima Ivanu Gjuroviću i Simi Kulišiću donapokon bilo je zabranjeno u Preturskom Uredu ostati, dočim se ondje različni Činovnici, Fratri, Kaludjeri Popi, Poslužnici i ostali, tako rekući, ulogoreni nalazahu, a izmedju njih njeki Paško Dumnjak, njekakav pouzdanik mjestnih vlastih, koi je u ovoj prilici najdielatelniju marljivost u poslu izborah pokazao.

Sve ove osobe, to jest toliko one koje su bile ponamještane po različnim ulazcima i po ulicama varoši, koliko one koje se u mjestima Preturskog ureda nalazahu, iz petnih žilah usilovahu se protuslobodnjačke listiće razdieljivati, na to i njeki stepen nasilja upotrebivši, dočim uzprotiv nastojahu iz rukuh i napokon iz njedarah izbornicima one cedulje iztrgnuti, koje bijahu svojevoljno od Kulišića primili, kako će od pojedinih dolje izloženih činah izpasti.

Digitized by Google

Nesamo gospodin Pretur, nego i Paško Dumnjak listiće primahu, a ovaj posljednji sve one koje mu pridavahu u džep svojih gaćah stavljaše, i to se jedinstveno sa narodnim listićima dogadjaše. Glasovatelj dok svoj listić predavaše, bijaše, bez ikakova proštivenja, odpušten. Jednom riečju mnoge i neopisive nepravilnosti.

Predrečeni Kulišić, pošto je svoj glas dao i kući svojoj otišao, malo zatim vidio se je tako rekuć obsadjen, ili uzaptjen od jednog Zandara zajedno s jednim stražcem občinskog redarstva, koji dojedinom seljaku, koi tamo idjaše, naredjivahu, da se natrag vrati, svakom od njih ulazak u kuću istog Kulišića po taj način zabranjujući. I budući u jednom mnogo osobah kući ovog posljednjega došlo, i čuvši naredbu od dvajuh stražacah učinjenu, one su stale vikati, da njima niko nemože zabraniti u onu kuću doći, te Kulišić nadje za dobro onim stražcima predočiti, da niko prava neima ulazak u njegovu kuću zabraniti, da je svakome slobodno u nju unići, i da on u izborima nepostupa nego medju granicama zakonitosti i Ustava od Njegovog Veličanstva našeg najmilostivijeg Cara udieljenog. Poslie toga budući se straže uklonile, ljudi su mogli bez ikakve druge preprieke u njegovu kuću doći.

Ondje prvi koji dodjoše odmah Kulišiću predadoše modri njeki listić, jedan od njih govoreći: *Vidi gospodaru kakav je to mandat.* Kulišić, pošto je jedan od onih listićah razvio i njegovi sadržaj vidio, reče: *Ovo nije mandat, već je ovo lišta na kojoj su upisani sedamnajest ljudih. koje ti, ako hoćeš, možeš imenovati za da otidju u Drniš izabrati Zastupnika ili Deputata za novi naš Sabor;* a ostali ondje prisutni seljaci nadostaviše: *molimo te Gospodaru da nam proštiješ koji su ljudi u toj lišti upisani*, a Kulišić svih je proštio. Potom oni Seljani upitaše Kulišića: *a jesi li ti kajel tiem ljudima*, na što Kulišić odgovori: *ja nie sam, već meni se dopada da bi bolje bilo imenovati ove koji su u ovoj mojoj lišti upisani*, i preduze štiti njihova imena. Poslje takovog štivenja oni seljani baciše na trpezu listiće koje jim protuslobodnjaci bijahu u ruke stavili, i zaiskaše njegove, koje jim je i razdao.

Poslie, i može, se reći cielog dana, takodjer Kulišićevoj kući sad jedan, sad drugi, sad na gomile, veliki broj seljakah iz različnih selah k njemu dolazahu, da njegov listić prime, položivši u isto doba na trpezu one koje prije od njekih protuslobodnjačke stranke primili bijahu. Tako se pridesi, da je i prednapomenuti Cetinski Seljski poglavar, sa njegovih osamnajest seljakah svojevoljno od Kulišića listiće uzeti došao. Opaziti se pak imade, da selo Cetinje blizu devedeset kućah imade, od kojih šestdeset ili sedamdeset pravo glasovanja imadu, i sliedovateljno se računati može, da je ovdje četrdeset do petdeset glasovah izgubljeno.

O tome što se u kući Kulišića dogodilo, potrebom, svjedočiti mogu i gospoda Vitez Mate Lalić, Dr. Lovre Monti i Spiro Sablić iz Knina, koji se u njojzi kao gosti nalazahu.

Izprva Kulišićevi listići sretno izpadoše, jer, bez prigovora, bijahu primljeni, da li videći da se njihov broj uzmnožavaše, rekao bi da protivna stranka o izpadku glasovanja sumnjati preduze, i da se uprav zbog toga prihvati skrajnih sredstvah zloporabe i prevare.

Privrženici dakle ove stranke bez ikakvog obzira stadoše strašljivijim izbornicima iztrgavati iz rukuh listiće od Kulišića primljene, mjesto kojih sobstvene listiće u ruku jim silom turahu, i zaista malo jih je bilo koji bi postojanstvo mogli imati, tome se protiviti. I za dokaz toga sliedeći čini služiti mogu:

Simi Zagorcu Udovičiću pok. Pavla bio je od svoga seljskog poglavara Pilipa Arambašića iz rukuh listić iztrgnut, s prietnjom da će ga sa zvanja rondarskog glavara zbaciti ako njegov listić neprimi. Da je od potrebe, istinitost toga potvrditi će Pilip Rosić i Lazo Stanojević iz Otišića, Stjepan Brćić iz Maovice i Lazo Bielobrk iz Kotluše.

Petru Slaviću pok. Pavla iz Kijeva bio je listić od rimskog župnika Otca Roka Barića oduzet.

Luki Škrbiću iz Gariaka bio je listić iztrgnut nezna od koga.

Preturski Poslužitelj Petar Kantar uzeo je listić Ivanu Tarli iz Ježevića.

Zupnik Barić iztrgao je listić Boži Barišiću, što će Gavro Slavić iz Kijeva osvjedočiti.

Mijatu Vukoviću žandar-listić oduzme, kao što će Todor Balać pok. Petra iz Vrljike osvjedočiti.

Digitized by Google

Petru Barišiću pok. Pavla iz Cetinja listić je oduzeo preturski pisar gospodin Vida.

Tomi Saviću iz Kukara listić je Rube Novaković iztrgao; to će svjedočiti Božo rečeni Leše Babić iz Kukara. Savić je novi listić Kulišiću donio, i od njega drugi uzeo.

Občinski tajnik Celotta zgrabio je listić Boži Vrankoviću pok. Ivana, da li Vranković uvativši ga brže za ruku, svoj je listić malo razderan opet uzeo; što će Ivan Tarle osvjedočiti.

Ivan Begović občinski poslužitelj listić je iz ruku Tomiše Morasa iztrgao.

Nikoli Ćoriću iz Ježevića sržan žandarmarije gospodin Zmaić

Marku Zidaru iz Venalića gospodin Rube Novaković.

Mati Biuksu latinski župnik Barić sa smiešnom je silom pokušao da mu otme listak. Rasrdivši se Biuks, stavio se je ozbiljno braniti. Fratar videći njegovu ozbiljnost ostavi ga u miru.

Stanku Stričeviću jedan od gospode, bez da znade tko je, ali da ga vidi poznao bi ga, razpara mu listak.

Pavlu Dražiću iz Ježevića Paško Dumnjak otme mu listak.

Fratar Barić otme listak Petru Boduljaku Vinalićevom glavaru u prisustvu Bože Arnauta rečenog Kneza, Kosorskog glavara. Onom prilikom Fratar reče Boduljaku: *Šta hoćeš da te snimu s kapetanstva sad kad si stopro kapetanstvo stekao;* na koje se je rieči Boduljak predao.

Juri Sviraču pok. Pavla iz Kijeva cestarski meštar, neusudjujuć se da mu učini silu, pokušao je podmitit ga da mu dade bieli listak i da primi modri, a da će mu u zamjenu ostaviti da dobije novacah sa putnim radnjam. Svirač dao se nije podmititi. On je ostao mnogo satih na preturi i u takovom mjestu, odkud je mogao vidjeti kako su latinski župnik, pravoslavni parok, Silvio Celotta občinski tajnik, Ivan Begović i još njeki mnogo bielih listakah razparali.

Ivan Gjurović ovdješnji trgovac zateče Otca Roka Barića gdje se hrvaše s jednim izbiračem i tražaše da mu otme listak, što je on u ruci držao. Rasrdivši se Gjurović na fratarsko postupanje, nije mogao smanje da mu ne reče: Otče, dopuštaju li zar zakoni da se takove sile upotrebe? na što mu razjaren fratar odgovori: Meni dakako, ali ne tebi.

Redarstvenik (policiot) Joso Biuk otme silom listak Miji Vukoviću pok. Bože iz pašnjače, i svome drugu žandaru reče da mu dade svoj listak — bijahu svjedoci Ivan Trivić i Ivan Biuk.

Rečeni redarstvenik otme Miji Bačkoviću listak i preda ga žandarskom sržanu, koi mu drugi listak uruči: svjedok Toma Savić.

Marku Bariću občinski Tajnik Celotta otme listak, stavi ga u džep, i s drugim ga izmjeni: svjedoci Dmitar Blešić i Luka Cicvarić.

Petru Utrženu gospodin Pretur razpara listak.

Nikoli Ćulumu pok. Antone iz Kijeva gospodin Pretur nehtjede primiti listak: svjedoci Mijo Šimanović, Mijo Jurić i Antona Valigjić.

Takodjer Mili Bačkoviću pok. Petra i Luki Škrbi gospodin Pretur neprimi listak.

Grgi Romiću Tominu sinu iz Garjaka cestarski meštar dade listak vladine stranke, prieteć ga s tamnicom ako bi ga bacio.

Jedan žandar uruči listak Cvitku Modriću pok. Ivana iz Ježevića.

Cvitku Cicvariću starcu od osamdeset godinah neznana osoba otme mu listak iz rukuh. Zatim na isti način primi on u sobi izbora listak izbornikah, i reče njima da bi za one glasovao, ali kašnje pokazavši ga sudrugovima razpara ga

Jakovu Modriću otme listak Paško Dumnjak sa obećanjem da će ga predati povjerenstvu, a Modrić hode, jer mu je trebovalo kući se brzo povratiti.

A da su s takovim načinom razne osobe razparale okolo sto Kulišićevih listakah, to će u slučaju sudbenog iztraživanja svjedočiti Grga Alagić, Antona Bilić, Sava Barišić i mnogi drugi iz kotara.

Digitized by Google

I takovi čini mogu biti dokazani svjedočbom, i kad bi trebovalo zakletvom, nesamo raznih predpomenutih svjedokah, dali i samih izbiračah, koji su pojedine sile i prevare pretrpieli.

I gospodja Mara udovica pok. Jure Bane iz Šibenika, koja se je ovdje u dan izborah nalazila, može, da hoće, dugo opisanje učiniti o onomu što je vidila i čula odnosno na sile i prevare, koje su njeki gorljivi konservativci u onaj dan upotrebili, i kako su oni tražili da su malo novčićah dobiju biele ili narodne listiće.

Njeki glasovaše jedan za drugoga, dosta da bi s listakom konservativacah glasovali: na pr. Luka Bežić, brat Glavara Marka Bežića, glasovao je za sebe i za odsutna brata; Stevan Kostur glasovao je za otca Marka Kostura; za Ivana Lakića i za još njeke glasovao je Paško Dumnjak.

Takove dozvole i takove nezakonitosti nebijahu dopuštene Narodnjakom, jer veći dio njih nenki onomu što izborni zakon naredjuje, njeki biće zaista koji nisu pravo imali pošli glasovati za onoga koi ga je imao.

A može li sada začudno biti, da mnogi seljaci, kojima bijahu s takovim nepristojnim načinom oteti njihovi listići, dodjoše do takovog stepena razjarenja, da samo utiešiteljne rieči uplivnih osobah, a osobito gospodina Krsta Kulišića, kadre bijahu da jih umire i da jih od kakve pobune zadrže? Njeki bi došli plačuć od srdžbe, dočim svi vikahu, da takove sile nemogahu u zakonu stajati, niti da bijahu od Starešinah dopuštene, a samo nada da će ovi poslušati pravedne tužbe, koje uvjeravahu da bi uzvisili, dovoljne bijahu umirit jih. Mnogi videći kako idjahu stvari i bojeć se kakve nesreće, a nehtijući ipak glasovati protiv svomu uvjerenju, odlazili bi iz varoša bez da bi glasovali.

Sve će to moć dokazati veći dio ovdje podpisanih.

A zatim tko će igda smieti uzdržati, da u ovomu našem kotaru bijaše pravilnosti i slobode u izborima? A tko bi mogao reći, da kad bi takova pravilnost, i sloboda bila, rečeni bi izbori izpali kao što su izpali i za osobe, koje dne 20. Kolovoza prodjoše na izbor trijuh zastupnikah novog Sabora? A hoće li se igda moć reći, da su takovi izabrani izbornici i takovi zastupnici, barem što se ovog kotara tiče, izašli iz slobodnog glasa izbornikah, da su pravi i zakoniti zastupnici ovoga puka? Sud komu pripada da sudi. Dolje podpisani, u podpunom znanju nezakonitostih pri rečenim izborima počinjenih i u dubokom uvjerenju o nevaljanosti istih, nemogu što drugo nego prosvjedovati, kao što i prosvjeduju, protiva raduji i izpadku njih, prosvjedovati protiv silama, zlostavljanja i prevarama prama izbiračem od kojegmudrago upotrebljenima, prosvjedovati protiva oskudici svakog jemstva o slobodnom glasu rečenih izbiračah, napokon prosvjedovati takodjer protiva radnji izbornog Povjerenstva, koje sa prepriečenjem javnosti u izborima, barem za jedan dio izbiračah, postupalo je nesamo suprot zakonu, ali još sa očevidnom pristranošću; i koje suviše nesamo nije ni malo pazilo, da opomene izbirače u smislu § 38. izbornog Pravilnika, ali ni da pripoznaje koliko bijaše slobodan i od nezakonitog pritiska prost glas, što davahu.

Kakvoća djelateljah protuslobodnjačke stranke, većom stranom osobe javno zvanje i nalog imajuće, mogla bi dati vjerovati, da i članovi izbornog Povjerenstva bijahu složni, ili barem na znanje, i pretrpljahu da se razni gorenapomenuti nezakoniti čini počine; te nebi možda ni bez razloga i temelja bila i sumnja (a ograničena javnost izborah to potvrdjuje), da se u upisivanju glasovah nije sa najvećom točnošću postupalo.

Dodaje se, da, u koliko je dolje podpisanima poznato, protiva dvama od izabranih izbornikah, to jest protiva Miji Škrbi i Mihovilu Novakoviću, postoji iznimka § 17 izbornog Pravilnika.

Na temelju onoga što se je ovdje dosada izjavilo, vidivši nepravilnost poziva izbiračah na izbor; vidivši nezakonite spletke dielateljah protuslobodnjačke stranke u razdavanju njihovih listakah, te nikakva iskrenost i svojevoljnost glasa onih, koji s njima glasovahu; vidivši zlostavljanja i prevare upotrebljene s onim izbiračami, koji namišljahu u protivnom smislu glasovati; vidivši napokon i moralni i stvarstveni pritisak, što su razni predrečeni dielatelji na sve izbirače uporavili, i različite netočnosti u radnji glasovanjah zbivše se; podpisani nalaze se prinudjeni obratit se komu je od zakona dopušteno, i smiedu zaiskati, da izbori izabranih izbornikah, držani dne 10. Ko-

Digitized by Google

lovoza tek. god. u Vrljičkoj političkoj občini, budu ništetni i nikakve krieposti izjavljeni; nevaljan dakle, kad bi od slučaja bilo, i izbor dne 20. istog mjeseca u Drnišu obavljen, u koliko bi od glasa Vrljičkih izabranih izbornikah zavisilo, te da se na nove izbore prodje po pravilu izbornog Pravilnika za Dalmaciju. Ištu pak suviše da u potrebi, to jest kad bi potrebovalo službeno pripoznavanje gorenavedenih činah, odredjena bude iztraga, kojoj udioništvovati bude osoba ili više na to od strane Visokog Sabora Kraljevine odredjena.

U Vrljici 8. Rujna 1864.

Krsto Kulišić
Mijo Zeravica
Ivan Gjurović
Božo Mirčeta
Ivan Diaković.

Sljeduju podpisi i križi 204 *osoba.*

Prepis izvješća dne 30. Kolovoza 1864. poslana od c. k. Pretura Drniškog c. k. Savjetniku Okružnom Kapetanu Zadarskomu.

Br. 277-*t.*

Već za drugi put stupci časopisa *Il Nazionale* u Br. 63. i 68. istoga donosu dva dopisa iz Drniša na 27. Srpnja i 16. Kolovoza tek. god, koji javljaju netočnih i himbenih vjestih odnosno na naredbe mjestnih Vlastih glede sada svršenih izbornih radnjah.

Drniš, 27. Srpnja.

"Naš čeonik gospodin Divnić i njegova dva "sudrugo priložnika, koje vi dobro poznajete, "svakako hoće da sjedu medju častnim dalma-"tinskog sabora

"Prevrženici daruju njima vruće i doduše "rodoljubivo podkriepljenje, te se kupu glasovi "ovoga puka, sasvim slavjanskoga, na korist "trijuh priložnikah, koji bi se u saboru lahko "pokazali nješto drugo nego slavjani. Odnosno "na kupljenje glasovah kazaću vam njeke male "čine, koje se tiču osobito gospodina Divnića; "uzdržajuć se, da vam u mojemu budućem do-"pisu govorim o inoj dvojici.

"Dne 16. tekućeg, malo satih prije dolazka "N. P. barona Mamule, sabravši se u ovo "glavno mjesto, uslied naredbe gospodina čeo-"nika, mnogo glavarah i pristavah, bude uči-"njeno da pristanu pred njekog gospodina G. ". . . . — Ondje, poslje kratkog zanimivog "govora, posluženi pićem, budu pozvani da na-"piju u zdravlje gospodina Divnića i da obe-"ćaju reći N. P. Vladaocu, da će ga njihovim "zastupnikom naimenovati.

"Zatim sa liepim i laskateljnim riečima mo-"ljeni, da stave križ na očitovanje u takovom "smislu sastavljeno, oni na to nepristadoše iz "uzroka, što bi se s tim protivili namjerama "njihovih seljanah.

"Malo časovah kasnije glavar Marko Barišić "Migato bude pozvan u občinskom uredu, i "ondje u prisustvu Ljuboštrinskog glavara u-"koren, da je zlo o Čeoniku govorio. Zatim "isti Čeonik pozove k sebi glavare, i preporu-"čiv njima da neslušaju neprijatelje zemaljskog "dobra, odpravi jih gospodinu Preturu. Ovaj "je opetovao jedne te iste preporuke, i govo-"rio je njima da korist gospodina Divnića.

"Došavši N. P. Vladalac, on je s običajnom „dobrotom primio glavare i savjetovao jih, da "u njihovom interesu i u onom njihovih selja-"nah, poslušaju preturove i čeoničke naredbe. "Glavari odgovoriše, da nebi svojim dužnosti-"ma manjkali, ali o naimenovanju gospodina "Divnića zastupnikom ništa nerekoše „

Drniš, 16. Kolovoza.

"(Z). Danas držali su se kod nas izbori, i "naš je smiešni izborni dan bio. Od rana svug-"da oružjah i oružanih, jer žandari, vojaci i "redarstvenici odaše po ulicama varoša, pazeći "osobito onu, koja vodi kući i dućanu njeke "osobe slobodnjačke stranke. Dvie su straže "na njegovu kuću gledale, a on bojeći se pro-"misli dobro da mu je bolje u polju, i ostavi "da stvari odu kako jim drago. Okolo 8 satih "povjerenstvo preduzme izborne radnje; mjestni "natražnjaci dodju i predadu listiće imenah "drugih izbornikah, koje bijahu jim već služ-"beno preporučene: bijahu krasni tiskani li-"stići. Zatim oni se primiše naloga razdati jih "dolazećim seljakom. Oni bi jih primali, ali bi "odmah upitali o unutri napisanim imenima, i "saznavši da najveći dio bijaše činovnikah, u-"rednih ljudih i privrženih posjednikah, izja-"više njihovo nezadovoljstvo. *Tko nosi čizme i*

Digitized by Google

"*klobuk*, govorahu njeki, *nije za nas*. Tri o-"sobe možda od onih kriepčijih da suzbiju na "sav glas imena listićah, budu uapšeni; sasvim "tim mislim da jih je malo više od 200 gla-"sovalo, a zar 900 povratiše se njihovim kućam "bez da su udioništvovali u glasovanju. Velika "bijaše razjarenost naroda; skup od okolo 700 "ljudih odlučiše brzojaviti Njegovom Veličan-"stvu. Najhrabriji od seljakah bi njeki Josip "Punoš, koi je svojom rukom podpisao brzo-"jav. Kažu, da su se i mjestne vlasti požurile "brzojaviti."

I kako himbenosti od kojih su od početka do kraja napunjeni predrečeni dopisi, a osobito drugi, mogle bi, po momu slabom mnienju, dati povoda da se pod formalnom iztragom stavi časopis, koi jih donosi, a to tim više, što se s takovim dopisima namierava uprav uvrjediti mjestne Vlasti, baš odnosno na svoje službene zadaće u poslu izborah izabranih izbornikah, koji su se u ovomu glavnom mjestu obavili dne 16. tekućeg Kolovoza; tako odnosno na počitanu odluku 8. istog mjeseca Br. 742 t. nalazim se dužan, da Presvietlomu Vašem Gospodstvu dostavim pravo stanje stvarih, što se tiče obijuh gorepomenutih dopisah, svrhom da Vašom mudrošću vidite i proučite, ako li možda nebi slučaj bio učiniti na Slavno c. k. Državno Odvjetništvo potrebite korake, da se po zakonu postupa toliko protiva spisatelju dopisa 16. tekućeg Kolovoza, koliko protiva odgovornom uredniku časopisa, koi ga je u svojim stupcima uvrstio.

Što se tiče dopisa od 27. Srpnja s. p. ograničiću se napomenuti, da imajući dne 16 Srpnja doći u ovomu glavnom mjestu N. P. naš preljubljeni Vladalac, učiniše se doći 16. Glavarah i dva Pristava iz glavnijih mjestah kotara, a to svrhom podati N. P., kad bi to zaželio, upravnu prigodu da se od njih obavjesti o ćudorednom i materijalnom stanju kotara i o slučajnim zahtjevanjam i potrebama istoga.

Takova naredba nesamo odnosna na svrhe pohoda, s kojim se N. P. uzdostojavaše počastiti ovaj varoš, bijaše odgovarajuća i navadi svedjer običavanoj, kao što Vaše Presvietlo Gospodstvo dobro znade, u takovim srećnim prilikama.

Nego htjedoše njeki u prisustvu onih seoskih vlastih sasvim drugu namjeru u mjestnim Vlastima uvidjati. Te upotrebiše se najsmielija sredstva na nagovaranje onih seljakah i davanje njima vjerovati, da se htjelo okoristit se sa prisutnošću N. P. svrhom za dobiti od njih jasno obećanje, da će podkriepiti priložništvo D.ra Divnića, koje najneznatniji spletkari s najcrnjim bojama opisivahu i svakom snagom suzbijahu. Njeki od smielijih neizostaviše ni nagovarati predrečene vlasti, da se svojim kućam povrate bez ni čekati dolazak N. P; ili bolje, podavajući jim onaj dan priliku da se izobilja pićem nakite, ostaviti jih u takovom stanju, da nesamo prestupe ona čuvstva privrženosti i počitovanja, koja Njegovoj Preuzvišenosti po pravu idju, ali i najprostije dužnosti pristojnosti.

Medju takovim pojavima našao sam neobhodimo, da pozovem k meni njeke od onih seoskih vlastih, a to stranom da se obavjestim o zbivšemu, stranom da odkrijem one zlikovce, koji kušahu okoristit se slabošću njekih, i prevariti njihovo prosto pouzdanje.

Ovaj je dakle sami čin, koi, premda u svojoj svrhi promienjen, ništanemanje imade temelj istine medju tolikim lažim, što donosi dopis 27. Srpnja; himbena buduć ciela povjest onoga njekog G. . . . . , kao što je takodjer himbeno, da je Glavar Marko Barišić zlo govorio o Čeoniku, i da je ovaj k sebi pozvao Glavare, nagovorio jih i meni odpravio.

Što se tiče pak dopisa od 16. Kolovoza u njemu se nemože pripoznati nego opaki skup najneobraznijih i najpretieranijih lažih. I do istine, da bi sudbena vlast imala preduzeti iztragu glede stvarih u onom dopisu izjavljenih, na dokaz njihove podpune himbenosti moglo bi se uvesti ne samo svjedočanstvo Vojničkog Zapovjedništva, kraljske Žandarmarije, občinskog ureda, brzojavnog ureda, svijuh ostalih mjestnih uredah, mnogih Župnikah, koji bijahu onaj dan u varoš, mjestnih veleporeznikah, koji bijahu izboru sasvim inostrani; da li cielog Drniškog puka bez iznimke. Ja mogu uvjeriti Vaše Presvietlo Gospodstvo, da se nebi ni sami jedan čovjek našao, koi nebi najjasnim načinom nazvao onaj dopis od početka do konca lažnim. Nebi se ni jedan našao, koi nebi dokazao da sila oružjah i oružani nebijaše sačinjena nego iz malo žandarah, koji bezoružani odahu po varošu; da vojakah i redarstvenikah nije bilo ni osjene; da nijedna kuća ni dućan nebijaše osobito nadgledana, a kamo li stra-

Digitized by Google

žam čuvana; da uapšenikah nebijaše tri, nego jedan sami, a to ne zbog uzrokah izbornim radnjam odnosnih, nego zbog prostog uzroka, što je pijan uznemirivao javni red; da prvih izbiračah u varošu nije bilo više od četiri do pet stotinah, a ne hiljahu i sto kao što dopis kaže; da najveći dio onih, koji se svojim kućama vraćahu bez pristupiti na glasovanje, nisu glasovali ne zbog toga, što nisu bili zadovoljni postupanjem u izbornoj radnji, nego zbog toga, što nemogahu više čekati i što bijahu uvjereni, da njihovo odsutstvo nebi ni uništilo, ni obustavilo, ni prepriečilo takovu radnju; da u narodu ne samo nije bilo *razjarenosti*, a još manje *velike razjarenosti*, ali da pače takovi je mir cieli dan bivao, da takovi se nespominje ni u dan najslabijeg pazara; da ne samo nije bilo razjarenosti, nego da se sav dan nije čulo ni vike, ni ikakve buke, i da ni jedan sami najmanji i najneznatniji slučaj nije smetao radnju izbornog povjerenstva. Ovo je od osam satih jutrom do šest u večer bez ni najmanjeg obustavljenja primalo i upisivalo glasove došavših izbiračah. Pričekalo je od šest do sedam dolazak drugih izbiračah, i očitovalo je da je zatvoreno glasovanje onda samo, kad je moralno uvjerenje dobilo, da nije više bilo izbiračah. Svoje je postupanje javno, zakonito i dostojanstveno bilo, kao što se važnosti svojih zadačah pristojalo. Nijednu tužbu nije primilo; nijedna opazka ili iznimka, nikakvo pitanje nije mu niko učinio. Nijedan će čovjek reći, da se je htio Povjerenstvu prikazati, i da je bio odbačen; nijedan neće reći, da se je Povjerenstvu prikazao, a da ga ovo nije htjelo saslušati, a još manje da nije htjelo primiti i upisati njegov glas; nijedan neće od onih koji glasovaše reći, da je bio nagovoren ili pritiskan u glasovanju; kao što nijedan od izbiračah koji glasovaše putem listićah neće reći, da ovi nesadržavahu samo i istinito izjavljenje svoje slobodne volje.

C. k. brzojavni ured mogao bi pak najbolje od svakog drugoga svjedočiti, da okolo 3 sata poslje podne ne skup od 700 osobah, nego Joko Punoš su šest drugih seljakah prikazaše rečenom uredu brzojav za Njegovo Veličanstvo. Drugih 20 blizu osobah očekivahu ovu sedmoricu na vratih ureda. Dalo mi se je vjerovati, da je onaj brzojav izišao iz tvornice u kući Novaka; da odpravljanje istoga bijaše predvidjeno i naredjeno privrženikom stranke Vladi protivne za svaki slučaj, kada izbori nebi u njihovom smislu izpali; da se u njemu dostavljalo, da nije bilo dopušteno slobodno glasovanje; i da zato 800 prvih izbiračah moljahu, da se naredi izbornom Povjerenstvu, da dopušta slobodno očitovanje njihovih glasovah; i da napokon brzojav bijaše podpisan od predrečenog Punoša za sebe i za osam stotinah njegovih drugah.

Da je uprav takovi bio sadržaj brzojava, tada bi i on himben bio, kano dopis koi ga spominje; a himben što u činu komu se odnosi, što, a još više, i u broju osobah, koje bi se htjelo dat vjerovati da su ga odpravile.

I svrhom da u onom dopisu nebude ni same rieči istinite, našlo se je shodno i zaključiti ju s jednom lažom, to jest da mjestne vlasti, znavši o Punoševom brzojavu, požurile su se i one da brzojave.

Iza toga ja se neću usuditi, da razglabam dopisnikovu bezobraznost, narav časopisa, koi ustupa mjesto takovim sramotnim izmišljenjem; a još ću se manje usuditi, da razložim o težnjam i o svrham sličnih časopisah.

Vaše Presvietlo Gospodstvo u vrlo je boljem stanju nego sam ja, da sudi o važnosti i o cieni njihovoj, te bez da ju dalje zadržim ograničavam se na izvedenje listovah, koji donosu ona dva dopisa.

podpisan *Fortis* s. r.

Prepis izvješća dne 29. Kolovoza 1864. poslana od c. r. Pretura Kninskog c. k. Savjetniku okružnom kapetanu Zadarskomu.

Br. 329-*t*.

S izvješćem 28. s. p. Kolovoza Br. 298 *t*. imao sam čast odpraviti Vašemu Presvietlom Gospodstvu objavu o postupanju izborah za pokrajinski Sabor u ovom kotaru držanih.

Ali povjedanje što je *Nazionale* izdao prisiljava me da se na isti predmet povratim, da uzbijem himbene tvrdnje u njemu stavljene. Ono povjedanje nemože biti od drugoga, nego od one stranke, koja poslje nego je sva sredstva badava pokušala da se maši cilja, i poslje nego je suprot svomu očekivanju pridobivena ostala, varajući javno mnienje, htiela bi

Digitized by Google

sada da posumnji kao nezakonitu i prevarnu radnju izbornog povjerenstva.

Kao što sam već u mojemu predjašnjem izvješću napomenuo, odkada su se još novi izbori odredili ja sam pomnjivo pazio, da u svakomu postupanju bude najveća zakonitost sačuvana.

Učiniv sredstvom poreznog ureda izvadak svijuh poreznikah, stavio sam takovu radnju na razpoloženje občinskog odpravništva, da izradi obći imenik občinskih porezuikah do najmanje svote od 1 fiorina.

Izradjeni imenik bio je pak svom pomnjom u prisutnosti glavarah i starešinah svake posebne porezne občine popravljen, izuzevši od njega sve oni koje su zakonom izključeni; te proglašen, kao što je naredjeno, sa pribijenjem ne občinski ured, i sa objavom u isto doba u svakoj poreznoj občini o dnevu učinjenog razglašenja, pozvav sve one koji bi htjeli podnieti tužbah, da to učine kroz 14 danah, s naročitim naznačenjem toli dana učinjenog pribijenja, toli zadnjeg dana na prikazanje slučajnih tužbah urečenog; imajući pače obzir, da 14 danah počmu izteći od zadnjeg učinjenog proglašenja. Ja sam se sam uvjerio o pravilnosti odgovorah glede učinjenih proglašenjah primljenih. Riešene prikazane tužbe, iztekav rok u tu svrhu odredjen, bude sastavljen imenik pravo imajućih na izbor; te po meni pomnjivo pregledan, pripoznao sam njegovu pravilnost, i urekao dan i mjesto izborah, pozvavši Čeonika, da odredi dolazak izbiračah. Pazeći da se i o tome najveća zakonitost sačuva, poziv izbiračah bude učinjen putem pozivah u tu svrhu naročito od občine tiskanih, i putem osobnog izručenja njih svakomu prvom izbiraču sredstvom občinskih poslanikah. Odgovore o učinjenom izručenju ja sam jih pregledao i u redu našao. Niko dakle neće moći nezakonitošću ili površnošću ukoriti predrečena postupanja, a jedna te ista pomnja bude i u istom tečaju izborah sačuvana. Na to veću sigurnost ja sam uprav odlučio, da udioništvujem kao politički činovnik kod izbornog povjerenstva, te zato uvjeriti mogu, da je svakako himbeno što Narodni list izjavljuje. Namjere, koje sam si predočio kao nadzornice mojeg postupanja tečajem izborah, bijahu: da jedino glasuju oni koji imaju pravo, da se glasovanje izvrši u smislu zakona, da ovo bude slobodno i savjestno, izraz misli i čuvstva svakog glasovatelja; prepriečiv zato svaku prevaru i pritisak od kojegod strane pokušan.

Glede prava na glasovanje lako je bilo dokaz dobiti iz uručenja občinskih pozivah, a u slučaju dvojbe iz pregledanja dotičnog imenika.

Glede pak načina glasovanja, zakon ga izrečno neodredjuje, ali § 31. zapovjeda, da svaki glasovatelj naznači toliko imenah, koliko se izbornikah imadu naimenovati. Gdje se i u rieči "naznači„ neće pripoznati zahtjevanje ustmenog glasovanja, neima ipak dvojbe, da se od glasovatelja mora zahtjevati znanje o onomu što glasuje, znanje imenah što izabira; te se za cielo nemože primiti prosto glasovanje putem listaka, komu glasovatelji ni sadržaj nepoznavaju.

Ova bijahu ravnateljna pravila, koja su me vodila upravljanjem izborah skupa sa Čeonikom. Himbeno je dakle, da su se izključavali oni modrog listaka i primali oni bielog listaka, kao što se izražuje Nazionalov dopisnik. Prije svega opažam, da ako sam preduzeo pravilo neprimati svakako glasovanje putem listićah, sigurno je da ni ja ni oni koji su uz mene pristali nisu razdavali listićah. I doduše niko od onih, koji izabraše one koji su podpunu većinu dobili, osim učenih, koji kao što iz učinjenih primietbah u pero kazivahu imena, niko nije prikazao listiće, ali svi neuki dali su svoj glas ustmeno. Kao pak osobito medju osobam istog sela nemože se zabraniti, pače je želiti da se dogovore o ljudma koje će izabrati, i težko bi mnogim bilo držati na pamet svih 45 imenah ljudih, izabranje kojih bude u takovom dogovoru odlučeno; tako, da olahkoćim tečaj izbora, i da učinim da se ovaj pokaže izrazom mnienja većine glasovatelah, dopustio sam da koimudrago od ovih zaište pročitanje izabranih od koimudrago od onih koji bijahu prije glasovali; a u takovom slučaju pročitavahu mu se dotična imena, i ako su bili njegovog pouzdanja on bi jih odobrio, i tada bi se njegovo glasovanje upisalo. Takovo postupanje mislim da je sasvim shodno zakonu; glasovatelj znade koga izabira, i kažuje uprav sva imena izbornikah. Ovo je dovoljno, da se dokaže lažnost predstavljene Nazionalove tvrdnje. Njeki od pristavših bijahu za cielo odalečeni, ali samo oni koji nisu glasovateljno pravo imali, dočim nebijahu primili občinski poziv i njihovo ime nebijaše upisano u imeniku prvih izbiračah; njeki drugi pak jer bijahu

Digitized by Google

došli mjesto braće ili roditeljah glasovateljno pravo imajućih. Pače, da dokažem nepristranost izbornog povjerenstva, opaziću, da svakomu koi bi k glasovanju pristupio, prije još nego mu se zaiskahu imena koja htjaše izabrati, te još prije nego bi se znalo na koju li stranku pripada, prije svega iskan mu bijaše poziv; te razvidiv imade li ili neimade pravo na glasovanje i pronadjeno da ga imade, tada bijaše samo pozvan da glasuje. Istina je da kao politička vlast bio sam naredio da za vrieme izborah njekoliko žendarah paze na javni mir u varošu; da dva c. k. vojaka stajahu pred vratim sobe gdje se obavljaše izbor; ali niko, koi poznaje narav i surovost našeg gorskog pučanstva, moće takove naredbe ukoriti. Žendari počiniše njekoliko uapšenjah, ali samo osobah koje držahu govorah prema vlasti nepristojnih, koje nagovarahu puk da se činovnikah nedrže, jer bi ovi učinili da se povisi porez, dočim držeći se modrih listićah nebi više porezah plaćali, nebi više bilo novačenja, prestale bi župničke poreštine; a medju inim spomenuću njekog Marka Brone iz Promine slugu gospodina Monti' a, koi susrietivši službenika poreznog Ureda, govoraše mu, da neće više na Prominu doći da radi porezah ruba. I ako sam ja odlučio, da ostavim svakomu svoj glas slobodan i da nikakvi pritisak nedopuštim, istina je pak, da poslanici na uzdržanje javnog reda nemogahu ostaviti da se s prevarama uzbuni sviet, i da se držu govori prema vlasti nepristojni; te počinjena uapšenja nemogu da ukorim. Takodjer u ulazku Ureda nikakvog nereda nije jutrom bilo, ali poslie podne bilo je vidjeti, da njekoličina dolazećih bijaše uzgrijana s pićem, a nimalo nepretjeravam dodajući plaćenim, koji hotijući na živu silu svi kao prviući da dadu svoj glas, jedva jih ondje namješteni vojnici mogahu zadržati, i biće zar, da videći zaludnost učtivih načinah biće se poslužili šipkam svojih pušakah. Upitao bi samo komu je bio svjedokom pučkih skupštinah, do i nezadovoljnijih puku, kao što je novačenje, ako li se svedjer jedni te isti slučaji nedogadjaju?

C. k. Vojništvo nije pak nalog imalo, da zabrani ulazak u sobu onomu koi je glasovateljno pravo imao, i vazda 8 do 10 osobah bijahu prisutne, a i oni protivne stranke mnogo te mnogo putah ušli bi i izašli, njeki se pak i dugo zadržeći, premda kogod od njih stajaše svedjer s pukom u ulazku Ureda.

Ovo je iskreno povjedanje stvarih prigodom izborah prošlih. Sigurno je ipak, da zakonito ponašanje izbornog povjerenstva nije moglo ugoditi željam stranke, koja je manjinu dobila, dočim je takovo ponašanje hudo zlouporavljenje pučkog neznanstva zabranilo.

Onima koji bi se prikazali modrim listakom, upitani prije o njegovom sadržaju i odgovoriv da ga neznadu, sa osobitim uztrpljenjem bijaše tumačena svrha skupštine i bijahu pozvani, da naimenuju 45 osobah njihovog pouzdanja. Njeki bi jih naimenovali, a onima, koji bi odgovorili da jim je to vrlo težko, bijaše dostavljeno, da mogu, ako hoće, složiti se s glasovanjem kojemudrago druge osobe, koja bijaše prije glasovala, i da kad bi to želili mogla bi se jim pročitati dotična imena, da jih odobre kad bi njihovog pouzdanja bila. Na takovo tumačenje njeki odgovarahu, da predan list bijaše njima došao, kao što su jedni govorili, od občine, a kao što su drugi kazivali od vlade, da je on sadržavao njihove želje, kojima imadjahu obećanje da će se zadovoljiti, i da onaj sami htjeli su predati bez odnošenja na ičije glasovanje.

Svo se moje uztrpljenje htjelo, da jim takovi pojam otmem i da jih uvjerim o pravomu uzroku njihovog dolazka. Od ostalih, njeki učinivši da jim se pročitaju imena, što jih manjina i većina bijahu predložila, njeki se izjaviše za prva i njeki za druga, a polag takovog izjavljenja upisalo bi se glasovanje. Pače da to većma dokažem kolika i kakva bijaše pokušana prevara, i kolika nepristranost izbornog povjerenstva, opaziću, da nemogući s nikakvim tumačenjem prignuti njeke da dadu svoj glas, tumačio bi jim da listić što imadjahu bijahu sačinili Sablić, Monti i Fumiš, da su zato imali lako sadržavati imena od njih izabranih izbornikah, i da ako imadjahu pouzdanja u njih pročitao bi jim njihovo glasovanje, uz koje mogli bi, kad bi to htjeli, pristati; ali sve bijaše zaludno, jer mnogi očitovahu da se u nikoga nepouzdaju, nego samo u podnešenoj hartiji, koju bijahu primili ili od Občine ili od Cara, a od nikoga drugoga. Primietiću suviše da pozvani njeki da predadu poziv, prikazali bi uzprotiv modri listić, kažuć da drugi poziv nemaju, ali da oni listić bijahu od Občine primili.

Istinitost prednavedena moći će osim mene posvjedočiti Čeonik i svi oni, koji bijahu prisutni u sobi glasovanja. Takovi čini nemogu

Digitized by Google

ostaviti sumnju o pokušanim spletkama na dostignuće krivog glasa. Vrlo je dobro protivnička stranka znala, da svoja imena i pače učinjena obećanja nisu dovoljna bila, da prignu puk za nji se izjaviti; znala je, da bijaše nemoguće da većina primi imena predloženih izbornikah, ostajuć iz onog imenika izključeni i osim vlastih, župnici i glavari, svi uplivniji, častniji varošani, predlažuć uzprotiv toliko neznanih i neukih težakah, a pače i njekoliko slugah onih, koji se na čelu stranke stavište. Očevidno je po sebi bilo nemogućstvo uspjeha zakonitim putem ako se promisli, da se onoj stranki nepridružavaše nijedan varošanin koi javno povjerenje ima, nijedan činovnik, nijedan župnik; nego je sačinjena bila iz 10 samih osobah, imena većeg djela kojih vrlo su seljakom poznana zbog počinjenih kamatah. Bijaše nemogućno, da ovi obrate svakoga na njihovu volju, te da zakonitim putem uzmognu dobitnicim ostati. Tužba o neprimanju listićah nije nego izlika, da njihovu važnost pokažu. Način držan u primljenju glasovah bijaše već od ranog jutra poznat, i da su oni mogli doduše na toli težku većinu proračunati, lahko je bilo nagovarati ju o načinu glasovanja. Bilo je dovoljno naučiti glasovatelje, da zaištu pročitanje imenah onih po njima izabranih, i da na korist istih glasuju.

To ipak učinjeno nije, a to je samo dovoljno, da uvjeri najtvrdokornijeg o pametnosti ili nepametnosti učinjenih tužbah.

Jedni te isti temelj istinitosti ima izjava, da je izborno povjerenstvo povratilo mnoge došavše bez primiti jih na glasovanje. Čin je pače uzprotiv, a dokaz je tomu, da odmah iz prvih satih prije podne kako se razsuo glas, da se nije primalo glasovanje putem prostog uručenja dogotovljenih listićah, doznao sam, da je Josip Žeravica, jedan od onih 10 manjine, išao nagovarajući seljake, da se uztežu od glasovanja; te pozvav ga za to, opomenuo sam ga u napisniku, da se prodje takovih nagovaranjah pod prietnjom da će se drugčije protiva njemu postupati. Čast mi je, da prilažem baš dotični napisnik.

Dokaz je tomu, da došavši na glasovanje isti Josip Žeravica i Aleksander Katić i nahodeći se ondje veliki skup prisutnih seljakah, bijahu moljeni da se u večer povrate svrhom da budu opremljeni prije seljaci, koji se imadjahu svojim kućam povratiti, i da uprav u večer, nebuduć drugih glasovateljah, bijahu naročito pozvani da dodju, i da je prvi došao, ali ne tako drugi. Istina je, da je broj seljakah onaj dan u varošu došlih vrlo veći bio od onih, koji glasovaše, bez da se ipak ustanoviti može namišljeni broj od 1000, što Narodni list donosi; ali treba primietiti, da svi došavši nebijahu izbirači, da mnogi od došavših bijahu ljubopitnošću nagonjeni, mnogi iz svojih osobitih poslovah, a mnogi bijahu s prevarom učinjeni doći od utočnice stranke bez da su imali glasovateljno pravo. Ma kakva bila pak stvar, ma i da su svi prisutni bili izbirači, čin je ipak, da izborno Povjerenstvo nije nikoga izagnalo, da nikoga nije ono nagovaralo da se uzteže od glasovanja, i ako nisu uprav glasovali, tomu su uzrok nagovaranja same protivničke stranke.

Odmah kako se je ova posigurala, da se razdani listići nisu primali, tužila se je brzojavnim putem N. P. Državnom Popečitelju ištuć, da izbornom povjerenstvu bude protivno postupanje naredjeno.

Medjutim čekajući dobrostiv odgovor i dajući puku vjerovati, da postupanje povjerenstva bijaše samovoljno, i da će Njegovo Veličanstvo do malo drugu zapovjed izdati, tražili su da zadrže sviet, da nepodje glasovati. To jim ipak nepodje za rukom, jer uzprotiv sviet se sve to više nagomilavaše.

Izčekivani odgovor nije se medjutim vidjao, a poslje podne došavši D.r Monti i još njeki protivničke stranke u ulazak ureda, dočim bijaše pun svieta, i videći kako je ovaj sliedovao glasovati a da za nje nestajaše svaka nada o uspjehu, nagovoriše njeke da se odaleče i svojim kućama povrate; i doduše tek se oni odalečiše, Paškalj Marić zavapi: hajmo kući, dajuć primier ostalima, na što ga veliki broj posluša, te malo jih u ulazku ostane. Sdružiše se oni drugim seljakom, koji se još po varoši vidjahu, a malo zatim varoš ostane pust.

Takovi čin, kojega su kašnje podpisanomu dostavili očevidni svjedoci Mirković, Cantù i Mattiazzi, tumači tajstvo o izčeznuću svieta iz varoša i o malom broju primljenih glasovah prama došavšim; te pošto je izborno povjerenstvo dobra ¾ sata zaludno pričekalo drugih glasovateljah, moralo je po zakonu zaključiti glasovanje i proći na prebrojenje položenih glasovah.

Digitized by Google

Nikakvog nasilja i nikakve zloporabe nije dakle bilo u izborima, a svakomu koi poznaje varoš i kotar dovoljno će sami izpadak dokazati, da je ovaj bio izraz velike većine pučanstva. I doduše osamnajest najuplivnijih i odličnijih varošaninah bijahu naimenovani, župnici, 4 najpoznatijih i bogatijih seljakah, i 20 glavarah. Niko neće dakle dvoumiti, da ove nisu osobe, koje javno povjerenje imadu.

Nepravedno napadanje Narodnog Lista prisiljuje me zato, da donosim na znanje Vašeg Presvietlog Gospodstva potanko opisanje predrečenih činah na moje opravdanje i one porabe radi, što ćete Vi naći da učinite.

U Kninu 29. Kolovoza 1864.

URSCHITZ.

Predsjednik. Svršeno je pročitanje spisah; 10 časovah odmora.

—

Preduzeta je sjednica u prisutnosti 30 zastupnikah.

Predsjednik. Buduć je pročitano izvješće Visokomu Saboru sa svimi spisima odnosnim na izbor 3 zastupnika izbornog zbora Drniša, Knina i Vrljike, idje sada na razpravljanje dotični Odborski predlog, koi donosi primljenje zastupnikah. Zastupniku je Klaiću govoriti.

Klaić. Pri stvarima koje ste malo prije saslušali i koje su se zbile u Vrljici dne 10. a u Kninu dne 16., srdžba svojevoljno iz duše kipi, gospodo, a nije nego zbog krvave poruge da se oni spisi mogu izbornim imenom nazvati. Ništanemanje ja ću tražiti da mirnim ostanem i da se strogo držim proučenja činah u tužbama Kninskih i Vrljičkih izbornikah izjavljenih. Kninskoj tužbi, koja donosi preko 300 podpisah, i koja je puna činah dokazanih svedokom, čiji podpisi i križi bijahu javnim bilježnikom ozakonjeni, vaš Odbor nije što drugo našao da protustavi, do njekih stavkah njekog skrovitog izvješća Kninskog Pretura; izvješće koje nije bilo oblastima podnešeno na njihovo ili na Odborsko pitanje, nego je izišlo uslied njekog dopisa *Narodnog lista*, i koje se zato mora smatrati kao razpra u skrovitim spisima poslana, a koje ću ja *skrovitom razprom* zvati. Novinarstveni mudroznanci a s njima i njeki bogoslovci zaniekavaše dosada i neprivarivost rimskog Pape. Vaš Odbor s vitežkom hrabrošću i sredovječnom vjerom prima neprivarivost izvješća jednog c. r. Pretura. (*Gromovito odobravanje na galerijam*).

Predsjednik. Molim gospodu na galerijama, da si dobro drže na pamet zabranu u našem Poslovniku odredjenu, i izričnо očitujem, da ću, kad bi se ponovio nered, preduzeti potrebite korake, da ga prepriečim. Neka sada govornik prosliedi.

Klaić. Prvi je čin, koi se u tužbi kori, da u pozivu prvim izbiračem Kninske Obćine poslanomu bijaše naznačena, kao mjesto sabranja, dvorana obćinskog Ureda, dočim su se izbori pored toga u Preturi držali. Ovomu jasnom i izričnom prigovoru, koi nije zaniekan ni u *skrovitoj* razpri gospodina Pretura, Odbor svojom iskrenošću protustavlja opazku, da kao mjesto izbora neima se smatrati materijalno mjesto gdje se imadu držati izbori, dali mjesto, to jest središte u komu se ovi imadu obaviti. Ali to je protivno izričnim naredbama Ustava, gdje počamši od izbiračah pa tja do izbora Zastupnikah točno su naznačena središta, u kojima se izbori imadu držati. Tim više je to istina, što Carska povelja kad naredjuje sazvanje Dalmatinskog Sabora sadrži samo ricči: "Sazvan je Dalmatinski Sabor u svomu zakonitom mjestu sabranja„, bez da opomene grad Zadar. Rečeno je u tužbi, da je dvorana obćinskog Ureda velika, prostrana i takova, da može mnogo izbiračah sadržati; dočim soba od Preture izabrana bijaše malahna, a nije u njoj mogao ući nego jedan izbirač svaki put. I u istinu izbori 1861. godine bijahu držani u predrečenoj obćinskoj dvorani. Odstranivši čin o oskvrnuću zakona, ja u činu odabranja Preturove sobe uvidjam jur predomišljeni pojam služiti se njekog pritiska pri izboru.

Poziv na Preturu osobi gradjanskog zvanja nevažna je stvar; ali neukomu seljaku poziv na Preturu stvar je, koja ga uzbudjuje na strah, jer on obično nije na Preturu pozvan nego da prlmi zapovjedateljnih nalogah. Izbor pak nije stvar, koja se uprav tiče Državnih uredah, ali je bolje pitanje, koje osobito zanima javnost; te nalazim pristojnije, da se u Obćinskom uredu obavi. Drugi čin, koi mi namišljeni pojam dokažuje o porabi pritiska na seljake, jest onaj o oružanoj snagi postavljenoj pri vratih Preturske sobe. Šest ljudih sa bodalicom oružanih, 2 žendara, i 4 vojaka c. r. vojske, da paze vrata gospodina Pretura! Tko

Digitized by Google

znade ćud našeg težaka, i tko znade s kakvom umirenošću on pristaje uz svaku naredbu Oblasti nesamo u stvarima koje se njega netiču, ali i u onim koje se na njegovu korist odnose, dobro znade s kakvim počitanjem on posluša poziv. Ja sam ovdje više putah prisutan bio kad se obavlja novačenje, pretužna stvar; ali vidjao sam Ured gdje se je obavljalo ždriebanje obkoljen silom seljakah, a vrata negledaše nego jedan sami žendar, a i ovaj bez puške. Vidio sam drugih putah prigodom bliznog zaključenja računarske godine na skupe seljake u Poreznom Uredu, da učinu stvar njima težku; a ništanemanje zadostan bijaše sami sabirnik, bez pomoći vojakah ili žendarah, da uzdrži red. Ako je dakle Pretur učinio doći 6 oružanih osobah na vratih njegove sobe, to pokažuje u njemu sumnju kakvog opiranja od strane onog svjeta; i ako je moglo biti opiranja, mora se cieniti da je on namieravao upotrebiti nad njima kakvu silu.

Ali predjimo na čin izbora. Predstavši k izboru neuki seljaci, kada uručivaše bieli listić, što Preturski opravnici bijahu razdali, ovaj bijaše primljen bez govora; dočim onima koji bi prikazivali modri listić, bijaše naredjeno da ga pročitaju; i kad bi odgovorili da neznadu čitati, bijahu odalečeni, a modri listić nebijaše primljen. Istina je, da izborni pravilnik u ovom poslu listićah nije izričan, dali ovdje u Zadru, u Šibeniku i u Captatu i u drugim mjestima listići bijahu primljeni. A zašto jih neprimaše Kninski Pretur? U predrečenoj *razpri* on priznaje stvar i veli, da nije htio primati listiće; ali s druge strane priznaje, da nije bilo moguće, da seljaci kažu 45 imenah na pamet. Sada upitaću ja gospodina Pretura, ako se neprimaju listići i ako se nemogućno priznaje kaživanje 45 imenah na pamet, na koi li način imadjaše onaj sviet glasovati? Gospodin Pretur odgovara: ja sam htio kazivati seljakom imena od onih, koji bijahu već upisani, to jest imena izabranih od predjašnjih izbiračah, i pozvati jih da uz ovih pristanu. Ali ako je on htio dobrotu imati, da pročita 45 imenah već od drugih u pero kazanih, zašto li nije mogao uzeti listić u ruke i pitati uprav: Jesi li ti zadovoljan da budu naimenovane ovo 45 osobah? Ovdje se dakle jasno uvidja namiera gospodina Pretura o nehotinju upisivanja 45 imenah u modrim listićima naznačenih. Gospodinu Preturu, koi kaže, da se svako sredstvo prevare i nagovaranja upotrebilo svrhom da se oni listići razpačaju, ja ću odgovoriti, da kad je uprav prevarah i nagovaranjah bilo, nebijaše prosta dužnost Preture obratiti se Višjoj Vlasti s *razpram* protiva dopisniku Narodnog lista, ali pače da jih dojavi dotičnim Sudovima, svrhom da bi ovi postupali u smislu paragrafa *novele* kaznenom zakoniku nedavno od *Reichsratha* glasovane. Pretur ograničuje se samo reći, da su se nagovarali seljaci, da se njima obećanjah u velike činjahu, da se nebi više plaćali porezi, i poreštine župnikom, i takovih sličnih stvarih. Ali takovim izjavam svaki temelj hvali; jer da je temelja bilo, on bi zaista, kao što rekoh, dojavio činove Sudovima, a ovi bi protiva njima postupali kao zločinstva smetanja javnoga mira. Pretur ispovjeda, da je dao njekoliko osobah uapšiti; ali je čin, da sve uapšene osobe bijahu nakon 3 dana ostavljene iz zatvora, dočim da je štogod protiva njima bilo, imala je slieditи iztraga i pedepsa. A paka, pitam ja, što li namieravahu 45 izbornikah, imena kojih bijahu u modrim listićima upisana? Na to, da svojim zastupnikom odaberu njihovog starog zastupnika Sablića! čovjeka, koi bijaše 1861. godine jedinodušno naimenovan; čovjeka, koi njihovo podpuno uvjerenje imadjaše, čovjeka nipošto Vladi protivna; čovieka, koi bijaše samo zlo učinio, neoprostivo doduše, što je za prošastog Saborisanja s nami glasovao protiva Sinjskom izboru! Pretur nam kaže, da razpačatelji modrih listićah bijahu malo mjestnih osobah, a većim djelom zlo poznate. Ali ove osobe nisu u tminam i u potaji radile sa obzirim onih, koji znadu da zlo čine, ali na svietlost dana; one bijahu proglasile i razdale program, u komu bijaše javno očitovano čemu su težile i što su htjele. Medju njima bijaše na čelu D.r Lovre Monti, osoba koju ja srećom duboko ljubim, i koja čast zasluźuje zbog svoje naravi, zbog njezinog znanja i zbog odličnosti njezinih čuvstvah. A takovi je čovjek u Preturovom izvješću stavljen u skupu drugih ukorenih kamatnikom! Za njim idje bilježnik Vitez Lalić, druga osoba, koja samo zbog službe koju obavlja mora uživati čast i pouzdanje onih stanovnikah. To se isto mora reći i o ostalim, trgovci koristno u onom kotaru poznati. O njima Pretur govori, da su se himbenim sredstvom poslužili, da bi seljake na njihovu volju obratili; dočim je čin, da oni bijahu zamolili kod njega dozvolenje da se saberu u izbornom Odboru, na djelovanje zakonitim sredstvima. Ako ovi ljudi nisu uživali dobri glas u njihovom kotaru, zašto li zaniekati jim sačinjenje Odbora? a zašto li narediti jim, da kad bi se

Digitized by Google

sastali biće snagom razstavljeni? Vama, gospodo, odgovor.

Prelazim sada na zlostavljanja, što su oni jadni seljaci pretrpili. U tužbi je rečeno, da osim pomoći ženderskom staništu donešene, bijahu u onaj dan pozvani u varoš ljudi pomične kolone. Vi ste čuli, gospodo, u Kninskoj tužbi opisanje takovih ljudih. Ono što se o njima ondje kaže ciela je istina. Oni su kod Kninskog pučanstva poznati imenom *razbojnici*. Vi znate što ova rieč znači; a takovo nadime nisu dobili poslje 20. Kolovoza, ali su ga vazda oni u zemlji nosili. Kao što pametno tužba opaža, Vlada će dobro učiniti kad bi preduzela navadu, da hajduke potjeraju oni, koji bijahu hajduci. Ja znadem, da nazad 10 ili 12 godinah njeki financijalni nadzornik u Dubrovniku, da uništi krišu bijaše oboružao njekoliko brodićah i brodovah, povjerivši zapovjed najglasovitijemu kriomčaru okružja. Redarstvo grada Pariža da doskoči lupeštinam i razbojništvom, koji se nazad njekoliko godinah bijahu razširili u velike, postavi na čelu redarstvenih opravnikah njekog glasovitog prognanika, koi bijaše 2 ili 3 puta pobjegao iz tamnice. Ali dne 17. Kolovoza nije se radilo o potjeri hajdukah u Kninskom varošu; ljudima kolonah nije bilo naredjeno, kao što se je u slučaju izvanredne nužde dogoditi moglo, da medju tolikim svietom izvršivaju redarstvo: oni dobiše izrečni nalog, da nastoje uništiti one proklete modre listiće. I kada seljaci nisu jih htjeli ustupiti, morali su jih uapšiti; te ako se nisu pojavili neredi, to se ima pripisati uplivu onih ljudih, koji bijahu predrečene listiće razdali. Po taj način 18 osobah bude uapšeno, a, kao što spisi dokazuju, protiva nikomu nije se zametnula iztraga. Drugi, koji nisu htjeli ustupiti listiće, bijahu odalečeni i udareni šipkam pušakah od ženderah i od vojakah. Takovi čini Pretur jih nezaniekuje; samo on kaže, da su se drugih putah takove miere u sličnim prigodama upotrebile. Takovi plemeniti običaj biti i raniti bezoružane ljude, koji dolazu izvršivati kakvo pravo, ja ga nepoznajem. Znadem ipak, da kad je skupah svieta, naši su ljudi toliko dobri, da je dovoljna sama naredba jednog ženderah da se odaleču i razidju. Jedan izbirač bude bačen niza listvah, a da ga drugi nije obustavio, otišao bi sgnječiti glavu prama zidu. Drugi budu ranjeni, kao što se uvidja iz svjedočbah svjedokah tužbi priloženih. Nije se dakle upotrebila samo sila radi listićah, nego su se i bili oni, koji nisu htjeli učiniti što je gospodin Pretur želio.

U Vrljičkoj tužbi malo da ne jedne te iste stvari su izložene, premda, da se istina kaže, u manjim razmierjam. U Vrljici nije se nego 2 ili 3 uapšenja učinilo. U Vrljici staviše se ženderi, da zabrane ulazak u Preturu onima, koji imadjahu glasovati u smislu Pretura neugodnom. I u Vrljici imamo jedni te isti čin Kninski, to jest da su se izbori, mjesto u občinskoj dvorani, držali u preturskim sobam. Ondje imade takodjer slučaj oružane snage, koja stajaše na stražu pred Preturskim vratima, i ženderah, koji gledahu kuću uplivnog čovjeka, koi uživa pouzdanje njegovih suvarošanah, to jest gospodina Krste Kulišića. Takoga čovjeka Pretur u svojemu izvješću zove s pridjevkom "*famigerato*„ kao da je hajduk. Sada, tko poznaje Vrljički Kotar, dobro znade koliko upliva ima Kulišić, a takovi upliv neće se zaista moć pripisati kamatama ili inim zabranjenim djelima. Ja poznajem i ovdje njekoliko osobah, koje se provesuljuju zadaviti jadnog seljaka s prekomiernim kamatama; a u isto doba znadem, da se njihov upliv toliko širi, da nesmiedu ni sami izaći van drugih gradskih vratah. U Preturovom izvješću na opravdanje Preturskog postupanja prilažu se poviedanja redarstvene straže i dva ženderah. Što li se pak u takovim poviedanjam kaže? Da su uzbuditelji raznieli glas, da se nebi više plaćali porezi ni poreštine, i da je Kulišić razdao opanakah i rakije Ali nijedan svjedok nije naznačen, niti se ikakvo potvrdjenje navedenih stvarih daje. Navadja se takodjer, da Monti s inim drugovima bijaše otišao iz Knina u Vrljiku, da prisustvuje k izborima. Sada, Monti i Kulišić, kao što se iz tužbe uvidja, cieniše da će se izbori držati dne 16. a ne dne 10. Uztrpite gospodo, da vam pročitam pismo prvoga, koje je on napisao bez ni pomisliti, da bi se jednoč moglo na svietlo iznieti, i koje vriedi da dokaže ono, što sam sada rekao (*čita*):

. . . . . "Bićeš jur doznao iz Kulišićeva "pisma kako su u onom Kotaru izpali izbori. ". . . . . I ja, koi sam bio otišao na Pre"turu, da zaištem dopust govoriti s jednim suž"njom u interesu njegove obrane, bio sam i"zagnan iz ureda od jednog ženderah, premda sam za sve ono vrieme ostao niem i nepomi"čan gledalac stvarih, koje se oko mene zbi"vahu. Za dva puta učinio sam reći Preturu, "koi je bio u sobi izborah i koi nije ni ča"som iz nje izišao, uzrok koi me je bio do"veo; pače jedan put uputio sam mu pismeno "pitanje; a svaki mi je put poslao odgovoriti,

Digitized by Google

"da on imade posalah, da me nemože kroz "dan primiti ni opremiti, i da se drugi dan "povratim. A nije se radilo, nego da naloži "Aktuaru, koi je medjutim šetao po sobama, "da me opremi. I svaki put kad bi mi vratar "ili žendar donio Preturov odgovor, zaglavio "bi: Dakle, odkad neimate drugih posalah, "možete poći. — Ali ja sam htio, da mi dadu "izričnu zapovjed u ovom smislu, te s mojom "nepomičnošću, tišinom, i ako ti drago uljud-"nošću postupanja, i ostajuć sat i po u pred-"sobu, u pravom vragoliju, sa izjavljenom na-"mjerom, da hoću čekati gospodina Pretura "kad će onuda proći da ode na objed, dokon-"čao sam uztrpljenje one . . . . . tako, da me "odaleču, bijahu usilovani dat mi formalnu za-"povjed da odem, što se dobrom srećom dogo-"dilo pred dva svjedoka; premda moje podna-"šanje bilo je, kao što sam ti rekao, toliko "nepovriedivo, koliko je plašilo stavljeno po-"sried posijane njive. Sužanj bio je pak Marko "Biuk, snimljen od gla arstva, čovjek uplivan "i Kulišićev pristaša, koi bijaše uapšen zato, "a u koliko se čini pored zakona ob osobnoj "nepotaknutosti, što je bio u njegovu kuću "odveo ženu od 50 godinah njemu vjerenicu "prije vremena vienčanja; a u jezgri zato, da "ga odaleči od izbornog polja.

"Kao što ćeš dobro pomisliti, ja neću izo-"staviti, da podnešem utok komu se pristoji, "više zbog časti moga zvanja, nego zbog moje "privatne osobe . . . . . "

Sada prelazim govoriti o brojevima, što je zanemario naš Odbor, koi se nepokažuje pristašem Pitagoričkog načela: *da su brojevi oni, koji vladaju sviet.* Imajućih izborno pravo u Kninskoj političkoj Općini imade 1759; od ovih nisu glasovali nego 223. Kao što tužba kaže, pristadoše okolo 1000 izbiračah, a od ovih nije se primilo nego 223! Od ovih 223, u smislu zbivših se izborah glasovaše 153. Dakle u jednom izboru, komu udioništvovaše 223 izbiračah, i 153 od kojih sačiniše većinu, imamo tužbu podpisanu od 389 izbiračah. Sada ja ištem: tužba podpisana od 389 izbiračah nije li vriedna, da uništi djelovanje onih ostalih? — U Vrljici uzprotiv, imajućih izborno pravo, po imenicim u spisima se nalazećim, imade 738; od ovih glasovaše 224! Izabrani izbornici, koji udioništvovaše u naimenovanju zastupnikah, dobiše 204 glasa. Protiva ovim glasovima imamo prosvjed, koi donosi 209 što podpisah, što križah. Dakle 209 tužu se protiva djelovanju od 204. Gospodin Pretur u njegovoj razpri nezaniekuje, da je na Kninskom izboru pristalo 1000 osobah. Ali i to on traži da opravda, i govori, da će biti bilo 1000 osobah, mnogi od kojih biće zbog njihovih posebnih poslovah došli. Sada je naravno, da je svak znao, da će onaj dan, u komu se čekalo da bi se obavili izbori, Pretur biti sav s onim poslom zauzet; te ja kažem, da oni koji nisu glasovali, nisu to učinili zato, što su se pristrašili od načinah upotrebljenih protiva onima, koji se modrim listićem prikazivahu. On govori, da su pošli zbog nagovaranja slobodnjakah! To je istina; ali u kakvim okolnostima? U Kninu uslied nasiljah od vojakah i od kolonašah počinjenih, seljaci razjareni počimahu se uzbuniti. Ali oni koji sačinjavahu slobodnjački odbor, videći stvar, i hotijući sa svoje strane pokazati počitanje zakona kad ga njegovi opravnici pogazivahu, staviše se medju seljake, preporučujuć jim, da nesmetaju red i da se mirno njihovim selima povrate. U Vrljiku, kada se vidilo, što je s izbiračem počinjeno, sviet poče mrmljati, i počuše se vapajah: Zapaliti ćemo Preturu. Ali Kulišić svojim uplivom učini, da umuknu i da se njihovim kućam povrate. Te toliko Kulišić, koliko članovi Kninskog odbora dobro zaslužiše o javnom redu.

Zaglavljujuć, gospodo, u Kninskim i Vrljičkim činima, a osobito u Kninskim, ja uvidjam jasnu povrjedu paragrafa novele, koi sadrži izborne slučaje. Ja uvidjam u njima ograničenje osobne slobode s nasilnim uapšenjem, protiva zakonima; uvidjam bijenjah, ranah, nasiljah svake vrste; svi čini, koji padaju pod prietnjom kaznenog zakonika. Zato predlažem, da Sabor obustavi svako riešenje o valjanosti izborah, i da naloži Gjunti, da dojavi čin Kninskih i Vrljičkih izborah dotičnim Sudovima zbog kaznene iztrage; i da medjutim zamoli Namjestništvo, da izvoli zametnuti redovito odpravničko iztraživanje glede takovih činah, sporazamljenjem Gjunte. Uslied takovoga dvostrukog iztraživanja, koje će ustanoviti istinitost stvarih u tužbi navedenih, Sabor moći će sa sigurnom savješću glasovati o primljenju 3 izabrana zastupnika. U slučaju (što nevjerujem) da Sabor nebi htio primiti moj predlog, glasovaću na ništetnost ovi 3 izbora. Moj predlog nedaje razlog utočnikom, niti ga daje radnji Političke Vlasti; a od nepristranosti i nezavisnosti sudbene vlasti možemo očekivati, da se istina na bieli sviet iznese. I nuždno je da

Digitized by Google

še očituje istina, jer, kao što sam drugih putah u ovoj skupštini rekao, izbor mora prije svega biti slobodno i svojevoljno izraženje hotinja onih, koji pri njemu udioništvuju. To naš interes ište, to pogaženo dostojanstvo našeg puka iziskuje (*odobravanje*).

Predsjednik. Sastavite vaš predlog. Ište li kogod od gospode rieč?

Alesani. Ištem rieč. Iznimke, koje je častni zastupnik Klaić učinio na valjanost izborah Drniškog, Kninskog i Vrljičkog izbornog zbora, nisu napokon druge, nego one, koje su učinjene u tužbi i u spisima njoj pridodanima, tek prije pročitanim. Na uzbijanje takovih iznimkah pročitalo se je i izvješće Kninske Preture: izvješće, komu častni Klaić nebi htio nimalo vjerovati, i koje nebi htio nipošto uvažiti, jer kaže, da je ono uredovno izvješće neiziskano. Ovo je razloženje, koje mi se vrlo nedopada. Nalazim posve naravno, da osoba, koja se vidi osvadjena i pozvana na opravdanje, traži i u oskudici dobrih razlogah, da se kakogod makne i brani. Da se ipak činovnik, koi se razglašenjem neistinitih stvarih putem javnih listovah vidi napadnut u svomu službenom zvanju, čuje potaknut na pravednu i posve lahko dokučivu srdžbu, i da u takovom stanju stvarih i bez da je pozvan podnese svojoj Vlasti odnosno izvješće; nalazim to vrlo opravdano, te da nemože nimalo začuditi, ni umanjiti vriednost razlogah u rečenomu izvješću navedenih. Predstaviv ovo, preću na razne točke osvade, koje se daju izborima kotarah Kninskog, Drniškog i Vrljičkog. Prvi je ukor, da izbirači bijahu pozvani, ali da se u dotičnim listićima krivo naznačivaše mjesto izbora. Nedielim Odborsko mnienje, koje, kao što se u svomu izvješću izražuje, cieni da kao mjesto izbora neima se podrazumieti mjesto gdje se drže izbori, nego uzprotiv grad ili varoš u komu se izbor obavlja. Pristajem podpuno uz zastupnika Klaića, da, držeći se izriečnog sadržaja Ustava, mora se uzprotiv podrazumieti mjesto gdje se izbori drže, dočim središte je u istom Ustavu naznačeno. Nevidim pak kako takova oskudica forme može kakvi upliv imati na izpadak rečenih izborah. Izbirači bijahu pozvani da pristanu u 6 satih prije podne, a mnogi uprav kažu da su pristali. Od 6 do 8 satih, kad su izborna djelovanja počela, bilo je preko potrebe vremena, da se saznade mjesto gdje su se obavljala. I da su to sigurno saznali uvidja se iz toga, da su uprav svi došli, a da se nijedan nije tužio da nije mogao glasovati zbog neznanstva mjesta izbora. Što ga nisu naznačili u listićima na tu svrhu razdanim, bilo bi najviše pogrieška doduše sažaljiva o formi, jedna od onih nepodpunostih, koje sliedom sliede sve čovječanske stvari; ali nigda pak takova okolnost, da uništi izpadak glasovanja. Takodjer imade se od prilike cieniti i iznimka glede malahnosti mjesta. Tko poznaje Knin i naša planinska sela dobro znade, da glede mjestah neima bogatstva na odabiranje, i kako zato treba zadovoljiti se s onim, što se nahode. U Kninu nije se možda moglo naći prostranije mjesto od onoga u komu su se izbori držali; svakako je sigurno, da se nebi moglo naći mjesto toli prostrano, da uzdrži sve izbirače, te opažena oskudica, što više, što manje, bijaše neizbježiva; oskudica, koja po mojemu mnienju nedonosi posliedicah u izpadku izborah, tim više, što za sve čine, koje se dogadjaju u mjestu istih, biva odgovorno povjerenstvo; povjerenstvo, kojemu zakon daje navlastito pravo da upravlja s takovim činom, osobito pouzdanje u njemu stavljajući. Činimi se, da je djelovanje takovog povjerenstva, pozvana da o svojim činima odgovori, ono, koga se navlastito imamo držati, bez uvaženja tužbah, što bi mogle podnieti osobe, koje postaju uprav sumnjične zato, što su malo da ne vazda one, koje u izbornoj borbi padoše. Druga iznimka, to jest da izbirači nebijahu zvani u propisanom redu, nego da se uzprotiv primaše na glasovanje kako bi ušli u sobu, nije nego posliedica malahnosti mjesta. Jasno je, da kada mjesto nemože uzdržati sve izbirače ili veći dio njih, da bi se htio držati zakonom propisani red, izbor nebi nigda kraja imao, a kakva bi tomu posliedica bila? Posliedica bi ta bila, da važnom broju izbiračah, osobito siromašni seljaci iz dalekih mjestah dolazeći, kojima je težko ma i njekoliko satih ostaviti svoje radnje da izvršivaju ovo pravo izbora, dodijalo bi se, te bi smo izpadak imali, da u buduće nebi na takovim izborima nego u posve malom broju došli. Suviše moram i drugu stvar opaziti. Ustav, gdje govori o izborima zastupnikah Pokrajinskog Sabora, u § 40. propisuje red, s kojim imadu biti zvani izbirači. Ovaj se paragraf odnosi na izbor zastupnikah Pokrajinskog Sabora. Uzprotiv za izbor drugih izbornikah imamo § 31., koi kaže (*čita*). Htio sam samo napomenuti, da donosi rieč *spodobno*, koja je nješto različna od riečih: *uprav*, *svakako* i t. d. Iz toga izvadjam, da naredbe § 40. propisane moraju se u svemu uporaviti, u koliko

Digitized by Google

su podnosne s različitošću izborah, o kojima se govori. Svakako opetovaću i glede ove točke ono, što sam rekao glede druge to jest da okolnost što je prije glasovao *A*, pak *B* a zatim *C*, ili naprotiv, nemože po mojemu mnienju odlučiti o valjanosti izborah. I kako napokon cienim, da je Sabor pozvan, da sudi o činu izbora više po svojemu uvjerenju, nego po temelju strogu obzira na najmanjim zakonskim formalnostima; tako i zato držim, da red s kojim su izbirači zvani na glasovanje, nemože nimalo upliva prinieti. Pače kažem istinu, da bi onako mislio kao što se čini da misli protivna stranka, nebi primio načelo, da najmanja nepravilnost po izbornim Povjerenstvima počinjena zadostna je da uništi izbor; dočim, malo se u njima pouzdajući, kao što protivna stranka čini, uzbojao bi se podati jim vrlo lahko sredstvo — kada jedan izabran nebi bio po ćudi —, da počinjenjem koje od takovih nepravilnostih unište izbor, dobiju vremena, i zatim opet kušaju izpadak svoga predloženika. Drugi ukor, koi se daje Povjerenstvu, taj je, da nije htjelo primati listiće. Neznam, mogu li ili se nemogu primati listići po zakonu. Zakon kaže, da se imadu naznačiti imena onih, koji se hoće izabrati. Ove rieči "naznačiti„ mogu se u različnom smislu uzeti. Kako pak bi ustmeno naznačivanje 40 ili 50 imenah, kao što je slučaj u obćini o kojoj se razpravlja, izpalo težko, a pače nemogućno, navlastito seljskom puku, tako ja po meni nalazim naravno poprimiti, da se mogu naznačiti imena sa pisanim listićima. To pak nenadmašuje dužnost izbornog Povjerenstva, da se uvjeri, da je ono uprav glas onih, koji se listićem prikažuju. Takovog se je načela držao i Kninski Pretur, koi u ovom obziru nije se odalečio od postupanja ostalih Povjerenikah upraviteljah izborah. I u istinu, i u drugim kotarima bijahu primljeni listići. I ja sam glavom upravljao njekim izborima, i znadem kako su se ovi listići primali, to jest pitajući 3, 4 ili više imenah, ili tražeći drugim načinom uvjerenje, da osobe, koje se prikazivahu s listićem, znadijahu što je ovaj uzdržao. Dakle po najviše biće bilo razlike u načinu primljenja. Dočim njeki zadovoljavahu se sa naznačenjem 2 ili 3 imena, Pretur Kninski biće jih htio možda više. Protivna stranka tvrdi ipak, da bijahu odbačeni modri listići, a bieli uzprotiv primljeni. Pretursko izvješće nesamo što izključuje takovo pristrano postupanje, ali ustanovljava, da kad bi se jedan prikazao s modrim listićem, pitala bi mu se odprije ondje upisana imena, a kad nebi odgovorio, sumnjajući da hoće glasovati u smislu gospode Monti' a i Sablića, upitao bi se jelí htio glasovati za njihove predloženike, a samo kad bi odgovorio da neće, tada imalo se je podpuno pravo izključiti taj listić. Glede zlopostavljenjah ništa nije dokazano, osim njekoliko uapšenjah, koje se nezakonitim zovu, ali neznam na koi temelj. Možda li iz uzroka od protivne stranke navedenog, da nisu trajala nego samo 3 dana? Nisam nigda čuo, da postoji takova naredba, koja iziskuje da zatvor mora trajati opredjeljeno vrieme svrhom da postane zakonit. Dodaje se čin njekog Škrbe, koi odmah kako su ga uapšili bio je i oslobodjen, a s takovim se predmetom hoće uprav dokazati, kakve su prekomiernosti, kakve zloporabe počinili izvršiteljni opravnici, koi bi uapšili osobu, koju je ista Pretura morala odmah zatim slobodnu ostaviti. Takovi čin uzprotiv dokažuje pravedno i nepristrano postupanje Preture, koja odmah kako bi spoznala pogrješku učinjenu od izvršiteljnih opravnikah, pospješila bi da joj doskoči. Tvrdjena zlopostavljenja šipkam i cievim pušakah nisu dokazana, i pokažuju se nevjerojatna ako se promisli na to, da nijedan od mnogih zlopostavljenih nije se tužio dotičnoj vlasti, dočim jih vidimo podnieti tužbah prividno priškrbljenih tolikim podpisom, tolikim svjedočanstvom, i kada najmanju nadu uspjeha imadu. Tko znade, da upitajući naše sudove, ovi bi vam možda naznačili koju dvanajstoricu takovih tužbah, tim više, što o njihovom nezavisnošću i pravdi niko nije nigda zaista dvoumio. Ali dokada paka sudovi neće odlučiti, premda je častni Klaić našao da D.r Monti i druga gospoda po njemu naimenovani jesu osobe bez iznimkah i kojima se mora vjerovati, opažam da nješto vjerojatnosti zaslužuje i Pretur, koi imade karakter sudca i u bližnoj se prigodi nahodi da dozna istinu. To predstavivši, cienim da se je D.r Klaić upuštio u posve smielom sudu, prisiljujuć me tako na prispodobe, od kojih sam neprijatelj i koje nebi nigda učinio, da nisam bio potaknut. Krivi se Kninskog Pretura, što je u dan izborah izvanrednu snagu pokazao, koja nije ino morala nego da upotrebi moralni pritisak na izbirače. Kakva li je pak ova snaga bila? Dvojica vojnika i dvojica žendara, s nalogom da uzdržu red u varošu i u mjestu izborah. Napominju se i njeki četnici pomične kolone; o kojima se nezna ako jih je Pretur pozvao, ali ako se onaj dan slučajno u Kninu nalaziše, kao što često biva. Tko znade, a svaki to znade, kako su u dnevu izbora razjareni

Digitized by Google

duhovi u mjestu, gdje stoju dvie stranke jedna prama drugoj, obe snažne, obe takodjer odlučene, da se do najskrajnijeg bore za svoga predloženika; tko poznaje, a svaki je od nas poznaje, vruću narav našeg puka, neće zaista nepripoznati ni veliku pogibelj, da se u tako vom dnevu dogodi težkih neredah, osobito ako bude promislio da se težkih neredah dogadjaju u sličnim prigodama i po inim mjestima, koja se u vrlo različitim okolnostima od naših nalazu, kao što su nam nedavno Švajcerska, Englezka i još druge zemlje primierah podale. Sada, tko li je, gospodo, odgovoran o uzdržanju reda? Ni gospodin Monti, ni gospodin Sablić, nego sami Pretur. Njemu samomu dakle, a nikomu drugomu, pripada da mjeri pogibelj; i pripoznavši ju, nesamo pravo imade, ali mu neizbježiva dužnost pripada, da odredi sve što je potrebito da ju preprieči.

Častni Klaić uzbija napokon Kninski izbor sa sredstvom brojevah.

Na glasovanje nije se prikazao nego posve mali broj izbiračah; većina dostignuta od izabranih bila je vrlo mala; a blizu 300 izbiračah došavših u varoš bili bi pobjegli bez da su glasovali, jer pristrašeni zbog zlopostavljanjah, koja bijahu pretrpieli oni, koji su nosili, kao što i oni, modre listiće. Zadnja ova tvrdnja malo je častna za hrabrost onih stanovnikah naših gorah. Ona je pak prigovorena od predjašnje, koja dokažuje uzprotiv, da tko je ozbiljno htio glasovati za osobe različite od izabranih, mogao je to slobodno učiniti bez uzbojati se ni udaracah ni zatvora. — Prvoj od ovih trijuh iznimakah vrlo jasno odgovara izborni pravilnik, koi kaže: koimudrago bio broj došavših izbiračah proći će se na izbor. —

Sada njekoliko riečih o Vrljičkim izborima. Prikažuje nam se ovdje tužba podpisana od bivšeg zastupnika Kuliša i rukoznanjena od oko 200 križah. Iz žendarskog izvješća, što je spisima ovih izborah priloženo, doznaje se kako oni križi bijahu sabrani, te dobro se može pripoznati procjena, koju si zaslužuju. Ali i bez obraćenja na ono izvješće, svi znadu kakvu važnost moramo mi onim križima dati. Da bi oni kakvu važnost imali, komu bi bilo lašaje nego onim Vlastima, protiva kojim se oni križi činu, služiti, da ih na hiljade nabavu na svoje podkriepljenje? Prva iznimka u pomenutoj tužbi navedena donosi, da prvi izbirači nisu bili dovoljno obznanjeni o izbornom činu, koi se je imao obaviti. Svaki od njih imao je biti pozvan putem naročitog opravdajućeg lista. Takova navada, zakonom jamačno neodredjena, nije se čuvala, u koliko ja znadem, nego u samom Kninskom kotaru, koi, ukoren zbog tolikih zahtjevanih nepravilnostih, dao je uzprotiv i s ovim obilnim činom dokaz o savjestnošću, s kojom su se ondje obavili izbori. — Okrom Knina, u svim ostalim izbornim kotarima prvi su izbirači imali objavu o bliznom izboru sredstvom župnikah, čaušah ili inim načinom, polag običaja u raznim mjestima sačuvanog na sabranje puka. Nije se drugčije ni u Vrljici postupalo, gdje se je baš čaušu dao nalog o takovom zvanju. Da je on pak točno izpunio dobiveni nalog, imamo dokaz o tomu u činu, da je na izborima došlo izbiračah iz svijuh selah onog kotara. Niti ikakvi obzir zaslužuje osvada, da je takovi poziv bio poseban, upravljen samo njekim porodicam, uslied šta mnogi izbirači nisu na izbor došli, jer neobznanjeni. I suviše što nije dokazom podkriepljena, takova osvada pada pri samom razmatranju, da bi slični posao nemogućan bio u našim selima, gdje čaušu nije nego da se prikaže svrhom da u manje od sata sve dotično selo znade o njegovom dolazku i o uzroku ovoga. Glede primiećene malehnosti mjesta, neka o njoj služi ono, što sam o ovom predmetu rekao odnosno na Kninskim izborima. Bivši zastupnik Kuliš tuži se, da se nalagalo privrženicima njegove stranke, dok bi glas položili, da iz mjesta gdje se glasovalo izaći imadu, dočim se naprotiv dozvoljavaše onima protivne stranke, koju on vladinom nazivlje, da ostati mogu. Vidimo kako on takovo tvrdjenje dokazuje. On govori, da je Pretur izustio dok je on svoj glas dao, da oni koi je svoj glas dao, van izaći može. Ako je gospodin Kuliš u ovim riečima Preturovu želju uvidjao da bi on van izišao, bio je gospodar to učiniti, ali zaista niko od nas neće reći, da je ovaj izraz odgovarao na zapovjed. U ostalom nije se čuditi, da se popuštio gospodin Kuliš svojoj kući povratiti u onaj dan u kojemu, kako nam on kaže, za goste imadjaše gospodu Lalića, Sablića i D.ra Monti, koji bijahu bez sumnje slučajno iz Knina u dan izborah u Vrljiku došli. Kako se suglasiti može pak tvrdjenje, da su privrženici vladine stranke u mjestu glasovanja ostali, sa nasiljama, koja se hoće da su oni počinili, da bi nad svietom, koji je na javnoj ulici stajao, upliv svoj razprostrli; na koju svrhu dakle ulica ova bijaše, po mojem mnienju, postala poljem za to vrlo prikladnije: oštro nam razlo-

Digitized by Google

ženje sačinitelja prosvjeda nikakvi razlog nenavodi. U jednom pismu u "Nazionalu„ obielodanjenom i u svome prosvjedu isti Kuliš kaže nam, da je on u korist svojih sumješćanah na sebe brigu preduzeo, da pripravi dovoljni broj listakah sadržećih imena izbornikah, koji bi se izabrati imali, i kako je iste onim prvim izbornicima, koji su od njega svjeta iskali, razdavao. Pače na dokaz povierenja kojeg su mnogi ljudi onog kotara u njega polagali, on još nam kaže, da mu je u dan izborah izpado u svojoj kući od prilike dvanajstoricu ili osamnestoricu ljudih, iz neznam kojeg sela, okrenuti, da listiće koje bijahu od drugih primili ostave i s njegovima izmiene. Mi za sve to tužiti se nenamieravamo; nego dozvoljavamo pače, da je gospodin Kuliš tako raditi podpuno pravo imao. Da li zašto li se pak on toliko žaluje zbog toga, što se osjetio, da se i njemu protivnu stranka istoga načina pridržala? Zašto li toliko vike radi nasiljah počinjenih i listićah silom iztrgnutih, mjesto i u drugima priznati pravo i upotrebljavanje dopuštenih uvieravanjah o kojima rekao bi, da si on hoće usvojiti samotržtvo? — U Vrljici - gospodin Kuliš opaža - dvie stranke bijahu se pojavile. S jedne strane stajahu Pretur, župnici svih vjeroispovjedih, Čeonik, svi činovnici i drugi znamenitiji mješćani; s druge strane isti gospodin Kuliš sa *slobodnjačkim* svojim seljanima. Kakvu je potrebu imala Vlada — govori gospodin Kuliš odnoseći se na prednavedeno razdieljenje dvijuh stranakah — prihvatit se nasilnih sredstvah, da bi ciel svoju postigla? I kakvo li je čudo, odgovaram ja, gospodo, da buduć ovako razredjene dvie stranke, održa megdan ona, koja je sve predrečene poštovane osobe na svoje čelo imala? Istina je ipak, da nijedna od njih bijaše dala takovi dokaz otečestvoljubja, kao što ga je gospodin Kuliš dao; da nijedna od njih nebijaše kao on u Mletcima preduzetu lječitbu prekinula, da u tako riešiteljnom času, kao što je izbor jednog zastupnika, svome mjestu u pomoć pritrče; ali što pak zato? Već blagodarnost mal da nije iz svieta prognana, gospodo, a ljudska zloća više putah najsvetije namišljaje ozlobljava. Tko znade na koi se način tražilo i o Kuliševim namierama sumnjičati! Zaključujem predlažuć, da budući nam ni prosvjedi sada pročitani, niti dokazivanja častnog Klaića nedaju dovoljni temelj, da bi smo o iskrenosti djelovanja javnih činovnikah sumnjičati mogli, koji sa svoje strane u svakom obziru neprikorimu prošlost za sebe imadu; a buduć, da i ako se nepravilnostih pridesilo, ove, kao što je dokazano, nisu bile nego u samoj, sasvim neznatnoj, formi; da Uzvišeni Sabor izvoli Klaićev predlog odbaciti, koi bi htio, da se iztraga preduzme, i da na predlog odbora pristane, koi smiera, da bi se tri zastupnika D.r Meri, D.r Divnić i gospodin Kovačević primili (*pohvala*).

Galvani. Ja opazke častnoga Klaića podpuno podkriepljavam, i na njegova zaključenja pristajem. Budući pak, da je on njegov predmet dovoljno razvio, ja se neću na one predmete povraćati. Nego, budući da njegove opazke ponajviše smieraju, da se izbor odabranih izbornikah izključi, i mogući većina ovog Uzvišenog Sabora uzprkos njegovom krasnom besjedovanju dozvoliti, da se izbori odabranih izbornikah kao valjani priznadu; ja sebi dopuštam njeke osobite opazke glede naimenovanja jednog zastupnika nadostaviti, očitujući unapried, kao što sam dužan očitovati, da to jest u onome što reći namieravam nikakva lična mržnja neulazi, dočim ja pače cienim i počitujem osobu, o kojoj po nesreći divaniti preduzimam, ali da to jedino činim zbog želje i stalne volje, koju imadem, da se Pravilnik i Ustav u dlaku obdržavati imadu. Kad je brzojavno izvješće pokrajini javilo, da bijahu u izbornim zborima Drniša, Knina i Vrljike zastupnikom odabrana gospoda D.r Melkior Divnić, D.r Luigji Mery i Gospodin Jerotej Kovačević, uobćeno se sviet začudio, budući da su svi držali, da je ovaj posljednji na izbor zastupnika nesposoban. Cienilo se da će mu Poglavar pokrajine izborno svjedočanstvo odreći, ili da će ga Gjunta izključiti. Da li mu je Poglavar krunovine svjedočanstvo dao, jer se njemu nepristoji izpitivati sposobnosti, koje § 16. Pravilnika propisuje, nego uzroke izključenja u § 17. naznačene. Gjunta pak uredovno svoje poslovanje obaviti nije mogla, jer su je mimoišli. Očekivalo se dakle, da će odbor, do uha kojega obćeno roptanje nije moglo da nedopre, primiti to kao osobiti nalog i njegovo izključenje predložiti. Neću reći, da je odbor u tom obziru sa površnom lahkoćom postupao; poziv na red, sasvim da nezasluženi, nebi mi bio prijatan. U ostalom moram naznačiti čin, da se odbor o toj okolnosti nimalo nije bavio. Zbog toga ja sam se postarao spise razvidjeti, i sada moje opazke ovome Uzvišenom Saboru podnosim, većina kojega, bila koliko mu drugo pretežnija i postojana u svojoj volji i svojim uvjerenjima, izloženje činah i jasni propisi zakona nemogu

Digitized by Google

da ju neganu U izbornom napisniku, u Drnišu 20. Kolovoza sačinjenom, Predsjednik povjerenstva govori, da je glasovateljima predočio propise §§ 16 i 17. izbornog Pravilnika glede kakvoćah, koje zakon za odabranike iziskuje. Paragraf 16. glasi ovako (*čita*). Gospodin Jerotej Kovačević, Arhimandrit i Kaludjer reda Sv. Vasilie nema kakvoćah da postane zastupnikom u smislu dvajuh posljednjih slovah ovog paragrafa. Prije svega ja tvrdim, da on podpuno gradjanska prava neuživa. Kad se on zakaludjerio morao je očitovati, da za vječito prima pravilo, u kojemu se tri objeta glavna nahode: objet čistoće, objet siromaštva, i objet poslužnosti. Po objetu siromaštva on nemože ni kupiti, ni posjedovati, niti nepokretna dobra odpravljati, nemože oporukom razpolagati i nasljediti, niti na sebe skrbništvo ni tutorstvo primiti, niti o oporukama posljednje volje svjedočiti, niti napokon ikakovi sudbeni čin učiniti. Po objetu poslužnosti on svoju volju onoj svoga starešine podvrgava, i mora zatvorenim očima izvršiti svaku stvar, koju mu on zapovjedi, samo da se zakonu Božjemu ili pravilu reda neprotivi. Uslied toga nemogući ikakvu stvar posjedovati i ni samu slobodu hotjenja nemogući imati, on se u podpunom obavljanju njegovih gradjanskih pravah nenalazi. Što se druge krajnosti tiče, ja tvrdim, da gospodin Kovačević nije izbornik po slovu *d* istoga paragrafa Neka se imenici izborni u izpit uzmu. Budući da župnici grčke i rimske vjeroispovjedi pripadnicima prinadleže, tako bi se i on upisan nalazio da je župnik; ali ga u imeniku pripadnikah neima. Ovaj imenik bio je proglašen 28 Srpnja i bez ikakova dodatka dne 10 Kolovoza izpravljen U obćenom imeniku izbornikah, takodjer 28. Srpnja proglašenom, on se ni ondje upisan nenalazi, i tekar 6. Kolovoza, putem izpravke, bio je pridodan kao posjednik plaćajući 5 fiorinah poreza. Ako on nije župnik, posjedovati nemože; kao kaludjer radi objeta siromaštva posjedovati nemože; pače i kad bi kojumudrago stvar imao, ova bi manastiru prinadležala. Tvrdim dakle, da mu i drugo svojstvo po slovu *d* § 16. iskano oskudjeva i da se njegovo naimenovanje primiti nemože. Sliedovateljno ja cienim, da sam u dužnosti ove opazke Uzvišenom Saboru podnieti, da bi po propisu zakona i po postojanstvu od moje strane navedenih činah riešiti izvolio, da je naimenovanje zastupnikom gospodina Jeroteja Kovačevića protuzakonito i nevaljano.

Klaić. Malo riečih na opazke od častnog Alesana mojemu besjedovanju učinjene dodati moram Na ono što je on rekao o načelu glede rek bi nemogućnosti da činovnici u dlaku po slovu izvrše sve propise izbornog pravilnika, i ja pristajem; niti cienim, da bi se kakova od ovih neizvršenjah navesti mogla, da se uzbije valjanost kakvog izbora. U prošastoj sjednici odkrivajući takove nepravilnosti u izborima većih poreznikah, ja sam jih pripisivao, kao što je dobro zastupnik Alesani opazio, nesavršenstvu sa ljudskim djelima spojenom, niti sam za ništetnost onih izborah zaključavao. Ono što ja sada razbistriti žudim jest prigovor meni pribačen, da izključivo tužitelje slušam, i da opravdavanja slavne preture izostavljam. Da je ovaj ukor pravedan, ja nebi bio iztragu u zaključenju iskao, nego bi prosto uništenje izbora predložio. Predlažući iztragu uprav sam rekao, da će od nje istina izpasti, tko od dvojice, da li tužeći se izbornici ili pretura, razlog imade.

Od tvrdjenja zastupnika Alesana izpada, da on na njeki način hoće da pretura, vlast politička, žendarmarija it d. it.d. jednu stranku sačinjavaju (*znaci njekajući od strane zastupnika Alesana*) prama drugoj stranki, koju on prostim imenom protivne stranke naziva. Ovdje se dakle razlika gledišta izmedju nas nalazi. Preturu, činovnicima, žendarima, i svoj onoj ostaloj čeljadi, ja obavljanje političkih pravah neodričem, kao što jih nijednom drugom gradjaninu neodričem. Ono što ja njima nedozvoljavam jest to, da se posluže sredstvima, koje zakon na njihovo razpolaganje stavlja radi zaščite sigurnosti, osobne slobode i javnog reda, kao izbornim oružjem i sredstvima da činu nagovorah. — Ovdje u Zadru, n. p., gdje, treba to reći, izbori su se redovito obavili, imenici drugih izbornikah za vanjske obćine bili su u okružnom ureda sačinjeni. Ja imadem njekoliko od onih imenikah, šakopisom pisarah i na pisarničkoj hartiji napisanih. Takove imenike sačinjavati i razdavati ja pisarničkim činovnicima dozvoljavam, samo da to kao privatne osobe učinu. Da li takove imenike seljanima nalagati, sobstveni službeni položaj na to upotrebljavajući, to je ono što ja njima sasvim odričem, i što kao izborno tlačenje protivno zakonima smatran. — Tako isto izvješću jednog žendara bezuvjetno vjerovati, kao što bi, kako se čini, gosp. Alesani hotio, i držati kao istinite i dokazane stvari od istog žendara protivu Kulišiću rečene, od-

Digitized by Google

govara na nepoznanje čudnovatim načinom našeg položaja, i na izmjenu ovoga sa položajem starije vlasti, koja od svojih podčinjenih obavjesti prima. Mi, Bogu hvala, gospodo, nismo javni odpravnički ured, koi podčinjenu svoju jerarkiju imade, izdava odlukah i prima izvješćah, kao što su uprav žendari prama preturi, i kao što je ova prama okružju. Za nas vjerojatnost činah od jedne nepristrane iztrage izpasti imade, to jest od iztrage, gdie se obije strane, pritužnici i političke vlasti, pred jednim sudcem nalaze, koi njih sluša i presudjiva.

Ja sa častnim Alesanom priznajem, da je gospodin Uršić, Pretur Kninski, sudac, i sudac razumni i pravedni; da li u predsjedovanju izbornih djelovanjah nije se on nalazio kao sudac, nego kao politički činovnik; i kao takova njega smatrajući, ja njegova djela prosudjivanju podvrgavam. Odgovorni opravnici izvršiteljne vlasti pozvani su, da o svojim djelima prama političkim skupštinama račun dati imadu; pred sudčevom osudom, koja je u presudjeno djelo prešla, neostaje nego glavu prikloniti, i ja kao prvi gotov sam u svakoj prilici to učiniti. Naopako, gospodo, ako bi se sudbeno odpravništvo u ove borbe izborne umiešati moralo; naopako ako se o nezavisnosti i značaju sudacah podozrievati nastane, naopako kad bi strast stranke upliv imati morala na savjest onoga, koi je pozvan da odsude izricati imade: temelj bi se družtvenog reda srušio, i svako bi jamstvo posjedstva i lične slobode u istinu izčezlo *(pohvala)*. Istina je, da kod naših kotarskih uredah zvanje sudca i političkog odpravnika ista osoba uzdrži; kao što je takodjer istina da zbog onog neprijatnog sjedinjenja, kojeg se je nadati da će biti nabrzo uklonjeno, poslje skorašnje izborne borbe njeka je sumnjičavost kod naših stanovnikah kotarah nastala. Postupak gdjekojeg činovnika, koi radi velike revnosti sebe zauzdati nemože; koi strast svoga negodovanja prama izbornikom, koji na njegove preporuke nježno nepristaju, odkriva; koi one ljude, koji njegovu zaštitu ištu, izabranim zastupnikom protivštine šalje, s time pogorčava zlo; čini željeti, da bi što prvo svaki znak posljednjih neredah izčeznuo. Malo danah nazad kad sam bio u Spljetu njekog sam seljanina, koi mi se tužaše da od svoga susjeda nasiljah trpi, svjetovao da se ode k sudu potužiti; na što mi s njekim prigovorom odgovori: "Valjda neznate, da sam ja za Bajamonta glas moj dao." Naravno . . . . . .

Alesani. Spljetski Tribunal nije ured mješoviti.

Klaić. Toliko gore. Ako se o jednom Tribunalu tako govori, što će gorski seljani o preturama reći? — Vrativši se na predmet, čin da je Kninski Pretur sudac pravedni, za mene ništa o stvari nedokazuje. Njegovo izvješće za mene, i za vas svijuh, gospodo, nevriedi više nego kojamudrago privatna obavjest, više nego vriedi utok izbornikah, kojeg ste malo prije čuli. Treća osoba, s podpunim poznanstvom posla, o glavnoj stvari ričšiti mora, i zato opetujem, da se odredi iztraga.

Još jednu posljednju opazku pak svršujem. Častni Alesani naznačavaše nerede, koji se u Švajcarskoj, Engleskoj i u drugim mjestima u dane izborah obično dogadjaju, od toga navodeći da je Preturu bilo potrebito pridohranjive miere preduzeti i oružanu snagu u varošu podkriepiti, da se nebi neredi pridesili. To je dobro. Da li s moje strane opaziti imadem, da se u naznačenim zemljama različite stranke jedna prama drugoj nalaze, i da se kad kada izmedju njih i do šaka dodje, tako da javna snaga posredovati mora da jih razstavi. Ali nikad ova posljednja jednu stranku za sebe nesačinjava, ili postupa na korist koje stranke, kao što je bio slučaj u Kninu; i ja pozivam častnog Alesana, da mi sami jedan čin takove vrste naznači, koi se je u slobodnoj zemlji pridesio. O ljudima pomične kolone i o istupljenjama njihovim častni Alesani primučava, kao što ni gospodin Pretur u svome skrovitom izvješću ništa negovori. O čemu neka Sabor izvoli poznanstvo uzeti.

Predsjednik. Hoće li gospodin zastupnik Galvani svoj predlog sačiniti.

Serragli. Prije nego zastupnik Galvani svoj predlog sastavi, meni se čini da je potrebito djeistviteljno upoznati čin, je li odabrani i sada kaludjer ili nije kaludjer. Ako je on u istinu kaludjer, budući objetu siromaštva podčinjen podpuno gradjanska prava neuživa, niti bi pod ikakovim vidom mogao biti odabran. Da li ja sam čuo govoriti, da njeki kaludjeri kad na sebe njeke naručbine uzmu od položenih objetah odriešeni bivaju. Zbog toga, da bi se razmirica razbistriti mogla cienim, da bi koja nadležna vlast potrebovala, koja bi ustanovila je li kaludjer Kovačević pravi kaludjer, i nalazi li se u takovom položaju, da gradjanska prava podpuno uživa, jer u takovom slučaju gospo-

Digitized by Google

din Galvani mogao bi svoj predlog natrag uzeti. U protivnom slučaju sa svim srdcem uzanj bi pristao, jer u istinu kaludjera nijednoga u ovoj skupštini nebi vidjeti hotio.

Nikolić. Kad je Odbor baviti se preduzeo naručbinom, koju mu je Uzvišeni Sabor dao, imao je za načelo izvidjeti, da li se, njemu predani spisi, u pravilnom redu nalaze. Uprav je na ove pravilnosti da je pomuju svoju obratio, dočim se izmedju članovah koji ga sačinjavahu nijedan nelazaše, koi bi osobito sve izbornike lično poznavao. Glavna stvar o kojoj se je bavio bijahu svojstva po kojima bi jedan zastupnikom odabrani u istinu primljen biti mogao. Od glasovah ovdje u Zadru raznešenih budući razumio, da se Arhimandritu Kovačeviću odriče izborno pravo zbog toga, što je kaludjer reda Sv. Vasilije, odbor je našao za dobro, da bi se o tome osigurao, obratit se na njegova Diecezanskog Biskupa, kao jedinoga koi bi kakvo razjasnjenje o ovoj okolnosti dati mogao. Presvietli Biskup ovako je odgovorio (*čita*):

Br. 210-t.

Odpis.

"Odgovarajući na poštovani Vaš dopis 29. "tekućeg Rujna Br. 12, imadem čast Presviet"lom Gospodinu Predsjedniku o predmenu o "kom se besjedi odgovoriti koliko sljedi:

"Arhimandriti kaludjerskom razredu pripa"daju, te po pravilu propisima reda podčinjeni "bivaju. Nego još od prastarih vremenah, zbog "osobitih ustanovah pravoslavne istočne crkve, "u koliko se tiče to jest osobah na episkop"stvo pozvanih, Arhimandriti kao starešine naj"znamenitijih manastirah (kao što i njihov na"slov pokazuje) uživali su vazda osobitih po"vlasticah i osobito su prvenstvo nad monaše"skim i svietskim klirom imali. Bili su, a i da"nas su, smatrani kao veledostojnici Svete Cr"kve, i prvi u dostojanstvu poslje Biskupah. "Iz obzira na ovaj njihov položaj u jerarkiji "crkovnoj bivalo je, da Biskupi, upotrebljava"jući njihovo pravo, njih su obično odriešavali "od strogog pridržavanja monašeskih pravilah, "a osobitije što se tiče posalah gradjanskog "prava. I u istinu Kanon IV Svetog Trulskog "Sabora (Titulus II) zabranjujući kaludjerima, "da se u svjetovne stvari miešaju, naročito do"daje: *nisi forte sic flagritante necessitate per"miserit Episcopus.*

"Nego u napried zbog ostarjele navade ovaj "dopust Biskupa, i po tom kupovina, posjed"ništvo, i izvršavanje gradjanskih pravah sviet"skom kliru prinadležećih, podrazumievao se "je kaludjerima udieljen kad, odlazeći iz ma"nastira, bijahu opredjeljeni za dušebrižnike "u udiecezanskim župama; kao što se tako"djer razumievalo, da takovo dozvoljenje pre"stati nemože ni onda kad bi se oni poslje u "manastir povratili.

"Na dokaz tome služu mnogi izgledi, koji "su se u pokrajini i van nje pridesili, te dotično "pokrajine izmedju ostalih idju naznačeni ovi:

"1. Otac Gerasim Zelić prije župnik; po"tom arhimandrit, koi s oporukom posljednje "volje ostavio je svoje imanje na korist po"božne zaklade i pobožnih ostavah; razpolo"ženje ovo, koje je bilo nesamo od Dvorske "kancelarije Ungarske, nego i od Karlovačkog "Patrijarka i od onog patrijaršeskog Koncišto"ria odobreno i potvrdjeno, koja Koncištorija "i danas s onim imanjem odpravlja i godišnje "njegove prihode strogo po volji oporučitelja "uporavlja;

"2. Otac Atanasije Baljak, sveštenik; kalu"djer i župnik crkve svetog Ilije, imanje "kojega bilo je njegovoj materi prisudjeno;

"3. Otac Dionisije Grušić, kaludjer svešte"nik i župnik Neretvanski, imanje kojega na"sljediše sa dozvoljenjem pokojnog Biskupa "Presvietlog Mutibarića njegovi pravi nasljed"nici, a ne manastir Savina, kojemu je on pri"padao;

"4. Otac Makarije Vukadinović i Silve"štar Vučković, kaludjeri, sveštenici, oba žup"nici, prvi u Kosovu, drugi u Zadru a potom "u Skradinu, i oba u manastir povraćeni, u "kojemu su i umrli, ostavivši jedan i drugi "sve svoje imanje na ustanovljenje pobožnih "zakladah, koje su toliko politička koliko cr"kovna vlast odobrile.

"Što se pak odnosi na druge pokrajine Car"stva opažam, da su Arhimandriti u Ungar"skoj kraljevini do 1848. godine zauzimali sje"dalo u tako rečenim županijskim Sedrijama; "da su oni i u zadnjemu Hrvatskom Saboru "udioništvovali, i da se i danas jedan od njih "u Komori zastupnikah nahodi, i da se zato "ubrojava medju članovima Carevinskog Vieća

Digitized by Google

"Otac Bendela Arhimandrit Crnovički u Buko-
"vini.

"Uslied predizloženog, i smatrajući da je o-
"tac Jerotej Kovačević bio župnik prije u Za-
"dru, po tom u Vrljici, a da je sada Arhiman-
"drit, očitujem da njemu ništa neprečiečava
"uživanje svijuh pravah svietovnog sveštenstva,
"te kad bi se i od mene naročito dozvoljenje
"iskalo izjavljujem, da se takovo smatrati i-
"ma kao da je već udieljeno."

U Zadru 30. Rujna 1864.

podpisan *Knežević* Biskup.

Pročitano pismo osigurava, da se gospodin Kovačević više smatrati nemože kaludjerom, od onih koji nemaju prava podpunog izvršivanja gradjanskih pravah, nego kao koimudrago drugi sveštenik na objet siromaštva neobvezani, sasvim da je Arhimandrit i da monašeski život u manastiru provodi. Odbor poslje toga morao je priznati, da on svoja gradjanska prava uživa. Što se tiče drugog prigovora od častnog Galvana učinjenog, to jest da sumlja može li Arhimandrit biti izbornik za da bi zatim odabranikom postati mogao kad se njegovo ime u izbornom imeniku s početka nije upisalo, odbor je našao, da usljed popravkah u istom imeniku poslje učinjenih, Općina je njega stavila i priznala kao plaćaoca poreza, te uprav u krieposti toga odbor opetuje, da se izbor Arhimandrita Kovačevika zastupnikom kao valjan priznati imade. Ako se pak Odbor nije dalje o predmetu bavio nego što se tiče pravilnosti spisah, nije on mogao drugčije ni učiniti, budući, kako je gori malo prije rečeno, da je on osobnog poznanstva sasvim oshudjevao, da uzmogne ili ima o jednom, drugom ili trećemu sumnjati. — Mi smo se u pregledavanju spisah za temelj naših predlogah o podpunom njihovom redu i zakonitosti uvjerili. Odbacujemo dakle od nas potvoru, da smo svojevoljno postupati hotjeli. U odnošajima i predlozima mi smo po našemu znanju i savjesti postupili; a kad smo tome točno zadovoljili, ja cienim, da je Odbor svoju dužnost učinio. Uzvišenomu Saboru riešenje pristoji.

Galvani. Ja niesam htio krivicu odboru pripisati; samo sam rekao, da se on o tome nije zanimao. Pročitanje odpisa Presvietlog Biskupa ako se drugima čini uvjeravajuće, meni ništa nedokazuje. Da u crkovnoj jerarkiji osobitih častih Arhimandrit uživa, dobro stoji; dali ove časti nikakvi upliv u našem izbornom zakonu neimadu. Ja neću zaniekati da u njekim osobitim prigodama i Arhimandriti bijahu primljeni; ali to u sadašnjem slučaju nepomaže. Meni je nepoznato, da je Arhimandrit Jerotej Kovačević dieistviteljno župnik bio. Ono što mi je naprotiv poznato jest to, da je on kaludjer, i da nemogući odreći se kaludjerskog značaja, on objete siromaštva i poslužnosti vazda pri sebi imade. Da se u Carevinskom Vieću jedan Arhimandrit nahodi, to je istinito. Da li cienim da se ovaj Arhimandrit ne kao pučki odabranik, nego kao predstavnik svoga manastira, većeg poreznika, ili da se u krieposti svoga dostojanstva, ondje nalazi. Što se tiče da je gospodin Arhimandrit od monašeskih pravilah odriešen ili da se držati mora da je od njih odriešen, i po tome da je na posjedovanje sposoban, takovo odriešenje mora biti sasvim od skora, jer izpod 30. Rujna dano. Ja za stalno znadem, da je gospodin Arhimandrit u njekoj gradjanskoj parnici tri godine nazad očitovao, da on ništa neposieduje, da redu Sv. Vasilije prinadleži, i da mu je kao takovom posjedovanje nemogućno. Takovi odgovor on je Lipnja mjeseca 1861. godine u ovom c. k. Tribunalu učinio. Dakle u ono vrieme on nije posjedovao, niti je poslie župnikom postanuo. Radi ovih razmatranjah opetujem, da on odbačen biti imade.

Ponte. Opazio je častni zastupnik Klaić, da je broj glasovateljah prama onome imajućih pravo glasovanja u Kninskom i Vrljičkom kotaru bio odveć malen. Ova se ista stvar mal da ne u svim kotarima Dalmacije opazila; tako na primier u Šibeniku, gdje izborni imenici pokazuju 506 izbornikah, sama su 73 izbornika glasovala; u Zlarinu, gdie imenici pokazivahu 208 izbornikah, 67 glasovaše; u Tjesnom izmedju 463 izbornika, samo ih je 70 glasovalo. Osim toga velika se važnost dava bilježničkom udostovjerenju stavljenomu na svjedočanstva raznih prvih izbornikah izbornog kotara Kninskoga. Ona udostovjerenja nikakovo vjerovanje nezaslužuju, budući da su sasvim nepravilna i toliko bilježničkom pravilniku, koliko zakonom u obće protivna. I zaista ako se ona četri svjedočanstva sa bilježničkim udostovjerenjem opaze, vidi će se da bilježnički pečat na trima manjkava. Da bilježničko svjedočanstvo bude dostovjerno neobhodima je potreba, da se bilježnički pečat na njega staviti imade. Osim toga još se mnoge nepravilnosti i nezakonitosti opažaju. Prije svega dužnost je bilježnika o-

Digitized by Google

svjedočiti se o istovjetnosti osobah. Sada u sva ona četiri svjedočanstva Bilježnik nesamo nije spomenuo da strane poznaje, da li ni sami sviedoci to naznačili nisu. Jošte, po propisu općenog zakona i bilježničkog pravilnika, u jednoj izpravi od neknjižnih ljudih sa polaganjem križa podpisanoj, ove osobe znati moraju što se u njoj sadrži. Sada nek se sva četiri ona svjedočanstva prouče vidi će se, da bilježnik udostovjerava križe ali ni uba nezna čava, da je sadržaj one izprave križom naznačenim pročitao. Po tome i ako postoje križi, niko nemože reći, da su ono križi naznačenih osobah, niti da su ljudi križem naznačeni znali o čemu se radi Još manje, jer ni u tekstu one izprave obične zaporke nema, da je ona izprava prije bila pročitana. Na svjedočbama bilježničkog udostovjerenja nije ni otačbina svjedočećih izbornikah, niti ona svjedokah naznačena. Jedno od onih svjedočanstvah, ono koje najveći broj križah sadrži, na dva lista hartije sačinjeno se nalazi. Sada na priklopljenom listu nahode se 33 križa stavljena, a na drugom listu, pod kojim se udovjerenje nalazi, samo jih je pet upisano. — Općeni zakoni a osobito § 21. bilježničkog Pravilnika propisuju, da, ako izprava više listovah sadrži, svaki list strane, sviedoci i bilježnik podpisati imadu, i da se koncem listovi sjedine na kojem se pečat staviti imade, jer drugčije da priloženi list nije vjerodostojan. U priloženom listu nevidi se nego 33 križa izbornikah, niti su koncem i bilježničkim pečatom dva lista sjedinjena. Zato dotično 33 križa bilježničko svjedočanstvo na drugom listu stavljeno nije valjano, niti valjaju ono pet križah koji se na drugom listu nalaze, jer se na drugi list odnose, koi nije pečatom sjedinjen, niti od osobah koje svjedoče križevima naznačen, niti od svjedokah i bilježnika podpisan. Ali još ima nješto, častni Kninski moj sudrug, kao utočnik svoj je podpis stavio na utok, koi je bio predan i kojega, kao prilozi, predrečena četri svjedočanstva podkriepljavaju Pravilo je, da bilježnik nemože izpravu primiti, koja se tiče parnice u kojoj se on kao strana umiešan nahodi. Da li Kninski bilježnik, budući da je utok podpisao, postao je utočničkom strankom, i zbog toga po zakonu bilježničkom njegovo svjedočanstvo primljeno biti nemože. Dakle ovi spisi nemogu se nipošto kao javne izprave smatrati, i nemajući takodjer ni potrebštine posebnih spisah, njima svaka i kojamudrago vjerojatnost oshudjeva. (*Veselje i pohvala*).

Predsjednik. Pita li kogod rieč?

Klaić. Da su prilozi utoka spis, koi bi se morao u jednoj gradjanskoj parnici Sudu predati, onda bi na mnienje častnog Ponta pristao. Da li budući da su ono prosti politički spisi, koji na podkriepljenje utoka služe, zato cienim, i ako svi propisi nisu bili obdržavani, da oni mogu, kako su sačinjeni, na dokaz istine biti dovoljni. Častni Ponte priznati će pak u svom Kninskom sudrugu toliko poštenja, da su oni ljudi u istinu pred njime križeve stavili i da jih je on poznavao. Ako častni Ponte ovo priznaje biva dovoljno i ja drugo nepitam. O svim drugim propisima nezaslužuje da besjedah trošimo (*veselje*).

Ponte. Gdje zakon nerazlikuje, ni nama nije dopušteno razlikovati kad se takovi spisi upotrebiti imadu. Bilježnik, da je svjedočitelje poznavao, on bi to, kao što je morao, očitovao. Ako zapovjedate, dotični ću vam paragraf proštiti.

Klaić. Ne, ne, nemojte se truditi. (*Veselje*).

Lapenna. Prama postupka jutros obavljenog pri proučenju spisah, koji se odnose na izbor trijuh zastupnikah kotarah Knina, Drniša i Vrljike; postupak, u kojemu, tako da rečem, ista se Skupština u odbor pretvorila, i po njezinoj volji svi su izborni spisi dotičnih utokah, opravdavanjah i prilogah, bili pročitani; i prama dva tako izcerpljujuća govora, kao što su oni koji su častni Klaić i Alesani izrekli, nek se niko nenada, da se ja opet povratim i potanko besjedim vrhu razlogah i iznimkah od jedne ili od druge stranke pretresanih, jer ja nisam ljubitelj načela *superflua non nocent*, a osobito u kasna doba u koja se nahodimo. Samo ću dvie rieči prosloviti dotično naznačenog Pitagoričkog pravila uz kojega sasvim pristajem: da je veliki i pretežan razlog brojevah. I uprav je zbog toga, da sebi dopuštam bez ostalog pozvati se na date, poziv koi mi se čini probitačan za moći danas riešiti razmiricu o pravilnosti načina, kojeg se Kninska Pretura u izbornoj razmirici pridržala. Prosvjed, utok, tužba, kako se hoće nazvati spis, koi su Kninska gospoda pod 24. Rujna podniela, sama je dva dana prije našeg sabranja u ovoj dvorani bio predan.

To pokazuje s jedne, da je od Vladine strane bilo nemogućno predhodno iztraživanje preduzeti o djelima koji bivaju ondje naznačeni, a pokazuje s druge strane neopravdivo zakas-

Digitized by Google

njenje od strane one gospode, koji oslanjajući se na tolike razloge, kako govore, toliko su s ovim razlozima očekivali da jih podnesu vlasti, da joj svaku mogućnost otmu da u vrieme iztragu preduzme. — Niti ovdje uzdržati se mogu, da se nepovratim na čudnovati izražaj, koga je zastupnik Klaić izustio, to jest na naimenovanje koje je on dao izvješću, koje je Kninska Pretura višjoj vlasti podniela. Ovo izvješće on zove *izvješće-prepirka*. Ja sam vazda držao, i sebi dopuštam još i sada držati, da razpra uobražana dva protuslovnika, dva protivnika, koji istovjetnom sudcu utok prinose, koi je u pravilu javno mnienje. Da se Kninska Pretura pridržavala istog puta, kojeg se dopisnik *Nazionala* pridržao, pritekavši ovom časopisu da oprovrgava protivna tvrdjenja, samo bi se onda moglo reći, da je izmedju Pretura i dopisnika prepirka nastala. Da li to Pretura učinila nije; videći se napadnuta po javnim novinama prišivanjem joj nezaslužene mane nezakonitih činah, ona je za svoju dužnost našla uredovnom izpravom njezinom se starešini obratiti i njemu reći: "Čini što mi se pripisuju neistiniti su„, i njemu o tome dati dokaze. A ja cienim, da je Pretura vrlo dobro učinila i bolje nego da se je na urednika Nazionala obratila, kojemu neprinadleži iskati ili o njezinom dielovanju istoj pravicu dati. Kninska Pretura, opetujem, svoju je dužnost učinila, sobstveno postupanje uredovnim izvješćem pred samoj svojoj predpostavljenoj oblasti opravdajući; i drago mi je ovaj čin pripoznati i pravu njegovu narav razlikovati radi uzroka od velike važnosti, to jest jer ona opravdavanja, koja nisu bila, kao nutarnje dopisništvo povjeriteljno izmedju Pretura i njegovog starešine, javnosti namienjena, drugi bitni čin dokazuju, onaj to jest, da Vlada miesto u izbornom djelovanju da upotrebi ili propiše pritisak, svojim je činovnikom naredila, da nadgledaju da bi glasovanje slobodno i svojevoljno izpasti imalo. I u istinu Kninska Pretura na svoje opravdanje naznačuje okolnosti, koje riešiteljno svaki prigovor pritiska ili nezakonitog pačanja od sebe odbacuje, i prosvjeduje, da se je zakona po primljenim naputcima u dlaku pridržala. To se nebi dogodilo, da su naputci na drugi način glasili. Ovaj čin drago mi je pripoznati, s obzirom na predmet o kom je zastupnik Klaić, tako da rečem, kliznuo, i samo trkimice napomenuo govoreći o onoj razdraženosti duhovah, o onom sržbenom čuvstvu, koje, on govori, da je prouzrokovano radi udioništva kojeg su *Preturi* u izbornom postupku preduzeli. U izborima, koje smo u predjašnjoj sjednici odobrili, dotično većih poreznikah, gradovah i trgovačkih Komorah, i u spisima, koji su ovog istog jutra bili pročitani dotično selskih izborah, koji su svi u redu našasti, kao što i moji protivnici ispoviedaju, mi nalazimo ustanovljeno i pripoznano, da se je svuda pravilno i iskreno prostupalo; postupak, koi pokazuje da Preturi mjesto izvršavati pritisak, svu su svoju škrb i staranje stavili, da propisima zakona zadovolje, shodno naručbini koja njima od Ustava i od dotičnih naputakah dolazi, nadgledajući da se svojevoljno glasovi polože i da se ukloni svako preduzeće težeće da slobodni izražaj preprieči, ma od kojemudrago strane ono dolazilo.

A sada opet k razlogu brojevah dolazim. Častni Klaić opaža, da je bilo u Kninskom Kotaru 223 onih koji su glas svoj položili, a 157 onih koji su za odabrane izbornike glasovali, koji su većinu dobili, dodajući jošte, buduć da su Sablić i drugovi ukupno 389 podpisah imali; čudnovato se čini, da se više vjeruje 223 osobama koje su glasovale, nego 389 onih osobah, koje u izborničkom činu udioništvovati nisu mogle. Ja opetovati neću pojedine formalne iznimke, koje je častni moj sudrug D.r Ponte učinio o utoku i o manama od bilježničkog pravilnika izvadjenim, sasvim da mi se njeke njegove opazke od bitne važnosti uvidjaju. Ja podpuno priznajem, da se drugačijom razsudbom proučava jedan spis u odnošajima gradjanskog prava, a drugačijom razsudbom onda kad se tiče dati osnov i pravilo sobstvenom uvjerenju pred sudbenosti same sobstvene savjesti; da li se nemože nepriznati pak, da spis, na komu se ništa nego križi i križi nalaze, pak bilo jih 100, 200 ili još više, kada ovi križi nisu podpisom dvijuh nesumnjivih i nepristranih osobah podkriepljeni, i kad se protivu svakoj navadi i bilježničkom zakonu, podkriepiti namieravaju sredstvom bilježnika, koi je jedna od utočnih stranah i tako dvie naručbine na sebe uzima, koje se medju sobom neslažu; nemože se ne priznati, ja govorim, da spis takove naravi nezaslužuje da se u ikakvi obzir uzeti imade, i da velike mane koje se u njemu opažaju, mjesto same forme, jesu bitno od takove težine i tolike važnosti, da o vjerojatnosti prividnim onim svjedočanstvama više nego sumnjivost zadahnjivaju, mislio kako mu drago častni moj protivnik D.r Klaić.

Drago mi još jednu stvar upoznati, nazna-

Digitized by Google

čujući veliku razliku u proučenju zadaćah Preturima, ili onima koji su za njih, upravljanjem izbornih spisah, namjenjeni. Kotarski politički poglavar u ovom poslu neradi u kriepost običnog svog punomoćja i po sebi, nego postupa zavisno od Ustava i sudjelovanjem drugih činovnikah, koji s njime izborno povjerenstvo sačinjavaju. Temeljni je zakon, Ustav, na komu se ustavno načelo naslanja, mi ovdje predstavljamo onaj, koi izbornom povjerenstvu upravljanje izborah povjerava, i koi veliku odgovornost njemu nalažući veliku vjerojatnost njegovim spisima udieljava. Nije dakle Preturovu osobu sa izbornim povjerenstvom izmiešati, i odveć se često ona mieša, i u prvoj različno svojstvo kraljskog činovnika i člana izbornog povjerenstva, i naposljedku ono javnog častnika i posebnog čovjeka. Ja cienim da izborno povjerenstvo, koje je po zakonu pozvano da izborničkim poslovanjem upravlja i da mu znamen pravilnosti i reda dade, jamačno mnogo veću vjerojatnost sobstvenih spisah zaslužuje, nego što bi iskati mogao spis na komu se, kako rekoh, blizu 100 ili 200 križah zabilježenih nahode, koji se govori da su nekniżni ljudi učinili, od dva pristrana svjedoka podkriepljen i potvrdjen svjedočanstvom biljčnika, koi mnoge nepravilnosti počinja a pak se medju utočnicima nalazi.

Nemogu prije svršetka izostaviti činbenu okolnost, koju je častni Galvani naveo, to jest onu po kojoj Arhimandrit Bendella bio bi po *pravu* član Crnovičkog Sabora. Sami Biskup u onoj se Skupštini kao član po pravu nalazi. U Bukovini ono isto načelo postoji s kojim je naš izborni Pravilnik sačinjen, i po kojemu samo prvi crkovni Jerark pokrajine pozvan je da pravnim odvietom u Saboru sjediti može. Arhimandrit Bendella slobodno je odabran zastupnikom Bukovinskog Sabora. Koliko to može vriediti na riešenje naše razmirice, to je drugi posao; ja sam samo kao moju dužnost cienio, da ovu činbenu okolnost izpravim, dočim su obe strane na temelj predmeta ovu naličnost stavile.

Moretti. Nevjerujem da je častni Lapenna ozbiljno izraziti hotio sumnju o istinitosti činbenih okolnostih u utocima naznačenih, kad je govorio da su utočnici svoje utoke kasno podnieli. Što se tiče važnosti koju on preturskom izvješću daje, hotijući izvesti dokaz da Vlada nikakovi pritisak nad podčinjenim činovnicima, u izvršivanju njihove zadaće, nije upotrebila; ja cienim da je ovo prosto nagadjanje častnoga Lapenne, koje bi istinito i neistinito biti moglo, i koje u postojanju podnošenih utokah uoblašćeni smo barem da ga takovim sumnjamo. Nalazim da treća opazka učinjena na govor častnog Klaića, to jest da on vjeruje više križima i podpisim onoj tužbi dodanim, nego izvješću gospodina Pretura, nije nego opetovanje onoga, što je zastupnik Alesani rekao. Zastupnik Klaić nepripisuje veće važnosti ni vjerojatnosti ni jednim, ni drugomu; pače je uprav zato učinio predlog, da bude pripoznana odnosna vjerojatnost putem sudbene iztrage. Držeći dakle, da nisu nimalo uzbijeni razlozi od častnog Klaića navedeni, ja podkriepljujem njegov predlog.

Klaić. Ištem rieč radi osobnog čina.

Predsjednik. Vi ste jur tri puta govorili.

Klaić. Da; a sada govorim i četvrti radi osobnog čina. Osobni se čin odnosi na rieč *kliznuo*, koju je gospodin Vladin Povjerenik ukorio. Ja sam napomenuo, a potvrdjujem ono što sam rekao, pačanje, po meni nedužno, koje su njeki Preturi u izborima usvojili. Ja s tim nisam zaniekao, da je Vlada dala svojim činovnikom uputak, da se drže zakona. Ja primam, da je Vlada svoju dužnost izvršila; biće zaboravila samo nadodati ono, što je Talleyrand govorio svojim poslanicima: *Surtout, Messieurs, pas trop de zéle.*

Lalić. Čini mi se da je predmet dovoljno pretresan, te da bi se razprava mogla dokončati.

Predsjednik. Svrhom da se o dokončanju glasuje treba da ga četiri zastupnika podkriepe. Odnosno na zatvorenje razprave ište li kogod od gospode rieč? (*Viko*).

Gospoda, koja pristaju uz zatvorenje, neka se dignu (*primljeno većinom*).

Predjimo sada na glasovanje. Išao bi na glasovanje Klaićev predlog (*čita*) Gospoda, koja ga primaju, neka se dignu (*manjina*).

Ovdje ima drugi predlog zastupnika Galvana (*čita*). U jezgri ovaj nije nego zanieka predloga o komu se ima glasovati, te držeći se ovog zadnjega kao što ga je odbor sastavio, stavljam na glasovanje običnо pitanje glede svakoga od triju zastupnika kotara Drniškog,

Digitized by Google

Kninskog i Vrljičkog: D.ra Melkiora Divnića, D.ra Merya i Gospodina Kovačevića.

(*Većinom su primljeni dva prva zastupnika*).
— *Buka na galerijama.* —

Predsjednik. Ja moram prijateljski govoriti sa galerijama. Sažaljive nepristojnosti, koje se pojavljuju od strane njekoliko gospode, koji ulaze u galerijama, zovu me dužnim da radim o redu, i bez dvojbe ću o njemu raditi. Ali odabranje načina kojim se poslužiti nije toli lahko. Kao prvo sredstvo palo mi je na pamet ono, da obustavim sjednicu, tražeći kod Sabora, da se prosliedi razprava u skrovitoj sjednici. Ovaj bi prvi nauk bio, ali nebi se mogao često ponoviti, jer bi težak izpao većem djelu, koi neima krivine. Ova je krivina samo od 10 ili 12 osobah, koje mislim da su mi i poznate; te o ovom poslu očitujem, da kad bude jednoč dobro pripoznana stvar, mjesto da pedepsam svakoga bez razlike, pitaću Saboru oblast, da samim krivcima zabranim ulazak na galerijama za cielo saborisanje (*pohvala u dvorani*).

Sada idje pitanje ako se ima primiti i treći zastupnik Gospodin Kovačević Gospoda, koja ga primaju, neka se dignu (*primljen većinom*).

Današnja je sjednica zatvorena; produženje razprave sutra.

Sjednica je zatvorena u 3 ½ sata pos. podne.

V. Sjednica dne 14. Listopada 1864.

(Hitropisna Izvješća)

Prisutni

Predsjednik

Gosp. Vitez D.r PETROVIĆ.

D.r LUIGJI LAPENNA Dvorski Savjetnik
kao Carski Povjerenik.

Sjednica se otvara u 10 satih i 10 čas. pr. podne.

Tajnici Nikolić i Vranković.

Prisutni 32 *zastupnika.*

Predsjednik. Idje na pročitanje napisnik zadnje sjednice.

Vranković čita napisnik.

Predsjednik. Ište li kogod rieč?

Serragli. Ja mislim da se je točnosti radi napisnika imalo naznačiti, da sam ja zaiskao jučer odborskom izvjestitelju razjasnenjah glede primljenja Arhimandrite kao monah ili kao ne monah. Predlažem dakle, da napisnik bude u ovom smislu popravljen.

Predsjednik. Gospoda, koja odobravaju popravku, neka se dignu (*primljena*). Gospoda, koja s takovom popravkom odobravaju napisnik, neka se dignu (*odobren*).

Idje na čitanje pismo, s kojim zastupnik Radulović ište odpust odsutnosti.

Vranković čita:

Presvietli Gosp. Predsjedniče!

Od preko mjesec danah groznica me svaki dan hvaća, i neostavlja me slobodna nego malo satih na dan. U takovom stanju nebi dakle mogao nesamo ikakvu radnju preduzeti, ali ni odalečiti se iz sobe.

Molim zato Vašu dobrotu, Presvjetli Gospodine Predsjedniče, da mi izvolite dopustiti odpust od barem petnajest danah, koi mi je neobhodno potrebit, da se oporavim, te da dodjem tamo primiti povjereni mi nalog.

Toliko u dužni odgovor vašega cienjenog lista od 3. tekućeg Br. 25. i odnosno na već odpravljeni Vam moj brzojav.

Biljane 12. Listopada 1864.

Petar Radulović.

Predsjednik. Ište li kogod rieč? (*Niko*). Gospoda, koja pristaju uz molbu, neka se dignu (*dozvoljeno*).

Dnevni red donosi sada produženje odborskog izvješća glede spisah o izboru zastupnikah od vanjskih občinah odabranih. Izvjestitelju je govoriti.

Lanza. Budući se radi o nježnom poslu odnosno na izbore izbornog kotara Trogira, Omiša i Spljeta, ištem da dotična razprava bude u skrovitoj sjednici slieditи.

Digitized by Google

Predsjednik. Koliko li imade gospode, koja podkriepljuju vaše pitanje?

(5 *zastupnikah podkriepljuju*).

Danilo. Ištem rieč . . . .

Predsjednik. Molim vas . . . .

Danilo. U smislu Poslovnika ištem rieč o redu razprave.

Predsjednik. Ustav prednjači na Poslovnik, i kad bi bio u slučaju prilagodljiv, a ja nemogu je dopustiti (*čita* § 33. *pokrajinskog Pravilnika*). Molim gospodu od galerijah, da izadju.

(*Gospoda od galerijah izlaze očitujuć veliku nepoveljnost*).

Sada se radi o razpravi: ako li sjednica ima ili neima biti skrovita. Začetnik predloga, zastupnik Lanza, hoće li štogod reći o tomu?

Lanza. Ja neimam što dodati; pitao sam samo, da sjednica bude skrovita.

Maćedo. Molim vas, da jačije govorite.

Predsjednik. Tko li ište rieč?

Danilo. Ištem rieč. Prije svega pozivljem zastupnika Lanzu, da jačije očituje ono, što je malo prije rekao, jer čini mi se, da je izjavio uzrok, zbog koga tražio je da sjednica bude skrovita.

Lanza. Ja sam ju jedino pitao zato, što se imade govoriti o toli nježnim predmetima, koji iziskuju izključenje javnosti.

Danilo. Ja neću razpravljati o nježnosti čuvstva D.ra Lanze i ine gospode, koja su uzanj pristali; niti ću se upuštat, da potražim gdje stoji nježnost ovog predmeta; ja ipak znadem po onomu što se je dosada u ovoj Skupštini običavalo, i po onomu što se svugda običava, da se sjednice drže skrovite zbog dva sama uzroka: ili iz obzira na Državne predmete, ili iz obzira na osobne poslove. Što se mojeg izbora tiče, kao i što sve ine izbore, nemože biti obzirah na Državnim predmetima, te cienim, da zbog takovog uzroka nije potrebe, da se sjednica zatvorenim vratima drži. S druge strane obraćam se na osobne uzroke, i prosvjedujem, da držati sjednicu glede mojeg izbora zatvorenim vratima, to je uvrieda mojemu poštenju, jer kao što se je ob osobi ostalih javno razpravljalo, i o meni mora se isto učiniti, što jasno očitujem. Ja se nebojim prisutnosti svieta, a želim i hoću, da se nikakvi obzir nebude na moju osobu imati. Moje poštenje pače iziskuje, da se otvorenim vratima drži zato, što se nebude mislilo, da su izrečene rieči, koje mogu uvrieditи moje poštenje. Tražim dakle, da predlog nebude primljen.

Lanza. Glede mene, ako se moj predlog častnomu Danilu nedopada, ja ga opozivljem. Mislio sam s njim prepriečiti kakovu osobnu javnu neugodnost; ako mu se ipak to nedopada, ja opetujem, da opozivljem pitanje.

Danilo. Ja primam . . . .

Predsjednik (*obustavljajuć ga*). Ja vam nisam dopuštio rieč. Gospodin zastupnik Lanza opozivlje dakle svoj predlog. Sada je zastupniku Danilu govoriti.

Danilo. Ja primam očitovanje zastupnika Lanze . . . . .

Lanza. Opetujem, da opozivljem moj predlog iz osobnih obzirah i zato, što je to Vami neugodno . . . .

Danilo. I ištem otvorenu sjednicu . . . . .

Predsjednik (*obustavljajuć ga*). Nijedan zastupnik nemože biti obustavljen; ovo je naredba našeg Poslovnika, a to red razprave iziskuje.

Danilo. Ja sam počeo govoriti odmah kako je D.r Lanza svršio.

Predsjednik. Ište li sada kogod rieč?

Alesani. Ištem rieč. Poslovnik daje svakomu zastupniku pravo predložiti, da sjednica bude držana skrovita, a kada 5 zastupnikah podkriepljuju takovi predlog, kao što je u našem slučaju, Predsjednik mora ga primiti na glasovanje iza odalečenja slušaocah. Ako je ovo slobodno pravo svakoga zastupnika, ja držim da niko neima pravo pitati opravdanje o uzrocima, koji ga na takovi predlog privode. Ja držim suviše, da jednoč primiv odluku . . . .

Predsjednik. Usudjujem se časom obustaviti vas.

Digitized by Google

Odkada je jedan predlog opozvan, naš Poslovnik dopušta svakomu Zastupniku pravo, da ga u svoj račun preduzme; ali ako predlog nije preduzet, o njemu nemože ikakvo riešenje slieditи.

Alesani. To će biti kad Sabor nije ikakvu odluku primio glede jednog predloga; ali kad je Sabor glede jedne točke riešio, ja mislim da se o njoj nemože više razpravljati. Kako je Sabor o tome riešio, ja držim da sjednica mora bit držana zatvorenim vratima.

Predsjednik. Nemože biti razprave kad neima predloga. Jedan je predlog zastupnik Lanza učinio, i odnosno na takovi predlog, od petorice Zastupnikah podkriepljen, pozvao sam gospodu od galerijah da izadju. Odkada je takovi predlog bio opozvan nestaje predmet razprave, a ostaje samo pripoznanje ako li kogod od gospode Zastupnikah preduzima rečeni predlog. Ako kogod nečini očitovanje o tomu, tada je stvar svršena.

Maćedo. Nevjerujem ni da svaki zastupnik imade pravo predložiti sjednicah zatvorenim vratima kad mu je drago. U ovom slučaju razprava . . . . .

Predsjednik (obustavljajuć ga). Nerazpravljajmo o predlogu, koga više nije. Ako predlog bude preduzet, tada će se razpravljati može li ili nemože slieditи, a Sabor će odlučiti kako će bolje naći. Hoće li dakle kogod od gospode preduzeti takovi predlog?

Alesani. Ja ga preduzimam.

Predsjednik. Neka se tada dignu Zastupnici, koji ga podkriepljuju.

(5 *zastupnikah podkriepljuju ga*).

Sada vam je govoriti na podkriepljenje predloga, što ste preduzeli.

Alesani. Podkriepljujuć ili bolje preduzimajuć predlog zastupnika Lanze mene su uprav osobni obziri vodili, a vjerovali i govorili častni Danilo i drug mu, da jim nije stalo ob onomu, što se može javno glede njih govoriti; jasno je ipak, da neugodna mora izpasti potreba govoriti o drugima neposve dobro. Ja mislim, da kad bi većina u kriepost svedjer žalostnih okolnostih morala takovu odluku primiti, od koje bi se ista većina vrlo dragovoljno kanila, imala bi predhoditi razprava obima strankama neugodna. Takovi je moj pojam preduzimajuć predlog D ra Lanze. Naravno je da u razpravi takove vrste moraju se navesti predmeti, koji bi malo ugodili onima koji bi jih slušali. Sada, i ako se mogu ladnokrvno slušati oni o kojima je govor, ja od moje strane ispovjedam istinu, da buduć bi i ja mogao biti pozvan da rečem stvarih onima koji jih izgovore nepovoljnih, i stvarih drugim nepovoljnih u javnost, nisam se otezao da opetovano predlažem skrovitu sjednicu. I drugi me je razlog na to priveo, a taj je, da smo mi često a pače i jutros vidili, da naše galerije nisu još naučile način podnašanja. Svak može na svoj način misliti i svoja uvjerenja imati, te jih mogu imati i gospoda od galerijah, ali oni nemaju podati znakovah odobravanja ni neodobravanja.

Danilo. Ja nenalazim što drugo da odgovorim na očitovanja gospodina Alesana, nego da uvidjam iz njih njegovu osobnu želju da se sjednica drži skrovita. Ja sam rekao a i opetujem, da moje poštenje iziskuje da ona bude javna, i očitujem da sam gotov ostati i održati razpravu.

Moretti. Vrlo je pravedna i vrlo razložita želja častnog Danila, da sjednica bude držana raztvorenim vratima. Svi znadu da je odbor predložio naše izključenje. Nedržati javnu sjednicu, to bi moglo osjenu baciti na cielo naše podnašanje, kada javnosti nebi bili poznati uzroci, koji su priveli odbor na takovi predlog, i koji će privesti visoku Skupštinu da ga primi. Tražim da sjednica bude raztvorenim vratima držana.

Alesani. Ja bi vrlo pravedno našao ovo očitovanje častnog Moretta, kada se spisi nebi imali na svietlo izdati. A takovo riešenje pripada Saboru.

Klaić. Ne u skrovitoj sjednici.

Alesani. Ja ću biti prvi na glasovanje da se spisi u bieli sviet iznesu, te poštenje častne gospode biće sačuvano.

Moretti. Reću častnomu Alesanu, da se on neboji za naše poštenje; nego da se boji za svoje.

Alesani. Opraštam razjarenje u komu se mora

Digitized by Google

nahoditi gospodin zastupnik, videći da će biti do malo izključen.

Predsjednik. Molim gospodu da ublaže izražaje . . . . .

Danilo (*obustavljajuć ga*). Osobnu opazku; govorim sa gospodinom Predsjednikom.

Gospodin Alesani nije imao rieč, i želim da ga gospodin Predsjednik pozove na red. Kada će on svu većinu sačiniti, tada moći će reći da ćemo biti izključeni; ali on nemože drugčije to reći ako ovo pravo stoji u cieloj većini, koju on sam nesačinjava.

Predsjednik. Gospodin Alesani ima li što u takovom obziru očitovati?

Alesani. Ja cienim da gospodin Danilo može sumnjati, kao što i ja mogu. Ja sam posumnjao i pomislio da će bit posumnjali takodjer gospodin Danilo i gospodin Moretti, a da je ova sumnja mojoj slična stavila gospodina Moretta u takovom stanju razjarenosti, da je izustio riečih, koje sam siguran da drugčije gospodin Moretti, koi je poznat radi nježnih njegovih načinah, radi njegove ugladjenosti, radi njegove mirne ćudi i radi njegovog odgojenja, nebi jih zaista izustio. Svakomu je prosto imati ili neimati obzira na takovu sumnju, ali necienim ju takovom da može uvrieditи većinu; ako bi većina drugčije riešila, ja se posve dragovoljno slažem s predlogom od zastupnika Danila učinjenim.

Predsjednik. Odkada Vi očitujete da je prosta sumnja bila da će Sabor u jednom ili u drugom smislu glasovati, ja kao Predsjednik, na takovi pozov uoblašćen, nenalazim predmeta da ga učinim.

Ište li kogod rieč o razpravi glede skrovite sjednice?

Klaić. Ja nenalazim da Poslovnik takovu naredbu donosi, koja dopušta priobćenje svijuh spisah jedne skrovite sjednice.

Predsjednik. Izvolite pregledati o tome § 59. našeg Poslovnika (*čita*).

Kad bude učinjen predlog o priobćenju, ja ću pozvati Sabora da odluči ako i kako se mora obaviti.

Danilo. Usudiću se i ja štogod opaziti (*čita*). Paragraf nekaže ipak da će Skupština riešiti na ono što govori gospodin Alesani, nego samo poslje nego se je dogodila skrovita sjednica; te za nas ostaje svedjer strah o skrovitosti.

Lapenna. Ištem rieč samo u smislu, da s glasovanjem o pitanju ako li sjednica ima biti skrovita bude se *u isto vrieme* glasovati i ako se imadu priobćiti izpadci takove sjednice, što ja predlažem u izpravak Alesanovog predloga.

Predsjednik. Neka se ovom razpravom na kraj dodje. Ja prije svega ištem glasovanje o pitanju ako li sjednica mora biti skrovita. Zatim odlučiće se o načinu, s kojim će priobćenje sliediti.

Lapenna. Ja sam dodatak učinio, koi preinačuje predlog častnog Alesana, a uprav u smislu da sjednica mora biti skrovita, ali da priobćenje njenih razpravah mora biti podpuno Kada se takovo priobćenje nebi imalo dogoditi ja bi protiva skrovitoj sjednici glasovao.

Danilo. Ištem rieč. Predlog od Carskog Povjerenika dodan sadrži u sebi njeko protuslovje, to jest ono o skrovitoj sjednici, čiji se svi spisi imadu oglasiti (*čita Poslovnik*).

Lapenna. Nikakvo protuslovje u njemu nenalazim. Ako se sravnaju naredbe Ustava s onim unutrašnjeg Poslovnika, odmah se opaža ustanovljeno načelo, da se sjednica može držati tajno, a da se sasvim tim njene razprave i izpadci mogu s većom ili manjom prostranošću oglasiti. Sami zakon u svomu jasnom sadržaju čini moje opravdanje.

Ja od moje strane očitujem, da sam namieravao glasovati protiva tajnoj sjednici, jer se nigda nisam bojao niti ću se nigda bojati javnosti mojih djelah, o čemu vrlo rado pozivljem sav sviet svjedokom, a svedjer sam postupao polag mojih uvjerenjah visokim čelom i bez ičijeg straha. Sačuvan uvjet da će joj se spisi podpuno oglasiti, ja ću ništanemanje glasovati sada da sjednica bude tajna pod izbjegom sablaznih i nezakonitih pritisakah; držeć se predloga zastupnika Alesana, da je naše občinstvo svojim zadnjim postupanjem dokazalo da nezna častiti dostojanstvo i dužni obziri prama zemaljskom zastupništvu. S mojim predlogom ostaje ipak jamčeno poštenje gospode Danila i Moretta, a zajedno je dokazano da imamo pravo zahtjevati časti od občinstva.

Digitized by Google

Vrankovič. Hvaleći očitovanja gospodina Carskog Povjerenika, opaziću da gospodin Predsjednik pravo imade pozvati občinstvo na red kada se nezna podnašati.

Predsjednik. Nije svedjer dovoljan pozov na red, a to je izkustvo dokazalo. Sabor je više putah čuo kako sam ja potražio, u koliko mi je mogućno bilo, da povratim red, i kako sam se služio opomenah možda i odvišne strogosti, a ništanemanje malo kad s zadovoljavajućim uspjehom, jer je pretežki nered vrlo duboko svoje žile pružio. Ali vratimo se k razpravi, koja imade predmetom dva predloga, to jest onaj o tajnoj sjednici, i drugi da sve razprave ove tajne sjednice budu putem tiska s običajnim načinim oglašene.

Alesâni. Ja mislim da dodatak od D.ra Lapenne momu predlogu učinjen nesadrži protuslovje, kao što je zastupnik Danilo opazio; ali mislim da iz smisla § 59. mora se izvesti, da *običajno*, poslie nego su dokončane razprave, skupština odluči imaju li se ili neimaju oglasiti, jer paragraf riečito kaže (*čita*). Sada je jasno, da ova druga točka predmnieva da se bude predmet pri sobom imati, svrhom da se uzmogne suditi ako i u koliko se ovaj predmet ima oglasiti. Budući ipak da pristajem uz čuvstva zastupnika Lapenne, i budući da u spomenutom paragrafu nenalazim zabranjeno da se može i prije takovo riešenje primiti, tako podupirem i ja dodatak, što je on na moj predlog učinio. Glede pak uzroka, što sam prije naveo, o nepristojnom podnašanju galerijah, dodaću drugu stvar, koju prije nisam rekao. Sva gospoda moji sudrugovi, koji glede političkih mnienjah samnom stoje, svjedoci su da do po sata prije niko nije nikad pomislio držati tajnu sjednicu; ali priobćenje, koje mi je časom kad sam u Sabor ulazio učinila osoba svake vjere dostojna, prisililo me je takovi predlog učiniti, to jest uzdržati onaj zastupnika Lanze; a podnašanje od galerijah pokazano prilikom ispraznjenja opravdava ono što mi je rečeno, i s činom me uvjerava da izvor odkud sam ono priobćenje primio, jest izvor svake vjere zaslužan.

Serragli. Ja bi s jedne strane razbornim našao uzrok zbog koga častni Lapenna ište proglašenje napisnikah, podupiruć tajnu sjednicu od častnog Alesana zaiskanu, jer se je zaista občinstvo malo podobnim načinom ponašalo. Ali zašto pak imamo odgovornim učiniti sve galerije zbog ponašanja njekih, koje ću zlo odgojenim zvati, jer nijedna ugladjena osoba nije mogla takovih neugladjenostih počiniti. Ipak neustavni je čin, da gradjani nemogu prisustvovati na Saborskim razpravama. Ako se je neugladjenih uvuklo u galerijama te su zviždali, biće se možda vrlo lasno postupalo u dopuštavanju ulaznih listićah; ali ja s tim neću da zovem odgovornim gospodina Predsjednika, jer on nemože da svaku vidi i svaku sazna. Suviše njihovo je nastojanje kadkad toli veliko, da se nemože odbaciti. Ja cienim dakle, da kad bi se manje listićah izdavalo mogle bi se takove nepristojnosti prepriečiti. Zbog ponašanja ove njekoličine ograničiti ovo ustavno pravo, nemislim da je shodno. Oni sa svim njihovim izkazom nemogu uvrieditи naše poštenje; mi smo ljudi javni i gotovi na susriet izkazam i nenarodnostima poći samo da naše razloge branimo.

Predsjednik. Ište li kogod rieč? (*Niko*). Razprava je zatvorena. Prelazim sada na glasovanje.

Lapenna. Želim jednu opazku učiniti odnosno na glasovanje. Ja mislim da kako moj izpravak, koi preinačuje predlog zastupnika Alesana, ograničuje važnost rečenog predloga, tako on ima predići na glasovanje, a da samo kad bi onaj izpravak pao, na njegovo mjesto dodje predlog zastupnika Alesana.

Predsjednik. Vaš je predlog podvrgnut riešenju da sjednica bude tajna.

Lapenna. Moram nastojati, da moj izpravak bude u svojemu podpunom sadržaju i prije Alesanova predloga na glasovanje stavljen. I doduše ja i tko uz mene pristaje našao bi se drugčije u njekom stanju nasilja i u nemogućnosti da glasuje po svojemu uvjerenju. To jest, kad bi se Alesanov predlog stavio prije na glasovanje, ja, u neizviestnosti da se primi uvjet sliedujućeg oglašenja razprave, imao bi glasovati protiva tajnoj sjednici, koju ja ipak *uvjetno* želim; dočim drugčije, staviv prije na glasovanje moj izpravak, i tko ga neprima i hoće jedino tajnu sjednicu imade pak mogućnost da za nju glasuje na Alesanov predlog.

Predsjednik. Usudiću se opaziti, da takovo razloženje po mojemu mnienju nestoji, jer ste Vi predlog učinili, a ovaj će na glasovanje proći. Svakako ako Vam se čini shodnije da oba predloga idu u podpunosti na glasovanje, to jest

Digitized by Google

da sjednica bude tajna, i drugi da se imaju proglasiti njene razprave, ja sam spravan to učiniti.

Maćedo. Držim da se mora staviti prije na glasovanje Lapennov predlog, jer bi se drugčije moglo dogoditi da prvi dio bude primljen a odbačen drugi, to jest onaj o proglašenju spisah. Shodnije mi se čini dakle, da hode prije na glasovanje predlog, što ga je zastupnik Lapenna učinio, da spisi budu javnosti predani, a zatim da se na glasovanje stavi predlog o tajnoj sjednici.

Predsjednik. Premda § 59. unutrašnjeg Poslovnika predmnieva da riešenje o tajnoj sjednici mora predići, pristajem ništanemanje uz to, da savjetujem o tome visoki Sabor.

Gospoda, koja pristaju da se glasovanje ukupno obavi, neka se dignu (*primljeno*).

Idje dakle na glasovanje Lapennov predlog, koi govori kao što sliedi (*čita*).

Vrankovič. Ištem imenovateljno glasovanje.

Predsjednik. Pokrajinski Pravilnik ostavlja Predsjedniku izbor o načinu glasovanja, a Predsjednik je očitovao da odabira glasovanje putem dignuća i sjedenja. Ništanemanje naš unutrašnji poslovnik takovu naredbu donosi, uslied koje kad jedan zastupnik zaište a sedam ga podkriepe, i da se obavi glasovanje putem dignuća i sjedenja, mora se naznačiti toliko u napisniku, koliko u hitropisnim izvješćima, koji su zastupnici poimence glasovali odobravateljno a koji zaniekateljno. Namieravate li Vi dakle takovo pitanje učiniti?

Vrankovič. Da gospodine.

(7 *za zastupnikah podkriepljuju*).

Predsjednik. Dakle u obavljanju glasovanja gospoda će tajnici naznačiti kako je svaki posebni zastupnik glasovao.

Idje sada na glasovanje predlog zastupnika Lapenne. Gospoda, koja ga primaju, neka se dignu i ostanu na nogama svrhom da se uzmognu prebrojiti i dotično ime u napisniku upisati.

Glasuju za predlog: *Alesani, Begna, Bioni, Bonda, Divnić, Dojmi Petar, Dojmi Stjepan, Fanfogna, Kneževič, Jovanović, Lalić, Lanza, Lapenna, Mery, Michieli-Vitturi, Nikolić, Petrović, Strmić, Vuković, Vuletić, Zanchi.*

Glasuju protiv: *Danilo, Galvani, Klaić, Maćedo, Moretti, Ponte, Raimondi, Rossi, Rossignoli, Serragli, Vrankovič, Vusio.*

Predsjednik. Sjednica je tajna i sliediće navadno proglašenje spisah.

Idje na pročitanje odborsko izvješće.

Nikolić čita izvješće:

5. Izborni kotar Spljeta, Trogira, Omiša. —

Kad je odbor stao da preduzme pregledanje izbornih spisah Spljeta, Trogira i Omiša, presvietli gospodin Saborski Predsjednik priobćio mu je list njemu odpravljen od Poglavara krunovine pod Br. 1772 t. od 28. Rujna s. pr.; s kojim dostavljahu mu se njeke zgode velike važnosti, koje su se zbile pri izboru izabranih izbornikah u Trogirskom političkom kotaru.

Iz toga se lista vidilo, da bijaše priobćeno Spljetskom okružnom kapetanu, kako prilikom izbora izabranih izbornikah u Trogirskom kotaru njeki smutljivci upotrebljavahu nezakonitih sredstvah svrhom da izpanu osobe njihovog uvjerenja, i kako je one iste večeri 16. Kolovoza pošao u Trogir skupa sa upraviteljem Državnog Odvjetništva; da se je odmah iz prvih zabavah pripoznalo uprav, da onaj puk bijaše lažnimi i težkimi nagovorim zaveden, uvjeravajuć ga da ima njeka stranka, koja bi *Vladinom pomoću* htjela prodati Dalmaciju Hrvatima, i da zato treba izabrati ljudih u načelima i čuvstvima Vladi protivnih; da u tu svrhu bijaše se obećalo i obećavaše se, da s izborom takovih ljudih nebi se više plaćali porezi, i da bi se suviše dodale prietnje njekih trgovacah, da će drugčije potražiti da jim dužnici odmah podmire dugove; da se tražilo baciti nepovjeru na c. k. oblasti, i suprot njima i suprot ljudem, koji bi pokazali pouzdanja u njima, uzbuditi nepouzdanje i mržnju; tim više je to istinito, što je upravitelj c. k. Državnog Odvjetništva po brzojavu pozvao iz c. k. Spljetskog Suda pošiljanje kaznenog zbora, koi je na 17 u jutro došao na mjesto zgode, i što je c. k. pretur u izčekivanju izpadka sudbenih razvidjenjah, služeć se § 45. izbornog pravilnika, odgodio svršetak izbornih radnjah; ali i-

Digitized by Google

pak radi kratkoće vremena nemogavši se na duglje čekati izpadak iztraživanjah, koja su se činila, i odgoditi dalje izborne radnje, ove bijahu opet preduzete i dovršene dne 19. Kolovoza, dočim je kazneno poslaništvo produžavalo svoja iztraživanja; a da njeke od predpomenutih zgodah bijahu na istini oslonjene moglo se je lahko izvesti iz toga, da uslied takovih iztraživanjah c. k. okružni Sud Spljetski s riešitbom od 15. Rujna Br. 2669 odlučio je zametnuće posebne iztrage protiva mnogo poštovanomu Ljubitovičkom župniku Otcu Ivanu Skopljancu zbog prekršaja bune po § 300. kaznenog zakonika, kao što i iztražni zatvor okrivljenika.

Preduzevši dakle odbor pomnjivo i potanko pregledanje izbornih spisah Trogirske političke občine, uvidio je uprav da izbor izabranih izbornikah, kao što iz dotičnog napisnika, bijaše započeo dne 16. Kolovoza jutrom i trajao do 3 sata poslie podne; da malo zatim bijaše opet preduzet, ali s tim da izborni povjerenik prije zauzimanja radnje očitovà, da budući kroz jutro saznao u istoj dvorani izbora da njeki okolostojeći radiše s nagovaranjem a i napokon s prietnjam da prisiljuju izbornike na glasovanje možda i protiva njihovom uvjerenju, napominjaše okolostojećim izbornicim § 38. izbornog Pravilnika, pozivljuć jih da dadu njihov glas po njihovom slobodnom uvjerenju, i obavještujuć jih da se pristojno nadziranje odredjivaše; da bijaše djelovanje do kasnog doba produženo, ali buduć još izbornikah, koji nisu bili glasovali, bijahu obavješteni da će se sutradan u 8 satih pr. p. opet preduzeti glasovanje. Mjesto pak dne 17., kao što je bilo naredjeno, izborno se je povjerenstvo sabralo dne 19.; ali prije preduzeća svoje radnje izborni je povjerenik dostavio prisutnim izbornicim, da buduć se veoma razsuo glas, da izbori do tada obavljeni nebijahu izražaj slobodnog uvjerenja glasovateljah; nego izpadak uzprotiv nepravednih nagovaranjah, Pretura svrhom da uzmogne odlučiti o valjanosti rečenih izborah u smislu § 32. izbornog Pravilnika, uslied pristojnih zabavah u tu svrhu zametnutih odnosno na § 45. istog Pravilnika, bijaše našla da odgodi njihovo popunjenje, obznanivši o tome občinsko odpravništvo. Dostavi pak, da nemoguć se opremiti predrečene zabave toliko vremena prije dana za izbor zastupnikah urečenog, koliko bijaše potrebito na ponovljenje, kad bi uztrebalo, tekućih radnjah, Pretura bijaše naredila njihovo produženje, zadržavši da shodnije odluči o valjanosti predtečnih radnjah. I odmah zatim preduze se doduše glasovanje, i u isti dan bude svršeno.

Goristavljena priobćenja izbornom povjereništvu slažu se podpuno sa vjestima od strane Poglavara krunovine podanim.

Već zametnuta posebna kaznena iztraga zbog bune po § 300. kaznenog Zakonika sa istodobnim zatvorom poštovanog Ljubitovičkog župnika Otca Ivana Skopljanca; već zbivši se zatvori njekih seljakah iz Segeta i iz Kaštelah, kako stoji u rečenom listu gospodina Poglavara krunovine, i njegovo istodobno očitovanje u rečenom listu, da i ako izpadci preduzetih sudbenih zabavah nisu još dostignuli takovi stepen zdrielosti, da uzmognu dokazati zločinskih i prekršajnih činah prama inim opredieljenim osobama, ništanemanje ostaje dokazana bitnost takovih činah, i uobće očevidno dokazano da se je svakovrstnim obećanjam i prietnjam uporavio prama narodu onog kotara takovi pritisak, koi je nezdvojbeno izključavao slobodu i svojevoljnost glasovanja u zbivšim se izborima; naredu odbor da zaglavi, da premda izborni spisi, što jih je on pristojno i pomnjivo pregledao, ne samo glede političkih občinah Trogirskog kotara, ali i glede onih inih občinah Spljetskog i Omiškog političkog kotara, u formalnoj su strani u podpunom redu, sasvim tim nemože se cieniti da glasovi, u kriepost kojih 40 izabranih izbornikah Trogirskog kotara udioništvovahu pri izboru dvaju zastupnika izbornog kotara Spljeta, Trogira i Omiša, bijahu dani po slobodnom uvjerenju izbornikah i po njihovom boljem znanju i savjesti, te predlaže da visoki Sabor neprimi ni odobri naimenovanje dvaju zastupnika ovoga izbornog kotara, gospode popa Ivana Danila i D.ra Luigja Moretti' a *).

Danilo. Ištem rieč. — Jučer gospodo, u početku pročitanja odborskog izvješća primietio sam da stoji upisano kako je on najpomnjivie i najmarljivie pregledao izbore, gledajuć svedjer na naredbe Pravilnika. U tečaju jučerašnje razprave gospodin je izvjestitelj učinio očitovanje,

---

*) Što se tiče izbornoga kotara Spljetskoga, Trogirskoga i Omiškoga ja se izimam radi osobitih odnošajah.

podpisan *Valerij Ponte.*

Digitized by Google

da Odbor nije ništa drugo radio, nego potraživati u spisima zakonitost izbora, i da zakonitost spisah vodila ga je u njegovim zaključcima. Ja vidjam gospodo, da odborski zaključci glede izborah Spljetskih i Trogirskih sasvim različnu voditeljicu su imali. Jučer imasmo slučaj Drniških izborah i u prošastim sjednicama još drugih slučajah, prosvjedah i tužbah od strane većeg ili manjeg broja gradjanah protiv dogodivšim se izborima. Odbor, svedjer stalan u svome načelu da jedino pronči zakonitost izborah, svaki je utoki svaku tužbu mimoišao, i predložio je svedjer odobrenje onih izborah, koje bi u podpunom redu po Pravilniku našao, a kadkad i da je bila kakva mala nepravilnost izostavio bi je. Danas uzprotiv sve se drugčije dogadja. Izbori Spljetskog, Trogirskog i Omiškog kotara po očitovanju samog odbora, u podpunom su redu; o nijednom napisniku, o nijednom spisu one velike gomile spisah, koja je za one izbore trebovala, odbor ništa nije našao da opazi. Ako, iza toga, što nije našao nikakvu nepravilnost, temeljna su načela odborova uzdrmana, ako se je nesamo u sumnji našao bili jih sliedio; ali pače morao je primiti u prosudjivanju Spljetskih, Trogirskih i Omiških izborah načelo sasvim protivno onomu, s kojim je druge izbore prosudjivao; tu ima naravno biti velikoga uzroka. Jedino što je potaklo odbor na takovu promienu načela jest jedno pismo Namjestništva, iz koga sam ovdje njekoliko točkah zabilježio. Ovo pismo bi odboru kao njeko višnje javljenje, koje ga je obasjalo novom svjetlošću, koje ga je odtrglo od njegovih načelah, i koje mu je bilo jedina vodja u njegovih odlukah. Ispovjedam, radi časti i poštovanja što sam vazda nosio prama osobi, koja je ono pismo podpisala, i koja je Nj. P. Baron Mamula, ja mal da nebi ogovorio odbor ako se je ostavio odciepiti od svoga načela zakonitosti, načelo koje vlada svietom, vlada pravdom u svakomu družtvu, ako se, velim, i časom ostavio odciepiti. Ali svrhom da bi odbor imao pak zanemariti prvašnja načela toli stalno ustanovljena, prvašnja načela kao najbolja pripoznana, ma koliko bilo visoko ime osobe, mislim da nije moglo upliva imati. A ako s druge strane promotrim izvor i iztočaj svijuh stvarih, koje se u onome pismu nahode, kažem istinu, neznam kako se je odbor časom ostavio odciepiti od svojih načelah, o kojima se je bio prije naslonio, a kako se je odlučio da jih nesamo zaboravi, nego pače i zanieka. U činu Nj. je P. Baron Mamula takovo pismo podpisala, ali Baron Mamula veli, da ga je c. k. okružni kapetanat Spljetski izvjestio. Okružni kapetan biće valjda svojim imenom i svojom oblašću od kakve vriednosti, da je mogao imati upliva kod odbora.

Ali nije ni okružni kapetan Spljetski onaj koi je davao predmete; ove su vjesti koje je on sam primao. Vidite li dakle, moja gospodo, da nas iztočaj ovog spisa dovodi na stvari, koje su bezimeni izviestitelji kazali. Ovo, u obziru vriednosti izvorah na kojima se osniva pismo, o kojemu besjedimo. Da li ako mi isto pismo u proučenje uzmemo, mi drugo naći nećemo nego potvrdjenje onoga što sam rekao, da svakako ono nije takovo da je uzdrmati moglo načela pravičnosti, kojih je odbor očitovao, da se je pri svom proučavanju pridržavao. Dne 16. Kolovoza u Trogiru obavljali su se izbori; u večer istog dana bilo je okružnom kapetanu javljeno da nad onim izborima pritisci stranakah postoje. Okružni kapetan one iste večeri u Trogir sa Državnim Odvjetnikom otidje. Kakovi su izpadci posjeta, kakovi li čini što je on našao? — On je našao, ono pismo kaže, Trogirski puk uzrujan radi toga, što je njeka stranka od Vlade plaćena htjela Dalmaciju Hrvatima prodati. Da bi se ovima davnašnjim strašilam prodaje Dalmacije vjerovati moglo, kao što se tri godine prije vjerovalo, i ako su se takovi glasovi časkom po Trogiru raznieli, zaista su se raznieti morali u smislu, što su tada imali. Ovdje mi nalazimo dvie boreće se stranke koje hoće Dalmaciju prodati; jedna je stranka hoće prodati u Vladin a druga u moj račun; jer gospoda dobro znadu, da sam ja bio tri godine nazad prodavatelj Dalmacije Hrvatima. Jedna stranka govori: Vlada biće o prodajbenoj cieni lakoma, uzprotiv naša je stranka velikodušna i sa prodadbenom cienom mi ćemo umaljenje porezah imati; vjerovnici neće nam više izplatu naših dugovah iskati, jer se ovdje nalazi da izmedju prietnjah bijaše i ona naplaćivanja dugovah; neznam kako naplaćivanje vjeresijah prietnjom postoji, dočim nije drugo nego prosto izvršivanje jednog prava. Sa ovom strankom vladinoj stranki protivnoj mi ćemo imati . . . . . Da li, gospodo, ja cienim da bi ovoj Visokoj Skupštini uvriedu učinio kad bi prosliedio povidanje prizorah, koji su bili gospodinu okružnom kapetanu kazani. Ja cienim da boljma glumsko predstavljanje nego li vašu pomnju zaslužuju, i zato o tomu besjediti izostavljam; ali izostavljanjem opaziću, da ćete se vi već bili uvjerili koliko se važnosti i ozbiljnosti nalazi u ovoj nakazi takovih stranakah, dotično pučanstva kao što

Digitized by Google

je Trogirsko. Ali kako više putah biva da se pod prostačkim predrazsudam istina sakrivena nalazi, tako i neka se ipak pod ovom nakazom kakova bitnost sakrivena nalazi (dopis, ili pismo, na komu se odbor naslonja, sve ove stvari kao istinite priznaje, premda primljive nisu); neka je upravitelj Državnog Odvjetništva ove stvari takovim priznao, da je karno povjerenstvo pozvao, koje bi čine u izpitivanje preduzelo. Prije nego dalje razloženje nastavim, treba da se povratim na jutro onog dana u kom su izbori u Trogiru započeti; stvar koju nebi trebovalo da opetujem, da se jedan djel izbornog napisnika u odborovom izvješću upisan nenalazi. Izbori su mirno, spokojno i u podpunom redu sliedovali od 8 satih iz jutra do jednog sata poslje podne. Iz prostog uzroka kasnog doba i u nebivanju novih izbornikah imenici biše zaključeni. Poslje podne na tri sata opet se izborništvo preduzelo, i Pretur Trogirski, koi je povjerenstvu predsjedovao, očitovao je da je doznao, da se istog jutra u samoj izbornoj dvorani nalazahu osobe, koje su se bavile o tom da usilnju glasovatelje da po njihovoj volji glasuju. Dobro bijaše da je Pretur to opazio i da je opazku istu u napisnik stavio, jer je s time sljedeće glasovanje spasao; i da je u isto vrieme izjavio da je strožije nadgledanje razpoložio, da se takovi nered nebi drugih putah obnoviti mogao. Tako i kad bi se priznalo da je kakovog pritiska izjutra bilo, poslje podne nestade ga. Sasvim da je glasovanje poslje podne sa svom pravilnošću nastavljeno, ništa nemanje Pretur nadje uzroka da ga obustavi, kao što gospodin Okružni kapetan i Državni Odvjetnik nadjoše predmeta da karno povjerenstvo iz Spljeta u Trogir pozovu. Izbori su dakle obustavljeni. Dana 17. nije jih više. Dne sedamnestog stoluje u Trogiru karno povjerenstvo; 18. obustavljenje izborah sliedi, a karno povjerenstvo jošte iztraživajući dieluje. Što li je, gospodo, ovo karno povjerenstvo iznašlo? ništa! ili barem ništa se nenalazi u pismu, koje je okružni kapetan Namjestniku podnio. Ovo pismo uzprotiv stavlja u suglasje dielovanja karnog povjerenstva, ili nerede koje Pretura odkrivaše, sa uapšenjem jednoga fratra. Ovo suglasje ni onomu koi je ono isto pismo sačinio bistro se neuvidjaše; ali hotjelo se kazane čine podkriepiti, oslonivši se na obavljeno uapšenje, sasvim da se uapšenje istom 15. Rujna, te mjesec danah kašnje, obistinilo. Isto pismo nekaže da je ovo uapšenje u suglasju bilo sa činima koji su se 16. i 17. Kolovoza u Trogiru pridesili; a od ovog primučanja mora se tolkovati da nije nikakvi odnošaj sa slobodom glasovanja imao. Trogirska Pretura 19. opet izborništvo preduzme, a Vi će te, gospodo, samnom priznati, da poslje dva dana obustavljenja, poslje nego je karno povjereništvo dva dana stolovalo, i da je pritisak prije obstajao, poslie takovog vremena sasvim morao je prestati. Ja bi bio odriešen od daljeg oprovrgavanja osvadah i ciele vriednosti onog Namjestničkog pisma; ali budući da ono pismo još njeke čine sadrži koje naznačio nisam, i o tome prosloviti hoću. Ono pismo nadostavlja: Poznato je da se zbog razlogah i težnjah istovjetne naravi u Segetu uapšenjah pridesilo. — Da se je u Segetu uapšenjah pridesilo, to može biti; ali da su ova uapšenja uprav počinjena zbog toga, da bi se postojeći pritisak ukloniti imao, pismo to nekaže, niti pod nijedan način itko to priznati nemože. Mi znademo da je uapšenjah pri Kninskim izborima počinjeno; uapsenjah je donapokon pri izborništvu Zadarskom učinjeno, koje smo sve jedinoglasno odobrili kao u podpunom redu našastih. Dakle obstojanje njekoliko uapšenjah ništa nedokazuje. Osim Segetskog uapšenja još se dodaje, da je jedan mladić u Kaštelim uapšen; negovori se kada i zašto. Usudjujem se pridodati, da je uobće poznato svim onima koji su se skrbili o slučajevima koji su se ovih posljednjih danah u onim mjestima pridesili, da je onaj mladić zbog javnih nasiljah bio uapšen; ali ovaj je čin, koi se ne samo poslje izborništva izbornikah, nego pače poslje samog izbora zastupnikah pridesio, i uobće je poznato da s onim izborništvom nikakova odnošaja neima; te zbog toga dalje vrhu ovog predmeta besjediti prestajem. Ovi čini, o kojima sam Vas, gospodo, zadržao, izpadaju takovi da nikakova odnošaja na tvrdjeni pritisak neimadu; te ovaj pritisak, koi se cieni da je bio obavljen, i kojemu se drži da je Trogirsko pučanstvo podpadalo, niuba nije dokazan, niti ovi čini s izborništvom odnošaja imaju. Istinito je da se uapšenjah pridesilo, istinito je da je iztraga preduzeta, ali ova iztraga je li svršena, sudčeva odsuda jeli izdana, da se može ustanoviti da su predjašnji čini u istinu odnošaja s izborništvom imali? Ja cienim, gospodo, da sudčevoj odsudi nijedan od nas štete nanieti neće. Ali i kad bi se priznati htjelo da su svi oni čini bili istiniti; da jošte s izborništvom odnošaja imadu, ni onda oni dovoljne snage nebi mogli imati, da odborov predlog kako god podkriepe. Neka Vam je poznato, gospodo, da se duljina Trogirskog kotara od

Digitized by Google

prilike na trideset miljah, a širina preko 10 miljah prostire. Ovaj je kotar u pet političkih občinah razdjeljen, u svakoj od kojih čin izborništva obaška za svaku občinu u njenom glavnom mjestu obavljen biva. Čini ovdje naznačeni na cieli se kotar odnose; onaj koi se u Kaštelima dogodio nikakova odnošaja sa izborima neima; ovi se čini na dvie občine ograničavaju: na Trogirsku občinu i na občinu Bristivice. Što se Trogirske Občine tiče, uapšenje se u Segetu pridesilo. Veći i najprosvieštеniji djel puka u gradu živi. Dakle sve ono što je pisano da se puk pod pritiskom nalazi, ako se s uapšenjem potvrditi hoće, na svaki način morao bi se gradski puk izključiti. Što se Bristivičke občine tiče, opaziću da ako bi činovnik (ja neću krivo učiniti političkom činovniku, koi je onomu izborništvu predsjedovao, gdje je sve u dobrom redu obavljeno, cieneći da je u revnosti ikojem drugom od onizih koji su u drugim občinama predsjedavali, a ni samom svome uredovnom glavaru, nazad ostao, jer što se marljivosti tiče podčinjeni činovnik može se sa svojim glavarom natiecati), da ako bi činovnik, reko koi je Bristivičkom izborništvu predsjedavao, poslje dogodjajah u Trogiru 16. slučivših se, to jest iza preturova očitovanja kakvi nered u Bristivici dne 17. opaziti mogao, zaista bio bi on takovi dogadjaj u napisnik zabilježio. Da se dakle, gospodo, slučaj zbog kojega bijaše fratar uapšen i u onaj dan pridesio, posvemašnjem mučanju napisnika, pače u izraženom očitovanju o redu s kojim je glasovanje obavljeno, vi bi ste imali dokaz, da ono uapšenje nikakova odnošaja s izborništvom neima. Ali poslje ovoga ja priznati hoću, gospodo, da su sva ona uapšenja uprav onu vriednost imala, koju njima dava predsjedničko pismo, na komu je odbor svoje izvješće sastavio; a tada proučivši izborne spise odkrilo bi se, da Trogirska občina, u kojoj su uapšenja onih od Segeta obavljena, 9 izbornikah imade; te zato, da od 67 i 66 glasovah vrhu 93 glasovatelja od moga sudruga i od mene dobivenih odbivši 9 od mojih 67. a 8 od njegovih 66, jer je on bio jedan od izbornikah i glas za sebe nije dao, još bi za nas 58 glasovah ostalo. Vidite kakova većina! Ali priznajem i Bristivički čin. Ja sam dokazao da onaj čin nikakva odnošaja s izborništvom nije imao; da se i s tim posvjedočava da Bristivička občina 9 glasovateljah imade, od kojih za nas je samo pet glasovalo; i da zato nije bilo velikog pritiska da bi jih svijuh na našu stranu pritegnuti mogli; a sada brojevnim računom nastavljam. Od 58 glasovah odbivši 5, još nam 53 ostaju (ako sam kakovu pogriešku u skupljanju učinio, to je sasvim neznatna); vidite da i sa 53 glasa nami bila bi većina u glasovanju ostala. Još hoću priznati onaj čin javnog nasilja, koi se u Kaštelim poslje izbora zastupnika pridesio, da se u odnošaju sa istim izborništvom nahodi; i kad bi se reklo, da je i s njim pritisak prama glasovateljima obavljen, odgovoriću, da Kaštelska Občina 5 glasovah imade, i da odbivši i ovo 5 glasovah, još mi s većinom od 48 glasovah odabrani ostajemo. - Gospodo, mislim da sam vam s time očevidno dokazao, da naš izbor, ma koliko bi se svi predizloženi čini kao istiniti držati htjeli, i ma koliko bi se htjelo primiti da su upliva nad našim izborom imali, oni ga nisu mogli uništiti. Ovdje ću opaziti pogrieška u koju je odbor pao upotrebljavajući ono predsjedničko pismo. On je vidio da izvješće od bezimenog izvjestitelja od okružnog kapetana dobiveno na Trogirski se politički kotar odnosi; on je zatim sve političke občine kotara obuzeo, i, vidivši da ovaj 40 izbornikah imade, rekao je: četrdeset glasovah u ovom izborništvu jesu ništetni, dakle odabrani u manjini ostaju. Ja cienim da mi je zadosta da sam o ovoj pogrieški odboro voj napomenuo, te da mi netreba dalje vam o tome besjediti. Još ću opetovati da se Trogirski kotar u pet občinah razdieljen nalazi, i da se u svakoj ovoj občini glasovanje obaška obavljalo; a da Visoku Skupštinu još bolje uvjerim da nikakvi pritisak nije mjesta mogao imati, pridodati ću, da su se izbori u Lećevičkoj občini danah 17. i 18. Kolovoza obavili, onda kad je karno povjerenstvo stolovalo, i da pritisak, i kad bi onda postojao, morao je prestati; i da izbori u Trogirskoj Občini bijahu 19. Kolovoza nastavljeni, kada je takovi pritisak imao već ukinut biti. Poslje nego sam ovo izložio, cienim da je suvišno dalje o tom predmetu besjediti. Samo ću reći, da ono pismo, od Nj. P. Namjestnika upravljeno, od velike je važnosti. Ono, poslje nego je navelo čine koje sam ja izložio, i oprovrgao, zaključava: "Od toga očevidno izpada, da u Tro-"girskom političkom kotaru slobodnog glasa "nebijaše." Gospodo, da sudim ovo pismo ni jedne rieči neću potrošiti; samo ću reći: da ako je oplakivati novac koi se troši u bezimena izvješća, koja dostavljaju onih stvarih, koje su ondje upisane; nebi se imao oplakivati novac koi se troši za ljude, koji takove spise sačinjavaju na takovi način razložeći . . . . .

Digitized by Google

Predsjednik. (*pretrgnuvši*). Pozivljem vas da svoje izražaje ublažite.

Danilo. Ako vi cienite da moje opazke . . . .

Predsjednik (*pretrgnuvši*). Pozivljem vas, da razjasnite o komu ste namieravali govoriti dotično onog spisa, koi je od Nj. P. Namjestnika podpisan.

Danilo. Ako ste vi cienili da sam posljednje rieči odnosio na Nj. P. Namjestnika, očitujem da jih opozivljem. Poslje toga cienim da je u Odboru i u Skupštini svaka sumnja o valjanosti izborništva vanjskih obćinah Spljeta, Trogira i Omiša izčezla; i cienim da će Odbor u obziru istoga povratit se na ona načela, kojih se je pridržavao pri proučavanju drugih izborah, i ako to neučini, cienim da će vaša odluka njegovomu predlogu biti protivna.

Mery. Molim nek se ono pismo Poglavara Krunovine pročita.

Nikolić (*čita*) :

Br. 1772-t.

Poglavar Krunovine
Predsjedniku pokrajinskog Sabora.

"Kao dodatak dopisu 23. Rujna tek. Broj 1682-t, s kojim sam Vašemu Presvietlom Gospodstvu dostavio izborne spise zastupnikah pokrajinskog Sabora, imadem čast Vašemu Presvietlom Gospodstvu na znanje donieti sliedeće čine:

C. k. Spljetski okružni kapetan, kojemu je bilo objavljeno da su njeki mutikaše prilikom izbora odabranih izbornikah u kotaru Trogirskom nedopuštenih sredstvah upotrebljavali da bi izpale odabrane osobe njihovog uvjerenja, iste večeri dana 16. Kolovoza, u komu se izbori obavljahu, u družtvu s upraviteljem Državnog Odvjetništva u Trogir podje. I u istinu od prvih zabavah uvidjalo se da onaj puk bijaše lažnim i uznemirujućim glasovima prevaren, dajuć mu vjerovati da postoji njeka stranka, koja od *Vlade podkriepljena*, htijaše prodati Dalmaciju Hrvatima, i da se zato imalo odabrati osobe koje načela i mnienja protivna tome imadu; da u tu svrhu bijaše se učiniło i činiše se obećavanja; da odabravši ove osobe nebi se više porezi plaćati imali, i da su i prietnje njekih trgovacah još pridodane, da će oni u protivnom slučaju odmah vjeresije svoje od dužnikah iztjerivati; da se nastojalo c. k. Vlasti ozloglasiti i protivu njima i osobama, koje se pokazivahu u prve uvjerene, nepovjerenje i preziranje pobuditi. — To je tim više istinito, da je upravitelj c. k. Državnog Odvjetništva brzojavom Spljetskom c. r. Sudu zaiskao kazneno povjerenstvo, koje je jutrom 17. istog mjeseca na lice mjesta došlo, i da je c. k. Pretur, u očekivanju izpadka sudbenih zabavah, uporavljanjem § 45. Izbornog Pravilnika dopunjenje izbornog djelovanja odgodio. — Ali iz uzroka kratkoće vremena nemogući ipak dalje izčekivati izpadka preduzetih zabavah, niti izborna dielovanja dalje odgoditi, ova bijahu opet preduzeta i dne 19. Kolovoza s. p. kraju privedena, dočim karno povjerenstvo preduzete zabave dalje nastavljaše. Da se njeki od predrečenih činah na istini oslanjaju lahko se od toga razumieti može, da usljed istih zabavah c. k. Spljetski okružni Sud s odlukom 15. tek. Br. 2669-kar. naredio jeda se protivu mnogo poštovanomu Ljubovitičkom Župniku Otcu Ivanu Škopljancu osobita iztraga zbog prekršaja bune po § 300. kaznenog Zakonika preduzme, i da se obtuženik pod iztražni zatvor staviti imade.

Svima je pak poznato i meni od vjerodostojnih obavjestih javstvuje da su, zbog prestupakah istom prilikom i s istim težnjama počinjenih, njeki seljani iz Segeta uapšeni i pod iztragom stavljeni, i da su jednog seljanina iz Kaštelah zbog javnog nasilja sredstvom opasnih prietnjah počinjenih u tamnicu stavili, i ako izpadci preduzetih sudbenih zabavah nisu još takovi stepen zrelosti postigli, da bi se protivu drugim opredieljenim osobam postojanje kaznenih ili prekršajnih djelah dokazati moglo; sasvim tim upoznalo se postojanje istih i uobće očevidno dokazano, da je sa svakojakim obećanjama i prietnjama nad pukom onoga kotara takovi pritisak obavljen bio, da je na nesumnjivi način sloboda i svojevoljnost glasovanja u obavljenom izborništvu izključena.

Toliko čast imadem Vašemu Presvietlom Gospodstvu saobćiti za ono upotrebljavanje, za koje budete shodno naći.

Primite očitovanja podpunog mojeg štovanja i jednakog uvažcnja."

U Zadru 28. Rujna 1864.

Moretti. Pitam rieč. Ja sam rieč iskao ne zbog toga, da o sobstvenoj parnici besjedim. Častni zastupnik Alesani malo prije govoreći o nje-

Digitized by Google

kim izražajima, valjda neumierenim, koje sam u odveć opravdanom duševnom uznemirenju izustio, njih je tome namienio, da je meni žao ovu Skupštinu ostaviti. Častnog Alesana uvjeriti mogu, da su oni izražaji od drugog uzroka bili nadahnuti. Bilo kakovo mu drago riešenje ove Visoke Skupštine, ja ću sasvim hladnokrvan ostati. Pučki predstavnik, sa čistom savješću da sam od samovoljnog glasa mojih izbornikah bio odabran, ako je ova naručbina moje svojeljubje laskala, ona mi je s druge strane nalagala dužnostih i odgovornostih, o kojima sam sumnjao da slabašnom mojom snagom zadovoljiti uzmognem. Nije dakle zbog toga dá moju parnicu branim, opetujem, da sam rieč preduzeo, da li mogući se moje izključenje drugim uzrocima pripisati, nalazim da je potrebito da i ja ob odborovom predlogu, a osobito o uzrocima koji su ga svjetovali, probesjedim. Kakovi su ovi uzroci, gospodo, vi ste jih čuli. Odbor, sasvim da ispovjeda da se spisi u podpunom redu nalaze, da s nikakove strane nije nikakva pritužba učinjena, našao je da ništetnost izbora predloži, pripisujuć ga spletkama mutikašah i njekom pritisku, valjda i kaznenom, tečajem glasovanja uporavljenomu. Taj se uzrok na jednom dopisu osniva, kojega je Poglavar Krunovine Gjunti dostavio. O prirodi i važnosti onom dopisu pripisati se imajućem, častni je Danilo valjda odveć obširno i više nego je trebalo razložio, i bez da na sve njegovo razlaganje u tom obziru učinjeno pristanem, nemogu sumanje da i ja neopazim, da ma koliko podpunog vjerovanja zaslužuju očitovanja toli vlastovite osobe kao što je naš Poglavar Krunovine, sasvim tim onaj se dopis naslanja ne vrhu njemu poznatih činah, nego vrhu izvješćama dobivenim od osobah, koje osim sobstvenog udioništvovanja u izborima kao činovnici, koje su zbog uredovne dužnosti izvršiti morali, i drugo su, i valjda ne sasvim zakonito, pačanje imali kao prinadležnici one stranke, koja se Vladinom nazivlje, i koju ja dragovoljnije strankom osobnog samoljubja nazvati volim . . . . . .

Predsjednik. Ja vas pozivam na red, opažajući da su posledniji izražaji odveć teški i da zato izbiegnuti nemogu od dužnosti da vas nepozovem da se o tom izjasnite.

Moretti. Ja besjediti namieravam o onima koji su valjda podčinjenim vlastima izvješća podnieli, koja su pak višim vlastima dostavljena. O onima, koji u ljutini odustajanja, radi nezadovoljstva očutjenog zbog toga što svoju namieru nisu postigli, i budući uvidjeli da učinjena obećanja nebijahu nego prazno hvastanje, iz potrebe osvete poštene su gradjane osvadili. Ja cienim da će ovo očitovanje gospodina Predsjednika zadovoljiti. Nastavljajuć dakle, da je odbor na to promislio, on bi barem posumnjati imao o uplivu koi su čini, u onom dopisu naznačeni, nad izborom zastupnika imati mogli. Rekao bi da je odbor kao dovoljno smatrao sravnanje dopisa sa opazkama u izbornom napisniku učinjenim, a on opaža da dopis opazkama u onomu sadržanim podpuno odgovara; opazka umietna, opazka smiešna ako se hode, nemanje umietna i smiešna od one jučer učinjene kad se o Kninskom izborništvu razpravljalo, to jest da čini u utoku izloženi nikakvi obzir nezaslužuju, jer jih pretursko izvješće oprovrgava . . . . .

Predsjednik. Ja vas pozivam da svoje izražaje ublažite. Oni su sve tovećma podbadljivi i uvredljivi tako da se u smislu uvriede tumačiti mogu. Svoje mnienje slobodno izjavljujte, bez da granice obzira, koje se prama drugima imati moraju prelazite.

Moretti. Cienim da jih prestupio nisam. Morao je odbor izviditi jesu li čini u onom dopisu naznačeni neposredni ili posredni odnošaj s izpadkom glasovanja imali, ili boljma da li izbori nebijahu slučajni uzrok ovim činima. Ja nevierujem, prosto držeći se onog dopisa, da bi odbor opravdati mogao uvjerenje, koje ga je, kako se čini, na onaj predlog rukovodilo. S druge strane oni čini, kao što je častni Danilo opazio, oni se čini pridesiše u same dvie obćine Trogirskog kotara, u komu se pet obćinah nalazi. Govorim samo u dvie, jer što se tiče čina koi se u Kaštelima dogodio, kao što je častni predgovornik opažavao, on se nesamo poslie imenovanja drugih izbornikah, nego i poslie izbora zastupnika pridesio, te ne samo da se od njega predhodni pritisak zaključiti nemože, nego se čuditi moramo da se u onomu dopisu na njeki način ovi čini zajedno smiešani nalaze Pače gospodina Vladina povjerenika umoljavam da nam povoljno razjasnjenje u tom obziru dati izvoli. Častni Danilo dokazao je neodbacivim umoslovjem brojevah, i kad bi se priznalo da je njeki pritisak upotrebljen bio, priznalo to jest da toliko čini koji su se u Trogirskoj koliko i oni u Bristivičkoj obćini, i ako se hoće i oni u Kaštelima pridesili, da njeki su odnošaj na izpadak glasovanja imali, ni zbog

Digitized by Google

toga odborovo zaključenje nebi bilo opravdano. Trogirska Obćina devet izbornikah imade, obćina Bristivička takodjer 9 a ona Kaštelah 5. Sada od ovih 23, samo jih je 20 za odabrane zastupnike glasovalo. Odbivši broj od 20 od broja u najmenovanju zastupnika dobivenog, još ostaje broj od 46 i dotično Danila od 47, te pretežnija većina ostaje. Odbor veli da je točno izborne spise proučio. Ja se usudjujem, i cienim da s time neću treći poziv na red zaslužiti, ja se častnom izvjestitelju usudjujem reći, da ovaj izraz nije odveć točan. U izvješću je rečeno, da glasovanje preduzeto u 9 satih izjutra bijaše u tri sata poslie podne obustavljeno. Ovo nije istina; glasovanje bilo je u jedan sat zaustavljeno a na 3 sata dalje nastavljeno. S druge strane, kad se govori o proučenju izbornih spisah, ja cienim da se nemora razumievati pregledanje sata u komu je glasovanje započeto, ili u komu je zatvoreno, i opet zatim preduzeto. Rečeno je u opazkama u napisniku glasovanja zabilježenim, da budući se izborni odbor osjetio da se jutrom u istom mjestu skupštine njeki pritisak obavljao i da su se izbornici prisiljavali da možda protiva sobstvenom uvjerenju glasuju, bijaše odredjeno nadgledanje svrhom da se takove zloporabe nebi obnovile. Ova opazka cienim da je bila poslie podne učinjena kad se je opet glasovanje preduzelo. Da se je Odbor pobrinuo izborne spise proučiti i sat u komu je glasovanje bilo započeto i obustavljeno, on bi bio uvidio da jutrom tečajem onoga pritiska, što se hoće da je bilo obavljeno, slobodnjačka stranka imadjaše 40 glasovah, a vladina stranka 41. Poslje podne pošto je nadgledanje u djelovnost stavljeno, naša je stranka 45 a vladina samo 19 glasovah imala. On bi bio opazio da je glasovanje za dva dana bilo obustavljeno; da je medjutim povjerenstvo došlo, iztraga preduzeta i uapšenjah učinjeno. Oni, koji su na njeki način žèrtvom tvrdjenog pritiska postati mogli, zaista su se od njega osloboditi morali. Dneva 19. opet se glasovanje nastavilo, i mi smo 39 glasovah imali a protivna stranka 14. Ja cienim da se ovi izpadci sa napisnikom glasovanja u njekom protivuriečju nalaze. Opazke koje se u napisniku glasovanja nalaze, reći ću odriešito, jesu valjka sigurnosti smierajuća na uništenje izborah u slučaju kad bi glasovanje izpalo u smislu protivnom željama; i o tom nas uvjeravaju čini koji se za trajanja glasovanja pridesiše. To primoraju vjerovati putovanja, koja ona dva dana, u koja glasovanje bijaše obustavljeno, preturski činovnici preduzeše u okolostojeća sela Trogirskoj obćini prinadležeća, da bi okrenuli izbornike da glasuju na korist stranke nami protivne. O tome još uvjerava me nemali pritisak nad drugim izbornicima u Spljetu upotrebljeni, kad su zbog najmenovanja zastupnika onamo otišli. Gospodin Okružni kapetan Alesani, pošten i iskren kako je, neće zaista zaniekati, da je on činio k sebi dozvati, ili je imao priliku s njekima od izbornikah govoriti, i da je njih nastojao odvratiti da svoj glas zastupniku Danilu nedadu. Kad bi znao da je potrebito, mogao bi i njekoliko od ovih izbornikah imenovati . . . . . .

. . . . . .

. . . . . .

. . . . . .

Predsjednik. Opet vas na red pozivam, i objavljujem, da kad bi ste istim korakom proslje-dili, na treći poziv obratiti ću se Visokom Saboru da odluči ima li vam se rieč oduzeti. Izložite sve ono što hoćete, ali nemojte na osobne uvriede dolaziti.

Moretti. Gospodine, ja svijuh počitujem, ali mene su u laž utjerali, te mi je potrebito da se opravdam.

Predsjednik. Ništa drugo netreba, sada proslie-dite.

Moretti Dakle izpadci glasovanja, čini koji se pri izborništvu pridesiše ozbiljnih sumnjah o uvjerenju častnog odbora prouzročiti moradoše. U dopisu, koi sačinjava osnov odborova predloga, vavjek se o pritisku govori. Ali Bože dragi, kakvi smo mi pritisak obaviti mogli? Jesmo li mi sa svrgnućem, premještanjem i penzioniranjem prietiti mogli? Jesmo li mi dostojanstvah i častih obećavati mogli onima koji bi na našu stranu pristali? Ja neznam, gospodo, kakvi se pritisak izvršavati mogao prama jednoj oblasti, koja bijaše takovo strogo nadgledanje u djelovnost stavila. S druge strane i da je pritisak mjesta imao, kako bi se dogoditi moglo da nitko protiv njemu utok nepodnese? Kako li je moglo biti da sam ja, poslie mog naimenovanja zastupnikom, od Trogirske obćine izjavah za moje častoljubje najlaskateljnijih imao? Kako li je moglo biti, da je obćinsko odpravništvo javnu sjednicu držalo da zaključi kakve bi javne izjave meni učiniti moglo? da je meni više poslanicah od svijuh razredah glasovano, od onoga trgovacah, za-

Digitized by Google

natlijah, i učeće se mladeži? Težko mi je o ovim stvarma besjediti, a tomu je dokaz da budući doznao kako poslanice bijahu uredniku *Nazionala* dostavljene da jih obielodani, ja sam odmah njemu pisao moleći ga da jih neupotrebi (*Pohvala*). I budući doznao da čeonik bijaše dnevni red razaslao sabirajuć občinsko vieće na predrečenu svrhu, ja sam njemu pismo upravio, moleći ga da bi kojemudrago zaključenje u tom obziru obustavio. Gospodo, poslie toga, ako se moj izbor i onaj častnog Danila smatrati imaju kao posliedica kakvog pritiska, ostavljam da vi sudite. Vi u ovom slučaju niste, usudjujem se vama napomenuti, moji politički protivnici, da li vi ste sudci, i bilo kakovo mu drago vaše riešenje, ja ću mirnom savješću i s uzvišenim čelom ostati. (*Pohvala*).

Maćedo. Častni govornici koji su prije mene besjedili s neoprovržimim razloženjem svoj su predmet razvili, radi čega meni neće ostati nego njeke obće opazke učiniti. Odbor priznaje zakonitost izbornih spisah zastupnikah Moretta i Danila, i pored priznanstva pravilnosti, njihovo izključenje predlaže, osnivajući se na dopis Nj. P. Poglavara Krunovine. Takovi dopis pak za Visoku ovu Skupštinu nemože veće dokazne krieposti imati od jedne osvade od posebnih osobah podnešene, te držim da odbor nije morao ni imao toli podpunu vjerojatnost takovomu dopisu pripisati. Odbor danas zbog sumnje nepravilnosti izključenje zastupnikah Danila i Moretta predlaže. Jučer, uzprkos velikih nezakonitostih od častnog Klaića opaženih, predložio je da se tri zastupnika Drniša Knina i Vrljike prime. Savršenom činu ja glavu klanjam; ali veliko protivuslovje nalazim izmedju jučerašnjeg odborovog poslovanja i današnjeg predloga. Gospodo! ja cienim, da će izključenje zastupnikah Danila i Moretta duboko osjećanje u javnom mnienju prouzrokovati. Jučer je javno mnienje prisustvovalo pri pretresanju i primljenju trijuh zastupnikah Drniša, Knina i Vrljike; javno će mnienje i današnju odluku suditi.

Ustav je s radošću i priznanstvom u Dalmaciji primljen.

Ovo bijaše prvo osjećanje koje je u našoj pokrajini prouzrokovao. Malo zatim u njekima je nehajstvo a u drugima nepovjerenje i tužno duševno osjećanje prvašnje čuvstvo izmienilo. Nehajstvo od toga je nastalo, što se do sada od Ustava mnogo koristnih izpadkah nije imalo, i da se je uzprotiv trošak javnih porezah uzmnožio. Nepovjerenje i tužno duševno osjećanje od skorašnjih izborah početak svoj imadu, dočim u njekim mjestima naše kraljevine takovi su pritisak javni opravnici počinili, da je sumnja nastala o predmetu: je li gradjanin slobodan u izvršivanju glasa, i sačinjava li sloboda glasovanja u gradjaninu temelj ustavnih pravah . . . .

Predsjednik. Ja vas na red pozivam, budući da vaše rieči sadrže okrivljenjah protiva javnim činovnicima.

Maćedo. Ja o javnim opravnicima besjedim, bez odnošaja na oblasti.

Predsjednik. Da li s riečima *javni Opravnici* što Vi namieravate naznačiti?

Maćedo. Naznačavam osobe javne, osobe koje su uz takove čine pristajale.

Predsjednik. Pripisujete li dakle one čine posebnim osobama?

Maćedo. Ja sam rekao: javne, i uzdržim ono što sam rekao.

Predsjednik. I ja se stalno moga poziva pridržavam.

Maćedo. Idje dobro, a ja ću prosljediti. Dokle naš puk ustav i ustavne pojame ne usvoji, dotle mi nikakovog koristnog izpadka imati nećemo; dokle naš puk nebude znao da može slobodno poći izvršivati svoje pravo glasovanja, Ustav neće biti nego praznoličnost. Ja sam pače jedan izmedju najvrućjih braniteljah Ustava, i moje sam najveće koristi zanemario zbog toga da bi u ovomu visokom Saboru sjediti mogao. Ali takove su bile nepodobštine, takovo sniženje duha, koje su uslied obavljenih izborah nastale, da kao potrebito smatram, da se providjenje učini, i da ga Sabor prešno primi, jeda li bi podpunu kriepost imao onaj Ustav, kojeg nam je Nj. V. najmilostivije udieliti izvolilo. Uzrok nezadovoljstvu moglo bi biti i izključenje častnih i počitovanih zastupnikah Danila i Moretta. Ja sam uvjeren da bi njihovo izključenje toliko višji tužni utisak na javno mnienje pričinio, u koliko častni Danilo i Moretti ostadoše izabrani po nastojanju slobodnjačke stranke, kojoj čast imam i ja pri-

Digitized by Google

padati i koja u obavljenim izborima u manjini ostade. Potrebito je da se neredi izbiegnu. Već na nas gledaju pokrajine Austrijanske Carevine, koje se još uztežu u Carevinskom Vieću udioništvovati, te motre i čekaju vidjeti posljedice Ustava u onim pokrajinama koje su pristale da u Carevinskom Vieću udioništvuju. Ako Ustav kod nas one plodove donese koje svi mi želiti moramo, takovi će koristni izpadak moćni upliv imati na pokrajine koje oklevaju, i njih će pobuditi da se okane zatezanja u Carevinskom Vjeću udioništvovati; te cienim da ne samo u našemu interesu, nego u interesu svega Carstva mi nastojati moramo da uklonimo nezadovoljstva, koja bi zaista mjesta imala kad bi se ova dva zastupnika manjine izključiti imala. Gospodo, ja uzdržim i siguran sam da vi za izključenje dvajuh zastupnikah glasovati nećete, i da ćete na taj način nezadovoljstva i nove tuge od naše kraljevine odkloniti. Ja zato predlažem, da se, pored protivnog zaključenja odbora, zastupnici Danilo i Moretti prime, i to ne samo u interesu pokrajine, ali jošte i u interesu Carevine.

Lanza. Na podkriepljenje odborovog odvjeta nek mi se prozboriti dozvoli malo riečih, s kojima nenamieravam odnositi se na osobne ličnosti gospode Danila i Moretta, nego na njeke opravnike njihove stranke, koji ne samo u Trogirskom nego jošte i u Spljetskom kotaru pri izborima koji sljediše usudiše se svaku vrstu moralnog pritiska upotrebiti, služeći se i sa nedozvoljenim sredstvama da bi svoj cilj postigli. Moji sugradjani i prijatelji, koji samnom čast imaju ovoj Skupštini pripadati, i ja podpuno uvjerenje imademo o pritiscima koji se u tom obziru i u Spljetu obavljahu, bilo sa potvorama protivu nami, a prama drugima sa obećavanjem, i donapokon sa prietnjam o palidbi kućah (*oh! oh!*), kad pri glasovanju nebi htili naznačiti imena njima naložena.

Klaić. Ja bi htio častnog D.r Lanzu zamoliti, da mi navede imenah i činah a ne riečih. Jučer u Kninskim izborima, koji su bili stožer pretresanju, mi smo bitne čine i svjedočanstva naveli. Ovi neopredieljeni glasovi u skupštinam razložećih osobah, ništa doduše nevriede; i u tome ja cienim da će me ciela Skupština odobriti. Kad se takove osvade daju, imaju se tada i imena osobah na koje se odnose naznačiti.

Lanza. Ja pozivam gosp. zastupnika Klaića da u svoje vrieme zapita A... G... iz S.... a čuti će iz njegovih vlastitih ustah istinu onoga što sam malo prije izjavio.

Klaić. Tako idje dobro; sada ste vi osobu imenovali; i to biva štogod; s tim imamo temelj da sudimo o istinitosti stvari.

Moja gospodo, kad je preduzeto pretresanje o pregledanju moćih, ja sam u ovu Skupštinu stupio sa stalnom namierom, da ga uzdržim u samim granicama spisah i s njima dokazanih činah; namieravam reći izbornih spisah i utokah, koji su protivu izborima podnešeni. Vidim da je danas pretresanje sašlo sa ovog zemljišta, jedinog uprav zakonitog i neoprovržimog, kao što je zemljište bitnosti. Jednom ipak kad je pretresanje na ovo drugo zemljište došlo, koje ću reći zemljište neopredieljeno, ja ga moram sljediti. Više sam putah čuo opetovati o pritisku obavljenom prama izbornicim razreda o komu je govor; pritisak ovaj pak, koi se od istih spisah niti od utokah nevidi, kao što se pridesilo u izborništvu Knina i Vrljike, ali pritisak koi hoće se od ove ili od one osobe dostavljen. Kad se o pritiscim govori, i ja ću vam, gospodo, njeke obće čine napomenuti; a s jedne strane drago mi je što je pretresanje na ovo zemljište prešlo, jer u prvom činu, kojeg ću napomenuti, od poznate iskrenosti i dozvolenja gosp. Carskog povjerenika kakovo očitovanje očekujem. Čin što hoću naznačiti jest okružnica Dalmatinskog Namjestničkog predsjedništva Ordinarijatima pokrajine upravljena; okružnica, u kojoj je rečeno da postoji u Zadru prevratni odbor s namierom da se postojećim Oblastima protivi, i da nad došastim izborima upliv svoj razprostre (*čita iz jednog Br. Nazionala*). Ova predsjednička izprava kad je bila u *Nazionalu* proglašena, nije bila u službenom listu zanekana; kad bi mi pak gospodin Carski povjerenik rekao da ona nije postojala, ja naravno, tičući se predsjedničke razmirice i stvari koju vidio nisam, prvi bi njemu vjerovao i držao bi je kao smiešu. S ovom predsjedničkom izpravom, s kojom se naznačavaše obstanak jedne prevratne stranke u Zadru, bivaju pozvani prepoštovani Ordinarijati na opreznost protivu spletkam takovog odbora i njemu podčinjenih. Takovu predsjedničku izpravu, kad bi u istinu obstajala, ja ju nemogu smatrati nego jedinstveno kao sredstvo obavljanja njeke djelatnosti nad izborima; jer nemogu primiti da se je s njom u istinu naznačiti htjela bitnost jedne

Digitized by Google

prave prevratne stranke. Dokle se mana prevratnikah stranke medjusobno jedna drugoj u njihovim borbama prebacuje, svi znademo kakova se važnost takovoj rieči mora dati. Ali kad se ona u službenom spisu uporavlja, od strane osobah u rukama kojih pokrajinska je Vlada povjerena, tada rieči *prevratni odbor* značu odbor sastavljen od osobah, koje hoće da sunovrate temelje gradjanskog družtva. U tome smislu ja moram uzeti rieč prevratni; jer u takovim okolnostima mojim ušima rieč prevrat drugo neznači. Ako je dakle ovaj prevratni odbor, sačinjen iz osobah koje su se o tom predmetu bavile, jamačno u Zadru postojao, naravna je stvar da iste oblasti, kojima je to do znanja doći imalo, morale su ga tužiti zbog dotične kaznene iztrage.

Ovoj predsjedničkoj okružnici sljedište one njekih Dalmatinskih Biskupah. Prva u vremenoslovnom redu bijaše ona Presvietlog pravoslavnog Biskupa. Vi ste u gospodo čitali, i dopustiće te da ja nesadjem govoriti o njoj, jer cienim da to nezaslužuje. U ovoj okružnici njegdašnji Vladičini drugovi, oni koji su se jednoč ponosili da ga poglavicom imaju, bivaju nazvani *nečestivi;* zazorna i potištena rieč medju najjačijim što jih ima naš jezik — Iza okružnice pravoslavnog Biskupa izišla je ona Presvietlog Cime; te zatim druga Presvietlog Bordina Biskupa Hvarskog. Ovu zadnju ja u prepisu imam, i dozvolite mi gospodo, da vam samo njeni početak pročitam, da vidite o čemu se govori (*čita*): "U zadnja vremena njeki "sveštenici zaboraviv njihovo sveto zvanje, "mjesto paziti na službu Božju i na obavljenje "pretežke dužnosti da s riećima uče i s uzo-"rima dobar izgled dadu vjernima medju ko-"jim živu, puštivši se zavesti svojim strastim "i opakim ljudem, postadoše glasiteljim uko-"rivih načelah, članovim i slugom njekih stra-"nakah, koje pod uglednom izlikom da brane "narodna prava i ustavne slobode, da promaknu "razvitak puka i goj prostog jezika, tražu da "si podstave crkvu, ili joj preprieče izvršivanje "njenog božanstvenog zvanja, da uvedu vje-"rozakonsko nehajstvo„, i dalje s takovim krokom. — Sada gospodo, tko poznaje čine i djela tako nazvane narodne stranke u Dalmaciji, taj dobro znade, da ona daleko od volje da si podčini crkvu, nije nigda o crkvi i o njenim članovima drugčije govorila nego sa počitovanjem; a to je tim više istinito, što medju manama koje su joj pripisivali, bila je i ta, da je mrvičak crkvenjačka Posve sužalbive ove okružnice prepoštovanih biskupah radi plodah, što će lahko biti u puku rodile. Po njimi svakako ni cigli glas neće biti bio prisiljen u jednomu bolje nego u drugom smislu. Ali čuti da su nazvani opakim i neprijateljim zadružnoga reda ljudi čašćeni, sveštenici izgledni, župnici marljivi, koje njihovi župljani ljube i štuju kao svoje dobročince, naravnim putem je navodilo da u ovih dodje na manje čast, koju su dužni crkovnim poglavicam. I kako puk nemože na dlaku razlučiti poglavice crkovne od naukah i zapovjedih iste crkve, tako naravna posliedica svemu tomu moralo je biti to, da u njegovom srdcu bude uzdrmana ona bogoštovna ćutnja toli potrebita, i koja je poglaviti temelj redu u ljudskoj zadružbini. Promišljajuć ovo moj prijatelj urednik *Narodnog lista* nije htio objaviti ovu zadnju okružnicu, i dobro je učinio. Dužnost je svakomu čovjeku, koi iskreno ljubi puk, nastojati da prava bogoštovna ćutnja u njemu se okriepi, mjesto podpomoći da slabi; a vi, siguran sam o tome, će te samnom djeliti moja uvjerenja.

Prelazeć sada govorom na pritisak i izbornu pokvaru, o kojoj lete proste glasine, da bi ja htio izkazati sve što su mi o tomu pisali prijatelji i osobe, koje ja cienim i kojima moram vjerovati, momu govoru nebi bilo kraja. Mogao bi pripovjediti o putovanju Njegove Preuzvišenosti Vladaoca, o stvarima koje je on ovdje ili ondje rekao, o novačenju zaprietenom u Dubrovniku i u Kotoru, o svakovrstnim obećavanjim odnosnim na osobe i na ciela mjesta, o načinim ovdje i ondje upotrebljenim na dostignuće punovlašćah od većih poreznikah, o uplivim prama gradjanima uporavljenim da prisili njihovog glasa, i još o drugim stvarima. Ali ja neću ući u takovi red stvarih, koi nemoguć imati za se sigurnost dokazanih činah, nemože, u koliko mi se čini, upotrebiti odlučni upliv na glas, koga ćemo izreći. Da sam htio, mogao sam to jučer učiniti kad se je radilo o Kninskim izborima, a još više prekjučer kad se razpravljalo o izborima gradovah i veleporeznikah. Evo vam pismo veleporeznika I. iz S., koje kaže, kojim vijugavim načinom oteto mu je punovlašće i naredjeno da ga onomu Preturu pridade (*čita*). Ovakovih listovah mogao sam i veće od jednoga pokazati, pak biste čuli još ubodljivih očitovanjah. Da ako nisam ipak to htio, složiv se u tom s mojimi prijateljim, držim da ste i

Digitized by Google

vi imali poći s istim putem i potražiti da nam nedodjete govoriti o pritisku na temelju prostih izvješćah od nižjih opravnikah vlasti. Za nas, koji smo pučki zastupnici a ne odpravnička vlast, ona izvješća nemogu ni veće ni manje vrieditи od onoga što vriedi obavješće, koje nam prijatelj po pismu priobćuje. Ona nemogu promienuti naše uvjerenje, koje se jedino mora nasloniti na temelju zakonito dokazanih stvarih.

A ovdje sam naravno uprao da govorim o dopisu Poglavara kraljevine, koi je sami uzrok bio odborskom predlogu. Glede mene onaj dopis jest neustavni spis. U istinu zakon jasno zabilježuje zadaće Poglavara krunovine u ovomu poslu izborah. U § 51. izbornog Pravilnika stoji, da on pregledavši izborne spise, izaslaće izbornu svjedočbu svakomu izabranom zastupniku, protivu komu nebi se pojavila jedna od iznimkah u § 17. napomenutih; a u § 52. stoji, da takovi spisi biće poslani na pregledanje Gjunti, ili, kao što ste vi htjeli, Saboru. Već ni rieči. Dalje umješivanje svakomu je zaniekano. Ja pak neničem Poglavaru krunovine pravo da priobći Saboru, ili odborima po njemu izabranim, one čine koje bi slučajno mogle do njegovog znanja doći, i koje bi se odnosile na izbore; to pače cienim da je njegova dužnost. Tako dobro je Njegova Preuzvišenost učinila, što je javila zatvor Ljubitovičkoga župnika i onaj Segetskih seljakah. Ono što mu ničem jest, da nesmije izreći presudah o takovom izboru, naslanjajuć se na izvješća, o kojih sam malo prije rekao koliko glede nas vriede. U onomu dopisu dakle ja uvidjam namjeru, da bi njeki pritisak upotrebio nad odborom o pregledanju spisah sačinjenim, i da bi predrasudio njegov sud. I zato, da sam ja čast imao biti u onom odboru, ja bi bio predložio, da, pokle je ono pismo pročitano bude metnuto *ad acta cum maxima reverentia*.

Nego uzdignimo se časom gospodo povrh ovoga zemljišta izbornih spisah, i posadimo se kao porotnici pozvani izustiti neopozivljivi sud po nadahnuću svoje duše. Vi ste u većini, ja i moji prijatelji u manjini smo; u vam je dakle pretega. Jučer kad se radilo o Kninskim i Vrljičkim izborima, gdje množtvo nezakonitostih bilo je u spisima dokazano i zasvjedočeno, mi smo se ograničili pitati vam sudbenu iztragu, koja bi vriedna bila istinu na vidik iznieti. Danas uzprotiv glede Trogirskog i Spljetskog izbora spisi su u podpunom redu, nikakvi utok nije protiva njemu podnešen, a samo Vladin dopis, naslonjen na puste glasine, govori vam o pritisku i izbornoj pokvari; a vi, ni pet ni šest, predlažete njegovo uništenje. Ja vas pitam, naše i vaše ponašanje mogu li se prispodobiti kao jednaci?

A paka protiva kakovim ljudim je naperen zaključak vašega odbora? Pop Danilov jest čovjek, koi od najmladjih godištah pristao je uz nauk našega pučkoga jezika, i gojio ga je prijazno, kad smo ga mi većim dilom zanemarali. Svoja narodna načela on je javno spoviedao za nedaleka vremena, kad to nije bilo bez pogibelji; a kašnje je dragovoljno žrtvovao svoj javni položaj, samo da se održi vjeran svomu osvjedočenju. A i sada je on medju najgorućijimi gojiteljim našega jezika, i medju najzaslužnijimi naše narodne književnosti. S toga nije se dakle čuditi, ako ga mi zbog takovih zaslugah vele štujemo. Doktor Moretti još je mladić, i tek može se reći da je došao do muške zrelosti; zato nije ni mogao dati velikih izgledah o sebi u javnom životu, ali radi svoga uma i svoga značaja on je u velikoj cieni pred svimi koji imaju sreću poznati ga i procieniti ga. Ako vi dakle njihovo izključenje izrečete, narodna bi se stranka po Dalmaciji veoma ožalostila; ova stranka, koja svaki dan sve tovećma raste, i koja će brzo zaokupiti, ja se nadam, sve Dalmatince bez razlike.

Ova žalost narodnoj stranki prouzrokovana ja mislim da bi stvorila novih zaponah istoj Vladi. Vi koji se nazivljete vladini i koji ste za tim da u svemu poduprete Vladu, nećete joj s tim najbolju uslugu učiniti, jer ćete novih mučnoćah dodati njenoj već dovoljno težkoj zadaći; dočim je dužnost svakoga koi joj je prijatelj, da ju joj oblakša.

Izključenje naših prijateljah i drugu bi žalostnu posljedicu donielo. Ono zateglo bi ponovljenje one tješine i onog mira duhovah, što su skrajna potreba, da bi se na bolje okrenula i da bi uspiela sreća naše otačbine. Uzbuna od skorašnje izborne borbe prouzrokovana produljila bi se, razdori bi veći i žešći postali, mržnja bi, gospodo, urodila svojim zlim plodom; a vi htjeće te dragovoljno odgovornost svega toga na se primiti? Ja to nevjerujem; pak ostavivši na stranu svako promišljavanje iz izbornih spisah crpljeno, ja se obraćam va-

Digitized by Google

šemu srdcu, koje moram cieniti da je blagoćutno, i pozivljem vas da s nami glasujete proti odborovim zaključcima (*pohvala*).

Danilo. Pitam govoriti radi osobne stvari. Prem da moram biti ganut, gospodo, riečma D.ra Klaića, koje su mi zaista na veliku čast i koje ja nezaslužujem, nebi mogao mirno pretrpjeti, da bi sama ova razmišljavanja potakla visoku Skupštinu, da potvrdi moj izbor. Ja sam haran D.ru Klaiću; a Skupština neka po svojoj volji odluči; ali ja što se mene tiče jedino se naslanjam na dobru pravicu i na zakon.

Moretti. Pitam govoriti. Ja moram učiniti izjavu sličnu onoj, koju je častni Danilo učinio. Častni Klaić bavećі se o glavnoj stvari pitanja, govorio je o uzrocih po pravu i o uzrocih po podobnosti; ja se posve s njim slažem u uzrocih navedenih na podper glavne stvari pitanja sa strane prava; ali sa strane podobnosti ja jim se uklanjam.

Lapenna. Predlažem da se na pet časovah pretrgne sjednica.

Predsjednik. Pet časovah odmora.

—

Sjednica je preuzeta na 1 sat poslie podne su 32 zastupnika.

Predsjednik. Zakonit je broj prisutnih zastupnikah; sjednica je preuzeta, i preduzima se razprava. Odbornoga je izvjestitelja govoriti.

Nikolić. Ja sam imao danas započeti moj govor pokazujuć visokoj Skupštini, da je odbor bio svedjer postojan u svojih načelih prilikom bavljenja o pregledanju izbornih spisah, da visokoj Skupštini izvješće prinese. I u izborih o kojih se danas bavimo, odbor se je izjavio, da je i ovdje svu pomnju postavio da razvidi pokazuju li ovi spisi pravilnostih ili nepravilnostih. Budući veći dio ljudih koji u njemu sjede nije imao ono osobno poznanstvo, koje bi možda bilo u ovomu poslu potrebito da bolje procicne sve izjavljene stvari, on se je doduše osobito držao dopisa Poglavara krunovine, koi je dostavljao pritisak u Trogirskomu kotaru učinjen, ali je i obzir imao na stvari u njemu sadržane, koje se nisu mogle sigurno dogoditi bez da su veliki upliv u pomenutih izborih upotrebile. Ali bez da se dalje o tomu zadrži, ostavlja visokomu Saboru da sudi u koliko je on nepravilno postupao. No okoristeći se medjutim zbivšim se pretrgnućem, našao je koristno da razvidi, što bi mu bolje bilo da u ovomu času učini: da li držati se predloga u tomu obziru učinjenoga, ili preći na kakvi drugi zaključak. Zatim vaš odbor, oduševljen duhom pomirenja, nalazi se sada u stanju, da vam sliedeći predlog prinese:

"Procienivši izjavljene razloge i razjasnenja "od strane častnih Danila i Moretta, a osobito "od strane častnog zastupnika Klaića učinjena, "premda neodbacuje važnost i težkoću stvarih "od Poglavara krunovine izjavljenih, čast mu "je što može *jedinoglasno* opozvati svoj pis"meni predlog i predložiti primljenje obiju za"stupnika Danila i Moretta„. (*Pohvala po svoj Skupštini*).

Alesani. Preinaka predloga učinjena od strane odbora, preinaka uz koju svim srdcem pristajem, preinačuje i sve ono što sam ja namieravao reći ob ovomu poslu. Samo na jemstvo vlasti i moje osobnosti, zbog slučaja mojega dvostrukog zvanja kao zastupnik i kao okružni kapetan, koi je udioništvovao u rečenomu poslu, moram opaziti: da sva ona svakovrstna izvješća, koja bijahu glede toga odpravljena višjoj vlasti i koja ju pobudiše da se visokoj Skupštini obrati sa pročitanim dopisom Poglavara krunovine, nisu se već naslanjala na prostimi očitovanjam možda podmićenih ljudih, te nisu takova izvješća bila toliko lagahna i neposve savjestna, kao što se je moglo misliti u poslu takove važnosti; ali su se uzprotiv naslanjala na izkaze takovih ljudih, koji su u cieni pri svoj gospodi sjedećoj na toj strani. Ali sada budući odlučio pristati i ja uz novi odborov predlog, nije trieba već o tomu govoriti.

Lapenna. Ako ja uzimam govoriti iza izpadka ove razprave, koju sam s najvećom pomnjom sliedio, izpadku kojem se iz dubine srdca veselim, nije kao da bi ja i ciglu kap čemera ulio povrh njega, nego samo da u Vladinomu zastupništvu ćutim dužnost odgovoriti na njeke opazke, što su jedan ili drugi od gospode zastupnikah na desnu učinili. Nadam se da će mi zastupnik Maćedo dopustiti, da riešito odbacim s istom otvoritosti, s kojom ga je on bacio, priekor da su javni opravnici naporom radili u vladinom smislu. Ja sam jučer rekao, i nasladio se što mi častni Klaić nije porekao,

Digitized by Google

da sredotočna Vlada pokrajine nije na takova djela naputakah dala svojimi činovnicim; a uvjeravam, da oni naputak što je svojimi opravnicim dala Vlada i Poglavar krunovine, koi je njoj na čelu, bio je svedjer u smislu zakona i pune slobode i svojevoljnosti glasovah. Važnije je drugo pitanje, koje je častni Klaić predložio, glede onih okružnicah, koje su izišle u *Narodnom Listu*. On će posve naravno naći, da se ja uztegnem podpuno i potanko odgovoriti toli medjupadnom pitanju, koje da ima potrebštine i iziskane kakvoće upitkovanja, nebi mi bilo težko da mu riešiteljno odgovorim. Nadam se da će mu dovoljno biti danas moje očitovanje, da nije istina da u spisih biskupima upravljenih Vlada je od svoje strane nadila naziv buntovnoga odbora nijednoj od političkih stranakah u izborih djelajućoj. To moram jamačno izključiti. Biće mi pak dozvoljeno dodati, da nije moj posao opravdati postupanje Ordinarijatah u svojih dotičnih biskupijah; dočim sa druge strane nedvojim očitovati, da kad bi bila mislila Vlada da imade odborah smierajućih na uzdrmanje zadružnog reda, ona bi bila smatrala kao svoju neizbieživu dužnost da kriepko tomu doskoči, i bila bi mislila da je u svomu punom pravu obratit se u tu svrhu i na one uplivne i vlastne osobe, kao što su Biskupi, koje su u stanju da ju podpomognu u zakonitoj težnji prepriečenja da bude smetan javni mir. — Ostaje mi još opazka glede nadivka, što je častni Klaić dao pismu Poglavara krunovine, nazivljuć ga "protivustavno pismo." Razjasnenja koja je on sam kašnje dodao, mislim da podpuno opravdaju postupanje Poglavara krunovine, dokažujuć ova, da on nije ništa drugo učinio nego prijaviti stvari, koje su do njegovog znanja bile. Stvar je da su se predrečeni napori upotrebili, stvar je da se zbog njih iztražuje na Spljetskom sudu, stvar je da se počinilo zatvorah. Takove stvari Poglavar krunovine nije svojim kipom i po svomu znanju mogao ujamčiti, ali on jih je imao dati na znanje Saboru na temelju izvješćah od strane svojih odgovornih činovnikah primljenih. Jučer moj častni sudrug, koi sjedi uprav suprot meni, iznio je na punu svjedočbu privatni list svoga prijatelja D.ra Monta. Htjeće dobro D.r Klaić dopustiti, da Vlada postavi toliko povjere u svoje činovnike, obvezane tolikom odgovornošću i prisegom, koliko on nalazi staviti u listih svojih prijateljah. U ostalom ja podpuno hvalim odborove zaključke.

Maćedo. Što sam ja izkazao posve odgovara istini, a pače mojim poštenjem jamčim. Zastupnik Klaić neće možda poznavati stvari koje sam ja izkazao, a možda u ovih stvarih sredotočna vlast neće bit imala nikakvo pačanje, kao što držim. Pače se uzdam da sa došastjem D.ra Lapenne na Vladu, ove zgode neće se već u napredak dogoditi, niti će se tužiti na nesretnu porabu napora od strane javnih opravnikah. Riečmi "javnih opravnikah" ja naznačivam najniže činovnike.

Lapenna. Zloporabe svedjer će biti. Nikakva zemlja najgojnija i najvičnija ustavnomu životu nemože je biti prosta. Naporah će se možda i još dogoditi u jednomu ili u drugomu mjestu, ali se zato neće moći Vlada okriviti. Tko bi to učinio, izdao bi nepravedan ili barem netemeljiti sud. Nadam se da će se o tom uvjeriti zastupnik Maćedo.

Alesani. Bio sam zaboravio odgovoriti na ono što je opažao zastupnik Moretti u svom razloženju, to jest da je u istom Spljetu bio upotrebljen napor, a naime da bi mi on napomenuo njeke birače iz Trogira, koje bi ja bio nagovarao da dadu svoj glas ovako a ne onako. U koliko se spominjem, uvjeravam da ja nisam govorio nego s otcem *Buljićem*, komu nije trebovalo da ga ja nagovorim da glasuje onako kako je glasovao, jer je on to učinio svojom slobodnom voljom. To se pak spominjem da trima ili četirima seljakom iz Omiša, pače i upravu jednomu Omiškomu gospodinu, koga je u mene dovela treća osoba bez moje naredbe, sa željom možda da bi se kakova nagodba dogodila; rekao sam da bi mi drago bilo da drugoga zastupnika izberu mjesto onoga koga su oni htjeli. Ja mogu dati gospodinu Klaiću tumačenjah i razbistrenjah, koja bi ga mogla uvjeriti o iskrenosti i o zakonitosti, s kojom se je pri izboru postupalo.

Klaić. Ja nerazumijem što te rieči znamenuju. Ja sam rekao da okružni kapetan nije djelovao po svom znanju i savjesti, nego da je bio primio . . . . .

Predsjednik. Pravilnik zabranjuje razgovor medju zastupnicim.

Klaić. Ja sam rekao da mi se pismo Poglavara krunovine činilo neustavno, ne zbog čina njegove obznane: to je svačije pravo, nego radi rasude na svrsi rečenoga pisma izjavljene.

Lapenna. Molim da bude proštiven konac dopisa.

Digitized by Google

Nikolić čita konac.

Lupenna. Dakle Poglavar krunovine neizjavljuje, niti je mogao izjaviti, da ima osobno znanje podatakah, koji dokazuju one stvari, iz osobitih upravnih opazakah; ali da po primljenih i vjeredostojnih izvješćah bijaše dokazana bitnost takovih stvarih.

Moretti. Častni Alesani mi se prečuo misleći da sam ja rekao, da je on nastojao kod izbiračah Trogirske obćine. Ja sam samo rekao kod njekih biračih, a namjenjivao sam baš na gospodina Fantona i na dva ili tri seljaka.

Serragli. Ja se neizmierno nasladjujem da je odbor došao na takovo zaglavje, koje sam ja vruće želio, ne samo radi ciene u kojoj držim onu dvojicu gospode, nego i zato što će ovo biti medju nami zalog mira. Sada smo cjelovita obitelj i možemo razpravljati poslove u obitelji, jer nam je sudrug Vladin povjerenik, čovjek po srdcu i pameti svakomu poznat. Ja se nadam da će se iza ove zgode dokončati medju nami svaka mržnja, pak da svi postavivši na stranu svaku prvašnju, svako mnienje, svako političko načelo, biti ćemo složni da svim srdcem i svom dušom tražimo korist zemlje; i cienim da svi oni, koji budu glasovali za potonji odborov predlog, misliti će kao i ja (*pohvala*).

Predsjednik. Ište li kogod rieč? (*niko*).

Idje dakle na glasovanje odborov predlog, te pitanje: Prima li Sabor zastupnika popa Ivana Danila?

Gospoda koja ga primaju neka se dignu (*jedinoglasnost*).

Idje jedno te isto pitanje glede zastupnika D.ra Luigjia Moretta (*jedinoglasnost*).

Predsjednik. Ja se i Saborom radujem zbog odluke, koju smatram kao zalog mira, i od koje pravedno je očekivati najbolje uspjehe o dobrom stanju zemlje.

Mery. Buduć se tajna sjednica odnosila samo na Trogirske zastupnike, mislim da produžeći sjednicu i baveći se o drugomu predmetu neima više razloga da sjednica bude tajna, te bi bilo ostaviti da se opet napunu galerije.

(*Predlog zastupnika Meryu nije primljen od gospode zastupnikah, koji odlučuju da sjednica ostane još tajna*).

Nikolić (čita):

6. Izborni kotar Hvara, Visa i Brača. — U izborih zbivših se u ovomu izbornom kotaru, budi u izboru izabranih biračah, budi u naimenovanju dvaju zastupnikah, podpuno su se obslužili svi načini pravilnikom odredjeni, te odbor predlaže da budu primljena dva naimenovana zastupnika:

gospodin *Jere Vusio*
„ *Ivan Vranković.*

Predsjednik. Ište li kogod od gospode rieč? (*niko*). Gospoda koja primaju odborski zaključak neka se dignu (*jedinoglasnost*).

Nikolić (čita):

7. Izborni kotar Sinja. — Protiva djelovanju izbora izabranih biračah Sinjske političke obćine sedamnaest prvih biračah podnesoše tužbu preuzvišenomu Namjestništvu, i odpraviše prepis nje Gjunti, tražeći da se izreče da je ništetno:

1. jer imenici biračah nisu bili sastavljeni i proglašeni za porezne obćine, nego samo za ukupnu političku obćinu;

2. jer biračem nišu bili uručeni opravdajući listovi;

3. jer mjesto odredjeno na porabu izborah jedva je moglo sadržati malo osobah osim povjereništva, te se s tim prepriečilo biračem da budu prisutni na glasovanju od početka do konca; povjerenička su djelovanja izbjegavala javnomu kontrolu; velikomu broju biračah bilo je prepriečeno pristupiti na glasovanje, prevareni i od strane preturskih činovnikah, koji zato da nevide ured svietinom napunjen, uvjeravahu jih da bi se i sutradan produžilo glasovanje, dočim bude uzprotiv konačno zatvoreno u 5 satih poslie podne istog dana;

4. jer mnogi seljski birači nisu bili primljeni na glasovanje s izlikom da jih nisu njihovi glavari vodili, i jer u upisivanju glasovah ostavilo bi se četiri, šest i pače do osam praznih redakah prostora, dajući s tim sumnjati d

Digitized by Google

bi se takovi prostori docnije nadopunjavali s glasovima odsutnih biračah u korist ugodnih imenah;

5. jer se je proračunanje glasovah držalo zatvorenim vratima;

6. jer se je mnogim biračem s prevarom prepriečilo da dadu svoj glas;

7. jer izbori nisu se obavljali u smislu § 40. izbornog pravilnika;

8. jer bi činovnici i ini nagovarali i zapovjedali biračem, prije nego bi ušli u sobu izbora, da dadu glas čeoniku, preturu, i onima koji bi oni naimenovali;

9. jer je Turjački glavar vikao u predsobi, da mnogi ljudi njegovog sela, koji su bili došli na glasovanje bez njegove naredbe, nisu mogli glasovati: što bi dokazalo da nisu bili pravilno proglašeni imenici svijuh glasovno pravo imajućih;

10. jer su mnogi upisani u imeniku bili odrinuti od povjereništva; i jer je napokon glavar Dizma rekao, da ima nalog glasovati za 12 ili 14 osobah; i glavar Gljeva Ivan Maleš došavši su dva birača reče, da ostali osamnajest koji su bili kod kuće ostali, bijahu mu naložili da za njih glasuje bez punovlašća; a njeki je Andrija Plavša bio odrinut od njemu neznatog čovjeka kad mu je kazao za koga će glasovati;

11. jer je bio u zatvor stavljen birač njeki Nikola Nikolić s namjerom postrašiti ostale. -

Na podkriepljenje izkazanih stvarih priložile su se tužbi 23 svjedočbe, većim djelom jednih te istih osobah, kao navlastito Marka Brajnovića, Mate Lovrića i Stjepana Grabovca.

Odbor poslie nego je pomnjivo pregledao sve izborne spise i našao jih u punom redu, mogao bi i kaniti se zadaće uzbijenja tužbe o prostih glasinah naslonjene, jer nije nikakvim dokazom podkriepljena da zasluži osobiti obzir; ali željan da obavjesti visoki Sabor i o njenim nikakvim uplivom na valjanost izborah, predstavlja mu sliedeća razmatranja:

Ad 1., 2. i 3. Izborni imenici neidju sastavljeni i proglašeni za porezne obćine, nego samo za političke obćine. Predstavnik kotarske političke vlasti odredjuje dan, sat i mjesto izbora, i dostavlja to obćinskom poglavaru, s pozivom da sazove na izboru obćinske pravo imajuće članove. To sve bude točno učinjeno, kao što dokažuje napisnik izbora i njemu priloženi odgovori o proglašenju. Opravdajući listovi po § 36. izbornog pravilnika naredjeni, za vanjske obćine idju predani samo izabranim biračem. Pretur napokon kad je opredielio za izbor sobu svojeg ureda, biće ju našao zaista svrhi shodnu, a u mjestu neće bit našao drugu prostraniju i shodniju. Povjerenička djelovanja nisu podčinjena kontrolu nikakvoga birača. Javno je pouzdanje sasvim stavljeno u povjereništvo, koje je sačinjeno od izbornog povjerenika i od obćinskog poglavara. Nije ni dvoumiti, što ni utočnici nedokažuju, nego jedino izkažuju, da su preturski činovnici nastojali prepriečiti biračem da glasuju, a tim manje da jih prevare o trajanju glasovanja; ali da se je to zbilo, slobodno je biračem bilo tužiti jih u vrieme njihovom poglavaru i iziskivati izvršivanje svoga prava, koje jim se htjelo po taj način oteti.

Ad 4. Neuvidja se iz izbornog napisnika, niti utočnici drugčije dokažuju, da je koji birač bio odalečen iz glasovanja zbog odsutnosti svoga glavara. U rečenomu napisniku neima pak nikakvi znak, da se je ostavljalo prostorah svrhom jih docnije popunjivati.

Ad 5. Prebrojenje glasovah jest osobiti nalog izbornog povjereništva, pod § 6. izbornog pravilnika.

Ad 6. Pripoznaje se iz izbornog napisnika, da na toveću ugodbu biračah i da svi budu u stanju glasovati, izbori su se držali jutrom i poslie podne, niti je zato cieniti da je povjereništvo uzprotiv nastojalo da jih odalečuje.

Ad 7. Kao što se uvidja iz rečenog napisnika, birači bijahu primljeni na glasovanje po tekućemu redu izbornog imenika, § 40. izbornog pravilnika. Ako se je ipak povjereništvo u kakvoj prilici odalečio od takove naredbe, kao što utočnici traže dati vjerovati, to će se biti dogodilo buduć oni odlučili, kano iz utoka, da budu prije primljeni na glasovanje dalnijih iz mjesta, da mogu s tim prije se svojim kućam povratiti.

Ad 8. i 9. Jesu izkazi težeći na otegočenje podnašanja povjereništva i činovnikah. U sa-

Digitized by Google

momu slučaju da bi se mogli dokazati, zasluzuju li pozornost onih, kojima je naloženo posigurati se o pravilnosti izbornih djelovanjah, ali kao što su izloženi netreba da se odbor obustavi razmatrati jih i procieniti jih.

Malo se je prije reklo (ad 4.) da se nezna ni iz izbornog glasovanja, niti od glasovateljnoga, da je povjereništvo odalečivalo tko je imao pravo glasovanja. Moglo se je ipak vrlo dobro dogoditi da se nije primao na glasovanje onaj samo koi nije bio upisan u izbornom imeniku, ili bi došao za drugoga glasovati bez punovlašća; mjesto da, kao tvrde utočnici, sliedilo bi odalečenje osobah u izbornom imeniku upisanih, bez znati naznačiti uzrok zaniekanja.

Ad 10. U glasovateljnomu napisniku niti se čita ime glavara Todrića. Tekući broj 345 donosi pak upisan glas Ivana Maleša, a sliedujući 346 i 347 ona druge dvojice s njim došle Smolje Tome i Mate Maleša, ali se neuvidja da je nijedan od ovih glasovao za druge svoje seljake.

Ad 11. Ni izborni napisnik, niti nikakvi drugi spis nedonosi tvrdjen zbivši se zatvor Nikolića, a još manje uzrok istoga, da podade predmet naročitoga govora o njemu.

Iza ovih izjavah odbor zaključuje, da ukor 17 prvih Sinjskih biračah nemože jamačno nikakva upliva imati na vriednost ili nevaljanost zbivših se izborah, te opetujući da je našao sve izborne spise podpuno odgovarajuće dotičnim naredbama pravilnika, predlaže da visoki Sabor primi dva naimenovana zastupnika:

Gospodina *Jere Alesana*
„ D.ra *Šimuna Rossignola.*

Predsjednik. Ište li kogod od gospode rieč? (*Niko*). Gospoda koja pristaju uz odborov zaključak neka se dignu. (*Jedinoglasnost*).

8. Izborni kotar Imocka. — Prvi izbor izabranih biračah, koi je započeo dne 10 i trajao do 12. Kolovoza, kotarski poglavar uništio ga je, budući pripoznao moralni pritisak upotrebljen na njeke osobe, osobito na seljački puk, putem lažljivih i pogibeljnih nagovaranjah, i buduć nemogućno zbog odsutnosti dotičnih glavarah istoličiti došavše birače. Odredjen novi izbor dne 17. Kolovoza, ovaj se je u podpunom redu obavio, kao što se uvidja iz dotičnoga napisnika. Nije pak pripoznati iz rečenoga napisnika i iz priloženih mu spisah, ako su se i kako pozvali birači na ovaj novi izbor. Ali čin njihovog dolazka u velikomu broju od 661, i čin što su svi glasovali, ostavlja cieniti da je takovi poziv bio njima pristojno uručen.

Necieneći odbor ipak da je takova mana dovoljna uništiti zbivši se izbor zastupnika, jer svi ostali spisi pokažuju podpunu točnost; i buduć napokon da oskudicu odgovora o proglašenju drugog izbora izabranih biračah opravda, kao što je rečeno, veliki broj došavših; predlaže da visoki Sabor odobri i primi zastupnika:

Gospodina *Antuna Rossi'a*

Predsjednik. Ište li kogod od gospode rieč? (*Niko*). Gospoda koja pristaju uz odborov zaključak neka se dignu. (*Jedinoglasnost*).

9. Izborni kotar Vrgorca, Makarske i Metkovića. — Toliko glede izbora izabranih biračah, koliko glede onoga zastupnika ovog kotara, svi su se spisi pregledali i našli odgovarajući naredbama dotičnog pravilnika, te odbor predlaže da visoki Sabor odobri naimenovanje i primi zastupnikom:

Gospodina D.ra *Mihovila Klaića.*

Predsjednik. Ište li kogod od gospode rieč? (*Niko*). Gospoda koja primaju odborov zaključak neka se dignu. (*Jedinoglasnost*).

10. Izborni kotar Dubrovnika i Cavtata. — U ovomu kotaru izbori toliko izabranih biračah, koliko zastupnika, obavljeni su s formalnostima po izbornom pravilniku odredjenim, kao što se pripoznalo iz pregledanja spisah. Zato odbor predlaže da visoki Sabor izvoli odobriti naimenovanje zastupnika:

Gospodina *Meda* kneza *Bonda.*

Predsjednik. Ište li kogod od gospode rieč? (*Niko*). Gospoda koja pristaju uz odborov predlog neka se dignu. (*Jedinoglasnost*).

11. Izborni kotar Korčule, Stona i Orebića Iz obavljenog pregledanja izbornih spisah triju politički kotara Korčule, Orebića i Stona uvjerio se je odbor, da u prva dva bijahu točno obslužene sve formalnosti po izbornom pra-

Digitized by Google

vilniku iziskane, ali da se to nije dogodilo u trećemu odnosno na obćine Stona i Slana.

U Stonskoj obćini, koja je imala izabrati jedanaest biračah, pri prvomu izpitanju, komu su udioništvovali 120 biračah, sama tri dobiše podpunu većinu, te je trebovalo da na naimenovanje ostalih osam bude držano drugo izpitanje. Ovomu dodje 41 birača. Većina je bila samo za šest biračah, to jest: Nikola Maškarić i Nikola Lepeš, koji dobiše 36 glasovah svaki; Marin Questić 32, Vlašić Ivan 30, Konjug Grgo 26, i pop Nikola Didoš 21. Ali izborno povjerenstvo budući htjelo odrediti većinu s izpadcima oba glasovanja dogodilo se, da Antun Jerić i Mate Miljević, koji u drugomu izpitanju bijahu dobili samo 17 glasovah, i Marić Marko 18, ostadoše naimenovani izabranim biračem, ostavši izključen pop Nikola Didoš. Medju 11 izabranih biračah ove obćine bijahu zato stavljeni tri bez da su dobili većinu, a uzprotiv izključen jedan koi ju je bio dostignuo.

U Slanskoj obćini 42 birača udioništvovaše pri izboru dvaju izabrani birača. Trideset i sedam od ovih glasovaše za Ivana Pugliesa i Nikolu Mesdina, ali izborno povjerenstvo pogrješno misleći da oni pripadaju izbornom skupu grada Dubrovnika, dočim je uzprotiv poznato da prvi pripada vanjskoj obćini Zatona a drugi onoj Šipanja, izreklo je ništetnimi glasovi njima dani i držao je kao izabrane Smrdelja Antuna i Milkovića Ivana, koji nebijahu dobili nego 3 glasa svaki.

Izpada dakle da nepristojno bijaše naimenovano tri zastupnika u Stonskoj obćini a dva u Slanskoj. Ali to neima, niti može imati upliva u najmenovanju Zastupnika D.ra Klaića, koje se je zbilo u Korčuli dne 20 Kolovoza, jer od 50 biračah u tu svrhu došlih on je dobio 36 glasovah, te i kad bi se izključilo pet, svedjer bi zanj ostalo 31 glas, kada podpuna većina nije iziskivala nego 26

Protiva naimenovanju D.ra Klaića pak Poglavar krunovine priobćio je tri utoka. Prvi pripada devetorici izabranih biračah Stonske obćine, s kojim kažu da glas što su oni dali D.ru Klaiću nije bio svojevoljan i po njihovom uvjerenju, nego drugih, koji su se njihovim neznanjem služili, te ga opozivlju zato, da njegovo naimenovanje bude izrečeno ništetno Drugi utok pripada mnogim gradjanom i kotaranima Stona, s kojim ištu ništetnost naimenovanja D.ra Klaića, jer su pri njemu udioništvovali birači njihove obćine bez da su poznavali važnost stvari, života i zgodah D.ra Klaića: naimenovanje nesuglasno obćemu glasu onoga puka. Treći je utok napokon podšindika Slanskog, s kojim neodobrava naimenovanje D.ra Klaića, kori podnašanje izabranih biračah svoje obćine, i htjeo bi da se D.r Klaić s tim nagne dati svoju ostavku.

Po odborovomu mnienju ni ovi utoci nezaslužuju takovi obzir s kojim bi se moglo cieniti da su spodobni uništiti učinjeni izbor, te predlaže visokomu Saboru primljenje zastupnikom:

Gospodina *Mihovila* D.ra *Klaića*.

(*Sliedu tri utoci*).

Prijava

izabranih biračah Stonske obćine.

Preuzvišeno Namjestništvo!

Podpisani izabrani birači Stonske obćine dne 20 tekućega prodjoše na naimenovanje vanjskoga zastupnika izbornog razreda Korčule, Pelješca i Stona, i kao takova naimenovaše D.ra Mihovila Klaića.

Baveći se sasvim svojimi obiteljnim i gospodarstvenim poslovima, bez prenamisla pristadoše glede onoga naimenovanja uz nagovaranje Pelješcih biračah

Vrativši se u zavičaj imadoše nezadovoljstvo viditi da takovo naimenovanje nije imalo obće odobrenje, jer D.r Klaić, u koliko se kaže, neuživa pouzdanje preuzvišenoga Namjestništva, komu podpisani i cielo ovo pučanstvo jesu i moraju biti spojeni obvezom harnosti.

Budući dakle glas biračah nije bio svojevoljan i po njihovom uvjerenju, nego inih, koji su se njihovim neznanjem poslužili, tako pristajuć uz svoje čuvstvo i uz ono cielog kotara, prijavljuju da opozivaju, kao što i opozivlju glasove dane na takovo naimenovanje, svrhom da se ovo izjavi ništetno i kao da se nije dogodilo.

U Stonu 26. Kolovoza 1864.

Digitized by Google

Križ Nikole Maškarića
Križ Grge Konjuza
Križ Blaža Antunice *manjega*
Petar Perić
Josip Peković
Križ Marka Marića *izabranog birača*
Josip Hojclić
Josip Bodriga
Antun Lucerdel.

—

Prijava

Stonskih gradjanah i kotaraninah.

Preuzvišeno Namjestništvo!

Naimenovanje zastupnika d.ra Mihovila Klaića od strane Stonskih izabranih biračah nije dobilo odobrenje kotara, jer čuvstva d.ra Klaića neodgovaraju onima, koji oduševljuju ovaj puk prama preuzvišenoj Vladi.

Stonski izabrani birači, neuki o važnosti posla, o životu i zgodah d.ra Klaića, biće došli do njegovoga naimenovanja pristajuć jedino, kao što je glas, uz nagovaranja drugih.

Neodgovarajući dakle takovo naimenovanje općemu glasu ovoga puka, podpisani i s križom naznačeni u ime svoje i cieloga kotara prosvjeduju protiva istomu, i mole vladinu Vlast da bude javnosti predano ovo njihovo svečano očitovanje, svrhom da s jedne strane budu poznata čuvstva odanosti i harnosti prama Njegovomu c. k. Apoštolskomu Veličanstvu i Dalmatinskoj Vladi, a da se s druge strane nagne s tim d.r Klaić na položenje naručbine po sebi nepravilne i ništetne.

U Stonu 23. Kolovoza 1864.

(Slieduju podpisi i križi 101 gradjanina).

—

Br. 1-t.

Izvješće Slanskog Podšindika.

Presvietli c. k. gosp. Preturu!

Tek se je u ovomu političkom kotaru raznio glas o izboru D.ra Mihovila Klaića zastupnikom pokrajinskoga Sabora za izborni razred Korčule, Pelješca i Stona, odmah se začulo obće neodobrenje od strane svijuh ovih kotaraninah, koji su najprivrženiji preuzvišenoj Dalmatinskoj Vladi zbog primljenih dobročinstvah i zbog većih što si još očekuju.

Izabrani birači nisu odgovorili, niti su mogli odgovoriti želji ovoga pučanstva, jer njihovi glasovi bijahu upravljeni ljudima, koji bi podpuno njihovo pouzdanje povratili, a s tim bi se izbiegla nepristojnost u izboru osobe neznane i neznajuće različite potrebe ovoga pučanstva.

I doduše obća žalba nalazi svoj puni temelj, jer je njihov izbor padao jedino na osobe njima ugodne i vjerne Vladi, kao što su Nikola Masdini i Ivan Pugliesi.

Niti se nemože dokučiti kako su se zakonito mogli izključiti s većinom glasovah, koju bijahu dostignuli.

Dočim Občina, predstavnica čuvstvah cielog pučanstva, svečano i formalno prosvjeduje protiva naimenovanju D.ra Mihovila Klaića zastupnikom predrečenoga izbornog razreda, jer neodgovarajućemu želji i općemu glasu ovoga pučanstva, moli da ovo očitovanje bude javnosti predano i da se odluči D.ra Mihovila Klaića da položi naručbinu po sebi nepravilnu i ništetnu, te s tim bude zadovoljena želja jednoga cielog pučanstva Carskoj Dalmatinskoj Vladi vjernoga i najprivrženijega.

Od občinskog šindikata

U Slanom 24. Kolovoza 1864.

Mjesto odsutnoga Šindika

Podšindik

Glunčić.

—

Klaić. Ja razumievam zlu podobu pokazanu od ono 9 biračah, koji su podpisali prosvjedu protiva mojemu naimenovanju. Poslie nego su mi dali svoj glas, vrativši se kući pokajali su se i prosvjedovali, da onaj glas nije bio izraz njihovoga uvjerenja. Primietite da ovi nisu bili seljaci, ali njeke osobe, koje sebe ciene kao najpametnije u varošu. Naravno se dakle pojavljuje sumnja da su onaj prosvjed iz svoje samovoljnosti učinili; a da to još bolje dokažujem moram reći, da sam ja dne 18. Rujna primio od strane malo da ne svijuh biračah, koji

Digitized by Google

udioništvovaše pri mojemu naimenovanju, poslanicu, u kojoj su podpisani baš 3 od onih koji su podpisali prosvjed. (*Smieh*). Poslanica je njihovom rukom podpisana, imam ju ovdje, a usudiću se pročitat ju Skupštini, da se toveće izkaže istina ob onomu što sam rekao (*čita*):

Presvietlomu Gosp. Mihovilu D.r Klaiću.

Mi podpisani birači izbornoga vanjskog kotara Korčule, Stona i Pelješca, vidiv gdje Vi neimate nikakvu manu spomenutu u § 17. izbornoga pravilnika za pokrajinski Sabor Dalmatinske kraljevine, koja bi se nikako mogla oprieti na vaše izborništvo zastupnikom, dali smo naš *Glas* Vami, presvietli Gospodine, bez obećanjah, bez prietnjah, bez naporah, nego načinom kojim nas je učio § 38. predpomenutoga pravilnika, to jest po slobodnomu našem uvjerenju, bez drugotnih osobnih obzirah, i kako smo po našemu boljemu znanju i savjesti cienili najkoristnije javnomu dobru. Mi se dakle s ovim pismom klanjamo Vami kao našemu novomu Zastupniku na budućemu pokrajinskomu Saboru, i stavljamo takodjer u Vami sve naše pouzdanje, koje se pripada onomu, koi, vjeran zakonima Njegovoga c. k. Ap. Veličanstva, znati će slobodno i iskreno očitovati potrebe i nastojati o javnomu dobru.

Dano dne 18. Rujna 1864.

(*Sliede podpisi*).

Druga okolnost koja mi potvrdjuje izjavljenu sumnju, jest vidjeti da je prosvjed podpisan od osobe meni poznate, i koja ljubi moju obitelj: od gosp. Antuna Smrdelja iz Slana. Nemislim se zadržati o tajnomu dopisu podšindika Glunčića, jer bi s tim dao važnost stvari, koja ju nezaslužuje, a ostavljam gosp. podšindika smiešnošću njegove gordosti. Drugi je prosvjed napokon podpisan od njekoliko Stonskih stanovnikah, i ovaj cienim da nezaslužuje nikakvi obzir, jer medju podpisaocima nije vidjeti nijednoga drugoga birača Pače ovaj prosvjed nosi podpise većeg djela prvih biračah, koji su svoj glas dali inim biračima različnim onima, koji su izpali i udioništvovali na moje naimenovanje. Samo se čudim vidjeti da ga je podpisao veći djel c. k. Preturskih Činovnikah, a medju ostalimi jedan moj sveučilištni sudrug i prijatelj, gospodin Frane Gaus. Imao bi štogod dodati i o načinu, s kojim, u koliko se ovdje doznalo, bijahu sabrani oni podpisi; ali buduć da odbor nije našao uvažiti prosvjede, mislim da je zaludno potrošiti još riečih o tomu.

Predsjednik. Ište li kogod rieč? (*Niko*). Glede ovoga kotara prima li Sabor zastupnika Klaića? (*jedinoglasnost*).

Ovdje pozivljem pozornost visokoga Sabora na to, ako se mora pozvati zastupnika Klaića da se izjavi prima li izbor jednoga ili drugoga kotara.

Klaić. Ja još nemogu odgovoriti; ali ću se svakako izjaviti prije nego se učini izbor zastupnikah za Carevinsko Vjeće.

Predsjednik. Gospoda koja pristaju uz poziv zastupniku Klaiću da se izjavi, neka se dignu (*primljeno*). Odborovomu je izvjestitelju sliedovati.

Nikolić čita:

12. Izborni kotar Kotora, Erceg-novoga, Risna i Budve. — U ovomu kotaru našlo se je, da svi izborni spisi podpuno odgovaraju naredbama izbornog pravilnika, te odbor nalazi predložiti visokomu Saboru primljenje dvaju zastupnika gospode:

Popa *Konstantina Jovanovića*

Ferdinanda Sbutegu.

Predsjednik. Ište li kogod od gospode rieč? (*Niko*). Gospoda koja primaju odborov zaključak, neka se dignu (*jedinoglasnost*).

Pozivljem gospodu zastupnike primljene i ovdje prisutne, da ostave svoja mjesta zbog položenja svečanoga obećanja.

Izlazu zastupnici:

Andrija Nikolić
Ivan *knez* Fanfogna
Frane *od* Zanchi
Pop Josip Raimondi
D.r Marćor Divnić
D.r Luigji Mery
Pop Ivan Danilov
D.r Luigji Moretti
Ivan Vranković
Jere Alesani

Digitized by Google

D.r Šimun Rossignoli
D.r Mihovil Klaić
Medo *knez* Bonda
Pop Konstantin Jovanović

i polažu obećanje.

Predsjednik. Današnja je sjednica zatvorena.

Biva 2 sata i 40 čas. p. p.

VI. Sjednica dne 15 Listopada 1864.

(Hitropisna Izvješća)

Prisutni

Predsjednik
Gosp. Vitez D.r PETROVIĆ.

D.r LUIGJI LAPENNA Dvorski Savjetnik
kao Carski Povjerenik.

Sjednica se otvara u 10 satih i 10 čas. pr. podne.

Tajnici Nikolić i Vranković.

Prisutni 33 zastupnika.

Predsjednik. Idje na čitanje napisnik zadnje sjednice.

Vranković čita napisnik.

Mery. Ištem rieč. Kad sam jučer učinio predlog da buduć dokončana razprava o primljenju zastupnikah Omiša, Spljeta i Trogira, sjednica nebude dalje držana tajna, predložio sam takodjer da bude i sviet pozvan u galerijah. Pitam dakle da se u ovomu smislu popravi.

Vranković. Meni se čini da Vi niste učinili predlog . . . . .

Mery (*obustavljajuć ga*). Da, da, ali sam ga učinio u smislu da sviet bude opet primljen u galerijah. Molim vas pročitajte opet.

Vranković čita dotičnu točku.

Predsjednik. Gospoda koja pristaju uz takovu popravku neka se dignu (*primljeno*). Gospoda koja s popravkom potvrdjuju napisnik, neka se dignu (*odobren*).

Serragli. Ištem rieč zbog rednoga pitanja. Jučer sam glasovao za odluku da se izdadu sva hitropisna izvješća jučerašnje sjednice. Buduć pak da su se spomenula imena njekih osobah koje su se odnosile na razpravu, i buduć da priobćenje takovih imenah moglo bi prouzrokovati omrazah i neprijaznostih, tako predlažem da se malko promieni jučerašnje riešenje, to jest da se pri tiskanju hitropisnih izvješćah izostave ova imena i značaje koje bi jih mogle odkriti. S tim bi se učvrstilo načelo sloge, koje je bilo jučer i u našoj Pokrajini uvedeno, a nebi se dalo povoda novim omrazima.

Predsjednik. Pozivljem častnoga zastupnika Serraglia na onu naredbu našega poslovnika, uslied koje predlog jednoč po Saboru primljen nemože se opet ponoviti u istoj skupštini.

Sada predjimo na obećanje gospode, koja su jučer bila odsutna. Izvolite izaći iz vaših mjestah.

Izlazu zastupnici:

Ferdinando Sbutega
Jere Vusio
Josip Piperata
Antun Rossi

i polažu obećanje.

Predsjednik. Ovdje stoju dva Gjuntina izvješća, s jednim od kojih ona odpravlja visokomu Saboru konačni račun godine 1863., a s drugim proračun 1865. godine. Jedno i drugo preći će novčanomu odboru odmah kako bude naimenovan.

Takodjer stoju ovdje dvie molbe poslane sredstvom zastupnika Serraglia: jedna Primalje sirotinskog zavoda u Dubrovniku, s kojom traži da joj se povisi plaća; a druga njekoga pomoćnika Ranara na istomu zavodu, s kojom traži da mu se naplati stanovina. Prećiće obe prosbenomu odboru, koi se ima odabrati, i koi će moć potražiti pristojna obavješća kod Gjuntinog izvjestitelja.

Digitized by Google

Predjimo sada na dnevni red.

Klaić. Prije nego se predje na dnevni red htio bi pitati carskomu povjereniku kratko razjasnenje. Sabor je lani glasovao zakon, koi upravlja poslom upitkovanjah. Po ovomu zakonu, da se uzmogne učiniti kakvo upitkovanje treba da ga podpiše upitkovatelj i još četiri zastupnika, i da bude pismeno priobćeno carskomu povjereniku. On si pak zadržava odgovoriti; i primljeno je bilo načelo, da se ob odgovoru nemože razpravljati. U koliko je meni znato, ovaj zakon nije carsku potvrdu dobio. S druge strane vladin povjerenik baron Roszner bio je prošaste godine očitovao, da bi bio odgovorio na upitkovanja, podvržujući jih dvima uvjetima Prvi, da mu se pismeno priobći upitkovanje; drugi, da ob odgovoru nesmije se razpravljati. Sada će mi gospodin carski povjerenik izvolit očitovati, kojega od ova dva sustava on misli držati se.

Lapenna. Dokle zakon nedostigne carsku potvrdu ja se smatram dužan sliedovati onaj isti sustav, koga je primio carski povjerenik, koi je zastupao Vladu za prošastog saborisanja. Kada upitkovanje bude dakle pismeno predano, i samo da se na odgovoru neotvori razprava, ja sam svedjer spravan podati sva ona razjasnenja, koja će do mene biti.

Predsjednik. Na dnevnom redu stoji sada izbor šest tajnikah i odredjenje njihovog reda. Sabor mora naimenovati tajnike, te vas molim gospodo, da sačinite dotične listiće su šest imenah svaki.

(Uslied prebrojenja listićah izpadaju izabrani tajnicim gospoda: *Rossi — Stjepan Dojmi — Zanchi — Piperata — Vuković* i *Mery*. Ždrebanjem zapadne nedjeljni red tajnikom: *Rossa* i *Piperatu*).

Predsjednik. Gospoda privremeni tajnici uzeće na znanje ono što je dosad učinjeno u današnjoj sjednici, a poslje, promisliv da tajnici, koji jih zamienjuju, zauzimaju njihovo mjesto, podpisaće napisnik. Red je gospodi Meryu i Vukoviću nadzirati hitropisna izvješća i misliti za tiskanje ovih.

Sliedi na dnevnom redu naimenovanje novčanog odbora, koi po našemu poslovniku mora biti sačinjen od pet članovah. Izvolite napisati listiće.

(Izpadaju naimenovani gospoda: Zanchi, Divnić, Serragli, Klaić i Sbutega).

Predsjednik. Pozivljem gospodu da se što skorije saberu u odbor, a to zbog posliedicah naznačenih u našemu poslovniku.

Dnevni red donosi sada naimenovanje prosbenoga odbora, koi takodjer mora biti sačinjen od pet članovah. Izvolite napisati listiće.

(Izpadaju naimenovani gospoda: Moretti, Mery, Strmić, Vitturi i Vuletić).

Predsjednik. Činim novoizabranomu odboru istu preporuku, što sam i drugomu učinio.

Neka se predje sada na naimenovanje 4 Gjuntini prisjednika.

Učinjeno je putem listićah, i ostaju izabrani:

a) od zastupnikah izbornoga razreda veleporeznikah, gosp. Valerij Ponte;

b) od zastupnikah gradovah i trgovačkih i obrtničkih komorah, D.r Viktor Bioni;

c) od zastupnikah vanjskih občinah, gosp. Andrija Nikolić;

d) od Sabora, D.r Šimun Rossignoli.

Predsjednik. Idje sada izbor zamjenikah prisjednikom.

Istim putem ostaju izabrani:

ad *a*) D.r Antun Strmić zamjenikom gosp. Valerija Ponte.

ad *b*) D.r Frane Lanza zamjenikom D.ra Viktora Biona.

ad *c*) Gosp. D.r Mihovil Klaić zamjenikom gosp. Andrije Nikolića.

Klaić. Zahvaljujuć častnoj gospodi, koji su mi izvolili dati njihov glas, očitujem da nemogu primiti zamjeničko mjesto.

Predsjednik. Prima li visoki Sabor ovo očitovanje zastupnika Klaića, ili ište li kogod od gospode rieč? (*Niko*). Izvolite sačiniti nove listiće na naimenovanje zamjenika, čije mjesto uslied pomenute ostavke ostaje prazno.

Izpada izabran:

Digitized by Google

ad *c*) Gospodin Ferdinando Sbutega zamjenikom gosp. Andrije Nikolića.

Zatim uslied novih listićah izpada izabran:

ad *d*) Gosp. Dr Marćor Divnić zamjenikom D.ra Šimuna Rossignola.

Predsjednik. Sada na dnevnom redu stoji naimenovanje 5 članovah, koje Sabor ima poslati zastupničkoj Komori Carevinskog Vjeća.

Putem listićah izpadaju izabrani:

a) Medju dvima zastupnikom po pravu i zastupnicim veleporeznikah, gosp. dvorski savjetnik D.r Luigji Lapenna;

b) Medju zastupnicim gradovah i trgovačkih Komorah, gosp. Kuzman Benja;

c) Medju zastupnicim vanjskih občinah okružja Zadarskoga, s Vrljikom, presvietli Jerotej Kovačević;

d) Medju zastupnicim vanjskih občinah okružja Spljetskoga, osim Vrljike, gosp. okružni kapetan Jere Alesani;

e) Medju zastupnicim vanjskih občinah dvaju okružja Dubrovačkoga i Kotorskoga, gosp. knez Medo Bonda.

Predsjednik. S tim obavljeni posli dnevnog reda, današnja je sjednica zatvorena. Glede doiduće sjednice, od radnjah naimenovanih odborah zavisiće urečenje dneva.

Bivà 12 satih i 50 čas. po. pod.

VII. Sjednica dne 21. Listopada 1864

(Hitropisna Izvješća).

Prisutni

Predsjednik

Gosp. Vitez D.r PETROVIĆ.

D.r LUIGJI LAPENNA Dvorski Savjetnik

kao Carski Povjerenik.

Sjednica se otvara u 10 satih i 10 cas. pr. pod.

Tajnici Piperata i Rossi.

Prisutni 34 zastupnika.

Predsjednik. Gospoda tajnici izvoliće pročitati napisnik zaduje sjednice.

Rossi čita napisnik.

Lapenna. Na pitanje častnoga zastupnika Klaića o sustavu koga bi se ja držao odgovarajući na upitkovanja, ja sam izjavio moju namjeru slieditи pod formalnim vidom načelo primljeno od strane moga predšastnika; ali sam zatim i izričnо izjavio moju smisao, očitujući da kad bi bilo upitkovanje pismeno predano, i samo da se na odgovor nezametne razprava, ja bi bio spravan podati svako razjasnenje, koje bi do mene stajalo. Želio bi da se upiše moj odgovor riečima s kojim sam ga dao.

Predsjednik. Ište li kogod od gospode rieč glede popravke, koju je gospodin Carski Povjerenik predložio? (*Niko*).

Sva gospoda koja uz nju pristaju neka se dignu (*primljeno*).

Gospoda tajnici pristojno će popraviti napisnik. Dokle se ovrši popravljanje napisnika, i prije nego predjemo na poslove dnevnog reda, moja je dužnost primiti obećanje od strane novoizabranoga zastupnika presvietlog Kovačevića. Poslovnik k § 9. ovako govori: (*čita obraznicu obećanja*).

Kovačević daje obećanje.

Klaić. Ištem rieč. Javljam da od dva razreda koji su me naimenovali, primam se onoga Vrgorca, Metkovića i Makarske, a ostavljam onaj Korčule, Stona i Orebića. Molim gospodina Predsjednika da primi na znanje ovo moje očitovanje i da ga priobći Poglavaru krunovine svrhom da obavi svoju dužnost po Ustavu.

Predsjednik. To će se držati na znanje radi zazvanja novog izbora.

Idju sada poslovi dnevnog reda. Izvješće prosbenoga odbora. Odborovomu je izvjestitelju govoriti.

Moretti. Odbor je primio njekoliko prošnjah, jedne sasvim osobnoga interesa, druge interesa pojedinih kotarah, a njeke pak općenoga interesa. Izvjestiću onim redom, s kojim su i prispiele (*čita*):

Digitized by Google

Br. 73-S. 1877-G.

Pop Božidar Janković, pravoslavni paroh u Dubrovniku, pita nagradu zbog duhovne pomoći podane nemoćnikom svoga obreda u Dubrovačkoj bolnici, te i stalnu plaću za buduća nastojanja.

Vidiv provodnicu ravnateljstva Dubrovačke bolnice, a i ona takodjer prositelju koristna občinskoga Odpravništva;

Razmatrav da je posve neznatan broj nemoćnikah pravoslavnoga obreda primljenih svake godine u Dubrovačkoj bolnici, i da pomoć, koju je paroh svakako dužan podati uslied svoga zvanja, ako ga i čini zaslužnim nadarja, neiziskuje težke radnje ni dangube, koja bi se imala naplatiti stalnom plaćom; predlaže se, da visoki Sabor izvoli odrediti Dubrovačkomu pravoslavnom parohu Božidaru Jankoviću fior. 60 u ime nadarja, naložeći Gjunti izvršenje.

Predsjednik. Stavljam na glasovanje odborov predlog (*primljen većinom*).

Moretti čita:

Br. 29-S.

Ane Janković, primalja Dubrovačkoga sirotinskog zavoda, pita povećanje plaće.

Vidiv da Jankovica prima već 210 fior. na godinu, a da slabo stanje pokrajinskoga novca nedopušta povećanje, predlaže se da prošnja bude odbačena.

Predsjednik. Stavljam na glasovanje odborov predlog (*primljen većinom*).

Moretti čita:

Br. 74-S. 1869-G.

Nikola Dunatović, izasluženi bolničar Dubrovačke bolnice, pita povišenje mirovne plaće.

Odnoseći se na osobu, koja se nahodi u najvećemu siromaštvu i koja zbog starosti nemože da si dobavi hranu, predlaže se da mu se povisi od 20 na 26 novčićah na dan plaća, koju je do sada potezao kao bolničar Dubrovačke bolnice, s nalogom Gjunti da takovo povišenje zabilježi.

Predsjednik. Stavljam na glasovanje odborov predlog (*primljen većinom*).

Moretti čita:

Br. 28-S. 1870-G.

Josip Koblitzka, pomoćni ranar na Dubrovačkoj bolnici, pita da mu se naplati stanovina.

Josip Koblitzka za saborisanje 1863. godine bio je jednu te istu prošnju podnio. Tadašnji je Sabor odlučio, da buduć predstojeće preustrojenje pokrajinskih bolnicah, medjutim mu se podjeli do takovoga preustrojenja njeka svota kao pripomoć, ostavljajuć Gjunti opredjeljenje iste svote, koja je zatim bila opredjeljena u fior. 40. Postojeći i dandanas rečeni razlozi predlaže se, da:

Josipu Koblitzki, svedjer kao pripomoć, bude opredjeljena svota jednaka onoj godine 1863., to jest od fior. 40, i da Gjunta bude o tomu obznanjena pristojnih posliedicah radi.

Predsjednik. Stavljam na glasovanje odborov predlog (*primljen većinom*).

Moretti čita:

Br. 51-S. 1871-G.

Sindički ured u Tiesnom pita za svoju občinu, da bude osnovan trak puta, koi bi imao sdružiti Tiesno s Bribirom i Vodicam, te da bude započeta radnja.

Vidiv izvješće 9. Siečnja 1864. Br. 60 slavnoga c. k. okružnog Kapetanata Zadarskoga priloženo prošnji, predlaže se, da:

Prošnja šindikata u Tiesnom bude poslana Gjunti, i da ju ona u obzir uzme prilikom uloženja razpoloživog novca tečajem godine 1865.

Predsjednik. Stavljam na glasovanje odborov predlog (*primljen većinom*).

Moretti čita:

Br. 59-S. 1872-G.

Stanovnici Silbanskog otoka pitaju da se u poglavitomu mjestu Silbi namjesti kotarski sud.

Buduć nisu neosnovane tužbe Silbanskih stanovnikah, i bivajući prevažnih razlogah na korist njihove prošnje, predlaže se:

Da se njihova prošnja odpravi Gjunti, s nalogom da ju pošalje preuzvišenomu Popečiteljstvu putem Namjestništva i vruće ju preporuči.

Digitized by Google

Predsjednik. Stavljam na glasovanje odborov predlog (*primljen većinom*).

Moretti čita :

Br. 56-S. 1874-G.

Zastupnik Vranković povoljnim glasom podkriepljuje prošnju Starigrada na Hvarskom otoku, da mu se namjesti stalno sudbeno povjerenstvo.

Odbor smatrajući vrlo pravednu i vrlo zakonitu želju Starogradskih stanovnikah, predlaže:

Da se prošnja zastupnika Vrankovića pošalje Gjunti, s nalogom da ju kriepko podupire kod sredotočne vlasti.

Predsjednik. Stavljam na glasovanje odborov predlog (*primljen većinom*).

Moretti čita :

Br. 58-S. 1874-G.

Zastupnik D.r Vuković sprovodi prošnju Makarske občine, da se misli na popravljanje teste medju Makarskom i Zadvarjem put Turske.

U istu svrhu častni je zastupnik Vuković podnio prošnju u Ožujku 1863. godine, a Sabor je na nju u sjednici 26. rečenog mjeseca odlučio, da se mora odrediti podpomoć iz pokrajinskog novca na izvršenje radnje, i zaiskati u isto doba od preuzvišenog Namjestništva podpomoć iz državnog novca. — Tičući se sada izvršenja radnje toli nuždne za Makarsku, i razmatrav da svako odgodjenje prouzrokuje najznatnijih štetah onima stanovnicim; predlaže se da prošnja zastupnika Vukovića predje Gjunti, svrhom da ju ona u obzir uzme prilikom uloženja novacah ove godine razpoloživih, i da ju u isto doba s osobitom preporukom odpravi preuzvišenomu Namjestništvu svrhom da na izvršenje pomenute teste bude što skorije opredjeljena svota potrebi dovoljna.

Predsjednik. Stavljam na glasovanje odborov predlog (*primljen jedinoglasno*).

Moretti čita :

Br. 50-S. 1873-G.

Brodarski vlastnici i vodje uzkrajne brodidbe Dubrovačkoga i Kotorskoga okružja pitaju da bude podkriepljena prošnja, s kojom traže ukinuće povlasticah Lloydu dopuštenih, ili drugčije podjeljenje i njima takovog dopuštenja.

Procieniv razloge od prositeljah navedene, a i one slavne trgovačke komore u Dubrovniku, predlaže se, da visoki Sabor izvoli podupriети svojim glasom prošnju Dubrovačkih i Kotorskih brodarskih vlastnikah, i naložiti Gjunti da ju odpravi preuzvišenomu Popečiteljstvu trgovine, svrhom da on učini predmet predloga o njoj za doiduće sabranje Carevinskog Vjeća.

Serragli. Ja svim srdcem podupirem odborov odvjet u strani, koja se odnosi na ukinuće Lloydovih povlasticah. Svaka je povlastica mrzka, a osobito su mrzke povlastice, koje ograničuju sutiecanje, izvor svakoga dobra čovječanstvu. Navlastito pak mrzke su povlastice, koje ograničuju koristi slaboga, kao što je uzkrajna brodidba u Dalmaciji, koju vi svi, gospodo, znate do kakvoga je jadnog stanja došla zbog Lloydova sutiecanja i zbog mnogih inih uzrokah. Ja želim dakle ukinuće ove povlastice. Ja mislim da izjednačenje prava neće Lloydu štetovati, nego će ga staviti u potrebi da misli o svom ustrojenju sada kad se nahodi u preobrazi pretvore. Ja nemislim da je istinito sve ono što se kaže i ono što se je malo vremena nazad čitalo u Frankfurskoj *Europe*. Ja mislim da ukinuće povlasticah njemu podjeljenih mora i njemu samomu koristno izaći. U koliko bi pak takova oskudica povlastice mogla štetovati Lloydov dobitak, Država će misliti o tomu, kao što je do sada mislila; jer moramo takodjer pripoznati gospodo, da Lloyd jest utemeljenje, koje je već prekoristno bilo trgovini i Austrijanskoj mornarici, a niko neželi da propane, nego da se obrati i žive. Lloyd je i koristan većim djelom Dalmaciji, jer može se reći da $^2/_3$ njegove je družbine što Dubrovčanah, što Bokezah.

Glede načina pak, s kojim bi se moglo uvesti ovo izjednačenje pravah svrhom da uzkrajna brodidba nebude otegoćena prama Lloydu, ni da Lloyd uživa takovu povlasticu, ovo je pitanje, koje zavisi od načina s kojim prilagoditi pristojbu na bačviji (tonnelaju); a o takovoj pristojbi na bačviji mnogo se je putah govorilo. Sve su trgovačke komore o njoj govorile, a pače Dubrovačka bavila se je ob ovomu predmetu i predložila da se u Austriji poprimi talijanski sustav, to jest da narodni brodovi, koji broduju po krajima, plate svaki 6 mjesecih stalnu pristojbu, a plativši ju da

Digitized by Google

uzmognu slobodno brodariti po svih lukah Carevine. Da se takovi predlog primi i Lloyd bi veliku korist počutio, jer nebi imao platiti u svakoj luci pristojbu ulazka i izlazka, te okolnosti Lloyda i uzkrajne brodidbe bile bi izjednačene. Ali izvandobno bi bilo sada što o tomu predložiti, a prekratko vrieme koje nam preostaje nebi nam dopustilo, da se temeljito o tome bavimo. Učinio bi dakle predlog, da pozovemo Gjuntu da se sporazumi s trgovačkim komorama u Dalmaciji glede predloženja sustava o utjerivanju pristojbah na bačviji, koi bi sve interese složio.

Klaić. I ja podupirem odborov odvjet i nalazim poduprieti i predlog častnoga Serraglia. Ja se slažem da oprostba pristojbe na bačviji Lloydu dopuštena jest povlastica; ali se nemogu složiti s razlozima navedenim u prošnji brodarskih vlastnikah i s podkriepljenjem što joj daje trgovačka komora u Dubrovniku, to jest da je ova povlastica jedini uzrok propadanju uzkrajne brodidbe i uobće brodidbe s jedrima. Brodidba s jedrima te i ona male i velike uzkrajne brodidbe morala je podpasti velikomu napredku učinjenomu uvedenjem parobrodstva. Prosvjede jedrećih brodovah protiva parobrodstvu daje mi pojam starih svietnjakah prosvjedujućih protiva prosvietljenju plinom, ili starih kočijah protiva brzovozim. Ja mislim da uzkrajna brodidba, i kad bi se izjednačila Lloydovim parobrodima, počutila bi dakako veliku korist, ali nebi se nigda mogla povratiti na ono stanje cvatnosti, u komu se je jednoč nalazila prije uvedenja parobrodstva. Ono što velim o uzkrajnoj brodidbi vriedi i o velikoj brodidbi s jedrima. Kada se dva tvoritelja nalaze u istoj okolnosti tvoriteljne snage, povlastica jednomu dopuštena izpada očevidno štetna drugomu. Ali ako se dva tvoritelja nalaze u različitoj okolnosti snage, tada povlastica jednomu dopuštena biva blagodarje; ali nigda nije uzrok podpune štete drugomu. Povlastica koju uživa Lloyd, kao što je opazila i trgovačka komora u Dubrovniku, bila bi zaista štetna kojemudragom družtvu, koje bi se htjelo ustanoviti da zametne pravilni tečaj parobrodarstva u Dalmaciji, kao što je bio Tonellov slučaj. A pod takovim vidom smatram potrebito ukinuće povlastice, jer mi je drago uhvati se da će doći dan u komu će se kakvo družtvo u tu svrhu sastaviti. Uzkrajnoj brodidbi pak i brodidbi s jedrima nije se nadati velikih polakšanjah s ukinućem takove povlastice; a ova brodidba mora potrebito podvrći se zlom stanju, u komu ju parobrodarstvo stavlja. S druge strane ja cienim da je naša dužnost potražiti sva sredstva svrhom da joj se oblakša ovo prelazno doba njenog života, dok neprestane sasvim. Ja ću zato učiniti dodatak odborovu predlogu, to jest da Sabor izvoli izjaviti odvjet da pristojba vele težka i vele brodidbi mučna bude oduzeta, a to je pristojba nad prihodom i obrtnošću. Takovu stvar savjetuju razlozi pravde i pristojnosti najočevidniji I doduše kad sadjemo na dno i stanemo učiti živalje, kojim je sačinjena svaka pristojba i koje ju opravdaju, nahodimo da porez što plaća koimudrago tvoritelj nije nego dio prihoda plaćenoga Državi u naknadi onoga zakrilstva što ona izvršava, i zbog ugodbe koju mu nabavlja, svrhom da se obrtništvo uzmogne koristno izvršivati. Naša velika brodidba s jedrima, kao što vi dobro znate gospodo, sva se obavlja van kraja Carevine po inostranskih zemljah. U Carevinskih lukah posve malo brodovah dolazi. Naši brodovi dakle, i ako zgradjeni u narodnim brodogradjam, nemaju prigodu okoristiti se onom ugodbom i koristima, što bi njima ove luke podale. Oni moraju se uzprotiv okoristiti onih lukah Sredozemnog mora, Crnog mora i Oceanah. U naknadi ugodbama što jim ove inostrane luke podavaju, oni plaćaju pristojbah na bačviji, na svietnjake i ine bezbrojne, koje dosizaju znatnih svotah. A ove pristojbe zastupaju uprav oni dio dohodka brodovah o komu sam malo prije govorio, koi je opredjeljen da naknadi onoga, koi jim pribavlja ugodbe i potrebitu sigurnost. Pristojbu na obrtnost i prihod brodarski ju vlastnik plaća radi samog uzroka, što njegov brod nosi narodnu zastavu, i dignuta je iz čistog dohodka, što mu brod daje, bez vriednog razloga; tako da napokon brodarski vlastnik zbog obavljenja svoje obrtnosti idje plaćati dvostruki porez, koi uslied malosretnog stanja brodarenja s jedrima izpada mu posve težak. Da pak takova pristojba na obrtnost i prihod nametnuta brodovlastnicim nije ni temeljita, ni pravedna, daje nam dokaz ovo, da ju nijedan narod neima, u koliko je meni poznato. Kaže se da mnogi od naših brodovlastnikah, svrhom da izbjegnu pristojbi na obrtnost i prihod, namisliše promjenuti zastavu njihovim brodovima. Ukinuće takove pristojbe savjetuje i sami interes Države, kojoj na srdcu leži, a to je s mnogim dokazima ovo zadnjih godinah pokazala, da se naše brodarstvo uzmnoži i preduzme srećni razvitak. S druge strane ova pristojba, dobro ju proračunavši, nedonosi velikoga prihoda Državi; ja mislim da

Digitized by Google

u proračunih nije upisano većom svotom od fiorinah 50 do 60,000 za svo jedreće brodovlje i u velike. Ovo 50 ili 60,000 fiorinah posve je mala stvar u *mare magnum* Državnoga proračuna od preko 500 milijunah. Odborovu predlogu dakle i dodatku zastupnika Serraglia ja činim drugi predlog, da Sabor izvoli izjaviti odvjet, da bude ukinuta pristojba na prihod i obrtnost glede brodovah, i da odvjet u ovomu smislu bude odpravljen popečiteljstvu svrhom da ga u obzir uzme. Prošaste godine Sabor, uslied predloga zastupnika Serraglia i mene, izjavio je odvjet, da austrijanski brodovi zbog štetah prouzrokovanih jim ratom s Danjskom budu oprošteni od one pristojbe za tekuću godinu. Takovomu pitanju, u koliko ja znadem, nije još stigao odgovor. Ja se nadam da rodoljubje naših zastupnikah pri Carevinskom Vjeću znaće raditi da naše želje glede toga budu uslišane, i da u zakonih o mornarici i o brodarenju, koji imaju se, u koliko su časopisi glasali, podnieti istomu Vjeću, budu u koliko je moguće zaštićeni interesi naše mornarice.

Predsjednik. Ište li kogod od gospode rieč? (*Niko*) Razprava je zatvorena. — Zastupnik Klaić izvoliće napisati njegov predlog. — Idje na glasovanje odborov zaključak.

Moretti čita opet zaključak.

Predsjednik. Gospoda koja ga primaju neka se dignu (*primljen*). Sada stoji na glasovanje predlog zastupnika Serraglia. (*Čita ga, i biva jedinodušno primljen*). Idje na glasovanje predlog zastupnika Klaića (*čita*). Gospoda koja ga primaju neka se dignu (*primljen*).

Izostavljenje.

Na stranu 111, iza redka 14, poslie rieči: *da ju kriepko podupire*, imaju se dodati sliedeće:

Maćedo. Predlog učinjen častnim Vrankovićem stavlja me u vrlo težkomu položaju. U meni je združeno zastupništvo Hvara i ono Starigrada. Cienim da učinjeni predlog uzdrži u sebi protivnost dužnostih, te jedino sredstvo koje mi zaostaje jest, da se uztegnem od razprave i glasovanja, i da molim da se to u napisniku spomene.

Predsjednik. Ište li kogod od gospode rieč? (*Niko*). Idje na glasovanje pitanje, koje je D.r Maćedo učinio. Gospoda koja ga primaju neka se dignu (*primljeno*).

Serragli. Premda ja želim Staromgradu svako dobro, smiešno mi se pokazuje ovaj način ugoditi mu, zametnujući stalno povjerenstvo, jer se vrlo odalečuje od sadašnjega sustava sudbenog ustrojenja. Ja bi voljnije predložio da se opredjeli pravi sud, jer mislim da skraćenje zakona u ovomu poslu obstojećega nemože nas dovesti do nikakva koristna uspjeha.

Vranković. Ja moram opaziti gosp Serragliu, da Hvarski je kotar izvanredni zbog svojega mjestopisnog položaja, i da kao takovi zaslužuje izvanrednih obzirah. Gospoda koja ga poznaju mogu se uvjeriti o nepredobivih tezkoćah, koje su združene s odpravništvom pravde. Put koi vodi iź Hvara u Starigrad nalazi se u hrdjavom stanju, i nemože se po njemu ići bez pogibelji životu. Zbog ovih razlogah dakle i zbog razlogah u prošnji navedenih molim da bude primljeno moje pitanje.

Predsjednik. Izvolite (*obrativ se k Serragliu*) napisati vaš izpravak.

Serragli. Ja ću se uztegnuti da ga napišem, jer pitanje nije dovoljno zrielo; ali opažam da dalečina nije veoma velika i da bi shodniji bio možda put za kočije ili koje drugo bolje sredstvo, koje bi uzkratilo dalečinu od mjesta Starigrada do sredotočnog Hvara.

Vranković. Takove su težkoće, da se mučno može očekivati izradjenje pravoga puta. Ovaj je put bio namišljen i osnovan od mnogo godinah, ali nije nigda bilo moguće izradit ga.

Serragli. Od moje strane opozivljem svaku opazku.

Predsjednik. Dakle vi od vaše strane nečinite nikakvi predlog. Tada molim izvjestitelja da opetuje odborov zaključak. (*Moretti opetuje zaključak*).

Predsjednik. Dnevni red donosi: Izvješće novčanog odbora glede *konačnog računa* 1863. i glede *proračuna* 1865. godine. Pozivljem ga da se prije svega bavi o konačnom računu 63.

Digitized by Google

jer prije nego predjemo na izvješće glede proračuna moram priobćiti visokomu Saboru predlog danas podnešen.

Bioni čita:

Izravnani račun pokrajinskog upravljanja za odpravničku godinu 1863. (*od 1. Studenoga 1862. do svrhe Listopada 1863.*) jur početkom ove godine podnešen razpuštenomu Saboru (i koga je ondašnji novčani Odbor bio i pregledao), sada se iznova podnosi Visokomu Saboru pokriepljen onim dalnjim podrobnostima, koje je isti novčani Odbor mislio pristojno zahtjevati, i sastoji iz sliedećih razdjelah:

I. Račun pokrajinskog odpravništva, koi sadrži cielo upravljanje troškovah pokrajinskih i bolnicah, te i dotičnih prihodah i pokrajinskih i okružnih nametah; suviše podrobnost odpravničkih troškovah pokrajinskog novca, i kazalo uspjekah u odpravništvu bolnicah sa dokaznicom troškovah za lječenje bonikah.

II. Račun o odpravništvu novca za Najdence.

III. Račun o odpravništvu novca za Rodilje.

IV. Račun o odpravništvu novca za Zaludjene.

Svakomu od predrečenih računah priložen je list sadržeći uzroke različnostih medju pristojbom i preračunanim troškovima.

Podrobnosti zaiskane od strane bivšega novčanog Odbora, koje se prilažu na dalnje pokriepljenje i razjasnenje pokrajinskog računa, sliedeće su:

1. Podrobnost baštinskih prihodah.

2. Podrobnost odpravničkih troškovah pokrajinskog novca.

3. Podrobnost koristnih glavnicah nazad primljenih.

4. Podrobnost povraćenjah troškovah bez odbitka iz odnosnih stupcah o razhodu.

5. Podrobnost svotah izdanih nesamo godine 1863., ali i predjašnje godine, nad stupcem Putovi.

6. Podrobnost predplatah danih uz povratak, a napokon

7. Podrobnost opet utjeranih predplatah.

Iz svega ovoga gradiva biće lasno novčanomu novoizabranomu Odboru pripoznati Gjuntino odpravničko djelovanje.

Jasno izpada iz rečenog računa dobar odpravnički uspjeh ako se promisli, da pokrajinski prihodi preračunani u fior. 146933
dosegoše do . . . . . „ 147075
da troškovi preračunani u „ 146592
ograničili su se na . . „ 133098
i da se je imao zato veći
prihod od . . . . . „ 142
i manji trošak u . . „ 13494

što sačinjava koristni izpadak od . . „ 13636.

Novac u blagajnici, koi je svršetkom 1862. godine sastojao iz fior. 10500 u založenih doznačenjah,
i . . . . . „ 34263 u gotovini,

te iz . . . „ 44763 ukupno;
svršetkom Listopada 1863 dosizao je
do fior. 40000 u založenih doznačenjah,
i „ 32448 u gotovini,

te do „ 72448 ukupno,
tako da se novac u blagajnici uzmnožio od fior. 27685.

Takodjer koristan bio je izpadak odpravništva najdencah, jer prihodi ovoga novca preračunani u . . . . . fior. 45
dosegoše do . . . . „ 68
i troškovi preračunani u „ 54401
ograničili su se na . . „ 54349,
tako da je imao veći prihod od fi. 23 i manji trošak od fior. 52, što sačinjava koristni izpadak od fior. 75.

U odpravništvu novca za rodilje mjesto preračunanoga troška od . . fior. 3044
imao se je onaj od . . „ 3223
i nestao je posumljeni slučajni prihod od . . . „ 3,
tako da se je imao izpadak od fi. 182 na štetu: izpadak paka podpuno odpravdan s većim pristojbinam za lječenje.

Takodjer u odpravništvu novca za zaludjene preračunani trošak od fior. 5835 povisio se je do fior. 5912, i nestadoše posumljeni slučajni prihodi od fior. 10, te imao se je na štetu izpadak od fior. 87 istim uzrokom opravdan.

Digitized by Google

Najkoristniji izpadci imali su se iz baštinskih prihodah, koji od preračunanih fior. 5752 dosegoše do fior. 7055, s koristju od fi. 1303 uslied kamatah na iznova dobavljenih založenih doznačenjah, i uslied štednjah:

a) u odpravničkih troškovih su fior. 3988, zbog manjih tiskarnih troškovah, dobah praznovanja, manjih uredovnih troškovah, manjih putnih i nadnevničkih troškovah zastupnicim;

b) u troškovih za lječenje bonikah su fior. 17503, te zato uzeto odpravništvo bolnicah u svojoj ukupnosti prihodah i troškovah sa koristnim izpadkom od fior. 15830, zavisećim od koristnih pogodbah glede podavanja hrane i ljekarijah i od stroge štednje u nabavljenju novih potrebštinah;

c) u troskovih za promaknuće poznavanja slavjanskog jezika su fior. 2040, jer uzprotiv dobroj volji trošenja, nije bilo potrebe većih doznačenjah od učinjenih.

Medju najkoristnijim izpadcima imao bi se primietiti kao od najvažnijih glede svote onaj od fior. 5376 za povraćenih troškovah bez odbitka iz odnosnih stupcah o razhodu; ali zaviseći ova pristojba većom stranom od predbilježenjah lječnih troškovah za dalmatinske bonike u inih krunovinah obično nenaplaćenih, ovaj koristni uspjeh neima se preračunati u cielovitosti svote.

Spomenuvši najkoristnije izpadke, neima se izostaviti govoriti i o izpadcih na štetu veće važnosti.

Bio je na štetu izpadak troškovah za vojničke podvoznine, jer mjesto preračunanih fior. 5300 polag obistinjen a vojničkih činovnikah, pojavila se je neizbježiva pristojba od fi. 15268 odnosna na podavanja godine 1861. i 1862., te veća razhodna pristojba od fior. 9968.

Na štetu za fior. 6255 bio je suviše izpadak pokrajinskih i okružnih nametnih porezah, a to osobito zbog popusta porezah.

Ako se je dakle uzprotiv predrečenih izpadakah na štetu, iz uzrokah sasvim neodvisnih od volje pokrajinskog odpravništva, dostigao ukupni izpadak koristni pokrajinskomu novcu tako uprav nazvanomu, bez novacah od Države podpomoženih, od fior. 13636; Gjunta si pokrajinska nada da će visoki Sabor odobriti konačne račune 1863. godine, i u tu svrhu predlaže da budu prije predani novčanomu odboru da jih pregleda.

Klai', izvjestitelj novčanog odbora, čita:

Gospodo!

Kratkoća vremena dopuštena radnji odbora, koga ste Vi izabrali u sjednici 15. tekućega, nije mu dopustila da potanko razvidi konačni račun odpravništva za godinu 1862-3., i da sadje do njekih zaključakah, koji bi vriedni bili sve to više urediti i uzkratiti do mogućnih granicah iznosak svakog odjelka, u komu je rečeni račun razlučen. Odbor je zato prisiljen da vam u kratko podnese izpadak svojega kratkog razvidjenja, dodavši mu samo njekoliko malih uzporedah, dovoljnih podati vam jasniji pojam o postupanju pokrajinskog odpravništva.

Počimljući od razhoda, odpravnički troškovi preračunani u svoti od fior. 33610, povisili su se uprav do fior. 29622: 29: imala se je dakle štednja od fiorinah 3987: 71, zaviseća od vremenitog odsustva jednoga prisjednika, od manjega troška na tiskanje zemaljsko-zakonskog lista, i od štednjah učinjenih u odjelku *uredovni troškovi*, ostavljenomu osobitom odpravništvu Gjunte. Takove štednje bile bi još veću prištednost priniele, kad se s druge strane nebi bio pojavio veći trošak u nagradah carskim činovnikom zbog njihovih izvanrednih nastojanjah u pomoć Gjunti, i u nadnevnicah hitropiscem za trajanje Sabora 1863. god.

Od fiorinah 3000 preračunanih na promaknuće poznavanja slavjanskog jezika i na pomoć pučkih učionah nije se potrošilo nego samo 960, od kojih fior. 200 u pomoć učione Brišta, što jih je Sabor izriečno glasovao kroz sada pomenuto saborisanje, a fiorinah 760 u nagradah različnim učiteljim pučkih učionah zbog zanimanja pokazanog u podučavanju narodnoga jezika. Pored razdanih okružnicah i preporukah putem javnog tiska odpravljenih, Gjunti nije bilo moguće cielu predrečenu svotu potrošiti u svrhe Saborom odredjene.

Na ciepanje ospicah bijaše odredjeno fiorinah 3750, a potrošeno je uzprotiv 4165: 99 ½; te fiorinah 415: 99 ½ više. Razlika zavisi od naplate izvanrednih pristojbah ljekarima i od njekih doznačenjah izdanih odnosno na ciepanje 1862. godine. Ove zadnje godine

Digitized by Google

trošak bio je dosegao do fiorinah 4607; te takovi trošak pokazuje se godine 1863. umanjen.

Godine 1863. nijedan Dalmatinac nije bio primljen i hranjen u Ljubljanskoj kaznenoj kući. Svota dakle od fiorinah 300 u tu svrhu preračunana nebi bila ni taknuta, da nije trebovalo podmiriti njeke troškove predjašnjih godinah učinjene sa doznačenim fior. 110 : 29 ½.

Na uzpregnuće skitnje potrošeno je fiorinah 749 : 78 više od preračunanih fiorinah 2000. Razlika zavisi od uzmnoženog broja osobah, koje su se imale u otačbinu povratiti, i od povišenih troškovah hrane utamničenih osobah, koje su se imale iztjerati. U predjašnoj godini ovaj trošak bio je od fiorinah 2646, odkud se vidi da za dvie godine nije se promjenuo

Glede žendarskog staništa uvidja se u računu trošak od fiorinah 12959 : 99 mjesto preračunanih fiorinah 13800. Ali trošak takovoga staništa dosegao je u istinu do fiorinah 14769 : 50. Prodaja pak pokretnih stvarih od zbacenih staništah dala je fiorinah 1700 : 51; te odbivši ovu svotu od predjašnje, daje onu naznačenu u računu. Godine 1862. zbog ovoga odjelka potrošeno je fiorinah 13018, to jest hiljadu i po fiorinah manje nego godine 1863. Uzrok je tomu povišeni broj žendarah, koi ove druge godine bio je veći od 21. Godine 1863. služiše u Dalmaciji 199 ljudih. Staništna pristojba stoji za svaku osobu blizu 20 fiorinah na godinu; dočim konak stoji 50 fiorinah. Prva svota pokazuje se razložita. Druga pak neda se tajiti, da je nješto pretjerana. Istina je da ju takovom činu zakupi, koji se imaju plaćati na kuće zbacenih staništah, uslied zakupnih pogodbah sklopljenih za mnogo još neiztečenih godinah. Sa iztečenjem ovih, zakupni troškovi nješto će se umanjiti; i hvala nastojanju Gjunte, koja se je i prije ob ovomu poslu bavila, nadati se je da i ovaj težki trošak biće s vremenom uzkraćen do granicah najveće štednje.

Zbog *Vorspann-a* mjesto preračunanih fiorinah 5300 izpao je težki trošak od fiorinah 15267 : 66 ½, zaviseći od podavanjah učinjenih 1861. i 1862. godine. Ovaj odjelak, kad se sravna sa odnosnim troškom predjašnjih godinah, pokažuje se u neprestanomu i najnaglijemu povišenju. Zbog *Vorspann-a* potrošeno je

Godine 1858. fior. 1115 : 55 ½
„ 1859. „ 2220 : 91
(*ratna godina*)
„ 1860. „ 6769 : 78
„ 1861. „ 11442 : 74 ½
„ 1862. „ 8391 : 38 ⅓.

Zadnje dvie godine ukupno fiorinah 19834 : 13. Razlika ove svote s troškom učinjenim, koi se nalazi u računu, zavisi od toga, što vojničko odpravništvo nešalje redovno u vrieme račune pokrajinskoj Gjunti zbog izdavanja odnosnih doznačenjah. Od toga proiztiče, da predrečena razlika sačinjava razhodak, koi svršetkom godine 1863. tegotio je na blagajničkom novcu, kao što će sačiniti drugi razhodak svota, koja će se ozbiljno potrošiti tečajem godine 1863.; obi razhodci, koji će lahko bit stavljeni u računu tekućeg odpravništva. Povraćajuć se gorenaznačenomu kazalu mora se primietiti, da do godine 1860. podavanje *Vorspann a* i način podmirenja bijahu uredjeni uslied načelah uzdržanih u namjestničkoj okružnici 28. Ožujka 1857. Br. 2100-380, po kojoj naplata strankama koje bi podavale vozidbe bijaše učinjena iz pokrajinskog novca putem izkazah dostavljenih od dotične občine; izkazi, koji bijahu podvrženi pregledanju c. k. ureda pokrajinskog računovodstva. Od 1860. pak dalje vojnik koi pita *Vorspann-a* odmah ga stranki plaća; a cienu preko one koja stoji državi, on ju utjeriva iz pokrajinskog novca putem prostoga dostavljanja dopisa u komu je iznosak troška napisan, bez ikakvog polaganja računa i bez da se ikakvo pregledanje obavi. — U promjenjenomu sustavu treba dakle tražiti uzrok nagloga povišen a ovoga troškovnog odjelka, koi, ako mu se nedoskoči, prieti da će težko smutiti stanje pokrajinskog novca. Ako ne drugo a ono zloporabah moglo bi se uvući u podavanjih, valjda iz oskudice potrebitoga nadziranja občinskih odpravništvah. Na temelju godine 1861. pojavljenoga troška i djela od 34 ½ novčića pokrajini pripadajućega na 52 ½ odredjena za četveromilja i konja; — cieniv da konj običnim korakom idjući čini 6 četveromiljah na dan — imaće se svaki dan u pokrajini 14 konjah na putu. Cieniv paka da od ovih 14 konjah, 2 budu privezana kočiji, 2 budu za sedlo, 4 privezana na dva kola, i 6 za teret; da kočija vodi jednu samu osobu, da svaki teret bude od 100 funatah a svaka kola od 1000; imaćemo 1861.

Digitized by Google

godine 365 osobah vozenih s kočijom, 730 na konju u dalečini 7 četveromiljah, to jest 24 milja, i 930,000 funatah stvarih u istoj daleČini prenešenih. — Ovo je kretanje barem izvanredno u pokrajini premale širine, smočene s morem u svojoj cieloj dužini, koja na kraju ovoga imade svoja najvažnija mjesta, i gdje se dakle raznosi od veće važnosti činu brodom ili parobrodom! — Svi su ovi neredi pozvali pomnju Gjunte, koja u svomu izvješću, s kojim šalje proračun 1865, čini vam o tomu osobiti predlog.

Za pokrajinske putove mjesto preračunanih fiorinah 9000 potrošilo se fiorinah 8467; a mala razlika zavisi od ostatakah predjašnjih predplatah utjeranih kroz tekuće odpravništvo. Iz kazala ovomu odjelku priloženoga priznaje se, da se je od ukupne svote potrošilo fiorinah 1237 u povjerenstvah, mjerničkih nastojanjah, nacrtanjah i inih takovih tekničkih radnjah; a u ozbiljnih pomoćih na gradjenje putovah fiorinah 7230. Priznaje se takodjer da bijahu podpomoženi sliedeći putovi:

Put od Omiša do Zadvarja
„ „ Benkovca do Karina
„ „ Korčule do Lombarde
„ „ Benkovca do Vrane
„ „ Klisa do Muća preko Drniša i Sinja
„ „ Makarske do Zadvarja
„ „ Vodicah prama Čisti
„ „ Trogira do Drniša
„ „ Cavtata prama Mrčini.

Iz ovoga kazala sliedi da pored slabih sredstvah stavljenih na Gjuntino razpoloženje, izpadak radnjah bio je od njeke važnosti. Idje pak primiećeno da okružja Dubrovačko i Kotorsko posve su malo udioništvovali u učinjenih troškovih; a naime prvo su fiorinah 400 za put od Korčule do Lombarde i su fiorinah 300 za put od Cavtata do Mrčine; drugo pak su nikakvom svotom. Nalazi se dakle preporučiti Gjunti, da u napredak bude imati dužni obzir i na ova dva okružja.

Svota od fiorinah 2000 za vodoslovne (idrauličke) radnje sva je bila potrošena; ali buduć odjelak nije potanko opisan, nezna se iz računa u kojih je radnjah uložena.

Od fiorinah 1000 odredjenih na uzdarje za smaknuće zvierah nije se uložilo nego fiorinah 490. Buduć Sabor u tečaju godine odlučio ukinuće takovih uzdarjah, zadnje je doba obustavljeno bilo njihovo dopuštenje; te od ove strane štednja od fiorinah 510.

Glede različitih troškovah u proračunu bila je odredjena svota od fiorinah 3000, a trošak je uzprotiv bio od fior. 3976: 28 ½. Razliku valja osobito pripisati većemu trošku proizlazećemu iz tiskanja izvješćah Saborskih sjednicah u oba jezika zemlje.

Zaglavljujuć, troškovi pravo nazvanoga pokrajinskog novca preračunani u ukupnoj svoti od fiorinah 76760, dosegoše za cielo do fiorinah 80770, te pokazaše manjak od fiorinah 4010; kojima ako se dodadu fiorinah 1966 razhodnih ostatakah 1862. godine, ostaje ukupni manjak od fiorinah 5976. Takovi manjak mogao se je ipak pokriti nezavisno od preostatka blagajničkog novca štednjam proizlazećim iz odpravništva novca na odjelak *lječenje bonikah* odredjenoga; odpravništvo pokriveno sa okružnim nametima, o komu prelazimo govoriti.

Za takovi novac bijaše preračunana svota od fiorinah 69832, od kojih fior. 5158 posebnih bolničkih prihodah, a fior. 64674 okružnih nametah. Pravi je trošak uzprotiv dosegao do fiorinah 52328: 90, te se je imala štednja fiorinah 17503, ovako razdjeljena medju različitim bolnicama:

Za bolnicu Zadarsku bila je preračunana svota	od fior.	28232
i potrošilo se	„	20964
te manje	„	7268.
Godine 1862. trošak je dosegao do	fior.	20701
razlika je dakle neznatna.		
Za bolnicu Šibeničku preračunana svota bila je od .	fior.	8334
Trošak bio je od	„	7877
te manje	„	457.
Godine 1862 trošak bio je od	„	6378.
Imao se je dakle 1863. povećanje od fior. 1499.		
Za bolnicu Spljetsku bilo je preračunano	„	20448

Digitized by Google

i izpao je trošak od . . . fior. 9748

te štednja od . . . . . „ 10700.

Godine 1862. trošak bio je od „ 11578.

Imala se je dakle 1863. štednja fior. 1830.

Za bolnicu Dubrovačku u proračunu bilo je odredjeno „ 12818
i izpao je trošak od . . . „ 10938

te manje . . . . . „ 1880.

Godine 1862. trošak bio je od fior. 13917, te 1863. imala se je štednja od fior. 2979.

Uzevši dakle u obzir štednje učinjene godine 1863. prama godini 1862., nalazi se da su one dosegle samo do svote fior. 3047. Od toga proizticе, da malo prije pomenuta znatna štednja od fior. 17503 na proračunu 1863. zavisi od pretjeranosti takovoga proračuna, posliedica načina izvodjenja proračuna iz središnji triju predjašnji godina, i što se one godine nije pojavio nikakvi pomor. Štednje dakle o kojima govori Gjunta u svojemu izvješću imaju se smatrati kao nada za budućnost, koja će se valjda bit počela obistiniti u odpravništvu tekuće godine. Gjunta je doduše prošastih godinah bila obvezana s podavajućim pogodbama sklopljenim van njezinog upliva, koje u uzvišenih cienah u njih odredjenih imale su izliku, ako ne što drugo, u slučaju hrane. Sada pak odkada su one pogodbe istekle i da je Gjunta mogla novih koristnijih sklopiti, zaželjene štednje jamačno će se obistiniti; a odbor si zato čuva da učini primietabah glede njekih pretjeranostih u troškovih i obskrbljenjah, znajuć iz ustmenih priobćenjah da se je njima doskočilo.

Goredokazanim troškovima bolnicah, koji se navlastito odnose na odpravništvo, na ljekarije, na hrane i t. d., za svaku od njih treba dodati fiorinah 2386 : 88 ½ od pokrajine potrošenih za lječenje dalmatinskih bonikah u inih pokrajinah carevine i u inozemstvu; koji pridruženi predrečenim troškovima sačinjavaju ukupnu pristojbu u računu naznačenu. Zbog takovog troška pokrajina ima pravo naknade od strane onih, koji ovako bijahu lječeni. Budući pak da iz odjelakah kao prihodne vjeresije uračunanih uvidja se da se presiabo takove naknade obistinjavaju, tako nalazi se preporučiti Gjunti, da svom pomnjom nastoji kod obćinah u svrhu da porodice lječenih podmire lječne troškove, a kapetani, vodje i brodovlastnici dotičnih brodovah za svoje mornare. Neka suviše Gjunta razvidi ako u novoj zakonskoj osnovi glede bolnicah medju nagradam oduženim obćinama, nebi bilo staviti i onu o lječenju siromakah njima pripadajućih van pokrajine.

Prelazeći sada na pokrivenje, baštinski prihodi, to jest oni blagajničkog novca i dobarah od bolnicah posjedovanih, preračunani na fior. 5752, dadoše uzprotiv fior. 7055 : 96, te 1303 : 96 više. Povišenje zavisi od kupovine kroz godinu založenih doznačenjah, te posliedno tomu od kamatah na njih.

Svi nameti pokrajinski i okružni bijahu u proračunu naznačeni su fiorinah 140571, a dadoše uzprotiv fior. 134316 : 48 ½; te fior. 6254 : 51 ½ manje. Razlika proizticе iz poreznih oprostbah zbog slučajnih štetah.

Nagrade radi lječenja bonikah van pokrajine dosižu do fior 5376 : 21 ½, od kojih pak samo je fior. 819 : 26 ½ utjerano, a ostali idju pridružit se vjeresijama iste vrste za predjašnjih godinah u svoti od fior. 8906 : 92, da sačinu znatni ostatak od fior. 13463, koi će se mučno povratiti u djeistviteljnom prihodu. To opravda malo prije učinjene opazke; i neuvidja se posve točno što je Gjunta u svojemu izvješću stavila ono fior. 5376 : 21 ½ medju utjeranim, dočim veli da prihodi godine 1863. dosegoše fior. 147075 mjesto preračunanih fior. 146933.

Nagrade lječinbenih troškovah za plaćajuće bonike, naznačene u proračunu su fior. 560, nisu dale nego fior. 171 : 84. Vidiv malenkost ove svote, nemože se ino do preporučiti Gjunti da bdije u svrhu, da bezplatno utočište u milosrdnim zavodima bude samo dopušteno onima, koji imadu pravu potrebu, i da kućne starešine budu prisiljeni plaćati za služinčad, koju šalju u bolnicah, kada bi bili u stanju to učiniti.

Ob odpravništvu novacah za rodilje, zaludjene i najdence, pokrivenih sa državnim mirazenjem i obavljenih s posebnom upravom, odbor nenalazi ništa pridodati onomu što Gjunta u svojemu izvješću kaže.

Samo će odbor glede najdencah primietiti,

Digitized by Google

da polag dopisa ovdašnjeg bolničkog ravnateljstva uvidja se, da njihov broj bijaše

svršetkom godine 1862. od 418
„ „ 1863. od 411
„ Veljače t. g. od 415.

Njihov broj dakle može se reći da je malo da ne stalni. Iz kazala mjestah pak gdje se najdenci nalaze na dojenje, odbor uvidja da u njekoliko njih broj je njihov pretjeran, kao što na primier u Lukoranu, u Sutomišćici i u Ugljanu, u dva prva mjesta kojih ima jih 41 u svakomu, a u zadnjemu 50. Kad se promisli na broj stanovnikah ovih selah, a navlastito dvaju prvi, koji broju od prilike 550 dušah svaki, razumno se pojavljuje sumnja da hrana ovih jadnih sirotah može postati ondje predmetom nečovječnoga dobitka. Gjuntinoj pomnji da pripozna stvar, i kad bi nered uprav postojao da mu doskoči.

Bazmatrani s tim svi odjelci i buduć nije se našlo učiniti važnih opazakah o njih, odbor vam predlaže odobrenje podnešenog vam konačnog računa, račun pokrajinskog novca kojega u svojih ukupnih svotah prikažuje sliedeći izpadak:

Prihod

Ostatak početnog novca	fior.	34263: 20 ½
Utjerivanja učinjena	„	166582: 78 ½
Prihodna glavnica povraćena	„	9: 80 —
Prihodni priostatci	„	48114: 33 ½
Založena doznačenja bivajuća prije 1863.	„	10500: — —
	fior.	259470: 12 ½

Razhod.

Djeistviteljno potrošeno	„	118944: 24 ½
Razhodni priostatci	„	16789: 40 ½
	„	135733: 65 —
Prispodobljen prihod	„	259470: 12 ½
Izpada prihodni ostatak od	„	123736: 47 ½.

Od ovih, osim dostavljenih fior. 10500 u založenih doznačenjah, kupljeno jih je još za fior. 29500; a su fior. 717: 16 kupljena je u račun Zadarske bolnice jedna zadužnica narodnog zajma god. 1854. imeniteljne vriednosti od fior. 900.

Medju prihodnim priostatcima nalazi se svota od fior. 13463: 87 različitih vjeresijah pokrajinskog novca prama privatnim, najveći dio koje na namirenje lječinbenih troškovah za bonike van pokrajine. Takova svota neće se moći u svojoj podpunosti utjerati, a dobro bi bilo da ju Gjunta što prije razbistri, utjerivajući koliko je moguće, i predlažući u doidućem saborisanju izbrisanje ostatka, koi se nikako nebi mogao utjerati.

Suviše u sjednici 24. Veljače uz saborisanje 1863. godine, Sabor, uslied predloga D.ra Bajamonta, bijaše odlučio, da doznačenje Spljetskoj bolnici bude one godine povišeno do fior. 5000, s tim da priostatci odpravništva one godine budu uloženi u napravljanjah po osnovi podnešenoj od njezinog upraviteljstva i od one občine potvrdjenoj. U sjednici 20. Ožujka o. g. Sabor odobravaše onu osnovu napravljanja, a s tim mučke na njihovo udjelotvorenje odredjivaše rečene priostatke. Sada sa pomenutim fior. 5000 preračunana je svota dosizala do fior. 25448. Od ove, ako se odbije fior. 9748 potrošenih za lječenje bonikah, i treći dio fior. 2386 potrošenih za liečenje dalmatinskih bonikah van pokrajine u procieni od fior. 796, ukupno fior. 10544; ostaje u korist razširenja Spljetske bolnice priostatak od fior. 14904. Ovi imaju se držati na njezino razpoloženje i dignuti iz goredostavljenog prihodka, kada ono upraviteljstvo bude htjelo započeti ustvarenje osnove Saborom odobrene. Nezna se uzrok zbog koga Gjunta nije uvažila takovu okolnost, zaviseću od izriečne Saborske odluke, u svomu izvješću i u podnešenomu vam računu.

Prije nego se zaglavi, odborova je dužnost pozvati Vaša pomnju na osobito nastojanje, s kojim se ovdješnje c. k. Državno Računovodstvo zauzima u svih onih poslih, o kojih Gjunta ili novčani odbor ište njegovo razborno sudjelovanje. Odbor misli da obavlja dužnost predlažuć vam, da od Vaše strane izjavite zahvalnost onomu uredu.

Zaglavljujuć, odbor na Vaše riešenje predlaže sliedeće odluke:

Digitized by Google

1. Odobren je konačni račun odpravništva novacah: pokrajinskog, zaludjenih, rodiljah i najdencah za 1863. godinu.

2. Naloženo je Gjunti da izjavi c. k. Državnomu Računovodstvu u Zadru Saborsku zahvalnost zbog svojih brižljivih zauzimanjah u poslovih odpravništva predrečenih novacah.

U Zadru 19. Listopada 1864.

Bioni. Budi mi dozvoljeno da kao Gjuntin prisjednik podadem njeka razjasnenja na nekoliko točakah odborovog izvješća, koje se odnose na Gjuntino djelovanje. Glede pokrajinskih putovah istina je, kao što veli odbor, da Dubrovnik 1863. god. nije primio za putove nego svotu od fior. 716, ali to je zavisilo od oskudice pitanjah, a tomu je dokaz, što u Studenomu godine 1863, bivajuć zatvorena računateljna godina, Gjunta je uslied pitanja doznačila prije svotu od fior. 700, a zatim drugu od 1000 fior.; te ukupno za odpravništva 63. i 64. god. doznačenja za Dubrovačko okružje dosegla su ukupno do fior. 2700, malo manje od svote za ono okružje preračunane. Glede Kotora, god. 63. pojavila se njeka razlika mnienjah medju političkom i občinskom vlasti odnosno na razlikost putovah, koji bi se imali graditi, i radilo se o Tevljanskom putu i o putu Verigah. Do riešenja takovog posla nikakvo pitanje nije bilo Gjunti učinjeno, a samo god. 64. posebna pitanja budu učinjena, a Gjunta je za dva puta doznačila fior. 600, to jest fior. 1200, svota koja je blizu da pokrije dio onomu okružju pripadajući. Glede proračunah o bolnicah, koji se osvadjaju da su pretjerani za 1863. godinu, usudiću se opaziti, da proračuni bijahu već odobreni od strane jednog odbora, koi da jih je smatrao kao pretjerani, bio bi jih kao takovi dostavio visokoj Skupštini. Da pak nisu bili pretjerani izpada i iz toga, što pogodbe za hranu Šibeničke i Spljetske bolnice bijahu po proračunih uvedene godine 63., dočim obveza pogodbah za hrane nije postojala nego u samoj Zadarskoj bolnici do svrhe 63. godine. U Šibeničkoi i Spljetskoj bolnici Gjunta je mogla upotrebiti svoj upliv, i dobiti i 63. štednjah osobito u Spljetskoj bolnici sa smanjenjem troškovah prama proračunu. Odnosno na naplatu za bonike, što u izvanjskih bolnicah, što u pokrajinskih bolnicah, odbor opaža, da bi Gjunta imala preporučiti občinama da svi oni, koji mogu platiti, namire. Može biti siguran odbor a s njim visoka Skupština, da Gjunta nigda nije to izzostavila. Gospoda koja pripadaju občinama i medju nami sjedu mogu posvjedočiti da se je svedjer najstrožije izvršenje preporučivalo, svrhom da takovu korist nebi imali nego oni, koji su sasvim siromasi, ali občine bi malo da ne jedinoglasno odgovorile sa svjedočanstvom siromaštva zakonito sastavljenim, te Gjunti ništa nije ostajalo oporeći. Glede fiorinah 5366, koji se u proračunu nalaze kao neutjerani, odbor veli da se nenalaze kao utjerani, ali kao nada utjerivanja, a drugčije se ni nemogu nalaziti dokle nisu utjerani ili izbrisani uslied svjedočanstva, koja budu dokazati zaludnost nade. Ukupnost fiorinah 13000, koja sačinjava doduše znatnu svotu naplate, što bi pokrajinskom novcu pripadala, nije moguće jednim ju mahom izbrisati, da se nebi svaka nada ikakve naplate izgubila. I da se izbrisa, svake bi se godine jedna te ista stvar pojavila, i svake bi godine trebovalo izbrisati jednu svotu, koja ako ne sasvim a ono barem se stranom utjeriva. Odnosno na posao najdencah, o kojih biva strah da su predmetom nečovječnog dobitka, buduć jih je mnogo u Sutomišćici i u Ugljanu, odboru ću napomenuti, da nezavisi vazda od volje bolničkog upraviteljstva staviti najdence ovdje ili ondje, ali to zavisi od broja poslanih pitanjah i od vremena odkad su poslane, a mnogo puta upraviteljstva nalaze se u velikoj težkoći da nadju gdje staviti one sirote. Glede pak ovih selah, to je možda i koristno, jer isti seljani prvi su koji nadziraju da kogod nebi zanemario svoje dužnosti prama najdencim. Što jih je mnogo u selu Ugljanu i Sutomišćici, ništa nije o tomu se bojati, jer su držani s osobitim obzirima, primaju ćudoredno odgojenje, a malo da ne nigda svršetkom 10 godinah nisu povraćeni bolničkom upraviteljstvu, niti izloženi po svietu, već postaju članovim kuće, koja jih je odgojila, kao što uobće biva u svih selih, koji su od grada dalnjih. Što Gjunta nije ni napomenula štednje, na koje pravo ima Spljetska bolnica zbog svoga neobhodimog razširenja, to se nije pokazivalo nuždno, jer takove štednje uvidjaju se svakako u odnosnih računih, te ostaje svedjer slobodno i na volju onoga, koi ima pravo, zaiskati uručenje zbog onih troškovah, što bi potrebito našao da učini.

Ova sam našao navesti na opravdanje Gjuntinog djelovanja.

Klaić. Odgovoriću u kratko na primietbe, što je častni prisjednik gospodin Bioni učinio. Što

Digitized by Google

se tiče putovah dvaju okružja Kotora i Dubrovnika, neostaje mi nego primiti njegova očitovanja, a milo mi je doduše da ona dva okružja nisu bila zanemarena.

Odnosno na izraz izvješća da je štednja u odpravništvu bolnicah zavisila od pretjeranosti troška, ova rieč *pretjeranosti* nije bila upotrebljena kao ukor nikomu. S ovim riečima odbor nije što drugo činio nego pripoznati čin, to jest da proračun bio je uprav visoko preračunan, bez kriviti nikoga, osim sustava koga se računovodstvo u takovom obziru drži. Uzima se srednjost triju predjašnji godina, i na temelju takove srednjosti odredjuje se ona doiduće godine; a samo unapried, uslied stalnih podatakah odpravništva, može se viditi jeli bilo pretjeranosti ili oskudice pri preračunanju svote.

Glede naplate troškovah za lječenje bonikah, niko nije mislio nigda okriviti Gjuntu radi nemarnosti; s onom se je opazkom jedino naznačivalo to, da Gjunta prosliedi s onim svojim hvale dostojnim nastojanjem, i traži da u koliko je moguće oni znatni odjelci, koji se uvidjaju kano vjeresije, budu barem stranom utjerani.

U Gjuntinomu izvješću, koje se je malo prije pročitalo, izriečno je rečeno, da prihodi preračunani u fior. 140000 dosegoše do fiorinah 147000. Sada, na sačinjenje ovo fiorinah 147000 idju i 5000 fiorinah od naplatah, a ovi zadnji nemogu sačinjavati jedan prihod, nego su samo jedan prihodni priostatak zavisan od učinjenih predplatah, koje idju na umnoženje *imanja* pokrajinskog novca. U takovom smislu idje podrazumljena opazka odborovog izvješća. Odbor nije htio pripisati Gjunti namjeru, da hoće naznačiti onu svotu kao *pravo utjerivanje*. On je htio dokazati da 5000 fiorinah nisu se imali upisati medju prihodima. Glede učinjene preporuke da razbistri ovaj odjelak vjeresijah, ona je bila učinjena svrhom da vidi olahkoćeno odpravništvo. Ako se ovaj odjelak u računu ostavi u sadašnjemu stanju, kako će se svake godine uzmnožiti, tako kroz 10 godinah imaćemo možda novac od 100000 fiorinah, o komu nećemo znati što da učinimo; jer ovaj novac neće nigda biti prihod mogućan utjerivanja, a s druge strane prouzrokovaće odpravništvu zaludno dopisivanje. Neka se nastoji dakle koliko se može za utjerivanje, a ono što se nemože utjerati neka se izbrise.

Odnosno na najdence, iz imenika, što je upraviteljstvo bolnicah priobćilo odboru, ovaj nije mogao ino da se nezačudi videći u mnogih mjestah ondje naznačenih, a biće jih do 50, da jih ima 1, u njekih 3, u drugih 4 i do najvećeg broja 8; pa se sve nenadno pada na 41 i 50 u ova 3 sela. Upitav Dalmatinski državopis (štatištiku), po Gjuntinom nastojanju izdanu, uvidilo se je da u malo da ne svih onih mjestah broj stanovnikah nije vrlo različit od onoga Sutomišćice i Lukorana. Takova stvar nije mogla da nezačudi odbor. Ja sam pak radostan, što čujem tumačenje častnog prisjednika, a nadam se da nadziranje neće nigda smanjiti na sreću ovih kukavnih sirotah.

Što se napokon tiče Spljetske bolnice, u računu uvidjaju se kao pristojba fiorinah 20000. Svota fiorinah 20000 bila je stavljena u proračunu one godine. Sabor našao je da ju preinači, uslied predloga častnoga Bajamonta, i donio ju je do fiorinah 25000. Razumno se očekivalo da Računovodstvo to uvaži, te da u računu mjesto 20000 bude stavljeno 25000. Niko neće zaniekati da ova nije bila mala netočnost. Gjunta neće bit možda opazila stvar, ali kao netočnost ona je sigurno. U ostalomu, da dotični priostatak stoji na razpoloženje Spljetske bolnice, niko nije nigda o tome dvoumio.

Predsjednik. Ište li još kogod rieč? (*Niko*). Razprava je zatvorena. Idje na glasovanje prvi odborov predlog.

Klaic čita.

Predsjednik. Tko prima ovaj predlog neka se digne (*primljen*).

Klaić čita drugi predlog.

Predsjednik. Gospoda koja primaju neka se dignu (*primljen*).

Bioni. Javljam da Gjuntino izvješće o proračunu donosi jedan predlog dotično na Vorspann (*i čita točku, koja se na to odnosi*).

Serragli. Budući točka, koju je sada častni Bioni pročitao, pripada Gjuntinomu izvješću, čini mi se da bi dobro bilo cielo izvješće pročitati; a kada će novčani odbor bit izjavio svoj odvjet, koi — to predhodno očitujem — je suglasan

Digitized by Google

Gjuntinomu odvjetu, čini mi se da će tada biti shodno vrieme glasovati da ovaj bude primljen. Ona je točka dio predhodnog računa, a kao takovi mora se obaviti.

Predsjednik. Ja mislim da je odborov izvjestitelj u svojemu pročitanomu izvješću osobito naznačio ovu okolnost.

Serragli. Napomenuti će se onda kada će se doći na odjelak "Vorspann„.

Predsjednik (Klaiću). Pročitajte dotičnu točku vašega izvješća.

Klaić čita.

Serragli. Ja sam namjeravao osobiti predlog učiniti, te pitati pročitanje cieloga Gjuntinog izvješća, tim više što se nigda nije ovo izvješće pročitalo.

Predsjednik. Tada je dakle svršena razprava konačnog računa 1863.

Prije nego predjemo na proračun 1865. moram visokomu Saboru javiti, da mi je jutros u 9 ½ satih bio pismeno prikazan sliedeći predlog pokrajinskog zakona, od strane njekoliko gospode zastupnikah, koji su u njemu podpisani. Neka izvoli jedan od gospode tajnikah pročitat ga.

Rossi čita:

Visoki Sabore!

U sjednici 24. Veljače saborisanja 1863. godine Sabor bijaše odlučio da novčani odbor predloži načela, po kojih okružni porez 1864. bude pravično razdjeljen medju dva okružja Zadra i Spljeta.

Takova odluka ostade bez uspjeha zato, što odbor, zauzet s drugim radnjam, nije ju mogao opremiti. Približavši se doba Saborskog zatvorenja, i budući se imalo naglo glasovati proračun 1864., ostao je s tim uzdržan obstojeći temelj rečenog razdjelenja.

Sada radeći se o proračunu 1865. podpisanima pojavlja se pojam da se doskoči nepravdi, koja iz jednakosti nameta za dva okružja Zadra i Spljeta jasno proiztiče, i koja prvih godinah ustanovljenja pokrajinskog novca nije bivala, budući troškovi Zadarske bolnice bijahu tada vele manji.

Nepravedno je da jedan te isti porez plate dvie strane, koje nemaju jednake potrebe i jednake koristi neuživaju.

Spljetsko okružje, kao što je Gjunta preračunala u svojoj osnovi proračuna podanog novčanom odboru da ga pregleda, plaćajući na fior. 175,000 glavnih pravih porezah namet od 15 %, plaćati će . . . fior. 26250.

Ali uzdržanje svoje bolnice po rečenomu proračunu neće doseći nego do . . . fior. 13655.

Suviše za zaludjene polovicu od fior. 5380, preračunanu za oba okoliša . . . . „ 2690.

Suviše za rodilje polovicu od fior. 2653 „ 1326.

fior. 17671,

te će više od potrebe plaćati svotu od . . . . . „ 9579.

Zadarsko okružje plaćaće uzprotiv na fior. 177000 glavnih pravih porezah . . . . . „ 26550.

Kada će uzdržanje bolnice doseći do fior. 23475.

a Šibeničke . . „ 8014.

Polovicu od fi. 5380 za zaludjene . . „ 2690.

Polovicu od fi. 2653 za rodilje . . . „ 1326.

fior. 35505.

Te imaće gubitak od . . „ 8955,

koga će suvišnost Spljetskog okružja pokriti.

Je li to pravedno?

Pravedno bi bilo, da Spljetsko okružje mjesto da pokrije troškove od . . . . . fior. 17671

Digitized by Google

plati namet od 10 %, koi bi stajao fior. 17500
i da Zadarsko okružje na pokrivenje troška od . . . . . „ 35505
plati namet od 20 %, koi bi dao „ 35400.

Ali takovi čin toli očevidne pravednosti nebi se mogao izvršiti bez preinačenja naredbe popečiteljske povelje 1. Ožujka 1853., proglašene s objavom 23. Ožujka 1853. preuzvišenog Namjestništva, koja glasi:

"Razdjelenje natječaja biće na dva glavna "temelja odredjeno, tako da prvo glede ukup- "nog troška triju bolnica Zadra, Šibenika i "Spljeta, koje malo da ne sasvim nemaju svojih "prihodah, odnosiće se na okružje Zadarsko i "Spljetsko, čiji kotari ovim bolnicama pripa- "daju."

Zato nalazimo potrebito visokomu Saboru sliedeći pokrajinski zakon predložiti:

1. Uništena je naredba uzdržana u namjestničkoj objavi 23. Ožujka 1853, po kojoj dva okružja Zadarsko i Spljetsko moraju sjednakim nametom natječati na pokrivenje troškovah za Zadarsku, Šibeničku i Spljetsku bolnicu.

2. Uzprotiv, počamši odpravništvom sunčane godine 1865., svako od predrečena dva okružja podmiriće namet na uzdržanje dotičnih bolnicah potrebit, a to do tada dok ustavnim putem nebude preinačen odpravnički dandanas obstojeći bolnički sustav.

Molimo Presvietloga Gospodina Predsjednika da izvoli ovaj predlog na glasovanje staviti u isti dan i prije razprave proračuna 1865.; drugčije, ako se ovaj zakon neglasuje tako da uzmogne upliva imati na predrečeni proračun, nepravda se produžuje od godine a možda i od još druge godine, nemoguć se predvidjeti kada će Sabor biti 1865. sazvan, niti ako će razpravljanja novog zakona o bolnicah, koi će takovoj nepristojnosti doskočiti, biti zdriela da imadu upliva na proračun 1866.

U Zadru 20. Listopada 1864.

Klaić
Maćedo
Vranković
Vusio
Petar Dojmi
Rossi
Moretti
Danilo.

Predsjednik. Predstavljam prije svega, da predlog novoga zakona o bolnicah, glede koga bio je dan Gjunti nalog, bio je već tiskom priobćen od 15. Travnja tekuće godine, i svedjer je gotov na razpravljanje. Opažam pak da sada pročitani predlog, po naredbama § 34. Ustava, odnoseći se na pokrajinski zakon, i budući pismeno Predsjedniku predan, mora, prije nego se upiše u dnevni red i podnese na saborsku razpravu, odpremiti Gjunti da ga pretrese, odluči i predloži. Po sebi je očevidno da u predmetu takove važnosti, koi iziskuje surazmierno vremena da bude pomnjivo pregledan i razpravljen, i riešenje o komu, kao što ja mislim, zavisi, više nego od što drugo, od gledišta pod kojim je razmatran; očevidno je, opetujem, da se nemože zahtjevati da razprava bude naglo obavljena. Svakako, ako Sabor nenadje ništa protivna opaziti, i ako niko nezaište rieč da pod ovim obzirom potakne razpravu, koja bi moje postupanje preinačila, ja ću se nuždno moć držati pomenutih naredbah Ustava, te će moj predlog odmah preći Gjunti, svrhom da najvećom mogućem pospješnošću izvrši što joj pripada; a Gjuntino izvješće biće zatim upisano u dnevni red. Hoće li kogod rieč?

Serragli. Ovaj predmet bio je već pomnjivo proučen od novčanog odbora, koi ga je smatrao savjestnim predmetom, i pregledao ga je u koliko bijaše moguće kroz 2 ili 3 dana, s kojim je mogao razpoložiti. Ob ovom predmetu bio je takodjer govor u izvješću rečenog odbora glede proračuna 1865. Razprava ob onomu što se ima učiniti moći će se onda preduzeti, ako se mogućno nadje baviti se toli nenadno i kroz kratko vrieme koje nam preostaje o pokrajinskom zakonu takove važnosti, ili ako se do doidućeg saborisanja ovaj predmet odgodi.

Klaić. Ja neću ticati glavnu stvar pitanja, jer mi se čini da je vrlo jasna. Ja bi želio da se predsjednik u ovom obziru drži § 31. poslovnika. Nikakvi predlog, koi se odnosi na predmete o kojih treba da Sabor razpravlja, nemože se podnieti nego s Gjuntinim izvješćem. Gjunta može ga pretresati ma pod kojim joj drago gledištem, a predložiti i njegovo odgodjenje; ali stvar pripada Gjunti. Kad je dakle jedan predlog jednoč učinjen, ja mislim da ako hoćemo pri Ustavu ostati, predlog nemože biti razpravljan nego uslied Gjuntinog izvješća.

Serragli. Ja se [illegible]puno slažem o zakonitosti

Digitized by Google

opazke častnim zastupnikom Klaićem učinjene, ali odbor morao je učiniti ono očitovanje što sam ja učinio, da se nebi mislilo da sam ja htio počiniti nepravdu na štetu Spljetskog okružja. Odbor je uzprotiv želio da izpadne mogućnost ili nemogućnost o razpravljanju ovoga predmeta; jer gdje se tiče tvoga i moga, dobro je možda zagušiti zakonitost, da izpane istina. Ja neznam hoće li moji častni odborovi sudruzi mojeg mnienja biti, ali ja mislim da će se moć razpravljati o ovomu predmetu kad se bude na dotičnu točku izvješća.

Klaić. Ja nisam namjeravao da se odgodi razprava o proračunu; ja sam htio samo da se odgodi razprava ob ovomu predlogu. Proračun možemo razpravljati kad nam drago; dvie su stvari različite.

Lapenna. Ili sam ja zlo dokučio pročitanje predloga, ili nenalazim da pitanje, koje je uzdržano na dno istoga predloga, podpuno sudara s opazkom častnim Klaićem učinjenom. Čini mi se da predlog ište riešenje *danaske*, a uzprotivo pazka častnim Klaićem učinjena smierala bi na to, da predgovornikov spis prodje Gjunti, da ga ona izradi i prikaže Saboru izpadke. Želio bi pod ovim vidom razjasnenje, a ovo moglo bi se odmah dostignuti kad bi gospodin tajnik dobrotu imao opetovati pročitanje zadnje točke predloga. (*Rossi čita*). Nisam se dakle u mojemu predvidjenju prevario. Meni se čini da se predlog neslaže s onim što je tek sada častni Klaić rekao, jer, opetujem, njegove bi sadašnje opazke težile na to, da predlog ima redovito proći kroz sve stepene poslovnikom naznačene. Budući gospodin Klaić podpisao predlog, koi ište riešenje danaske i prije razprave o proračunu, želio bi razjasnenje glede, možda prividnog, protuslovlja.

Klaić. Ima tri dana da je predlog bio sastavljen, tako da je mogao biti u propisano vrieme Gjunti predan. Odkada je jedan predlog njoj predan, netreba da bude prije donešen u Saboru i da ga Predsjednik javi; Gjunta može vrlo dobro, jednoč primljen predlog, sabrati se u sjednici, proučit ga, te ga svojim izvješćem Saboru sprovesti. Zbog osobitih okolnostih predlog nije mogao se predati prije segutra; i buduć sjednica bijaše urečena u 10 satih, naravno je da proučenje i izvješće nije se moglo obaviti. Neima dakle nikakva protuslovja medju mojim riečima i predlogom. Ovaj mora proći svoje redovito uredovanje, ma koja bila razmatranja što se o glavnoj stvari ovoga pokrajinskog zakona mogu učiniti, i ma koje bilo vrieme u kojemu je bio predan. Ja mislim da nemože biti dvojbe, da Ustav mora biti, i strogo, obslužen.

Lapenna. Podpuno se častnim Klaićem slažem da Ustav mora biti obslužen, i strogo; ali ako je predlog po njemu podpisan segutra bio predan, po sata prije sjednice, za koju bila je u dnevnom redu stavljena razprava proračuna, i ako se od predavalacah htjelo da takovi predlog bude *danaske* razpravljan, jasno mi se je činilo da je on smierao, ili da dostigne sebi iznimku poslovnikovih i Ustavnih načelah, ili da pita odgodjenje proračuna. Svakako nova razjasnenja preobrazuju predlog malo prije gospodinu Predsjedniku predan: te ostalo bi, da se odmah zametne razprava o proračunu, a da predlog medjutim prodje sva uredovanja, koja Ustav naredjuje.

Klaić. Proračun razdjeljuje se u toliko odjelakah; ostali odjelci mogu se razpravljati.

Serragli. Daću jedno razjasnenje, koje će sve razbistriti. Predlog što su ova gospoda podpisali, i koi je jutros bio predan, ja sam ga bio izradio i sastavio 4 dana nazad; a uz takovi predlog i njeki ini častni članovi novčanog odbora bijahu pristali, jer svi priznavahu pravicu predmeta. Ali budući se medjutim razpravljalo u odboru o mogućnosti da se u toli kratko vrieme glasuje jedan pokrajinski zakon, i buduć se uvidilo i inih neredah na štetu Šibenika i okolostojećih kotarah, poznala se podpuna nemogućnost baviti se o predmetu. Da je predlog ove gospode bio predan tri dana prije, Gjunta bi bila mogla učiniti svoje izvješće i podnieti ga na razpravljanje; ali to sada nemože bivati, jer je posve kasno bio predan.

Presvietli Zaffron. Isto pitanje, koje činu gospoda zastupnici za Spljetsko okružje, da je bio u svoje vrieme predan njihov predlog, imao sam ga i ja učiniti u korist moje otačbine, buduć Kotorsko okružje neplaća nego 2 % za Dubrovačku bolnicu, dočim moja otačbina plaća 12 %, a svota koju svake godine izdava u tu svrhu vrlo je višja od naših snagah. Ištem dakle da se dade vrieme vremenu, a da se za sada mimoilazi ovo pitanje.

Predsjednik. U opazkama zastupnika Klaića u-

Digitized by Google

lazi nješto malko i predsjednik. On se ovdje odnosi na Ustav. Izvan sumnje stoji, da kad bi se o običajnih slučajah radilo, predlog bi bio pošao svojim redovitim tiekom; ali danas dnevni red donosi razpravu o proračunu. U predlogu kaže se uzprotiv, da mora biti razpravljan prije proračuna, to jest prije predmeta, koi je danas na dnevnom redu. Što li dakle ima učiniti predsjednik? Posve je naravno od moje strane bilo, da uputim upitkovateljnu rieč visokoj Skupštini, dočim sam joj dostavljao sadržaj onoga predloga. Ja ju napokon zovem da odluči: hoće li ili neće da zavisno ovomu predlogu bude obustavljena razprava o proračunu. Ja pitam da mi Sabor dade pravilo, izgled, da mi prosvjetli stazu, i da mi kaže imam li obzirom na ovaj predlog obustaviti razpravu o proračunu, koja stoji danas na dnevnom redu. Ište li kogod rieč?

Lapenna. U momu značaju carskoga povjerenika nalazim pristojno da nješto priobćim. Sinoć je Poglavar krunovine dobio brzojav, po komu Nj. Vel. Blagočestivi Car zapovjeda, da se ovo saborisanje sutrašnjim danom zaključi. Takova carska volja biće danas pismeno gospodinu Predsjedniku priobćena. Ova vjest moći će dati právilo možda u odluci, koja bi se htjela primiti glede predmeta o komu je razprava.

Serragli. Da je odbor mislio, da kroz jedan ili dvá dana može riešiti ovo pitanje, on bi već to i učinio. Čini mi se da to bi do sutra bilo nemogućno, jer se neradi samo o pitanju brojevah, to jest o računstvenoj radnji. Treba tražiti poznanjah, a neraditi da dočim se pazi izbjegnuti nepravdu prama jednomu okružju, bude se nepravedno postupati prama drugomu. Baviti se o tomu do sutra sasvim nije moguće, kad se nebi moglo produgljiti od 4 ili 5 danah trajanje saborisanja.

Klaić. Kad je Saboru kakovi predlog učinjen, mislim da mora biti stavljen na dnevni red, a odredjenje dnevnog reda osobita je Predsjednikova zadaća. Razlozi častnim Serragliem navedeni biće pohvale zaslužni, to nenjekam; ali svi ovi razlozi mogu se samo navesti kada onaj predlog bude na razpravljanje stavljen, predvodjen sa dopratiteljnim izvješćem Gjunte. Takovi predlog kad je jednoč predan, nemože sa neupravnim sredstvima biti odstranjen bez uvrjede Ustava; može dakako biti odbačen, ali uslied redovite razprave, kakvu ju pokrajinski pravilnik naredjuje. Očitovanje carskoga povjerenika da Sabor mora biti sutra zatvoren, nemože učiniti da predlog neima svoje redovito obavljenje, jer Sabor može biti otvoren sutra do ponoći; samo da neprodje ponoći, bićemo svedjer carsku volju obslužili. Medjutim Gjunta bi mogla proučiti predlog i učiniti o njemu izvješće. Ona nemože bit neuka stvarima o kojih se govori, jer ako je ona spravila zakonsku osnovu o bolnicah, morala je silu gradivah sabrati, što bi razbistrilo pitanje. I buduć u Saboru i u Gjunti sjedi onaj isti prisjednik, koi je udioništvovao pri proučenju i sastavljanju pomenutog zakona, on će u stanju biti da svojim sudrugovima i Gjunti podade sva potrebita razjasnenja. Sabor pak moći će se o njemu baviti večeras ili sjutra. A buduć troškovi za liečenje bonikah sami je odjelak računa, koi bi nam mogao živahnu razpravu prouzrokovati, jer ja mislim da ob ostalih neće biti razprave, tako cienim da račun može medjutim biti razpravljan u svojih ostalih odjelkah, ostaviv razpravu o onomu sada napomenutomu, o liečenju bonikah, poslje nego će naš predlog biti prošao svoje ustavno uredovanje.

Predsjednik. Glede ustavnog uredovanja nemože biti sumnje. Dnevni red donosi ipak razpravu o računu, a u takovoj kratkoći vremena neće ovu razpravu obustaviti nego uslied odluke ove visoke skupštine.

Premda predlog nije takovi da se pristojno može od danas do sjutra proučiti i razpravljati, i premda je Gjunta tek naimenovana, ništanemanje ona će, ako se to htjede, učiniti što može. Opetujem pak da kratkoća vremena ovomu saborisanju dozvoljena, odnosno na očitovanje, koje je tek prije carski povjerenik učinio, najveći je uzrok, što predsjednik mora upitkovati skupštinu, jeda li hoće da razprava o računu bude obustavljena. Gospoda koja uz to pristaju neka se dignu (*Niko*).

Izvjestitelju u ime Gjunte dakle je govoriti.

Bioni čita sliedeće izvješće:

Gospodo!

Proračun za sunčanu godinu 1865., koi čast je Gjunti Vašoj pozornosti i Vašim pametnim odlukama podvrći, u svojoj ukupnosti nepokažuje bitnih preinakah ako je sravnan s onim jur dogotovljenim tekućeg odpravništva.

Nova doba kojemu se odnosi posljedica je

Digitized by Google

Vaše odluke, a razlike što pokažuje u brojevih različitih upraviteljstvenih odjelakah, takove su kako jih je izkustvo prošastih godinah, i nove pojavljene potrebe, za nuždne naznačilo.

Da se bolnički troškovi pokriju, morala se pridržati razlika nametah u pokrajinskih i okružnih, na odredbe dandanas obstojeće utemeljenih, buduć da bolnički zakon, sačinjenje koga bilo je Gjunti povjereno, premda bijaše gotov još za prošasto saborisanje, sasvimtim nije se do sada moglo Vašim ga odlukam podvrći.

U pokrajinskih troškovih Vi nećete više naći svotu odredjenu za nagrade zbog smaknuća zvjeradih. — Takovi naslov troška nestade iz pokrajinskog odpravništva uslied Vašeg riešenja, kojemu carsko potvrdjenje bijaše dozvoljeno.

Bila je umanjena od fiorinah 400 svota troškovah za tiskanje pokrajinskog lista zakonah; a uzprotiv uzmnožena svota odjelka "*Nagrade i pripomoći carskim činovnicim zbog njihovih nastojanjah u pomoć pokrajinske Gjunte.*„

Ova svota od fiorinah 300 bude uzvišena do 1000 fiorinah. Takovo povišenje Gjunta nalazi potrebito, da uzmogne s malim troškom doskočiti onoj potrebi, koju bi množina svakojakih poslovah uhvano učinila preskupu u slučaju da bi se htjelo opremit ju s osobama njezinog ureda.

Odjelku "*putovni troškovi Zastupnicim nestanujućim u Zadru*„ predlaže se povišenje, noseći broj od fiorinah 1220 godine 1863. preračunanih do fiorinah 1310. — To se pokažuje potrebito, buduć sada veći broj, nego što je prošastog Sabora bio, zastupnikah nestanujućih u Zadru.

Sretni uspjesi dostignuti s nagradama prošastih godinah podanim učiteljim, opravdavaju povišenje od fiorinah 3000 do 4000 predloženih na odjelku "*Trošak na promaknuće nauka slavjanskog jezika i podpomoći pučkim učionama*„, a činu pače i sumnjati da bi se preračunana svota mogla naći manja od potrebe ako, kao što sve uzbudjuje nadu, izgled, što su lani mnogi zaslužni župnici i učitelji dali, bude nasliedovan.

Predlažuć Vam takovo povišenje, Gjunta osim toga što je uvjerena naći Vaše jedinodušno odobrenje u predmetu toli zanimivomu za ćudoredni i stvarstveni napredak Pokrajine, kao što je razvitak i razprostranjenje slavjanskog jezika, mislila je i ugoditi namjerama visokog Sabora, koi za saborisanje 1863. god. pokazao se je povoljan misli da se ovomu odjelku dade svota, koja bi izpala razpoloživa uslied ukinuća nagradah za smaknuće zvjeradih.

Ciepanje ospicah od fiorinah 3250 bude umanjeno na fiorinah 3200.

Zakon po Vami glasovan i Carem odobren glede pristojbinah ciepačem ospicah, uoblastio je Gjuntu na takovo umanjenje, a neima sumnje da predložena svota bude potrebi dovoljna, te ostaje nada da za doiduće odpravništvo nestaće nered, svedjer dosada primjećen, pristojbinah većih od proračuna.

Žendarsko stanovanje, koje je lani bilo preračunano u fiorinah 14350, za doiduću godinu povišeno je do fiorinah 18500.

Najpožaljivo stanje u kojemu se nahodi javna sigurnost, navlastito u Zadarskomu okružju, iziskuje osobitih providjenjah. Medju ovima uvidja se povišenje Žendarskih staništah. Osim sadašnjih, na broju 11 u Dubrovačkomu i Kotorskom okružju, i 27 u Zadarskomu i Spljetskom okružju, bude odredjeno povišenje još od 10 za okružje Zadarsko.

Odovdje nužda veće svote u ime stanovanja, o kojoj nadati se je da će biti dovoljna.

Potrebe otvorenja novih putovah, dovršenja započetih i dovoljnog napravljanja bivajućih, bile bi uvjerile Gjuntu o pristojnosti da se poviši svota za putove odredjena do koliko je god moguće. Ali u sadašnjih upravljajućih okolovštinah pokrajinskog novca nuždno je ograničiti se na svotu za predjašnju godinu preračunanu.

Vorspann ostaje pri broju preračunanomu za tekuću godinu.

Ovaj odpravnički odjelak biva medju najtežijim pokrajinskomu novcu, tim više što zaviseć od neustanovljenih okolovštinah, koje nemogu poznati nego činovnici vojničkih odpravništvah, kojima samo u smislu postojećih naredbah pripada proračunanje dotičnih troško-

Digitized by Google

vah, pojavljaju se nepredvidjenih slučajevah glede naplatah koje se iziskuju, a ove pak od takove važnosti, da prouzrokuju pristojbinah troškovah vrlo višjih od preračunane svote. Pokrajinska Gjunta, izvršujući svoju dužnost da preračuna svote za odpravništvo 1865. god. potrebite dotično svakoga posebnog odjelka pokrajinskog novca, dok osobite odluke nepreinače sadašnje stanje stvarih, upisala je u odpravničkom proračunu za rečenu godinu svotu od fiorinah 5000 glede Vorspanna.

Ali izkustvo prošastih godinah uzbudjuje strah da se u ovomu odjelku pojavi kakvo promašenje, i doduše 1863. god. svote koje dodjoše u pristojbini na ovo ime i koje se odnose na odpravništvo 1861. i 1862. god, dosižu do znatna iznoska fiorinah 15267.

Gjunta nije u stanju da si obrazloži promašenje, niti da se uvjeri da će ovo ostati u granicah godinah 1861-1862. ili bolje da od godine do godine ode rasteći. — Poslje odluke 13. Travnja 1859. Br. 5574 c. k. Popečiteljstva unutrašnjih poslovah, s kojim odpravništvo glede Vorspanna bude predano c. k. Vojništvu, ona nije zvana nego da učini doznačenjah naplate na temelju naznačenjah, koja joj dolaze od c. k. središnjega vojničkog Računovodstva.

Buduć uslied takove naredbe ostade van krieposti namjestnička okružnica 28. Svibnja 1857. Br. 2100, tiekom uporavljenja koje troškovi glede Vorspanna nisu dosizali ni do fiorinah 5000, tako bi zanimivo bilo pripoznati kojima se uzrocim mora pripisivati znatno povišenje troškovah, a jeli i u koliko na to upliva imala promjena dotičnih naredabah.

Gjunta buduć sasvim inostrana odpravničkim poslima, i buduć upotrebljena nastojanja da se o tome obavjesti dostigla nepodpunih uspjehah, nije u stanju da Vam zaglavnih predlogah u tom obziru učini.

Sudeći iz uspjehah našla bi se prinudjena, da novomu zakonu pripiše povišenje troškovah.

Pripoznavajuć se ipak da popečiteljska odluka od 13. Travnja 1859 Br. 5574 bijaše navlastito izdana iz vida da se pospješu i oblakšaju poslovi o vozarini, nesumn a da kad bi se dostavio slučaj prenzvišenomu Državnom Popečiteljstvu svrhom da izvoli podati sredstva na proučenje stanja stvarih, visoka bi se Skupština mogla naći u stanju da temeljito sudi o pravim uzrocima rastećih troškovah i o shodnih provedjenjah.

Gjunti je dakle čast u ovomu obziru predložiti, da visoki Sabor izvoli dati joj nalog da se obrati na preuzvišeno Popečiteljstvo svrhom da ju u stanje stavi uzeti podpuno znanje odpravništva novca glede Dalmatinskog Vorspanna od godine 1857. do 1863., da tako, pripoznavši uzroke sve toveće rastećeg povišenja troškovah, uzmogne podnieti Vam predloge o boljemu načinu s kojim posigurati štednju ove vrsti pokrajinskih troškovah, i slučajno predložiti povraćenje u kriepost namjestničke okružnice 28. Svibnja 1857. Br. 2100.

Troškovni iznosak predložen za bolnice, manji je od onoga prošaste godine. — Na takovo umanjenje uoblastile su štednje bolnicah Zadra, Šibenika i Spljeta kroz odpravništvo 1863.

Dubrovačka bolnica, čije odpravništvo po njoj je držano, nije dala razlike ni prama predjašnjim godinama, ni prama inim pokrajinskim bolnicama; pače uslied izpadakah 1863. ponudila je temelj na ograničenje preračunanog iznoska prama onomu tekuće godine.

Zavodi zaludjenih i rodiljah uvidjali su se dosada u pokrajinskom proračunu kao zavodi od strane Države uzdržani.

Carevinski Zakon od 17. Veljače 1864. sasvim nalaže pokrajini uzdržanje takovih zavodah, te otegoćuje pokrajinski novac potrebitim podmirenjem troškovah.

Takovi su troškovi preračunani za sunčanu godinu 1865. u fiorinah 6720 glede zaludjenih, i fiorinah 3313 glede rodiljah.

Ukupno dakle proračun godine 1865. pokažuje dva odjelka troškovah više od onoga za tekuće odpravništvo, te bi odnosno zaiskao podmiriteljnu svotu višju od one tekuće godine i veći pokrajinski namet.

Ali umanjenje troškovah predloženih za bolnice dopušta pokrajinskomu novcu podmirenje ove nove tegoće bez da se poviše porezi, osim u Dubrovačkom okružju. I, procienivši na temelju izkustva prošastih godinah da za ove

Digitized by Google

dvie vrsti biće dovoljna svota od fior. 10033, i razdjelivši ju sa fiorinah 8033 za Zadar i Spljet, a su 2000 fiorin. za Dubrovnik i Kotor, dočim glede Dubrovnika treba povišiti okružni namet samo od 1 ½ a glede Kotora može ostati jednak, nesamo što glede Zadra i Spljeta postoji sredstvo da se podmiri veći trošak, ali i mogućnost umanjiti porez od 1 novčića. —

Ostao bi dakle ustanovljen okružni porez glede Zadra i Spljeta na 15 novčićah, glede Dubrovnika na 12, a glede Kotora na 2.

I buduć po članku 4. zakona 1864. priuzdržano je pokrajinskomu zakonotvorstvu ustanoviti ako troškovi glede zaludjenih imaju sasvim ili stranom podmiriti obćine u kojih pribivaju, tako Vam Gjunta predlaže da privremenito odlučite o doznačenju svote 1865. potrebite na podmirenje troškovah odnosnih na ovu vrstu, bez štete pravah pokrajinskomu novcu proiztičućih iz gorepomenutoga zakonskog članka.

Troškovi za nadjence bijahu preračunani u ukupnoj svoti od fiorinah 56016.

Ovaj je zavod, kao što Vam je dobro poznato, podpomožen od Države u cielom iznosku svojih potrebah, te glede njega dotični preračuni odpravljaju se preuzvišenomu c. k. Popečiteljstvu zbog odnosnog odobrenja.

Proračunske potankosti o pokrajinskom odpravništvu za 1865. godinu, koje Gjunti je čast na Vaše odobrenje podnieti, uvidjaju se u spisih rečenomu proračunu priloženih.

U Zadru 10. Listopada 1864.

Predsjednik. Izvjestitelju novčanog odbora pripada sada govoriti.

Serragli čita sliedeće izvješće :

Gospodo!

Razgledavši pokrajinski Proračun za 1865. godinu, što nam je preuzvišena Gjunta svojim opravdajućim izvješćem poslala, pospješujemo da Vam predstavimo naše mnienje oslonjeno na razglabanje triju naravni razdjela, troškovi pokrajinski, okružni, i državni.

I. Troškovi Pokrajinski.

Prvi i najvažniji jest onaj, koi sačinjava odjelak — Odpravnički troškovi —, jer dosiže do fior. 32162.

Obaljenje od fior. 1000 na 400 glede tiska zakonskog Lista obrazloženo je s izkustvom. Ustavno nazorništvo ima i to dobra, što se zakonostvara manje, jer se pomnjivije zakonostvara.

O doznačenju zvanja Predsjedniku i Gjuntinim Prisjednikom za fior. 12000, o plaći od fior. 600 Tajniku, o najmu od fior. 500, nije šta reći; fior. 3000 u ime uredovnih i pisarnih troškovah mogli bi se možda obaliti na 2000, jer je izkustvo pokazalo da toliko netreba, ako se nebi predvidjelo većih troškovah iz razširenja mjestah i zadaćah, što će skorašnje oživotvorenje obćinskog zakona Gjunti prouzrokovati.

Neima se što opaziti glede fior. 100 za uzdržanje mjestah i nabavu pokućstva, niti glede fior. 42 za namirenja i tegoće.

Neizbježivo je povišenje od fior. 300 do 1000 u ime nagradah carskim činovnicim, koji rade da podpomažu Gjuntu. Njezino nam izvješće tumači pametne uzroke. Ono suviše opravdava malo povišenje od fior. 90, po komu putni troškovi zastupnikah u Zadru nestanujućih bilo je uzdignuto na fior. 1310.

Putni troškovi hitropisacah od fior. 410 jedni te isti su kao predjašnje godine.

Bio je umanjen prama proračunu tekuće godine odjelak — zastupnikove nadnevnice — od fior. 14250 na fior. 11400, a oni hitropisacah od fior. 1500 na 1200, u razboritom predmnjevanju da Sabor neće ostati otvoren preko 75 danah, i da je od prilike peti dio zastupnikah vazda odsutan.

Mi Vam predlažemo da primite odjelak od fior. 4000 *na promaknuće poznavanja slavjanskog jezika i u ime podporah pučkim učionama;* ali u isto vrieme predlažemo, da jim bude naznačeno uloženje.

Mi mislimo da u sadašnjemu najsiromašnijem stanju pučkog podučavanja u Dalmaciji, težko i malo koristno može izpasti svako providjenje

Digitized by Google

zbog oskudice učiteljah. Zvanje župnikah, samih tvoracah uobraženja u naših selah, treba u najširoj mogućnoj mjeri upotrebiti, kao što je Sabor 1863. predložio u sjednici 27. Ožujka; ali ovomu ljeku, po svojoj naravi nekriepostnomu i vremenitu, valja koliko je prije moguće sa stalnim i izvrstnijim doskočiti.

Na to teži okružnica 30. Travnja t. g. preuzvišenog Namjestništva u 9. točki, gdje naznačuje načine ob odgojenju pučkih učiteljah u kratko vrieme; tomu je kriepko težio Sabor svojim odlukama na 9., 10. i 11. predlog odbora glede podučavanja, uslied kojih bijaše Gjunti naloženo da izradi osnovu o ustrojenju jedne *pučko-učiteljske učione*, i doznačivaše se medjutim poduporakah predloženikom mužkim i ženskim da bi se uzmogli u učiteljstvo vježbati. Zašto li Gjunta nijednu od ovih izriečnih naredabah nije izvršila, nećemo iztraživati, ali nemožemo ino da Vam nespomenemo, gospodo, prieku potrebu da se ovoj najvećoj nuždi sa odredjenjem kakve svote doskoči.

Mi postojano cienimo da bi sjemenište vježbajućih učiteljah, inim pokrajinama slično, najbolje sredstvo bilo na uzbudjenje mladeži da se ovoga težkog i apoštolskog zvanja preduzme, i na odgojenje valjanih učiteljah. Ali buduć sve se toveće nužde pojavljaju i sve se toveća čini potreba učiteljah za pučke razrede; buduć je Vlada, u koliko je vidjeti, odlučno ovim putem udarila, uvjerivši se da neima spasa Dalmatinskom puku ako se neizbavi od neznanstva; mi mislimo da najshodnije postupanje jest to, da se mi sdružimo Vladinomu djelovanju sa odredjenjem svote našim silam odgovarajuće. Ova svota cienimo da bi se mogla opredjeliti s fior. 2000.

Kada se ipak naše nade nebi obistinile, niti vlada nebi našla kroz tekuću godinu stvoriti sjemenište pučkih učiteljah, Gjunta bi ovu svotu imala uložiti u poduporkah mladeži, koja bi se za tekuću školsku godinu uvježbala početnom učiteljstvu. U takovom slučaju neka Gjunti ostane slobodno po okolovštinama različivati mjeru poduporakah svakoj osobi, i odredjivati uvjete koje bi za najbolje našla na posiguranje uspjeha, ali da sve svoje nastojanje stavi da sav takovi novac polag Saborske namjere uloži.

Mi doduše nepoznajemo *sretne uspjehe dostignute s nagradama učiteljem prošastih godinah podjeljenim*, kao što se Gjuntino izvješće izražuje. Preslabih podatakah imadosmo iz Gjuntinih priobćenjah, i moramo požaliti što je bezuzpješno ostalo 16. riešenje sjednice 27. i 28. Ožujka 1863., koje naredjivaše Gjunti da svake godine izdade štatištiku početnih učionah, jer nemamo sada nikakvi podatak ob onomu što je učinjeno i ob onomu što ostaje da se učini. Niti nam kratkoća vremena dopušta da izvadimo iz Gjuntinih pismohranah obavješćenja, koja bi njezinu djelatnost u ovoj struci pokazivala. Znamo ipak da se je 1863. u ovo ime potrošilo samo fior. 860, vele manje od onoga što je bilo preračunano.

Pristajemo ipak u načelu uz kriepost nagradah gorljivijim učiteljem, te predlažemo da budu odredjene u svoti od fior. 1000; ali nepristajemo uz podjelenje nagradah seoskoj djeci, koja se zbog pohodjenja odlikuje, kao što je bila naumila Gjunta u svomu dopisu 6. Studenoga 1863. preuzvišenomu Namjestništvu pod br. 2. Takovi neobičajni način pobudjenja na nauk, da bude kriepostan, iziskao bi vrlo većih svotah od fior. 1000, što je Gjunta namjeravala razdjeliti u 50 nagradah od 20 fior. svaku. On bi suviše dao povod neizbrojnim tužbama zbog ugodjenjah i nepravdah. Učiteljska dobra volja može potaknuti vrlo veći broj učenikah, nego potaknuće dvoumne nagrade. Mislimo da je zaludno navesti ćudoredne razloge, koje se protive pobudjenju duha za dobitkom u nejakoj djeci i poniženju nauka na predmet probitačnosti, jer će te jih Vi svi, gospodo, ćutiti.

Dočim Vlada s gorepomenutom okružnicom obećava podporah novim učionama, koje nadamo se da će lašnje i obilatije biti od onih, što je prošastih godinah podjeljivala iz odjelka *Užitak pučkih učionah*, mislimo da i pokrajina mora svojim slabim silama priteći vremenitoj podpori koje nove učione, te predlažemo da se u ovo ime odredi još fior. 1000.

Ovaj odjelak bio bi dakle razlučen na sliedeći način:

Na odgojenje novih početnih učiteljah	fior. 2000.
Nagrade učiteljima koji bi se odlikovali u početnom predavanju slavjanskim jezikom	„ 1000.
Podpore novim učionama . .	„ 1000.
Ukupno	fior. 4000.

Digitized by Google

Jedna od odlukah svedjer blagospomenutog saborisanja 1863. bijaše 12. predpomenutih sjednicah 27. i 28. Ožujka, po kojoj Gjunta je imala podjeliti 4 poduporaka od 80 fiorin. svaku vježbajućim se učiteljkam. Mi bi smo htjeli podat uspjeha takovoj Saborskoj odluci, povišeći poduporke od 80 do 100 fior. da izpanu probitačnije, sa upisivanjem u ovom odjelku i pod ovim imenom svote od fior. 400; i htjeli bi suviše podjeliti koju podporu pučkoj slavjanskoj književnosti, i s kakvim, budi i slabim, oduševljenjem *družtvu zajedničke podpomoći*, koje se ustanovljava u Zadru, da ovaj Sabor podade dokaz svojega visokog zanimanja prama vrsti ustanovljenja namjenjenog na ćudorednost djeljujućih razredah i na utamanjenje siromaštva, i potakne tvorenje sličnih ili bolje uredjenih družtvah po drugih mjestah Dalmacije; ali nebi smo htjeli sunovratiti cieli računarski sustav pokrajinskog novca, koi bi prouzrokovao nametno povišenje. Te mislimo razboritije predložiti Vam, da iz razpoloživog novca u blagajnici zavisećeg od štednjah u odpravništvu 1863. i 64. bude se dignuti fiorinah 1000 i uložiti jih na sliedeći način:

fior. 400 na poduporke 4 mladi žena, koje, imajući dovoljno vježbanje, htjednu u kakvomu Gjunti dopadnomu ženskom odgojilištu usavršiti se na dostignuće sposobnosti kao varoške ili poljske učiteljke;

fior. 200 na oduševljenje Zadarskom družtvu zajedničke podpomoći;

fior. 400 Matici Dalmatinskoj, svrhom da jih u tečaju 1865. godine uloži u razdavanju pučkih poučnih djelah. Mnijemo da sposobniji izvršitelj ove odluke jest Matica, sačinjena kao što je od najizvrstnijih slavjanskih književnikah Dalmatinskih. Uspjesi dojduće godine posavjetovati će ob onomu što se ima u buduće učiniti.

Nikakva zaprieka, po našemu mnienju, neće se moći učiniti na to, da ovi troškovi budu namireni s predpomenutom štednjom, mjesto da se dodadu redovitim troškovima Proračuna, jer takova štednja zavisi uprav od toga, što se nije učinilo troškovah ove naravi, kao što je Sabor želio, za predjašnjih godinah.

O svoti od fior. 3200 u ime ciepanja ospicah ništa se nemože reći. Želimo da Gjuntine prijave uzmognu privoliti preuzvišeno Državno Popečiteljstvo na to, da bude toliko glede državnih činovnikah, koliko glede svakoga gradjanina obvezateljan pokrajinski zakon 1863., koi upravlja putnim pristojbinam ciepačah. A želimo suviše da odpravništvo ove zdravstvene struke bude toliko sretno, da izbavi Zadarsko i Spljetsko okružje od upliva ospicah, koje su se od njekoliko godinah izvanredno razprostranile.

Svote običajne od fior. 300 za izpravljive i od fior. 2000 za iztjerbe nedaju povod opazkama.

Žendarsko stanovanje od fior. 14350 glasovani za 1864. povišeno je za 1865. do fi. 18500 u pravednom predvidjenju, da nova ustanovljena staništa iziskuju veći trošak. Takovomu povišenju moraće udioništvovati i one strane Dalmacije, koje nećute jadikovnu nuždu, koja u najvećem djelu vlada nad Zadarskim okružjem. Ali ako se javna sigurnost ovoga mora napokon dostignuti, ako jednoć mora prestati gnjusna rana hajdukovanja, sva će Dalmacija dobrovoljno priteći ka takovoj žertvi.

Razborita Vlada neće ipak zaboraviti, da učione su pravo žendarstvo izobraženja.

Ostavićemo bdijućem nastojanju Gjunte, da izkusi ako se kakva štednja može u ovoj struci uvesti, kao što se preporučivalo u izvješću ovoga odbora glede konačnog računa 1863.

Gjunta sladku nam zasjenu ponudja uzdržanjem svote od fior. 5000 glede vorspanna, kada je čin zadnjih godinah nedostatnost njenu pokazao. Ali radujemo se namjeri, u njezinom izvješću izraženoj, iztraživati uzroke toli prekomjernog povišenja u mirno doba ovoga odjelka, koi od fior. 1111 potrošenih 1858. god. dosegao je 1861. do fior. 11442, 1862. do fior. 8204, a 1863. do fior. 15267, na podmirenje troškovah 1861. i 1862. godine, te predlažemo da bude primljen njezin predlog, po komu *bio bi joj dan nalog da se obrati preuzvišenomu Popečiteljstvu, svrhom da ju u stanje stavi uzeti podpuno znanje ob odpravništvu novca za Vorspann od godine* 1857. *do* 1865., *te da, pripoznav uzroke sve to više napredovajućeg povišenja troškovah, uzmogne podnjeti vam dotične predloge o boljem načinu posiguranja štednje u ovoj struci pokrajinskih troškovah, i slučajno predložiti vam opozvanje u kriepost namjestničke okružnice* 28. *Ožujka* 1857.

Mi mislimo da će novi občinski zakon vrlo

Digitized by Google

služiti na umanjenje ovih troškovah do prave potrebe, jer, podstavljanjem postupanjah občinskih odpravništvah prigledu javnosti, usilovati će jih da nastoje o svih mogućih štednjah.

Svote od fior. 9000 za pokrajinske putove i od fior. 2000 za vodoslovne radnje, obćene su svote svijuh predjašnjih godinah, jamačno nedostatne neizmjernim potrebama Dalmacije, a navlastito nedostatne odkada je Država do najtjesnjih granicah uztegla svoja putovna doznačenja. Podložimo se dok novčane sreće i pokrajinske koristi na bolje se neobrate.

Svota od fior. 3000 za različite troškove ona je ista prošastih Proračunah, i mora se uzdržati zbog nepredvidjenih slučajah, uzdajuć se da će ju Gjunta dobro uložiti.

Ukupnost pokrajinskih troškovah od fiorin. 79162 pokrivena je su fior. 2603 iz prihoda jedne glavnice, sastojeće iz fior. 11490 posiguranih obveznicah narodnog zajma, i iz fior. 40000 založenih dokaznicah. Mi bi želili da ciela glavnica sastoji iz takovih dokaznicah, koje su manje podložne vrljanju cienah na bursama i mogu se izmjenuti kada to nužda iziskuje bez gubitka ili malim. A još bi želili da takova glavnica postane zajmom kakvomu vjeresinskom zavodu, što bi Gjuntino rodoljubje i umstvo moglo naumiti.

Kad bi ste odobrili sve ovdje predložene svote, ostalo bi Vam da glasujete namet od 16 ½ novčićah na podmirenje manjka od fiorinah 76396.

II. Okružni troškovi.

a) Bolnice.

Proračun 1865. sravnan s onim 1864. pokažuje sliedeće znatne razlike glede Zadarske i Spljetske bolnice:

	1864	1865.	u manje
Zadar fior.	28183	23475	4708.
Spljet „	20415	13655	6750.

Da predloži za 1865. toliko manjih svotah, Gjunta je bila savjetovana nesamo zbog sretno se dogodivšeg umanjenja živežah uz ove zadnje dvie godine, ali iz umnih preinakah što je ona uvela u odpravništvu ovih bolnicah. Izvješće o konačnom računu 1863. pokažuje Vam, gospodo, koliko se u ovom smislu one godine učinilo, i koliko su temeljite nade da 1864. podade još boljih uspjehah.

Razlike u manje glede Šibeničke i Dubrovačke bolnice medju proračunim dviju godina, posve su slabe:

	1864.	1865.	u manje
Šibenik fior.	8284	8014	270
Dubrovnik „	12970	11965	1005.

Gjuntina opazka odnosno na malo umanjenje proračuna glede Dubrovnika može služiti i glede Šibenika. Gdje je odprije stroga štednja bivala, mučno je bilo novih štednjah uvesti.

Glavni temelj takovim uzporedima bio bi broj bonikah, koi ako se umanja, umanjenje troška nije zasluga odpraviteljah. Posjegurani smo ipak kratkim obavještenjem zaslužnoga Gjuntinog prisjednika i izvjestitelja u ovoj struci, gospodina D.ra Bioua, da su se u svih bolnicah, a osobito u Zadarskoj, kroz tekuću godinu, plodnoj bolestima zbog gladi, nesamo uzdržali, ali pače povišili brojevi bonikáh prama 62. i 63., dočim trošak prošastih 11 mjesecih uoblašćuje da se proračun do takovih tjesnih svotah ograniči. Ima uzroka nadati se da ovo sretno stanje sliedovaće u doiduću godinu.

b) Zaludjeni.

Gjuntino Vam izvješće tumači kako je ovaj trošak pao na tegotu pokrajine. Ona je preračunala

za 1865 . . . . . fior. 6720
dočim 1864. bijaše doznačeno „ 6123.

Izkustvo tekuće godine biće joj nadahnulo ovo slabo povišenje od fior. 597.

Bilo je želiti od Gjunte kakvu spomenu o načinu, s kojim namjerava providjeti boljemu postupanju prama jadnim, koji su sašli s pameti. Svaki koi je pohodio mjesta za njih odredjena u bolnicah ove pokrajine, a navlastito u Dubrovniku, ostao je otrnut, i začudio se gdje milostinja nije takovoj težkoj oskudici u pomoć pritekla. Ako se je u Zadru pod Gjuntinim očima kakvo poboljšanje uvelo, drugdje se je malo ili ništa učinilo glede lječenja zaludjenog, i mislilo da se je svaka dužnost izpunila učiniv da nebude štetan družaju.

Digitized by Google

Istina je da pripoznati zaludjeni bijahu dosada poslani u ludnicu Sv. Servole u Mletcih ili kojega drugog mjesta, i da zanjekanje primiti jih u svih zavodih nije nego stvar skorašnja. Istina je suviše da Gjunta s molbom od 21. Svibnja 1862. bijaše izprosila od Carske Milosti da bi dozvolila Lutriju, koja medju različitim milostinskim svrhama uzdržala je i zgradju jedne ludnice, i da nije još dostigla cilj zato, što nije, kao što ju savjetovaše, položila formalnu osnovu. Ostaje ipak neoporečiva nužda da se u najkraće moguće vrieme providi na bolje nastojanje, a to bi možda i izpalo kad bi se pogodilo razširenje Spljetske bolnice s upotrebljenjem djela nje kao pokrajinska ludnica, sa malim povišenjem sadašnjih odpravničkih troškovah. I Dubrovačka občina osnovaše kupovanje i preinačenje jedne kuće sa velikim perivojem u skladnome mjestu kod grada, koja bi mogla služiti toliko za njene potrebe, koliko i kojega drugog Dalmatinskog mjesta. Gjunta znaće medju tolikim sredstvima umni izbor učiniti, i bez dvojbe predložiti će bolji za doiduće saborisanje.

c) Rodilje.

I ova nova tegoća, kao što ona zaludjenih, bude naložena pokrajini zakonom od 18. Veljače t. g.

Gjunta je iz prošastih godinah izvela da će dovoljno biti fior. 3313, i učinila je, kao što gledje zaludjenih, razdjeljenje osnovano na pučanstvo su $^4/_5$ na okružje Zadarsko i Spljetsko, i su $^1/_5$ na ono Dubrovačko i Kotorsko. Ob ovomu odjelku neima se ništa opaziti.

Nadomirenje okružnih troškovah s prihodima imućtvah posebnih bolnicah nije ni iz daleka dovoljno potrebi. Sama Dubrovačka bolnica posjeduje prihod njeke važnosti, koi će se do malo uzmnožiti bogatim zapisem. Na ostalo je doskočeno s nametima u kriepost popečiteljske odredbe 19. Ožujka 1853., po kojoj bolnice Zadarske, Šibeničke i Spljetske sačinjavaju jedno samo tjelo uzdržano s jednim te istim nametom za oba okružja; bolnica Dubrovačka ima posebno odpravništvo, i zbog nedovoljnosti njezinih osobitih prihodah uzdržana je s posebnim nadnametima. Kotor pak zbog prava da može poslati njeke bonike u Dubrovačku bolnicu, i zbog naknade ovoj za takove tegoće, koja je bila preračunana u 18. dio svijuh troškovah, mora plaćati namet od 2 novčića.

Neizbježivo je povišenje nameta glede Dubrovačkog okružja od 10 $^1/_2$ do 12 novčićah, prouzrokovano od nove tegoće zaludjenih i rodiljah. Kotor moće srećno tomu doskočiti bez da povisi svoj mali namet.

Okružje Zadarsko i Spljetsko imaće uzprotiv korist smanjenjem 1 novčića, jer mjesto 16, što plaća ove godine, doiduće neće plaćati nego 15. Ako će to ugoditi Zadarskim poreznikom, neće moć nigda umiriti pravedne tužbe onih iz Spljeta. Sabor 1863. bio je pripoznao potrebu pravednijega razdjelenja, i u sjednici 24. Veljače bio je dao nalog o tome novčanomu odboru. I Gjunta priznava da je ovo razdjelenje privremenito, i ako ga uzdrži, doznačuje ipak rok za vrieme kad bude postati kriepostnim novi gospodarski sustav Dalmatinskih bolnicah, što je ona osnovala. Ali preinaka sustava predrečenom popečiteljskom odredbom ustanovljenog, nije moguća bez da ju potvrdi pokrajinski zakon; a zakon takove važnosti kroz sadašnje umiruće saborisanje nebi se mogao razpravljati.

Privremenita odluka, koja bi oblakšala Spljetsko okružje i otegoćila Zadarsko, prouzrokovala bi pravednih tužbah od strane onih kotarah, koji se služe Šibeničke bolnice, jer bi nepravedno bili otegoćeni, dočim imali bi pravo da se s njima postupa zbog maloga troška njihove bolnice isto kao Spljetskim okružjem.

U takovomu stanju stvarih, premda nezadovoljstvom, pristaćemo uz Gjuntin predlog, da namet za oba okružja bude odredjen u 15 novčićah.

Nadamo se da, kad bude opet sabran Sabor, Gjunta će se pospješiti da ovoj nepravdi doskoči, svrhom da se 1866. neponovi.

Glede naplate, što pokrajina pravo ima iziskati od stranakah koje su sposobne podmiriti ju zbog hranjenja zaludjenih, Gjunta obećava formalni predlog za buduće saborisanje.

Nemožemo zaglaviti predmet o bolnicah bez promisliti da Kotorsko okružje neima svoju, premda ćute onamo potrebu o njoj. Buduć da občine onoga okružja neimaju glasila, koje bi izjavljalo obće želje, i buduć ovaj Sabor za-

Digitized by Google

koniti zastupnik nesamo ukupne Dalmacije, ali i svijuh mjestnih interesah, koji stoju povrh občinskim; to je naša dužnost da uzmemo začetje toli milosrdnog djela. Tužno je opetovati da nam i u ovoj prigodi hvali vrieme, ali nadamo se da kroz doba od ovoga do budućeg saborisanja Gjunta će proučiti ovaj predmet, i spraviti nam pod uni predlog glede ustanovljenja jedne bolnice i u onomu okružju.

III. Državni troškovi.

Premda hranjenje najdencah postoji na tegoću Države, naša je dužnost da s najvećom štednjom odpravljamo ovaj novac. I moramo o tome pohvaliti Gjuntu, niti bi smo znali nikakvu opazku učiniti glede podrobnosti, koja popraća ovaj odjelak, preračunan u fiorinah 56016, to jest su 158 fior. više nego 1864.

— —

Ove su opazke, što za najkraće vrieme, koje nam je nastojeće zatvorenje ovoga saborisanja dopuštalo, mogli smo učiniti uslied proučenja takovog Proračuna, koje ako nepokazuje bitnih razlikah od predjašnjih, oslonjen na pregledanje konačnih računah, moglo je podati veći predmet proučenjah i novih mnienjah uzbuditi.

Zaključujemo predlažuć Vam da ga primite u svih točakah, osim u podrobnosti odjelka glede razprostranenja slavjanskog jezika i pučkog podučavanja; kao što Vas molimo, da s Vašim odvjetom odobrite predložene svote za Maticu, za vježbajuće se učiteljke, i za Zadarsko družtvo zajedničke podpomoći.

Molili bi Vas suviše, da izjavite podupirateljni odvjet glede predloga, da Gjunta sa svom brižljivošću nastoji ob odgojenju novih učiteljah; i glede predloga rečene Gjunte, da joj date nalog pripoznati uzroke o povišenju troška za vorspanne.

U Zadru 17. Listopada 1864.

Bioni. Premda odborski izvjestitelj zbog svoje uljudnosti neće iztraživati uzroke, koje su prinudile Gjuntu da se nebavi o nalozih što joj je Sabor dao glede podučavanja, opaziću da je na to bilo već odgovoreno predsjedničkim otvornim govorom, koi se u ovomu smislu izražuje za saborisanje 64. (*čita*). Odnosno pak na pravila kojih se Gjunta držala u odredjenju nagradah učiteljim, takove nagrade bijahu odredjene uslied ogledbe znanacah i uslied nadziranja neizključivog povjerenstva. Glede štatištike početnih učionah, koju je Gjunta po odborovomu nalogu imala sastaviti, moram javiti da će kroz tekuću godinu biti svršena. Odnosno pak na ono što veli gosp. Serragli o postupanju sa zaludjenim, to je stvar istinita. Zaludjeni su u vrlo jadnom položaju u Dalmaciji. Dosada bi Mletačke i Trstanske bolnice podavale uklonište ovim nesretnikom. Ali od njekoliko vremena nikakva jih zdravstvena kuća neće da prima. Obratili smo se na Bečku bolnicu i jedni te isti odgovor dobismo, a svi nam jednodušno rekoše, da mjesta nisu za svoje vlastite potrebe dovoljna. Jedno uklonište, jedna ludnica bila bi neobhodna, a ob ovomu predmetu Gjunta si pridržava uoblašćenje visokog Sabora zaiskati. Medju pokrajinskim bolnicam sama bi Spljetska podala takovih pripadnostih, da bi se valjda s malim troškom i s malim povišenjem troška od strane odpravništva mogla sagraditi ludnica. Odnosno na diobu troškovah za bolnice, o komu predmetu počelo se samo 63. raditi; Gjunti je još za saborisanje 63. bilo naloženo da podnese osnovu, a Gjunta ju bijaše i prošastog saborisanja spravila, i morala je biti razpravljena odmah iza razprave o jezicih. Ako ipak nije bila razpravljena kroz ono saborisanje a nemože da ni kroz ovo bude zbog kratkoće vremena, mora se cieniti da će svakako u doidućemu saborisanju biti jedan od prvih predmetah, a to će svaku tužbu ukloniti, jer zakon o bolnicah sadržaje dužnost da tko se njih služi mora platiti.

Mery. U izvješću novčanog odbora, što je malo prije pročitao gosp. Serragli, jedna me je okolnost obustavila. Rečeno je ondje, govoreć o troškovih za ciepanje ospicah: (*čita*). Buduć ovaj je posao svršen, o komu se gosp. državni popečitelj tu skoro izrazio, tako bi htio da mi častni Serragli razjasni, namjerava li on da bude opet na razpravu stavljen, ili na što je drugo smjerao odbor kad je ovu svoju želju izjavio.

Serragli. Istina je da su mnogi bili nalozi dani Gjunti kroz Sabor 63. odnosno na pučko podučavanje, to jest 17 ili 18. Dio ovih pripadao je nadležnosti Države, a drugi nadležnosti pokrajine. Glede onih Državne nadležnosti, Nj. Preuz. državni popečitelj bio je u svomu pod-

Digitized by Google

punom pravu da jih odbaci, tim više što se namjeravalo novo načelo uvesti, kao što je bilo ono ostaviti pučko podučavanje samoupravi pokrajine. Nije možda toli nerazborno bilo misliti da je podučavanje puka samoupravni posao, ali sadašnji sustav to neće; te da se o tomu dalje negovori.

Ali bilo je ipak toliko inih nalogah, koji su se jedino na Gjuntu odnosili, i koje mogla je Gjunta izvršiti. Ob onomu štatištike, s velikom radosti čujem, da nam se je nadati jedne o početnih učionah, predmet toliko i toliko požudjen. Glede drugoga, da bi Nadziratelj pučkih učionah neprestano obišao Dalmaciju svrhom da nadgleda učitelje, da jih podpomogne i da još novih učionah stvara, i to je stajalo do oblasti državnog popečitelja, jer je i ovaj predmet od njegove nadležnosti; ali sretno vidim da je podučavateljno Vieće jur predložilo državnomu popečitelju da carevinsko Vieće primi uvedenje takovih nadziratelja. Ja to smatram kao veliku potrebu, i premda izvan predmeta dozvolite gospodo, da ovo očitovanje učinim: Biskupijski nadziratelji, budi iz nedostatnosti sredstvah, budi iz oskudice pedagogičkih znanjah, preslabih, da nerečem posve ništetnih, uslugah činu. Pedagogička znanja sačinjavaju osobitost, koju treba izučiti kao što svako ino znanje. Svakako je dakle neobhodno da se ustanovi pučkih pokrajinskih nadziratelja za pučke učione Dalmacije.

Izmedj nalogah Gjunti podanih bio je i onaj odredjivanja poduporakah mladim ženama, koje bi se htjele posvetiti učiteljskom zvanju. Buduć mi nije gospodin Bioni dao nikakvo očitovanje o tome, i nebuduć vidio da se ništa nije o tome učinilo, cienim da Gjunta nije se bavila ob ovom poslu, komu je Sabor davao toliko važnosti, i činio je tada nježno opisanje o stanju slavjanske žene u Dalmaciji O inih predmetah što je Sabor naložio Gjunti, zaludno je sada pretresanje. Vlada ozbiljno misli na poboljšanje pučkih učionah, a dokaz je tomu, kao što smo u ovomu izvješću primietili, ustanovljenje povjerenstvah i očitovanja koja smo dobili od našega čestitog sudruga D.ra Lapenne Opetujem dakle, kanimo se ovog predmeta.

Glede putovnih troškovah ciepačah ospicah, na opazku učinjenu častnim Meryem opažam, da je istina što je državni popečitelj u onomu smislu odlučio, ali da je i to istina, što je Gjunta dugu prijavu podniela državnom popečitelju svrhom da pokuša nebi li opozvao ono mnienje; a ob ovoj prijavi dana je objava novčanomu odboru, koi se je mogao uvjeriti da predmet bio je podpuno obavljen. Morali smo dakle, kao što idje po pravu, spomenuti takovu Gjuntinu zaslugu, i izjaviti da se možemo nadati boljih Popečiteljskih odlukah.

Presv. Maupas. Nemogu primiti rieči, koje je častni Serragli izustio odnosne na biskupijske nadziratelje. Pače iz poznanja što ja imam i što bi mogao kadmudrago dokazati toliko častnomu zastupniku, koliko visokomu Saboru, moram odbiti osvade po njemu dane, da ustanovljenje biskupijskih nadziratelja ništetni izpadak ima. Gospodin Serragli neće biti možda proračunao sve težkoće, koje sadašnji sustav pučkih učionah pokažuje ne samo biskupijskim nadziratelјem, ali općemu nadziratelju, koi ovu zadaću obavlja kod Dalmatinskog Namjestništva. Dosta bi bilo da se častni Serragli izvoli obratiti preuzvišenomu Namjestništvu i u pismohranah proučiti izvješća, koja njekoliko školskih nadziratelјah svake godine činu; a uvjerio bi se, da ako ne svi a ono barem njekoliko njih imade sva znanja i savjest da pristojno obavi što je potrebito. A da je častni Serragli pročitao množinu očitovanjah crkovnih nadziratelјah, koja sam i ja podpisao kao biskup Šibenički, on se danas nebi bio po taj način izrazio. Ja ga dakle molim, da prouči i uvaži teškoće, koje se protive nadziratelјem, koji moraju ostati u mjestu njihovog pribivanja i nikakvo sredstvo nemaju da uzmognu pribaviti učionama svoje biskupije sva ona poboljšanja i one preinake, koje bi pristojne bile. Ja se nadam dakle, da visoki Sabor neće djeliti mnienje častnog Serraglia, i da će uvažiti ono nastojanje i one žertve, često osobne, koje su mnogi biskupijski nadziratelji dosada pokazali i koje će i odsele i s većom voljom pokazati

Serragli. Ja sam posve daleko da protugovorim težkoće, što podučavanje prikažuje: težkoće, koje su biskupijski nadziratelji imali naći i koje će još za mnogo i premnogo vremena naći; težkoće, koje nadajmo se da će jednoč biti nadvladane. Ja dopuštam da i biskupjiski nadziratelji imadu sposobnost dovoljne vrsti. Ali ja tvrdim da jih malo ima, koji imadu osobitu pedagogičku sposobnost da vode učitelje u odgojenju, jer, kao što sam prije rekao, ono je zvanje osobito. Nije dovoljno samo dobro hotjenje nadziratelјah; i navesti ću kao izgled

Digitized by Google

Dubrovačkog nadziratelja, koi uprav sa gorljivošću i srdcem nastoji u ovomu poslu, i koi sa najvećim hotjenjem što se može dati nije mogao velikih stvarih učiniti. Nebi htio pretresati ostale nadziratelje, ali poznajem jednoga, koi za 3 godine nije prikazao štatitička kazala učionah, i koi uslied pospješenjah Računovodstva i Namjestništva napokon jih je prikazao. Biće jih dobrih, biće jih zlih; ali je sigurno, da izpadci su preslabi. Sigurno je da osobiti nadziratelj od velike je potrebe za pučke učione, a mi se nadamo da Carevinsko Vjeće izvoliće primiti pojam onoga o podučavanju pod ovim obzirom. Tim više nadamo se, što nam svedjer preostaje mila želja, da će se povratiti jedan Dalmatinac, koi je čovjek vrlo ljubljen u svoj Dalmaciji. Da bi ovaj čovjek došao, ili drugi naš zemljak koi bi nastojao o tome, mi bi smo bili srećni i zadovoljni.

Predsjednik. Ište li još kogod od gospode rieč?

Carski Povjerenik. Predmet koi je bio u odborovom izvješću stavljen u osobitomu vidu i koi je danas sa najvećim zanimanjem bio razpravljen od častne gospode Serraglia i Presv. Maupasa, jest jamačno onaj o pučkom podučavanju. Ja se nalazim sada u vrlo povoljnom stanju da činim glede toga njekih izjavah i očitovanjah, koje će popuniti razjasnenja častnim D.om Bionom podana i biće od utjehe, nadam se, svoj gospodi, ma na koju stranu sjede.

Zanimanje Dalmatinske Vlade o razvitku pučkog podučavanja, stranom jur pokazuje okružnica tu skoro proglašena glede podanih naredabah i glede poboljšanjah i izpadakah u zadnje vrieme već dostignutih. Ali novi dokaz takovoga osobitog zanimanja izpašće iz stvarih, koje ću sada navesti. Državno Popečiteljstvo uslied razloženih predlogah u Svibnju ove godine učinjenih od ovoga Namjestništva, očitovalo je prije svega svojom skorašnjem odlukom, da je s najvećim zadovoljstvom doznalo ozbiljne mjere što je Namjestništvo odredjivalo svrhom da kriepko i brzo promakne razvitak pučkog podučavanja, koi se je u Dalmaciji žalibože nalazio u lošemu stanju. Obzirom na podana mu izvješća i obavještenja Popečiteljstvo pripoznavalo je u isto doba kao podpuno opravdana odluka o prihvatu izvanrednih providjenjah, da se doskoči priečnim potrebama gorepomenutoga pučkog podučavanja. Takova providjenja, koja su odobravana po predlozi od Namjestništva učinjeni, zaglavljuju se u sliedećih točakah: Državno Popečiteljstvo uobla-šćuje dalmatinsko Namjestništvo, da do svršetka odpravničke godine 1866. uloži po sebi, u granici dotičnih proračunah školskog novca, sva razpoloživa sredstva na ustanovljenje potrebitih novih pučkih učionah, i imenito na plaću učiteljah, na stečenje školskih stvarih i pokućstvah i u podpomoći predložnikom za podučavanje; stalno ipak vazda načelo, da se svaka občina smatra kao poglavito dužna doskočiti u koliko može svrhama takovih učionah, i da providjenja i žertve, što će Država u većih ili manjih razmjerjah uložiti, imaju se smatrati kao privremenite, to jest dokle občina nebude u stanju svojim snagam doskočiti potrebi.

Druga blagodatna naredba jest ona, po kojoj ostaje odobreno ustanovljenje izvanrednih pedagogičkih naukah, i ustanovljenje posebnog nauka vježbajućih se učiteljah za pučke učione, koi se zadnji mora neizključivo držati u slavjanskom jeziku.

Treća mjera, koja se takodjer kao važna pokazuje, osobito glede razprave jutros prislušane častnog zastupnika Serraglia i Nj. Preuz. Nadbiskupa, smiera na ukinuće onih zapriekah, koje su se često protivile izvršenju onoga nadziranja i djelatnosti, koje je bilo naloženo školskim kotarskim nadziratelјem. Doduše u tjesnoći svojih gospodarstvenih sredstvah, u množtvo poslovah, i u oskudici pokrajinskih koristih, moglo se je vrlo često dogoditi, ili se dogadjalo, da najbolje namjere školskog nadziratelja ostanu bez uspjeha. I zato je državno Popečiteljstvo uoblašćivalo Namjestništvo, da svaki put po osobitih stečenih zaslugah, ili po žertvah učinjenih jednim ili drugim od školskih nadziratelјah, predloži pristojnih nagradah.

Ograničujuće rieči, što sam ja izrekao u početku mojih očitovanjah, mogle bi valjda smanjiti ono zadovoljstvo, koje bi drugčije svi častni članovi ove Skupštine bili samnom djelili; to jest one rieči, iz kojih izpada da uloženje razpoloživih novacah ostaje ograničeno u iznosku dotičnih proračunah školskog novca. Moja je dakle ugodna dužnost dodati odmah druge dvie naredbe, koje je državno Popečiteljstvo u isto doba izdalo. Ono pripoznava, da obzirom požudjenih izpadakah i udjelotvorenih i udjelotvorećih mjerah, po kojih toliko bi novih učionah bilo ustanovljeno i novih bi se pedagogičkih naukah ustvarilo, i obzirom na nov-

Digitized by Google

čane žertve, koje bi bile potrebita posljedica tomu, školski novac u svojih sadašnjih okolovštinah nebi bio dovoljan potrebi; i zato je odredilo, da Namjestništvo uzme bez odvlake u ozbiljno razmatranje ovaj predmet, te da za godine 1865. i 66. predloži takovu dodatnu svotu, koja podpuno odgovori zahtjevanjam, svrhom da se uzmogne zaiskati carevinskom Vjeću potrebito dodatno odvjetovanje ustavnim putem. (*Pohvala*). Napokon, preuzvišeno Popečiteljstvo, svrhom da napreduje ovo djelo, koje ja zovem preporodjenjem našega puka, i da Dalmacija pod ovim vidom bude vodjena stepenu blagostanja, za kojim ona pravedno čezne, uoblastilo je da se prije iztečenja roka, kroz kojega Namjestništvu bila je dana oblast da po sebi razpoloži s gorepomenutim razpoloživim sredstvima, potanko izvješće podnese o daljnih mjerah, koje bi se mogle u buduće uzeti, na napredovanje u pretežkoj zadaći s razboritim i neprestanim pravilom. Ja se nadam da su ovi čini dovoljni pokazati dobro hotjenje Dalmatinske Vlade i blagodušnu zadovolu preuzvišenih Popečiteljstvah u primljenju predlogah u interesu pokrajine učinjenih. (*Pohvala*).

Predsjednik. Ište li kogod od gospode rieč?

Presv. Zaffron. Da kogod od nadziratelјah nije podpuno odgovorio pouzdanju u njemu stavljenomu, ja to neću zanjekati; ali da je izpadak svijuh školskih nadziratelјah bio sasvim ništetan, kao što je gospodin zastupnik Serragli opetovano rekao, to ja svakako moram zanjekati.

Nije jamačno mogao častni Serragli zaboraviti, da je jedan školski nadziratelj otvorio, putem izkušenja, žensku učionu u Korčuli, koja zatim po njegovomu nastojanju postade javnom učionom, blagodatnom za umno i ćudoredno odgojenje kćerih onoga grada.

Morao se je takodjer spomenuti gospodin Serragli, da u bliznom Cavtatu po nastojanju jednoga školskog nadziratelja otvorila se druga ženska učiona su samo 60 fior. državnog doznačenja učiteljici, i da buduć ova izvrstna u radnjah, ali neuka, sami se je nadziratelj, zbog samoga zadovoljstva dobra, dragovoljno za osam mjesecih primio podučavanja u književnoj struci.

Spomenuću gospodinu Serragliu, da je jedan nadziratelj otvorio inih učionah po selih, i predavajuć nauk sam spravio je mladež za gornje gimnazije, za trgovinu i za brodarenje; učione, iz kojih izadje sveštenikah, kapetanah i činovnikah koristnih otačbini svojoj i carskoj službi.

Spomenuću takodjer gospodinu Serragliu, da njeki školski nadziratelji, nebi li ohrabrili i na dužnost pozvali učitelje, učinili su naredjene pohode svojeg okružja, a kao samu nagradu dobiše često zanjekanje obćih putovnih troškovah.

Ovo će za sada biti dovoljno dokazati, da djelatnost sveštenikah u korist podučavanja nije pak bila ništetna.

Opaziću pak gospodinu Serragliu, da pojam sveštenika i učitelja, i poslje tolikog dokaza naših početnih učionah, još je u Dalmaciji nerazlučiv, i da se ovo obće mnienje, koje ipak znači štogod, može manje nego indje u našemu Dubrovniku zavjekati.

Serragli. Mislim da sam ja i osobno, i u odborovomu izvješću rekao, da krivnja nije stajala toliko do nadziratelјah, koliko do sredstvah. Ako sam rekao da se za učitelje iziskivalo osobitih znanjah, nisam zaniekao da neima izvanrednih slučajah, a biće jih možda više od jednoga. A navlastito onaj, što je prije Presv. Zaffron naznačio, o ženskoj učioni u Cavtatu, ja sam svedjer cienio da je djelo drugoga. Ali da je jedan nadziratelj udioništvovao u tome, ja toga znao nisam. Ja ipak primam da je bio ovaj pohvaljivi izgled, i biće jih još takovih bilo; i svaki put kada budem dobio protivno osvjedočenje, ja ću s najvećim zadovoljstvom pred cielim svietom izjaviti da sam se prevario, jer neću tvrdokorno ostati pri mojemu mnienju. Ja dakle mislim da o tome nismo sasvim nesložni, kao što nismo i glede toga, da župnici su sami izvor izobraženja, koi po selih biva. Reću kao dokaz tomu, da odbor glede podučavanja, u komu sam ja udioništvovao, za saborisanje 1863. bio je predložio da Vlada ustanovi 140 pučkih pomoćnih učionah, od župnikah držanih, s nagradom od 100 fiorin. svaka; što državno Popečiteljstvo zbog prije naznačenih uzrokah nije primilo. Ja sam dakle vrlo dobro pripoznavao usluge svećenstva glede podučavanja i one što još može učiniti, kad se bude znalo koristno upotrebiti ga, podavajuć mu potrebita sredstva i pristojno ga podpomagajući.

Digitized by Google

Presv. Zaffron. Da bi častni Serragli namjeravao da djelatnost svećenstva ograniči na seoske učione, ja ga nebi dragovoljno sliedio u razpravi, koja bi se veoma mogla produžiti, i koju medju brojevima proračuna smatram kao neshodnu. Da se u svakomu stanju izobraženja svećenstvo na svoje mjesto nalazi, to povjestnica i predavanja dokažuju; a svećenstvo, vjerno u ovih i pouzdano u Boga, znaće biti vazda na čelu pravoga izobraženja, oduševljenoga onom milosti, koju je Isus došao da u naših srdcih užeže.

Predsjednik. Ište li još kogod rieč? (*Niko*). Razprava je zatvorena. Neka sada odborov izvjestitelj čita predloge jedan iza drugoga.

Izvjestitelj čita 9 predlogah, koji su jedan iza drugoga primljeni.

Klaić. Došlo je na moje znanje, da su mnogi stanovnici Solinske občine podnieli tražbu sredotočnomu lučkom Kapetanatu u Zadru glede odkopnih radnjah na ustih rjeke, koja kroz ono mjesto teče. Sredotočni lučki Kapetanat namjerava poduporno takovu tražbu provesti sredotočnoj morskoj Vladi, svrhom da sredotočna Vlada dopušti parni blatokop (cavafango), koi bi onu obalu očistio. Uslied rječkog zemljokopa postalo je pri obali blato, koje ljeti svojim smradom prouzrokuje groznice, koje u onomu mjestu vladaju. Zaiskana radnja nije samo radnja koja zanima rječko dno, koje po sebi neima kakve važnosti, dali zdravstveno stanje puka. Sredotočni Kapetanat sklon je poduprieti ovu tražbu pod jednim uvjetom, to jest da stanovnici podadu kakvu pomoć na prenos onih tvorivah, koji će se odkopati. Buduć Solinska občina nije veoma prostrana, niti je u velikomu blagostanju, a sada je Spljetskom občinom sdružena; a buduć pak nebi ni pravedno bilo da Spljetska občina podmiri troškove za radnju, koja se neizključivo na Solin odnosi; ja bi predložio da, u slučaju kad bi se oni stanovnici obratili na pokrajinsku Gjuntu zbog male pomoći na podmirenje troškovah za prenos tvorivah što će se odkopati, pošto je takovi odkop vodoslovno djelo te moglo bi se smatrati da je u ovomu odjelku uzdržan, Salor izvoli predtečno uoblastiti Gjuntu da jim takovu pomoć odredi u svoti, koju bi ona našla pristojnu.

Bianchi. Pri Gjuntinih zadaćah po nalogu visokog Sabora ostaje dioba novca za vodoslovne radnje. Nijedan od onih koji su se dosada obratili Gjunti neostade u svojih nadah prevaren. Nalazim se zato uoblašćenim predmnievati, da ni Solin neće ostati bez pristojne pomoći.

Predsjednik. Gospoda koja pristaju uz Klaićev predlog, da Sabor naloži Gjunti da podjeli pomoć na vodoslovne radnje, koje se imaju učiniti u Solinu, neka se dignu (*primljen*).

(*Zatim stavljeni su na glasovanje i ostaju primljeni odborovi predlozi* 10., 11., 12. *i* 13).

Presv. Zaffron. Dozvolite mi, da buduć nisam dobio sigurnu vjest je li se s 1. Listopada otvorilo u Korčuli družtvo zajedničke podpomoći, tako iz gledišta da se govori o mjestu koje od 15 godinah trpi grozdobol, prosim da se i onomu družtvu štogod odredi.

Serragli. S velikom radošću primam vjest, koju mi Presv. Zaffron daje, o bliznom ustanovljenju družtva zajedničke podpomoći u Korčuli; to je moja želja bila, i od toliko godinah, kao što on znade, o takovomu predmetu zajedno smo se bavili. Odbor sa svotom odredjenom Zadarskomu družtvu htio je podati ohrabrenje svrhom da bi se i drugih takovih družtvah ustanovilo; a ja cienim da Sabor, stalan u takovomu načelu, neće izostaviti da odredi pomoć i Korčulskom družtvu. (*Pohvala*).

(*Izvjestitelj čita svotu preračunanu za lječenje bonikah*).

Klaić. Ovdje bi svakako trebovalo obustaviti razpravu i glasovanje uslied našega predloga, koi se na ovi odjelak odnosi. Po mojemu mnienju nebi ni dostojno ni pristojno bilo odbaciti predlog, toliko važan za veliki dio Dalmacije, sa neupravnim Saborskim odvjetom. Ako mi glasujemo odjelak o lječenju bonikah, predlog pada, a sutra reći će nam se: pošto je Sabor jednoč odlučio, neima više o tomu govora.

Predsjednik. Sabor je odlučio da se prodje na razpravu, koja bi obavljena i zaključena. Ja ga sada upitkujem, ako odnosno na ostale odborove predloge hoće obustaviti glasovanje. Gospoda koja misle da glasovanje mora ostati obustavljeno, neka se dignu (*manjina*).

(*Stavljeni su iza toga na glasovanje i ostaju primljeni svi ini odborovi predlozi*).

Predsjednik. Današnja je sjednica zatvorena. Sutra sjednica u podne.

Digitized by Google

Sliedu Izgledi Računa o konačnom Računu 1863. i o Pokrajinskom Proračunu 1865.

Digitized by Google

IZGLEDI

konačnog računa g:o'dine 1863.

i

Pokrajinskog proračuna za godinu 1865.

Primljeni u sjednici 21. Listopada 1864.

Digitized by Google

K Br. 2081-483 godine 1864.

R A

pokrajinskog odpravništva u

P r i h o d

Svote preračunane	Naslov odjelakah	Početni priostatak		Pristojba 1863.		Ukupno		Plaćanja		Konačni priostatak	
		fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.
	***A.* Pravi prihodi.**										
5752	Prihodi imućstvah	7727	99 ½	7055	96	14783	95 ¼	4773	97 ½	10009	98
140571	Nameti nadporezni, pokrajinski i okružni	50964	47	134316	48 ½	185280	95 ¼	160663	93 ½	24617	02
560	Naplate troškovah za lječenje plaćajućih bonikah	21	22	171	84	193	06	169	59 ½	23	46 ½
—	Naplate troškovah neodbivajućih iz odnosnih odjelakah razhoda . .	8906	92	5356	21 ½	14283	13 ½	819	26 ½	13463	87
50	Različiti prihodi	1	35 ½	154	66	156	01 ½	156	01 ½	—	—
146933	Ukupnost pravih Prihodah . .	67621	96	147075	16	214697	12	166582	78 ½	48114	33 ½
	***B.* Vjeresijnske radnje.**										
	Glavnice koristne povraćene . .	—	—	9	80	9	80	9	80	—	—
	***C.* Prelazni.**										
	Predplate primljene	—	—	1097	67	1097	67	1097	67	—	—
	Predplate opet utjerane	8163	21 ½	24784	99 ½	32948	21	7246	01 ½	25702	19 ½
	Zalozi primljeni	—	—	1159	72	1159	72	1159	72	—	—
	Ukupnost prelaznih	8163	21 ½	27042	38 ½	35205	60	9503	40 ½	25702	19 ½
	Ukupnost svijuh prihodah . .	75785	17 ½	174127	34 ½	249912	52	176095	99	73816	53
	Početni priostatak u novcu . .							34263	20		
	Ukupnost jednaka razhodu . .							210359	19 ½		

Digitized by Google

Č U N

Dalmaciji za odpravničku godinu 1863.

R a z h o d

Svote preračunane	Naslov odjelakah	Početni priostatak		Pristojba 1863.		Ukupno		Plaćanja		Konačni priostatak	
		fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.
	***A.* Pravi razhodi.**										
33610	Odpravnički troškovi	333	66 ½	29622	29	29955	95 ¼	29788	95 ½	167	—
3000	Troškovi na promaknuće poznavanja i nauka slavjanskog jezika, i podpomoći pučkim učionama . . .	—	—	960	—	960	—	700	—	260	—
69832	Lječenje bonikah	669	82	52328	90	52998	72	51915	25	1083	47
3750	Ciepanje ospicah	189	95	4165	99 ½	4355	94 ½	4297	70 ½	58	24
300	Troškovi za kaznicu	—	—	110	29 ½	110	29 ½	110	29 ½	—	—
2000	Troškovi na uzpregnuće skitnje .	92	81 ½	2749	79	2842	60 ½	2725	07	117	53 ½
13800	Ženđarsko stanovanje	54	50	12959	99	13014	49	13014	49	—	—
5300	Vorspannski troškovi	2	70 ½	15267	66 ½	15270	37	285	21	14985	16
9000	Pokrajinski putovi	1151	60	8467	38 ½	9618	98 ½	9618	98 ½	—	—
2000	Radnje vodoslovne	—	—	2000	—	2000	—	2000	—	—	—
1000	Nagrade za smaknuće zvjeradi .	140	—	490	—	630	—	630	—	—	—
3000	Različiti troškovi	—	—	3976	28 ½	3976	28 ½	3858	28 ½	118	—
46592	Ukupnost pravih razhodah . .	2635	05 ½	133098	59 ½	135733	65	118944	24 ½	16789	40 ½
	***B.* Vjeresijnske radnje.**										
	Glavnice koristne uložene . . .	—	—	30217	16	30217	16	30217	16	—	—
	***C.* Prelazni.**										
	Predplate povraćene	1900	—	1097	67	2997	67	2997	67	—	—
	Predplate dane s naplatom . . .	—	—	24784	99 ½	24784	99 ½	24784	99 ½	—	—
	Zalozi povraćeni	71	82	1159	72	1231	54	966	2	265	12
	Ukupnost prelaznih	1971	82	27042	38 ½	29014	20 ½	28749	08 ½	265	12
	Ukupnost svijuh razhodah . .	4606	87 ½	190358	14	194965	01 ½	177910	49	17054	52 ½
	Konačni priostatak u novcu . .							32448	70 ½		
	Ukupnost jednaka prihodu . .							210359	19 ½		

Digitized by Google

K Br. 2191-520 godine 1864.

R A

odpravništva novca Zaludjenih u

P r i h o d

Svote preračunane	Naslov odjelakah	Početni priostatak		Pristojba 1863.		Ukupno		Plaćanja 1863.		Konačni priostatak	
		fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.
	***A.* Pravi prihodi.**										
10	Naplate troškovah za hranjenje i lječenje plaćajućih zaludjenih . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
10	Ukupnost pravih prihodah . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	***B.* Prelazni.**										
	Predplate primljene	—	—	46	50	46	50	46	50	—	—
	Predplate opet utjerane	—	—	404	12 ½	404	12 ½	10	—	394	12 ½
	Ukupnost prelaznih	—	—	450	62 ½	450	62 ½	56	50	394	12 ½
	***C.* Mirazenja i pomoći.**										
	Državna mirazenja	—	—	5819	10	5819	10	5819	10	—	—
	Ukupnost svijuh prihodah . .	—	—	6269	72 ½	6269	72 ½	5875	60	394	12 ½
	Početni priostatak u novcu . .							—	—		
	Ukupnost jednaka razhodu .							5875	60		

Digitized by Google

Č U N

Dalmaciji za odpravničku godinu 1863.

R a z h o d

Svote preračunane	Naslov odjelakah	Početni priostatak fior.	Početni priostatak novč.	Pristojba 1863. fior.	Pristojba 1863. novč.	Ukupno fior.	Ukupno novč.	Plaćanja 1863. fior.	Plaćanja 1863. novč.	Konačni priostatak fior.	Konačni priostatak novč.
	***A.* Pravi razhodi.**										
137	Najmovi	136	50	136	50	273	—	136	50	136	50
5698	Odpravnički troškovi	418	73½	5756	81	6175	54½	5315	87½	859	67
—	Providjenja	—	—	19	10	19	10	19	10	—	—
5835	Ukupnost pravih razhodah . . .	555	23½	5912	41	6467	64½	5471	47½	996	17
	***B.* Prelazni.**										25
	Predplate povraćene	194		46	50	241	25	—	—	241	—
	Predplate date s naplatom . . .	—	75	404	12½	404	12½	404	12½	—	
	Ukupnost prelaznih	194	75	450	16½	645	37½	404	12½	241	25
	***C.* Mirazenja i pomoći.**										
	— — — — — —	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	Ukupnost svijuh razhodah . .	749	98½	6363	03½	7113	02	5875	60	1237	42
	Konačni priostatak u novcu .							—	—		
	Ukupnost jednaka prihodu . .							5875	60		

Digitized by Google

K Br. 2097-501 godine 1864.

R A

odpravništva novca Rodiljah

P r i h o d

Svota preračunane	Naslov odjelakah	Početni priostatak		Pristojba 1863.		Ukupno		Plaćanja 1863.		Konačni priostatak	
		fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.
	***A.* Pravi prihodi.**										
3	Različiti prihodi	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
3	Ukupnost pravih prihodah . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	***B.* Prelazni.**										
	Predplate primljene	—	—	350	—	350	—	350	—	—	—
	Predplate opet utjerane	157	50	84	92	242	42	179	42	63	—
	Ukupnost prelaznih	157	50	434	92	592	42	529	42	63	—
	***C.* Mirazenja i pomoći.**										
	Državna mirazenja	—	—	3050	—	3050	—	3050	—	—	—
	Ukupnost svijuh prihodah . .	157	50	3484	92	3642	42	3579	42	63	—
	Početni priostatak u novcu . .							—	—		
	Ukupnost jednaka razhodu . .							3579	42		

Digitized by Google

ČUN

Dalmaciji za odpravničku godinu 1863.

Razhod

Svote preračunane	Naslov odjelakah	Početni priostatak		Pristojba 1863.		Ukupno		Plaćanja		Konačni priostatak	
		fior.	novč	fior.	novč.	fior.	novč	fior.	novč.	fior.	novč.
	***A.* Pravi razhodi.**										
735	Plaće	—	—	735	—	735	—	735	—	—	—
231	Zaklade i porezi	—	—	231	—	231	—	231	—	—	—
12	Uredovne i pisarničke potrebe .	—	—	12	60	12	60	12	60	—	—
100	Nagrade i pomoći	—	—	137	—	137	—	137	—	—	—
60	Nadnevnice i putovni troškovi .	—	—	62	78	62	78	62	78	—	—
1581	Odpravnički troškovi	—	—	1730	09	1730	09	1609	50	120	59
315	Mirovine	26	25	315	—	341	25	315	—	26	25
10	Različiti troškovi	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
3044	Ukupnost pravih razhodah . .	26	25	3223	47	3249	72	3102	88	146	84
	***B.* Prelazni.**										
	Predplate povraćene	382	83	350	—	732	83	382	83	350	—
	Predplate dane s naplatom . . .	—	—	84	92	84	92	84	92	—	—
	Ukupnost prelaznih	382	83	434	92	817	75	467	75	350	—
	***C.* Povratak mirazenjah i pomoćih.**										
	— — — — — —	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	Ukupnost svijuh razhodah . .	409	08	3658	39	4067	47	3570	63	496	84
	Konačni priostatak u novcu .							8	79		
	Ukupnost jednaka prihodu . .							3579	42		

Digitized by Google

K Br. 2278-534 godine 1864.

R A

odpravništva novca Najdencah u

P r i h o d

Svote preračunane	Naslov odjelakah	Početni priostatak		Pristojba 1863.		Ukupno		Plaćanja 1863.		Konačni priostatak	
		fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fiori	novč
	***A.* Pravi prihodi.**										
8	Dobitci koristni	—	—	6	15	6	15	6	15	—	—
5	Prihodi od imućtva	1	78 ½	2	46 ½	4	25	—	—	4	25
10	Pristojba na primljenje najdencah .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
10	Naplate troškovah	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
10	Zapisi i darovi	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
2	Različiti prihodi	—	—	59	45	59	45	58	75 ½	—	69 ½
45	Ukupnost pravih prihodah . .	1	78 ½	68	06 ½	69	85	64	90 ½	4	94 ½
	***B.* Prelazni.**										
	Predplate primljene	—	—	3123	95 ½	3123	95 ½	3123	95 ½	—	—
	Predplate opet utjerane	147	87	817	65 ½	965	52 ½	939	43	26	09 ½
	Zalozi povraćeni	—	—	8	02 ½	8	50 ½	8	02 ½	—	—
	Ukupnost prelaznih	147	87	3949	63 ½	4097	50 ½	4071	41	26	09 ½
	***C.* Mirazenja i pomoći.**										
	Državna mirazenja	—	—	54300	—	54300	—	54300	—	—	—
	Ukupnost svijuh prihodah . .	149	65 ½	58317	70	58467	35 ½	58436	31 ½	31	04
	Početni priostatak u novcu . .							2209	48		
	Ukupnost jednaka razhodu .							60645	79 ½		

Digitized by Google

Č U N

Dalmaciji za odpravničku godinu 1863.

R a z h o d

Svote preračunane	Naslov odjelakah	Početni priostatak		Pristojba 1863.		Ukupno		Plaćanja 1863.		Konačni priostatak	
		fior.	novč.	fior.	novč.	fior	novč.	fior.	novč	fior.	novč.
	***A.* Pravi razhodi.**										
2674	Plaće činovnicima i dojilicam Zavoda	—	—	2733	61 ½	2733	61 ½	2733	61 ½	—	—
17	Osobna doznačenja	—	—	17	53 ½	17	53 ½	17	53 ½	—	—
49	Naplate stanovine	—	—	49	—	49	—	49	—	—	—
210	Najmovi	—	—	210	—	210	—	210	—	—	—
254	Uredovni i pisarnički troškovi .	—	—	277	66 ½	277	66 ½	277	66 ½	—	—
100	Nagrade i podpomoći	—	—	140	—	140	—	140	—	—	—
300	Uzdržanje zgradjah	—	—	73	44 ½	73	44 ½	73	44 ½	—	—
45602	Hranjenje Najdencah van zavoda .	7955	75	44778	57	52734	32	46001	97	6732	35
4837	Odpravnički troškovi	16	93	5617	28	5634	21	5449	37 ½	184	83 ½
	Mirovine	52	50	157	50	210	—	183	75	26	25
318	Mirovine činovnicim	—	—	78	72	78	72	78	72	—	—
	Mirovine činovničkim udovicam .	11	66	113	67	125	33	112	70	12	63
	Oprostbe i tromjesečije poslie smrti	—	—	48	12 ½	48	12 ½	48	12 ½	—	—
40	Različiti troškovi	—	—	54	38	54	38	54	38	—	—
54401	Ukupnost pravih razhodah .	8036	84	54349	50 ½	62386	34 ½	55430	28	6956	06 ½
	***B.* Prelazni.**										
	Predplate povraćene	2574	35	3123	95 ½	5698	30 ½	2918	96 ½	2779	34
	Predplate dane s naplatom . . .	—	—	817	65 ½	817	65 ½	817	65 ½	—	—
	Zalozi povraćeni	—	—	8	02 ½	8	02 ½	8	02 ½	—	—
	Ukupnost prelaznih	2574	85	3949	63 ½	6523	98 ½	3744	64 ½	2779	34
	***C.* Mirazenja i pomoći.**										
	— — — — — —	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	Ukupnost svijuh razhodah . .	10611	19	58299	14	68910	33	5917	92 ½	9735	40 ½
	Konačni priostatak u novcu . .							1470	87		
	Ukupnost jednaka prihodu . .							60645	79 ½		

Digitized by Google

DIO I. PRORAČUN.

I. Pokrajinski troškovi.

			Odpravništvo			
			Pokrajinsko	Okružno	Državno	Ukupno
			fiorinah			
1. Odpravnički troškovi:						
a. Tiskarni troškovi pokrajinskog lista zakonah	600					
b. Zvanjska doznačenja Gjuntinog osoblja	12000					
c. Plaće, najmovi, uredovni troškovi, uzdržanje pokućstva i porezi	4242					
d. Nagrade carskim činovnicima zbog njihovih nastojanjah u pomoć Gjunti	1000					
e. Putovni troškovih zastupnikah nestanujućih u Zadru	1310					
f. Isti hitropisacah	410					
g. Nadnevnice zastupnikah	11400					
h. Iste hitropisacah	1200	32162				
2. Troškovi na promaknuće nauka slavjanskog jezika i pomoći pučkim učionama:						
a. Odgojenje novih početnih učiteljah	2000					
b. Nagrade učiteljim koji se odlikuju u predavanju slavjanskog jezika	1000					
c. Pomoći novim učionama	1000	4000				
3. Ciepanje ospicah		3200				
4. Izpravljivi		300				
5. Iztjerbe		2000				
6. Žendarsko stanovanje		18500				
7. Podvozi		5000				
8. Pokrajinski putovi		9000				
9. Vodoslovne zgradje		2000				
10. Različiti troškovi		3000				
11. Poduporke 4 ženama da dobiju dovoljno vježbanje kao učiteljice varošah i selah		400				
12. Pomoć Družtvu zajedničke pomoći u Zadru		200				
13. Matici dalmatinskoj svrhom da jih u tečaju 1865. uloži u razdavan u pučkih poučnih djelah		400	80	162	—	—	8016

II. Okružni troškovi.

Zadar i Spljet.

1. Troškovi Zadarske bolnice	23475					
2. „ Šibeničke „	8014					
3. „ Spljetske „	13655					
4. Dio troška za Zaludjene	5380					
5. „ „ za Rodilje	2652	53177				
Dubrovnik.						
6. Troškovi Dubrovačke bolnice	11965					
7. Dio troška za Zaludjene	1340					
8. „ „ za Rodilje	660					
Ukupno	13965					
odbiva se $^1/_{18}$ za Kotor	775	13190				
Kotor.						
9. $^1/_{18}$ ukupnog troška za Dubrovačku bolnicu		775	—	67142	—	6714

III. Državni troškovi.

Najdenci			—	—	56016	5601
			80162	67142	56016	20332

Digitized by Google

DIO II. NAMIRENJE

			Odpravništvo			
			Pokrajinsko	Okružno	Državno	Ukupno
			fiorinah			
1. Prihod javnih papirah blagajničkog novca		2603				
2. Namet pokrajinski od 16 ½ novčićah % na f. 463,008 pravog poreza, s iznimkom ratnog nameta		76396				
			78999	—	—	78999
3. Bolnički prihodi:						
a. Zadra	255					
b. Šibenika	63					
c. Spljeta	451					
d. Dubrovnika	4362					
		5131				
4. Namet okružni:						
a. za Zadar i Spljet od 15 novčićah % na f. 352298 pravog poreza s iznimkom ratnog nameta	52844					
b. za Dubrovnik od 12 novčićah % na f. 72492 pravog poreza s iznimkom ratnog nameta	8699					
c. Za Kotor od 2 novčića % na f. 38218 pravog poreza s iznimkom ratnog nameta	764					
		62307				
			—	67438	—	67438
5. Državna mirazenja			—	—	56016	56016
			78999	67438	56016	202453
Protustavljen proračun			80162	67142	56016	203320
Izpada manjak pokrajinskog odpravništva, koi se mora namiriti s blagajničkim novcem .			1163			
„ priostatak okružnog odpravništva . .				296		
„ podpuna jednakost državnog odpravništva					—	
„ ukupni manjak od						867

Digitized by Google

VIII. Sjednica dne 22 Listopada 1864.

(Hitropisna Izvješća)

Prisutni

Predsjednik

Gosp. Vitez D.r PETROVIĆ.

D.r LUIGJI LAPENNA Dvorski Savjetnik

kao Carski Povjerenik.

Sjednica se otvara u podne.

Tajnici Piperata i Rossi.

Prisutni 33 zastupnika.

Predsjednik. Idje na pročitanje napisnik jučerašnje sjednice.

Rossi čita napisnik.

Serragli. Čini mi se, da bi dobro bilo spomenuti pokrivenje troškovah, koje bilo je glasovano, te da čitatelji ovoga napisnika znadu da se nisu primili nameti od 16 novčićah za pokrajinske troškove, a od 15, 12 i 2 za okružne. Dobro bi bilo, da se ovo dodade, da čitatelji budu imali podpuni pojam o našemu Računu.

Predsjednik. Gospoda koja primaju izpravku neka se dignu (*primljena*). Gospoda koja glede ostaloga odobravaju napisnik neka se dignu (*primljen*).

Čitam visokomu Saboru spis odpravljen mi od c. k. Bečkog sredotočnog povjerenstva na pričuvanje davnih spomenikah.

Piperata čita:

Prevod.

Br. 177-s. p. Br. 62-S.

Slavno Predsjedništvo dalmatinskoga pokrajinskog Sabora.

Još odkada počelo se je živlije zanimati se za ostatke velike povjestničke prošlosti, i nezaboravni spomenici, što Dalmacija izobilja imade, i koji proizticu što iz davnih rimskih vremenah, što i iz onih Srednjeg Vjeka, bijahu opetovano predmetom začudjenja i pomnje od strane starinarah i naških i inostranih povjestničarah. Zanimanje obratilo se nesamo na ono što je ostalo vidljivo na zemlji i proizticе iz vremenah glasovite prošlosti, ali i na one spomenike, koji tečajem vjekovah ostadoše malo po malo sve toviše pokriveni a danas leže u njedru zemlje. Takovo se zanimanje od deset godinah dosada osobito odnosi na ostatke rimskog grada Solina, jednoč toliko važnog i bogatog; a odkada je Dalmatinska kraljevina došla pod okrilje sretnovladajućih Austrijanskih Carevah, Carska je Vlada često podala dokazah ozbiljnoga svojeg nastojanja, da odgovori na prava očekivanja nesamo svijuh izobraženih dalmatinskih domorodacah, ali i na ona starinarskog znanja uobće, pod ovim obzirom.

Kada je Car Frane slavne uspomene godine 1818. pohodio Dalmaciju, zanimivi ostatci jednoč dalmatinskog prestolnog grada, Solina, toliko su njegovu pozornost uzbudili, da se je odlučio sa svom krieposti promaknuti dalnji odkop ostatakah još pod zemljom postojećih. Sa prepohvaljenom Carskom Odlukom 14. Srpnja 1820. bude odredjena svota od fior. 700, svrhom da svake godine bude uložena u redovitih odkopah, te i u sabiranju i uredjenju nahodjenih starinah; ali žalibože kao da se tečajem godinah gorljivost i nastojanje onih, kojim bijaše naloženo ustvarenje velikodušne carske namjere, znatno smanjilo, te carska Vlada našla se godine 1838. usilovana obustaviti sve dalnje odkope, kao oni koji nedoknadivaše troškove i dopisivanja.

Opetovani je nagon ovaj predmet imao kada godine 1842. prejasni Nadvojvode Frane Dragutin i Albert, putujući kroz Dalmaciju, obratiše Njihovo živo zanimanje na Solinske starine. Ovom prigodom bijahu podnešeni novi predlozi glede ponovljenja odkopah, glede ustanovljenja starinarskog Museuma i glede naimenovanja naročitog ravnatelja. Sa veleštovanom Carskom Odlukom od 6. Rujna 1844. bijahu odobreni uobće takovi predlozi i o Državnom trošku opet preduzeti odkopi na iztraživanje starinah, ali samo *putem izkustva* zbog malo utješiteljnog prošastog izkustva; i bijaše suviše privremenito u tu svrhu odredjena za doiduću godinu svota od fior. 800. Djelo

Digitized by Google

se je tada preduzelo uslied urečene osnove; imala se prije svega izraditi točna osnova staroga grada Solina, imajuć na to služiti oslonom sve do tada već iznadjene razvaline; — napredovati odkopim polag točno odredjene osnove; — poimence pak s vremenom proći na odkop kazališta. U isto doba bude naimenovan ravnatelj Museuma za iznašaste starine uslied odkopah. Kasnije na svaki posebni račun i na izvješće o dostignutih izpadakah bijaše u predrečenu svrhu odredjeno fior. 800 za svaku godinu 1848. i 1849., kojima se godine 1849. dodala još pomoć u istoj svoti od strane carske Akademije znanostih. Godine 1850. bude opet u Državnom proračunu uvrstena svota od fior. 800, i u isto doba zamoljena carska Akademija znanostih da bi i od svoje strane izvolila odrediti kakvu pomoć kao što predjašnje godine. Ali proučenje o stanju stvarih, onom prilikom bližnije učinjeno, pobudi uvjerenje, da izpadci kroz zadnjih pet godinah dostignuti glede Solinskih odkopah nebi mogli opravdati njihovo produženje i u tu svrhu potrebiti trošak, te i carska Akademija opozvala je prije odredjenu pomoć, i javno odpravništvo nije našlo da dalje doznači jur preračunanu svotu. Sa veleštovanom Carskom Odlukom 26. Svibnja 1853. dotadašnji ravnatelj bude oprosten svoje službe, izjaviv mu u isto doba "zasluženo pripoznanje njegove duge, koristne i gorljive revnosti u izvršivanju njegovih zadaćah.„

Premda zbog gorinavedenih stvarih nastojanja javnog odpravništva odnosno na produženje redovitim tekom Solinskih odkopah, na sabiranje i uredjivanje iz njih proiztičućih starinah, opetovano ostadoše bezuzpješne, ono i pak nije mimoišlo ovaj predmet Ali koraci koi su se od godine 1853. unapried opetovano glede toga učinili, ostadoše svaki put bezuspješni, i što iz jednoga, što iz drugog uzroka, nigda nisu doveli na zaželjenu svrhu.

Od tada razpravljanje svega ovog posla udarilo je drugim putem. Po duhu naših novih ustavnih temeljah, Carskog Diploma od 20. Listopada 1860., Carske Povelje od 26. Veljače 1861. i pokrajinskog Ustava Dalmatinske kraljevine, skrb o providjenju sredstvah na pričuvanje spomenikah i inih ostatakah povjestničke prošlosti, mora se takovim predmetom smatrati, koi prije svega stoji u interesu i u zadaći dotičnoga pokrajinskog Zastupništva. Premda sredotočna Vlada i odnosno njezino glasilo ob ovom poslu, c. k. sredotočno Povjerenstvo na pričuvanje davnih spomenikah, sliedi i sliediće i u napredak svoju pomnju obratiti povjestničkim spomenicima na svaku stranu Carevine, i bdijućim okom paziti na revnu pažnju i pričuvanje istih, ona ipak zbog promjenjenih okolovštinah nije u stanju, da po sebi i namah providi novčana sredstva na dostignuće svojih svrhah potrebita; da pače treba postupati onako, da ona pokrajina, u obsegu koje nahode se spomenici o kojih je govor, i koji se spajaju sa povjestnicom dogadjajah obilatom, i na glas a napokon i na stvarstvenu korist koje sudjeluje pričuvanje takovih spomenikah u dobromu stanju, pozivljuć nase pomnju narodnjakah i zanimanje putnikah; da ona ista pokrajina mora svojom zadaćom smatrati primljenje u svomu proračunu na to nuždnih troškovah.

Na takovo razmatranje oslonjeno c. k. sredotočno Povjerenstvo na pričuvanje davnih spomenikah, cieni dakle, da mora dalmatinskom Saboru preporučiti predmet odnosni na opetovano preduzeće odkopah u Solinu i na pričuvanje s njima spojenoga starinarskog museuma, kano predmet najveće pospješnosti; s dodatkom da bi se iz prednavedena pokazala korist, da se u spomenutu svrhu stavi pristojna godišnja svota u pokrajinskom proračunu.

Što se pak tiče odredjenja takove godišnje svote, Sabor dalmatinski moće jamačno to lašnje suditi, nego ovo sredotočno Povjerenstvo. Budi samo temeljem na odnosni sud čin, da je u zadnje doba iz same Dalmacije izišao predlog godišnjeg iznoska od fior. 3000, i da su uzprotiv njeki ovdješnji poznanci i vještaci cienili u tu svrhu dovoljnom godišnju svotu od fior. 2000, iz predmnjeva da se takova svota savjestno uloži, da se o godišnjih troškovah položi redoviti i točni račun, i da se napokon vodi odkop na temelju dobro premišljene osnove i takove da posjegura zadovoljnih uspjehah.

Od c. k. Sredotočnog Povjerenstva na pričuvanje davnih spomenikah

U Beču 22. Rujna 1864.

HELFERT s. r.

Predsjednik. Odnosno na ovo priobćenje Gjunta

Digitized by Google

vam čini predlog. Izvjestitelju D.ru Bionu govor.

Bioni čita:

Br. 1726 god. 1864.

Odnosno na sada pročitano vam pitanje c. k. sredotočnog Povjerenstva na pričuvanje davnih spomenikah, Gjunta Vam predlaže što sliedi:

Da visoki Sabor izvoli odlučiti, da pitanje k Saborskom Br. 62 t. g. C. K. sredotočnog Povjerenstva na pričuvanje davnih spomenikah bude predano Gjunti, s nalogom da prouči važni predmet i da o njemu izvjesti za doiduće saborisanje.

Predsjednik. Ište li kogod rieč?

Lanza. Podupiruć predloge slavnoga sredotočnog povjerenstva na pričuvanje starinah u Beču, moram zamoliti osobito visoku Gjuntu, da izvoli prije svega u obzir uzeti nuždu jednog mjesta u Splietu na porabu Museuma, gdje bi se mogle pričuvati i prinieti stvari, koje su se prilikom predjašnjih odkopah našle u Solinu. Glede toga postoju njeka razpravljanja, i želio bi da se o njih pospješi riešenje. Privremenito bilo je za to opredjeljeno mjesto u Spljetskom Gimnaziju, koje bi se dovoljno moglo u svrhu urediti. Ali je želiti da se doznači kakva svota na prenos i umjetno razlučenje starinah, koje se i sada nalaze nagomilane u njeko skladište. Vruće preporučujem dadle visokoj Gjunti, da to u obzir uzme. Mnoge su se stvari malo po malo našle i sabrale u Solinu, ali i mnoge se izgubiše prigodom prenosa od jednoga do drugog mjesta, svedjer privremenita, te bi bilo želiti da se jednoč opredjeli stalno mjesto na pričuvanje zavičajnih starinah. Poslie toga moglo bi se samo misliti o novih odkopah, koji bi zaista želiti bilo da budu pravilnije vodjeni, nego što je odprije bivalo.

Predsjednik. Pričuvajuć preporuku od častnog zastupnika D ra Lanze učinjenu, idje sada na glasovanje Gjuntin predlog. Gospoda koja ga primaju neka se dignu *(primljen)*.

Pročitaću pismo, koje mi je malo prije častni zastupnik Vusio predao.

Rossi čita:

Visoki Sabore!

Odnosno na jedno moje pismo okolo svršetka s. p. Srpnja odpravljeno Čeoniku Supetra na Braču, s kojim sam izbjegavao čast svakoga predloženja prilikom tadašnjih izborah zastupnikah pri Saboru naše Kraljevine, ondješnji odpravnik gospodin Koščina poslao mi je u Sinju dne 18. Kolovoza sliedeći brzojav:

"*Občina Supetra.*

Jerku Vusiu, Sinj.

"Upitkovane sve Bračke Občine, jedinoglasno naimenujemo vas zastupnikom. Predajte se molećemu zavičaju."

Moj odgovorni brzojav glasio je ovako:

"Nalog nadmašuje moje snage. Prem žalostan što nemogu primiti. Gojiću vjekovitu harnost na takovo pouzdanje, gotov na svaku inu moguću žèrtvu. Preporučujem slogu."

Dne 19. Kolovoza večerom, to jest u oči izborah, birači na Hvaru sabrani izvoliše odpravit mi sliedeći brzojav:

"Savjetniku Vusiu, Sinj.

"Svi birači želu vas zastupnikom. Molu primite. Odgovorite namah Avanzaniću na Hvaru."

Ja sam odmah odgovorio:

"Prežalostan opetujem odgovor Supetroskoj Občini, da mi je nemogućno primiti. Opet vruće zahvaljujem. Izbor budi složan, nezavisan."

Zatim iste mi večeri stigne ovaj drugi brzojav od gosp. Vinka Didolića:

"Budući svi Brački birači i njeki drugi nosu vaše predložništvo s nadom da će te Vi primiti, izvolite mi o tomu odgovoriti, da naši glasovi nebodu izgubljeni; cieniću se sretnim da ustupim mjesto domorodcu . . . . . "

Moj je odgovor bio sliedeći:

"Srdčano zahvaljujem na takovo pouzdanje.

Digitized by Google

"Nemogu primiti. Na Vašu razpoloživost, za-
"stupniče, sve moje slabe snage."

Napokon iste mi večeri njeki birači brzo-
javiše:

"Velike zavade ako se Vi neprimite; kaš-
"nje slobodno odrecite se."

Na takove rieči ja sam *morao* prignuti se, te odgovorih:

"Kad se tiče prepriečiti neslogu, primam,
"ali pod uvjetom vašeg brzojava. Zahvaljujem
"sve."

Sutradan 20. Kolovoza Poglavar Supetrove Občine s uljudnim brzojavom dostavio mi je moj izbor zastupnikom vanjskih občinah triju Otoka, a ja sam Njemu i Čeonikom Hvara i Visa poslao sliedeće pismo:

"Presvietli Gospodine!

"Žèrtvi, što mi nalaže novi moj izbor za-
"stupnikom vanjskih občinah naših tri Otoka,
"od velike je utjehe velikodušno pouzdanje,
"koje se u mojih slabih silah stavlja, i o ko-
"mu se Vami i s vašim sredstvom inim bira-
"čem toga Otoka preharan izjavljujem U mo-
"jemu postupanju pri prošastom Saboru moja
"načela stoju; u primljenju, budi i za kratko
"vrieme, povjerenog mi naloga, dokaz moje
"dobre volje. Dozvolio Bog da otačbini bude
"od koristi, tomu će jedinomu cilju težiti moje
"djelo na kakvo bilo. Čast mi je i t. d."

Ovako a ne drugčije dopala me je čast sjediti u ovoj visokoj Skupštini do svršetka ovog saborisanja.

Vrieme i djelatni i složni razum biračah vanjskih občinah triju Otoka učiniće, siguran sam o tomu, da nesamo nestane, ali da se i sasvim ukine ona nuždа, koja me je sama prisilila da se primim zastupničkog naloga; te zato svedjer stalan u mojih prvašnjih namjerah i s jednom te istom političkom vjerom s kojom sam ga morao primiti, moram položiti, kao što polažem, dotični nalog.

U Zadru 22. Listopada 1864.

Jerko Vusio.

Predsjednik. Očitovanje biće dostavljeno pokrajinskom Poglavaru, svrhom da naredi o novomu izboru.

Dnevni red donosi izvješće prosbenog odbora.

Moretti. Odbor je od strane častnog D.ra Maćeda Hvarskog i Starigradskog zastupnika primio sliedeće pitanje (*čita*):

Visoki Sabore!

U proračunu 1865. godine, što je Taj visoki Sabor glasovao, nalazi se fiorinah 9000 za putovne radnje.

Pokrajinski novac biva sačinjen iz nametah na porez, a na njegovo sačinjenje sudjeluju većim djelom Otoci, koji ipak nikakvu korist neuživaju.

Na Hvarskom otoku ima dva komada puta nedokončana zbog oskudice mjestnih sredstvah, koja dva komada kad bi se sdružila, sačinila bi vozni put, koi bi u lahkom suobćenju stavio najglavnija mjesta Otoka.

Pravedno je da na produženje takovoga neobhodnog djela dodje u pomoć i pokrajinski novac.

Molim dakle da Taj visoki Sabor izvoli odlučiti:

Da od fior. 9000 preračunanih za putovne radnje bude odredjeno fior. 500 na produženje puta koi vodi iz Hvara u Brusije, i to Hvarskoj občini, a da od predrečene svote fior. 9000 bude još 500 fior. odredjeno na produženje puta koi vodi od Ključa (Porto Chiave) do Starigrada, i to Starigradskoj občini, s dužnošću obim občinama da polože točni račun.

U Zadru 21. Listopada 1864.

Ivan Krstitelj D.r Maćedo

Zastupnik Hvara i Starigrada.

Odborsko Izvješće visokomu Saboru!

Vidiv da tražba D.ra Maćeda nije oslonjena

Digitized by Google

na osnovu i na proračun troška za radnju dvaju komada puta o kojih govori; odbor cieni da je shodno poslati tražbu častnoj pokrajinskoj Gjunti, svrhom da ona, potraživši potrebita obavještenja i pripoznavši njenu pristojnost, odredi doznačenje za radnju pomenutih komadah puta iz razpoloživog novca, u onoj mjeri koju će shodnijom smatrati.

Predsjednik. Ište li kogod rieč? (*Niko*). Gospoda koja primaju odborov zaključak neka se dignu (*primljen*). Dnevni red donosi dva Gjuntina izvješća. Prisjedniku D.ru Bionu je govoriti.

Bioni čita:

Visoki Sabore!

Jučer gosp. Predsjednik dao vam je citati, gospodo, predlog njemu pismeno podnešen, s podpisom njekoličine častnih zastupnikah, koi u smislu § 34. pokrajinskog pravilnika morao je ponajprije biti dostavljen Gjunti na riešenje. O takovomu predlogu Gjunta vam ponavlja sada čitanje (*čita, vidi str.* 122).

Buduć je sada pročitani predlog bio jučer predan u 9 ½ satih prije podne, te pô sata prije nego se otvorila sjednica; buduć je on smjerao da obustavi razpravu o proračunu 1865., posao što je jučerašnji dnevni red donosio; i buduć takova je okolnost osobitu važnost primala od toga, što kako se predvidjalo danas na izvršenje veleštovane Carske naredbe mora se sadašnje saborisanje zatvoriti; tako gosp. je Predsjednik smatrao kao svoju dužnost, da vam priobći stvar i da vas upitkuje o tomu: Ako, ištući se da razprava o proračunu ostane obustavljena dokle Gjunta bude odprije odlučila glede predloga, i ištući se suviše da tako nazvani okružni porez, razdjeljen u proračunu jednakim razmierjem od 15 % za oba okružja Zadra i Spljeta, bude uzprotiv putem pokrajinskog zakona naprćen u razmierju od 20 % na Zadarsko okružje i od 10 % na Spljetsko okružje; pristajete prije svega da se obustavi razprava o proračunu. Na riešenje takovog stanja stvarih vi ste dvie odluke izrekli, odnosno na prvu od kojih goripomenuto obustavljenje bude odbačeno, a proračun bi podpuno razpravljen; dočim, odnosno na drugu, sliedilo je glasovanje, koje ga je podpuno odobrilo, odobriv s njim i njeke dodatne predloge, što vam je novčani odbor učinio.

Buduć se jučer to dogodilo, sliedi da Gjunta mora danas u svojoj odluci i u izvješću što vam čini strogo držati se naredabah § 54. unutrašnjeg poslovnika, koi ovako glasi: „o nikakvomu Saborskomu riešenju može se za isto „ saborisanje opet preduzeti pitanje, osim ako „ se očevidno promotri da se je stvarstvena „ pogrieška o činu pojavila.„

Slučaju o stvarstvenoj pogrieški čina ovdje neima, saborisanje isto je, buduć neima po sriedi nego vrieme od jučera do danas, te vaša vam Gjunta pokorno podnosi sliedeći predlog:

„ Da visoki Sabor, iz obzira na jučerašnje „ dotične odluke i na naredbe § 54. svojega u„ nutrašnjeg poslovnika, izvoli odbaciti za „ sadašnje saborisanje od razprave i glasova„ nja pročitani predlog, koi teži na to, da bu„ de obustavljena, što sada biva nemogućno, „ razprava o proračunu 1865, i da bude raz„ djeljen i preračunan tako nazvani okružni „ porez u dva okružja Zadra i Spljeta s raz„ ličnim surazmierjem od onoga, koi je jučer „ bio odobren.„

U slučaju pak da bi ste vi, gospodo, u protivnom smislu odlučili, te da bi se primila razprava predloga o komu se govori, Gjunta premda u ovomu nepristojnom pritisku vremena, komu se je morala podvrći, i u potrebi da žèrtvuje pravedno čuvstvo pristojnosti i obzira, što duguje prama pokrajinskoj koristi, kad bi u hitnji razvila predmet toli spleten i važan, bila bi cienila u posve inoj prigodi kao nepristojno i nečastno da do drugoga saborisanja odgodi svoju odluku i svoje izvješće, navodeći takovo opravdanje, koje se po sebi izjavljuje; ništanemanje, odgovarajuć njekomu nagonu, nježnosti, voljela je podnieti vam drugi predlog na kratko razloženje osnovan i putem sasvim podredjenim vašemu riešenju, o komu se je gori spomenulo.

Već je sada Gjunti jasno, da kada osnova zakona o bolnicah, koju je ona po saborskom nalogu izradila, i ko'a je još početkom Travnja tekuće godine bila putem tiska objavljena i po svoj pokrajini razdana, bude stavljena na glasovanje, o čemu nastojaće Gjunta da se to dogodi odmah pri otvoru doidućeg saborisanja i kao prvi predmet, temeljiti predmet, prema komu sve će ostalo izpasti kao podredjenost i posljedica; prikazaće se i onaj pred-

Digitized by Google

met ob odredjenju, komu li pripadaju Pokrajinske bolnice, te ako se imaju nazvati bolnicam pokrajinskim, okružnim, kotarskim ili občinskim.

Dosada one su pokrajinske bolnice, i kao pokrajinske bolnice bijahu predane Gjunti, koja jih je kao takove primila i dosada upravljala, a svak jih kao takove pripoznava i nazivlje.

Od toga svojevoljni izvod, to jest onaj, da se krivo nazivlju bolnicam Zadra, Šibenika Spljeta i Dubrovnika, nazov koi se uzima od mjesta u komu se nahode, mjesto od moralnog bića komu pripadaju; dočim uzprotiv u ovomu drugom smislu, koi ipak podpuno odgovara istini, one su sve nerazlučno Dalmatinske bolnice. To bivajući, kao zakoniti izvod proizlazi, da troškovi o uzdržanju imaju stajati, kao stoju, na tegoću vlastnika, to jest na tegoću Pokrajine. Stavite, da uslied vaše buduće odluke, Carskim odobrenje potvrdjenjem, ovo se stanje stvarih utemelji i postane neizbježivim; što li će se dogoditi? Dogodiće se, da Pokrajina, vlastnica ovih zavodah, u podpunosti i cielosti zadaćah vlastničkoga prava odrediće o njih kao joj se bolje bude vidjelo iz gledišta na promjeni okolovštinah, te će njeke uništiti, ustanoviće drugih, sabraće jih više u jedno mjesto, umanjiće jim broj u drugo, i tako dalje.

Ali ako se to dogodi i bude riešeno, dogodoće se i biće riešeno, da buduć vlastništvo Pokrajine, teret ima se pravedno razdjeliti na sve svoje stanovnike od jednoga do drugog kraja zemlje. Što bi bilo pravedno tada, kada bi se svaka neizvjestnost otela; pravedno je danas, premda neizvjestnost postoji, jer bolnice bivaju i Gjunta upravlja s njima kao pokrajinskim bolnicama, a pokrajinsko zastupništvo vlada s njima kô sa svojom stvari. Vi ste opazili za prošastih saborskih zasjedanjah pokazati se pod ovim vidom njeka nepravilnost, to jest ona uslied koje Vlada Njegovoga Veličanstva, premda je vazda smatrala bolnice kao pokrajinske bolnice, ništanemanje, iz neznam kakvih razmatranjah ob osobitih prihodah Dubrovačke občine i o manjih koristih onoga okružja i Kotorskoga, namisli razdvojiti Pokrajinu, i nametnuti rečenim okružima teret same Dubrovačke bolnice; a onaj uzprotiv triju bolnica Zadra, Šibenika i Spljeta, stavljenih u jednakoj dalečini medju njima, ostalim dvima okružima Zadra i Spljeta. Kada vam se takove nepravilnosti priobćuju, a osobito ako ove vriedjaju toli očevidno sveto i nedotakljivo načelo, kao što je ono pravednoga i točnog razdjelenja tereta medju svim članovima, koji sačinjavaju ćudoredno biće, komu vlastničko pravo pripada; vaše zvanje nemože biti nego ono jedino, da popravite pogrješku; nigda pak ono da ju ostavite postojati, a još manje da joj povišite, i u velike, težkoću, i s njom štetonosne posljedice.

Sada je uprav u ovomu zadnjem smislu, da se ima tumačiti predlog o komu se govori, kao onaj, koi odnosno na postojeće razdjelenje Pokrajine u dvie strane, mjesto da ga otme, hoće da ga razprostrani s novim podrazdjelenjem dvaju okružja Zadra i Spljeta. Takovi predlog, dočim ga sakriva, ustanovljava ipak načelo, koje se nikako nemože mimoići; to jest neupravo ustanovljava, da bolnice mjesto pokrajinske budu okružne, i kao takove smatra jih, jer drugčije nebi se moglo tumačiti zašto odnosno na dvie bolnice Zadra i Šibenika predlaže se porez od 20 % za okružje Zadarsko, a uzprotiv porez od 10 % samo za okružje Spljetsko odnosno na Spljetsku bolnicu.

Uslied takovoga pojma posliedične naredbe imale su se razprostraniti i na dva ostala okružja, buduć stalno da Kotor neima osobitu bolnicu, i da u smislu predloga on nebi imao biti dužan nikakvomu plaćanju, osim onomu o naplatah, kojima su uobće obvezane inostrane občine.

Gjunta, gospodo, nemože sada predvidjeti, ako ćete vi u vaših budućih odlukah reći, da bolnice moraju biti okružne, kotarske ili občinske; ali ona je odsada uvjerena, da kada bi ste jednu od ovih odlukah izrekli i ova bi uslied Carske potvrde postala pokrajinskim zakonom, nebi se imala razlučiti od takovih spojenih odredabah, polag kojih, ostavivši se svakoga dalnjeg odpravničkog uticanja u poslu bolnicah, takovo bi se odpravništvo imalo naložiti dotičnomu ustanovljenomu zastupništvu, ili onomu koje bi se ustanovilo, okružja, kotara ili občine; zastupništvo, koje bi tada po sebi providjelo, u svojih najtiesnijih granicah, sa svojim vlastitim i pripoznatim gospodarstvenim prihodima; a ako bi ga milost potaknula, razbornost, neumoljiva procieniteljica sredstvah, uzpregnula bi ga.

Ali dok se bolnice zovu i jesu pokrajinske;

Digitized by Google

dok njihovo uzdržanje i zato uložena sredstva nosu znamen takovoga uzvišenijeg naslova, i odveć većih prihodah, s kojim mora se predmnievati da je zadružen; dok pokrajinsko Zastupništvo upravlja s njima i vlada kano svojom stvari; dok nije okružju, kotaru ili obćini dano da po sebi providi o njih u granicah svojih gospodarstvenih snagah; saborska odluka, koja bi podložila jedan kraj Pokrajine dotičnoj naplati s razmierjem od 2 %, a drugi naprotiv s razmierjem od 20 %, odluka je takove goleme važnosti, da neima nepristrane osobe, koja nevidi da se nemože u hitrini časa primiti; što bi se tim manje moglo dogoditi, u koliko je oslonjena samo na mjestne i odjelne razloge: razlozi očevidno najneznatniji za pokrajinsko zastupništvo, koje se kaže i smatrano je vlastnikom bolnicah, i koje zato može po svojoj volji snimiti sadašnje i stvoriti novih gdje i kada mu se bolje vidjelo.

Nije koristno, gospodo, sebi tajiti ovo: da ako k teretu o komu se toliko govori, državnoga, pokrajinskog i obćinskoga poreza, dodate jednomu zemaljskomu okružju ono od 20 % u ime bolnicah, naravno je dočekati, da ono uzdigne svoje temeljite tužbe; a kada bi se uzvidjelo da njemu a ne više pokrajini pripadaju dvie naznačene bolnice, zaište da se njemu a ne pokrajinskomu zastupništvu podjeli pravo i briga da o njih misli. Zbog ovih i još inih uzrokah, što kratkoća vremena nije Gjunti dozvoljela da pristojno promotri i razvije, dogodilo se je, da za posliednje doba razpuštenoga Sabora, premda se i tada jedne te iste težnje pojaviše, ništanemanje buduć si Sabor zauzeo posla i buduć pripoznao koliko je dubokoga razmatranja iziskivao, obustavivši svaku posebnu razpravu, povjerio je Gjunti nalog o ukupnoj osnovi zakona, koi bi dao podpuno pravilo ovomu predmetu bolnicah. Sada paka zbog istih uzrokah Gjunta, u slučaju, kao što je rečeno, da njezin prvi predlog nebude primljen i da se dade povod razpravi, koju naš unutrašnji poslovnik za sadašnje zasjedanje izključuje, na vaše razborno riešenje donosi sliedeći dalnji predlog:

"Da visoki Sabor izvoli odlučiti, da pred-
"log, što su jučer predali častni gg. Za-
"stupnici Vusio, Petar Dojmi, Vranković, Mac-
"chiedo, Klaić, Rossi, Danilo i Moretti, pred-
"log koi vam je bio pročitan, prodje bez
"inoga govora jedino i prosto na dnevni red."

U Zadru 22. Listopada 1864.

Predsjednik. Predhodno javljam, da je u smislu §. 54. unutrašnjega poslovnika otvorena razprava o prvomu od predlogah Gjuntom učinjenih, to jest jedino o pitanju, ako uslied jučerašnjih odlukah rečeni se paragraf ima ili neima uporaviti. Glede ovoga prvoga predloga ište li kogod rieč?

Klaić. Ja sam jučer dvokrat dostavio Skupštini mogućnost ovoga dogadjaja, da predlog po nami učinjen bude neupravnim sredstvom odbačen, to jest s glasovanjem predloga novčanoga odbora. Skupština, Predsjednikom upitkovana, to je sasvimtim mimoišla i odlučila, da hoće produženu razpravu i glasovanje. Jučer ja sam takodjer javio Predsjedniku, da njemu ustav neizključivo nalaže odrediti red ob obavljanju poslovah, to jest dnevni red; a isto tako oblast, da otvori i zatvori sjednice. Do Predsjednika je dakle stajalo obustaviti u potrebitomu času sjednicu, i odgoditi razpravu o računu dokada bude spravljeno izvješće, s kojim bi Gjunta naš predlog popratila. Napokon nisam izostavio, da pozovem pomnju gosp. Predsjednika i na to, da bi on preko Ustava pošao kad bi upitkovao Sabor o dnevnom redu i o poslu otvora i zatvora sjednice. Ja sam predvidio sustav, koga se Gjunta drži; i zaista, primiv da je jučerašnje Saborsko riešenje glede računa, a navlastito u strani, koja se odnosila na lječenje bonikah, štetovalo pitanje, drugo neostaje da se opet nevriedja Ustav, nego držati se onih naredabah, koje vele: "predlozi Saborom neprimljeni nemogu se opet za isto zasjedanje učiniti."

Ali, u koliko se meni čini, jučerašnji odvjet nemože se reći da je riešio pitanje; a sami Sabor, koi razumieva koliko je važan naš predlog, nije ga mogao htjet odbaciti onim neupravnim putem; niti je nigda cienio glasujući jučer predloge novčanog odbora, da bi se iz onoga svoga glasovanja izvela posljedica, koju Gjunta hoće da izvede.

I doduše, što li je Skupština glasovala? Skupština je glasovala troškove, koje su u računu naznačene pod odjelkom okružnih troškovah, sa običajnim pokrivenjem nametnoga poreza rečenog okružna. Iza ovoga glasovanja dolazi k razpravi predlog, koi nije novi, koi je bio već jučer javljen. Ovaj predlog mora naravno svojim putem ići, mora biti razpravljan

Digitized by Google

zato što je bio jednoč predan, a predsjednik mora ga na glasovanje staviti, da nepočini ustavnu uvriedu. Ako je ovaj predlog primljen, tada po sebi idje, da onaj odjelak računa, na komu se odnosi, mora biti preinačen. Jučer učinjeno glasovanje nameta od 15 % zavisi od zakona, koi odredjuje da namet za okružje Spljetsko i Zadarsko mora jedno te isto biti. Jednoč preinačen ovaj zakon, imadu se preinačiti sve posliedice, koje se iz njega izvode; te u njegovomu suglasju ima se ustanoviti i novi proračun. Cienimo časom, da je ovaj zakon glasovan. Svota troškovah, ustanovljena polag pripoznatih potrebah bolnicah, ostaće nepromienjena: a ako zakon dobije carsku potvrdu, tada će se pokrivenje učiniti sa nametom različitim glede Zadra i Spljeta u tome potrebitomu iznosku, kao što sada biva s nametom glede oba okružja jednakim. Zakon, koi upravlja s načinom ustanovljenja i razdjelenja kakvoga poreza, stvar je vrlo različna od ustanovljen a uprav potrebite svote onoga poreza za urečeno odpravništvo; a zahtjevanje, da se je s glasovanjem svote podrazumno odbacio svaki zakon, koi bi namieravao na preinačenje zakona, po komu je bila takova svota odredjena, to je jamačno pomiešati dvie stvari sasvim različite, kao što su dva spisa, jedan zakonodavni, drugi izvršiteljni. Svi državni porezi zavise od općih zakonah, koji jim ustanovljuju način i diobu; a uslied onih zakonah carevinsko vjeće svake godine odredjuje za koristno vrieme državni račun. Takovi zakoni mogu biti iza toga ustavnim putem promienjeni, a kada se to jednoč dogodi, tada izvršiteljnoj oblasti pripada promienuti porezne svote u smislu s onim preinakam iziskanomu. Držeći se takovoga reda razlaganja došlo bi se do nepriličnoga zaključka, da su nepreinačivi porezni zakoni; kada ipak nebi se primila druga nepriličnost, da predlog malo danah iza glasovanja o računu predan mora se smatrati s tim štetovan, a da nije pak ako predan iza godine danah.

Glasovanje ipak o pokrivenju po staromu zakonu imalo se je učiniti, da se nebi preprieèilo Gjuntino odpravništvo. Da se uvjerimo o tome, sumnjajmo, da predloženi zakon Saborom primljen nebude potvrdjen od Njegovog Veličanstva. Da Sabor nije glasovao okružni namet, tada Gjunta ili nebi imala s kim doskočiti potrebitim troškovima, ili je morala po sebi odlučiti i bez Saborske potvrde ustanoviti namet. Dvoumnost takodjer zapletena. Pod ovim formalnim vidom ja dakle cienim, da jučerašnji odvjet nije nimalo štetovao zakon po nami predložen, i da može, pače da ima biti bez naročite Saborske odluke razpravljan; jer po § 34. Ustava Gjuntina je dužnost staviti ga na razpravljanje.

Sto se tiče glavne stvari pitanja, Gjuntino izvješće došlo je na moje znanje sa malo prije učinjenim čitanjem, a zauzeti se namah uzbijenja, to bi bilo barem smielost. Ali iz Gjuntinoga razloženja njekako sam dočuo . . . . .

Predsjednik (*prekidajuć mu govor*). Ni rieči sada o glavnomu predmetu, to jest o glavnoj stvari predloga.

Klaić. Istina je . . . . .

Predsjednik. Prije nego upitam ako li kogod ište rieč, buduć da je Predsjednik prvi obtuženik, tako Predsjednik izjavljuje, da on izvršuje dužnost opravdanja glede one njemu pripisane uvriede Ustava. Netajivo je, da dnevn red nosio je razpravu o proračunu, a nije proričeno, da predlog, koi je mogao toliko vremena prije biti učinjen, bio je predan jučer tek u 9 ½, pô sata prije sjednice, koja je trajala do 3 i koja je predhodila onoj, s kojom se imalo zaključiti saborsko zasjedanje. Što li je imao učiniti Predsjednik da neuvriedi Ustav, po mnienju zastupnika Klaića? Imao je pridržati se da uvriedi jur izdan dnevni red, i da uvede odprije neurečeni predmet, obustavljajuć u tu svrhu sjednicu. To očevidno nije mogao učiniti, i nije ni učinio. Ništanemanje, premda na to neobvezan, točno je Saboru dostavio stvar i upitkovao ga je. Sabor je potvrdio dnevni red, i s tim htjeo da se produži razprava. Ja mislim, gospodo, da ovo stanje stvarih po sebi govori, i nemam što drugo izjaviti. Sada pitam ako li kogod od gospode ište rieč?

Serragli. Kao izvjestitelj novčanoga odbora, to jest proračuna, moram spomenuti, da glavni uzrok po kojemu se odlučilo odbijenje predloga jučer od strane one častne gospode učinjenoga, i po kojemu nije se obustavila razprava o proračunu, nije bio samo kratkoća vremena od 9 ½ do časa razprave, vrieme očevidno nedovoljno na proučenje ma kakvoga posla; ali navlastito sigurnost, da htijući Spljetskomu okružju po pravdi učiniti, počinila bi se nepravda na štetu Šibenika i njemu bližnih

Digitized by Google

kotarah. Ovo je glavno razmatranje, koje je, mislim, vodilo većinu odbora, u ime koga ovim časom govorim, a cienim i većinu Sabora. Da se je podnio kakvi predlog, koi bi obuzeo nepristojnost da se počini nepravda na štetu Šibenika, cienim zaista da bi bio prošao na razpravu i da bi se možda mimoišla i kakva nepravilnost poslovnika; ali kako se je imala sigurnost, da bi se počinila nepravda Šibeniku . . . . .

Predsjednik (obustavljajuć ga). Molim vas, ostanite samo pri pitanju o kojemu se razpravlja.

Serragli. Ja dajem tumačenjah, koja mislim da mogu dovesti do onoga cilja o komu vi naznačite i koja služu na razjasnenje moralnih uzrokah, koji su vodili odbora i Sabora na ono riešenje, koje bi se sada htjelo oslabiti. A u isto vrieme htjela bi se oslabiti i kriepost unutrašnjega poslovnika. Može se podati uvrieda poslovniku kada se radi o djelenju pravde, ali kada se ova pravda nemože djeliti, mislim da se više nemože jedno riešenje primiti.

Predsjednik. Ište li kogod rieč? (*Niko*). Razprava je zatvorena. Pročitajte prvi predlog. (*Dr. Bioni čita*). Gospoda . . . . .

Klaić (obustavljajuć ga). Htio bi da se naznaču u napisniku imena onih, koji će glasovati u korist i protiva predlogu.

Predsjednik. Koji li su zastupnici da podkriepljuju vaš predlog? (*Osam zastupnikah ustaju*).

Gospoda koja primaju Gjuntin predlog neka se dignu.

Glasuju u korist gospoda:

Lalić, Bioni, Nikolić, Fanfogna, Divnić, Begna, Sbutega, Strmić, Mery, Serragli, Maupas, Zafron, Ponte, Jovanović, Kovačević, Petrović, Vuletić, Zanchi, Bonda, Alesani.

Glasuju protiva gospoda:

Dojmi Stjepan, Dojmi Petar, Piperata, Rossi, Vuković, Michieli, Lanza, Knežević, Klaić, Moretti, Danilo, Raimondi, Vranković, Macchiedo, Lapenna.

Predsjednik. Idje na pročitanje sliedeći predlog njekoliko zastupnikah.

Bioni čita:

Visoki Sabore!

Jedna od poglavitih pripadnostih pokrajinskoga zastupništva jest ustanovljenje računa, jer različiti odjelci koji ga sačinjuju odgovaraju na razne interese, što zemlja očekuje da sredstvom svojih odabranih vidi pojamčene i razvijane. Zato biva, da račun iziskuje duboko i zrielo proučenje u svrhu da pristojno bude razpravljan i glasovan.

Pokrajinska Gjunta jest Saborsko izvršiteljno sredstvo. Sabor ima dužnost, da uputi svoje odpravništvo, i da mu pregleda izvršivanje.

Da se iz Saborske zakonotvorne djelatnosti toveća korist dostigne u ovomu smislu, podpisani predlažu na riešenje visokoga Sabora:

I. Da Gjuntino izvršiteljno izvješće, mjesto da ga Predsjednik početkom svakoga zasjedanja samo pročita, bude tiskom proglašeno i zastupnicima razdano za vrieme svakoga godišnjega Saborskoga sazvanja.

II. Da u isto doba budu tiskani i zastupnicima razdani konačni račun i proračun sa dotičnim Gjuntinim izvješćima.

U Zadru 21. Listopada 1864.

Danilo
Macchiedo
Vranković
Moretti
A. Rossi
Klaić
Vusio.

Predsjednik. Idje na pročitanje drugo Gjuntino izvješće.

Bioni čita:

Br. 1839. S. 68.

Visoki Sabore!

Prvi od sada vam pročitanih dva predlogah neima uzroka da se razpravlja, te je obavljen putem saborske odluke, jer kao što Predsje-

Digitized by Google

dnikov govor, s kojim se svako zasjedanje otvara i polaže se račun o posriedobnomu Gjuntinom djelovanju, tako se isto sve sliedeće Saborske razprave, koje izpadaju iz hitropisnih izvješćah, tiskaju i razdavaju gospodi zastupnicima, svakomu od kojih ostaje slobodno da jih zaište kod Gjuntine pisarnice, kada bi se nehote zaostavilo uručiti mu svaki iztisak, koi mu idje.

Zato Gjuntino je pokorno mnienje, da se s ovim prvim predlogom prodje na dnevni red

Glede drugoga predloga pak, Gjunta se nimalo neprotivi da bude primljen, a tim manje mogla bi se protiviti, što se je po njezinomu nastojanju dotiskao, priobćio i svakomu zastupniku prošastoga Sabora predao i proračun za tekuću godinu.

Predsjednik. Ište li kogod rieč?

Danilo. S radošću na izvješće slavne Gjunte opažam, da ona se nije bavila o glavnoj stvari istoga predloga; i da pače očitovanje, da se tiskanje svake godine obavlja, odgovara potrebi, na koju je onaj predlog težio. Samo čini mi se, da onaj predlog donosi i pitanje o vremenu, koje je slavna Gjunta mimoišla. Predlog smiera na to, da Gjuntino izvješće bude tiskano početkom a ne poslie svakoga zasjedanja.

Bioni. Čini mi se, da ovaj pojam častnoga zastupnika Danila nije izričeno izjavljen, jer prvi predlog veli (*čita*).

Danilo. To jest, da se svakomu zastupniku uruči u vrieme sazvanja.

Bioni. To bi bilo na sazvanje Sabora.

Danilo. Ali sazvanje neima ni početka ni konca: ono je čin, s kojim Car sabira Sabor; te sabran Sabor, neka se odmah razdade takovo izvješće. Ova je bila jasna namiera predloga.

Predsjednik. Tada dakle zaglavite vaš predlog.

Klaić. I ja bi htio razjasnenje podati, koje bi razbistrilo ovaj predlog. Ja sam opazio, da Predsjednikov otvorni govor kod inih pokrajinskih Saborah nije nego govor prigodni, podvorni. Pozdravlja sabrane zastupnike su malo podvornih riečih; a u isto doba pak svakome se zastupniku uručuje izvješće, koje dostavlja cielo Gjuntino djelovanje. Dočim je Predsjednik običavao dostavljati djelovanje u otvornomu govoru, dogodilo se je, da zbog tiskarah takovi govor nebi se imao nego iza zasjedanja.

Lapenna. Ako sam dobro svatio sadašnju razpravu častnih Danila i Klaića s jedne strane i častnoga Biona s druge, razlika o mnienju nije nego prividna, i neproizlazi nego iz nesporazumljenja. Predlog, kao što u svomu riečnom slogu glasi, ostavio bi cieniti, da predložnici ištu, da otvorni govor gosp. Predsjednika bude još prije tiskan nego je rečen. Ali iz razjasnenjah, što sada zastupnici Danilo i Klaić činu, izpada, da je različna bila njihova namiera. Oni razlučuju Predsjednikov otvorni govor od računa o Gjuntinomu djelovanju, a samo ištu da ovaj zadnji bude tiskan i razdan prije sazvanja Sabora. Tada predlog imao bi glasiti ovako: "Nalaže se Gjunti, da prije svakoga Saborskoga sazvanja spravi izvješće o njenom djelovanju." Pravi otvorni govor bio bi posebni posao, koi se samoga gosp. Predsjednika tiče.

Klaić. Nije zaniekati, da onaj otvorni govor, što je Predsjednik činio, bio je uprav izvješće o Gjuntinomu djelovanju. Uzprotiv htjelo bi se, da onaj govor, mjesto da se tiska u hitropisnih spisah, bude tiskan prije, a časom sabranja Sabora razdan.

Lapenna. Budući dosada nije bilo Saborske odluke, koja bi davala takovi nalog Gjunti, a naš unutrašnji poslovnik neodredjuje, da Gjunta mora takovi račun učiniti; tako ono razjasnenje, koje je dosada gosp. Predsjednik činio svojim otvornim govorom, bilo je čin same obilnosti. On, kao Predsjednik, imao je pravo ograničiti se jedino na pozdrav; a ako je u svojemu govoru našao, da Saboru polaže račun o djelovanju Gjunte, kojoj on predsjeduje, to je bio čin, opet velim, osobite uljudnosti. Sada rekao bi u namieri gospode predložnikah stoji, da Gjunta u medjudoba od jednoga do drugoga zasjedanja mora spraviti izvješće o njenomu djelovanju, i podnieti ga Saboru za njegovo prvo sabranje. Da se svaka dvoumnost otme medju riečim predloga i namierom predložnikah, uz koju namieru i ja pristajem, predlažem izpravak, po komu bude Gjunti naloženo, da u medjudoba od jednoga do drugoga Saborskoga zasjedanja izradi izvješće o njenom

Digitized by Google

djelovanju, da ga dade tiskati, i prije sazvanja Sabora, ili u prvoj sjednici, posebnim članovima razdade.

Danilo. Pristajem uz Lapennov predlog.

Predsjednik. Stavljam dakle na glasovanje sliedeći, koi smatram kao izpravak predloga (*čita*).

Ponte. Veoma hvalim načelo ovoga predloga, te ću ga pod svakim vidom poduprieti. Ali Gjunta mogla bi se kadgod naći u slučaju, da ga nemože izvršiti, jer Saborska sazvanja nisu vazda predvidljiva. Imade izvanrednihSaborskih sazvanjah, koja se nemogu predvidjeti, a tada Gjunti bi nemogućno bilo sastaviti takova izvješća; i zato cieuim, da ovaj predlog imao bi se preinačiti, dodavši mu: "U vrieme svojih običajnih sazvanjah.„

Predsjednik. Podizpravak glasi kao što sliedi: (*čita*). Sliedujući red našega poslovnika, po kojemu podizpravke idju na glasovanje prije izpravakah, stavljam na glasovanje ovu, koja hoće ograničenu Gjuntinu dužnost na običajna sazvanja. Gospoda koja pristaju neka se dignu (*primljeno*).

Idje sada na glasovanje izpravak s ovom preinakom, koi glasi kao što sliedi (*čita*). Gospoda koja primaju neka se dignu (*primljen*).

Sjednica je obustavljena za 15 časovah.

O d m o r.

Predsjednik. Prisutnih zastupnikah na broju imade 31. Broj je zakonit, sjednica se nastavlja. Idje na glasovanje drugi predlog.

Bioni čita.

Predsjednik. Gospoda koja ga primaju neka se dignu (*primljen*). Idje na pročitanje napisnik današnje sjednice.

Rossi čita napisnik.

Predsjednik. Ište li kogod rieč?

Klaić. Opazku o slogu. Gdje se govori o Gjuntinomu predlogu rečeno je: Predlog prošao je na dnevni red. Moralo bi se reći: proći preko predloga na prosti i sami dnevni red.

Predsjednik. Gospoda koja odobravaju napisnik s ovom popravkom neka se dignu (*odobren*).

Sada čitam visokomu Saboru primljenu službenu izjavu (*čita*):

Br. 1883-t.

Presvietli Gospodine!

Uslied veleštovane Carske Naredbe 19. tekućeg Listopada, priobćene s današnjim odpisom Br. 7189 D. U. P. Njegove Preuzvišenosti Gospodina Državnoga Popečitelja, imajući se dnevom 22. predrečenoga mjeseca zatvoriti sadašnje Zasjedanje Pokrajinskoga Sabora, čast mi je to Vašemu Presvietlomu Gospodstvu dostaviti zbog dalnjih odnosnih odredabah.

Primite izjave mojega podpunoga štovanja i jednakoga uvaženja.

U Zadru 20. Listopada 1864.

podp. MAMULA.

U izvršenju sada pročitane počitovane Carske Odluke javljam, da je sadašnje zasjedanje zatvoreno; i želeći vidjeti vas ovdje sretno sabrane i u bratskoj slogi spojene u razpravih, od kojih pokrajina zakonito pravo imade očekivati važnih poboljšanjah, iz srdca vas pozdravljam i pozivljem na običajni dokaz podaničke vjernosti i privrženosti prama Blagočestivomu našemu Caru.

Živio Car
Živio Car
Živio Car.

Sjednica je zatvorena u 1 ½ sat poslie podne.

Digitized by Google

Osobno stanje Dalmatinskoga Pokrajinskog Sabora.

II. Zasjedanje god. 1864.

Predsjednik

Gospodin PETROVIĆ D.r ŠPIRO

Odvjetnik, Posjednik, Vitez reda gvozdene Krune 3. Razreda, Zastupnik izabran od Trgovačke i Obrtničke Komore u Zadru.

Podpredsjednik

Gospodin **VINKO VULETIĆ**

Posjednik, Čeonik grada Dubrovnika, Zastupnik Dubrovačkoga grada i varošah.

Zastupnici po pravu

N. P. Presv. MAUPAS PETAR — Nadbiskup Prvostolne Crkve Zadarske, Dalmatinski Prvostolnik, Plemeniti rimski Gradjanin, podpomoćnik Papinskoga Prestolja, c. k. tajni Državni Savjetnik, član po pravu Gospodske Komore.

Presv. KNEŽEVIC STJEPAN — Pravoslavni Istočni Dalmatinski, Arbanaški i Istrijanski Biskup, Vitez reda gvozdene Krune 3. razreda, Komander Nj. Vel. Frane Josipa I. reda.

Veleporeznikah.

Zadra

Gospodin STRMIĆ od Valkrociate D.r ANTUN — Vitez reda gvozdene Krune 3. razreda, občinski Prisjednik.

„ LAPENNA D.r LUIGJI — c. k. Dvorski Savjetnik pri Dalmatinskomu Namjestništvu, Zastupnik Carevinskoga Vjeća.

„ BIONI D.r VIKTOR — Lječnik, Prisjednik pokrajinske Gjunte.

„ VALERJI pl. PONTE — Posjednik, Bilježnik, Prisjednik pokrajinske Gjunte.

Spljeta

Gospodin LANZA D.r FRANE — Posjednik, bivši licejalni profesor naravopisja, obdaren velikom zlatnom medaljom za znanosti, član raznih Akademijah, Spljetski Čeonik.

„ Pl. MICHELI VITTURI ŠIMUN — Posjednik.

„ DOJMI PETAR — Posjednik, Viski Čeonik.

Dubrovnika

Gospodin RADMILLI D.r IVAN KRSTITELJ — — Posjednik, Odvjetnik.

„ LALIĆ od Tulpe NIKOLA - Vitez Reda gvozdene Krune 3. razreda, Predsjednik prizivnoga Suda.

Kotora

Gospodin DOJMI STJEPAN od Lupis — Vitez Reda gvozdene Krune 3. razreda, Dvorski Savjetnik, okružni Kapetan.

Izbornih Kotarah — Gradovah i Varošah.

Zadra

Gospodin pl. BEGNA POŠIDARIA D.r KUZMAN — Posjednik, Zastupnik Carevinskoga Vjeća, Čeonik Zadarski.

Sibenika

Gospodin GALVANI D.r MIROSLAV ANTUN Posjednik, občinski Prisjednik.

Spljeta

Gospodin BAJAMONTI D.r ANTUN — Posjednik.

Digitized by Google

Makarske

Gospodin VUKOVIĆ D.r JAKOV — c. k. presidijalni Namjestnički Tajnik.

Dubrovnika

Gospodin VULETIC VINKO — Posjednik, Čeonik Dubrovački, Saborski Podpredsjednik.

Korčule

Presvietli ZAFRON IVAN — Biskup Šibenički.

Hvara, Starigrada

Gospodin MACCHIEDO D.r IVAN KRSTITELJ — Posjednik, Odvjetnik.

Kotora, Perasta, Erceg-novoga

Gospodin NIKOLIĆ ANDRIJA — Porezni Podnazornik u Dubrovniku, Prisjednik pokrajinske Gjunte.

Trgovačkih i Obrtničkih Komorah.

Zadra

Gospodin PETROVIĆ D.r ŠPIRO — Saborski i Gjuntin Predsjednik.

Spljeta

Gospodin BAJAMONTI D.r ANTUN — Posjedn.

Dubrovnika, Kotora

Gospodin SERRAGLI LUIGJI — Posjednik.

Vanjskih Općinah.

Zadra, Paga, Raba

Gospodin FANFOGNA Knez IVAN — c. k. Major u miru, obdaren vojničkim ratnim Križem, Clan za života Gospodske Komore.

„ pl. ZANCHI FRANE — č. k. Namjestnički Savjetnik, Okružni Kapetan, obdaren velikom zlatnom medaljom gradjanske zasluge.

Šibenika, Skradina

Gospodin PIPERATA JOSIP — Pretur.

„ RAIMONDI Pop JOSIP — Posjednik, Župnik Tjesna.

Benkovca, Obrovca, Kistanja

Gospodin RADULOVIĆ PETAR — Posjednik, Obrovački Čeonik.

Drniša, Knina, Vrljike

Gospodin DIVNIĆ D.r MARKIOR — Posjednik, Drniški Čeonik, Vitez N. V. Frane Josipa I. reda.

Pesvietli KOVAČEVIĆ JEROTEJ — Pravoslavni Arhimandrit, Zastupnik Carevinskoga Vjeća.

Gospodin MERY D.r LUIGJI — c. k. Savjetnik Dalmatinskoga Namjestništva.

Spljeta, Trogira, Omiša

Gospodin DANILO IVAN — Sveštenik.

„ MORETTI D.r LUIGJI — Posjednik, Odvjetnik.

Hvara, Visa, Brača

Gospodin VUSIO JERKO — Posjednik, c. k. Savjetnik Prizivnoga Suda u Zadru.

„ VRANKOVIĆ IVAN — Posjednik, Bilježnik Hvarski.

Sinja

Gospodin ALESANI JERKO — c. k. Namjestnički Savjetnik, Spljetski okružni Kapetan, Zastupnik Carevinskoga Vjeća.

„ ROSSIGNOLI D.r ŠIMUN — Posjednik, Spljetski Odvjetnik, Prisjednik pokrajinske Gjunte.

Imockih

Gospodin ROSSI ANTUN — Posjednik.

Vrgorca, Makarske, Metkovića

Gospodin KLAIĆ D.r MIHOVIL — Posjednik.

Dubrovnika i Cavtata

Gospodin BONDA Knez MEDO — Posjednik, Vitez Malteskog reda, Zastupnik Carevinskoga Vjeća.

Korčule, Stoa, Pelješkog Orebića

Gospodin KLAIĆ D.r MIHOVIL — Posjednik.

Kotora, Ercegnovoga, Risna, Budve

Prepošt. JOANOVIĆ Otac KONSTANTIN — Pravoslavni Kotorski Zupnik.

Gospodin SBUTEGA FERDO — Posjednik.

Hitropisci

Gospodin pl. Bonmartini Luigji Ernest, s pomoćnikom.

Digitized by Google

Zastupnici pri Preuzvišenomu Carevinskom Vjeću

N. Pr. Presv. PETAR MAUPAS — Nadbiskup, Dalmatinski Prvostolnik itd., član po pravu Gospodske Komore.
Gospodin D.r LUIGJI LAPENNA — c. k. Dvorski Savjetnik Dalmatinskoga Namjestništva.
„ D.r KUZMAN pl. BEGNA Pošidaria — Čeonik Zadarski.
„ JEROTEJ KOVAČEVIĆ — Pravoslavni Arhimandrit.
„ JERKO ALESANI — c. k. Namjestnički Savjetnik, Okružni Kapetan.
„ Vitez MEDO Knez BONDA.

Odredjeni Carski Povjerenik

Prisutan na Saborske razprave

Gosp. D.r LUIGJI LAPENNA

C. K. Dvorski Namjestnički Savjetnik.

Dalmatinska Pokrajinska Gjunta

Predsjednik

Gosp. PETROVIĆ D.r ŠPIRO

Odvjetnik, Vitez gvozdene Krune III. razreda, Zastupnik izabran od Trgovačke i Obrtničke Komore u Zadru.

Prisjednici i Namjestni

Gosp. VALERIJ pl. PONTE — izabran za odsjek Zastupn. veleporeznikah. — Dr. ANTUN Vit. STRMIĆ
„ D.r VIKTOR BIONI — izabran za odsjek Zastupn. gradovah i varošah. — FERDO SBUTEGA
„ ANDRIJA NIKOLIĆ — izabran za odsjek Zastupn. vanjskih občinah. — D.r FRANE LANZA
„ Dr. ŠIMUN pl. ROSSIGNOLI—izabran od cieloga Pokr. Sabora. — D.r MARKIOR Vit. DIVNIĆ

Izkaz Saborskih Sjednicah, II. godine 1864.

Napisnik	I.	otvorni	govor	26.	Rujna	strana	1.
„	II.	„	„	27.	„	„	5.
„	III.	„	„	6.	Listopada	„	17.
„	IV.	„	„	13.	„	„	45.
„	V.	„	„	14.	„	„	82.
„	VI.	„	„	15.	„	„	107.
„	VII.	„	„	21.	„	„	109.
„	VIII.	„	„	22.	„	„	150.

Digitized by Google

Digitized by Google

Abecedno obće kazalo

poslovah u IV. Saborskomu Zasjedanju razpravljenih.

A

Alberti D.r *Ivan Lovre* — tužbe protiva izborima — 17, 20.

B

Bačva (brodovah) — Pristojbe i povlastice — Vidi *Brodovlastnici.*

Bajamonti D.r Antun — Zastupnik neprisutan, 45.

Bolnice — razdjelenje poreza na njihovo uzdržanje — 121 — 123, 155—159. Vidi i *Proračun* 1865.

Brodovlastnici — Dubrovnik, Kotor, glede oprostbe pristojbe na bačve, ili ukinuće Lloydovih-povlasticah — 111, 112, 113.

C

Carevinsko Vjeće — izabrani — Vidi *Zastupnici.*

D

Despotović (pl.) nasljednici pokojnoga Ivana — prosvjed protiva izborima — 17.

Dešković Ivan — isto — 17.

— Josip — isto — od veleporeznikah — 18.

Donatović Nikola bolničar u Dubrovniku, povišenje mirovnice — 109.

Družtvo zajedničke pomoći — 137 za Korčulu — 130, 146 za Zadar.

Dubrovnik — trgovačka Komora — o brodovlastništvu — Vidi *Brodovlastnici.*

G

Gjunta — Prisjednici izabrani - Bioni - Ponte - Nikolić — Rossignoli — i *namjestni* — Strmić - Lanza — Klaić *položitelj* — Sbutega — - Divnić — 108.

Govor otvorni *budućih* Sabora sa ili bez Gjuntinoga izvješća — 157, 158.

H

Hvar — Brusije — doznačenje za putove — 153.

I

Ilijić Petar — prosvjed protiva izborima — 17,19.

Ivellio (pl.) Radoš — isto — 17.

Izbor Saborskih Zastupnikah — 5, 6. Vidi takodjer *Poslanica* i *Prosvjedi.*

J

Janković Ane, pri Dubrovačkoj bolnici — povišenje plaće — 107, 109.

— Todor, pravoslavni Dukrovački paroh — duhovna pomoć u bolnici — nagrada — 109.

Jezici — izjednačenje — 5.

K

Kamber Petar, veleporeznik — prosvjed protiva izborim — 19.

Kazalo konačnoga računa 1863. — 138—147, — a proračuna 1865. — 148, 149.

Klaić D.r Mihovil — ustuplja zastupništvo Korčule, Stona i Orebića — 107, 110.

Koblička Josip, pomoćni vidar Dubrovačke bolnice — stan i nagrada — 107, 110.

Konačni račun — odpravnički 1863. — 109, 113 do 120—122—128, 138 do 149.

— godišnji — titkanje i razdavanje prije Saborskoga sazvanja — 159, 161.

L

Lapenna D.r Luigji, Dvorski Savjetnik, prikazanje kao politički zastupnik — 5.

M

Makarska — Zadvarje — popravljanje puta — 110.

Matica dalmatinska — poučna pučka djela — 131, 149.

N

Napisnici Saborski — popravke — Vidi *početak svake sjednice.*

O

Občine — V. *Pravilnik* občinski — 5.

Obećanje Zastupnikah — 44, 107, 108.

Odbori izabrani na pregledanje oblastih:

Digitized by Google

— za vanjske občine, od 7 -- Nikolić - Strmić - Vuletić -- Dojmi P. — Ponte - Bioni -- Lanza -- 15, 16.
— za veleporeznike, od 5 - Vitturi -- Mery - Rossi - Bonda -- Raimondi — *ova dva ustupiše* — Fanfogna - Alesani — 15, 16.
— za Gradove i Trgovačke Komore, od 5 - Rossignoli - Begna -- Radulović -- Kovačević — Divnić -- 15, 16.
Odbori izabrani:
— novčani — Zanchi -- Divnić -- Serragli -- Klaić -- Sbutega — 110.
— prosbeni — Moretti -- Mery - Strmić - Vitturi -- Vuletić - 110.
Odsutnosti neopravdane — Zastupnici — 17.
Otvorenje Sabora i prikazanje Predsjednika i Podpredsjednika — 1.

P

Petrović D.r Špiro, Saborski Predsjednik — prikazanje -- 1, 5.
Podpomoći novim učionama -- 130.
Poduporke 4 ženama za vježbanje kao varoške učiteljke — 128, 148.
Porezi — predlog pokrajinskoga zakona glede pravednije diobe — 124, 126.
— nametni — razdjeljivi — V. *Bolnice.*
Poslanica Gjuntina o pregledanju oblastih — protuglasovanje, razprava sa tumačenjem § 52. Ustava — 6—15.
Poučavanje javno — V. *Proračun* 1865.
Pravilnik občinski -- Carsko potvrdjenje — 5.
Predlog Zastupnika — o priobćenju imenah od onih osobah, koje bijahu spomenute u skrovitoj sjednici 14. Listopada, Sjednica V. — 81.
Pregledanje izbornih spisah — 16.
Prisjednici izabrani za novu Gjuntu — V. *Gjunta.*
Proračun 1865 — 109—126—130—138 —
— Pokrajinski okružni troškovi - Bolnice - Zaludjeni — Rodilje — 124—138, 139.
— *(Račun)* — tiskanje i razdavanje pri svakomu sazvanju Sabora — 158—159.
Prosvjedi protiva izborim — i dotična — 17, 19, 21 do 29 do 38, 45 do 49, 57—66—70, 71--81, 87—89, 90, 96—104—108.
Punomoćje pri izborih — prosudjene — 21—24, 27. — V. *Prosvjedi.*
Put — Bribir — Vodice — V. *Tjesno.*
— Makarska — Zadvarje — V. *Makarska.*
— *Hvar* — Brusije — V. *Hvar.*
— *Ključ* — Starigrad — V. *Starigrad.*

R

Račun odpravništva godine 1863. — Vidi *Konačni* račun.
— predračun 1865. — 107, 124, 128 do 139, 140, 148.
— Gjuntinoga djelovanja, tiskanje prije svakoga Saborskoga sazvanja — 156, 157, 158.
Radmilli D.r Ivan Krst. — Odsutni zastupnik 45.
Radulović Petar — isto — 17, 83.

S

Sabor, otvor — 1 — zatvorenje — 164.
Sjednica skrovita, pitana i držana 14. Listopada — 80—103.
Sjednice Saborske — Vidi *Kazalo* — 163.
Silba — ište kotarsku Vlast — 112.
Solin — rieka — odkopi — 137.
Spomenici — pričuvanje — Sredotočno Bečko Povjerenstvo — 151.
Stanje osobno — Sabor i Gjunta — 161.
Starigrad — Hvarski — stalno sudbeno povjerenstvo — 111, 114.
— Hvarski — put do Ključa — 154.
Statištika o učionah — 135.

T

Tajnici privremeniti — izabrani — Nikolić — Vranković -- 5.
— izabrani za saborske sjednice — Rossi - Dojmi P. — Zanchi — Piperata — Vuković — Mery — 109.
— za pregledanje hitropisnih izvješćah — 109
Tjesno občina — put Bribir — Vodice — 111

U

Učitelji — preporučeni — 129, 134,
Upitkovanje Carskomu Povjereniku o porabi upitkovanjah u sjednicah — 108, 109.
Upravitelji brodovah — Vidi *Brodovlastnici.*

V

Vorspann — razvidjenje o velikih troškovah — 127, 131, 134.
Vuletić Vinko, Podpredsjednik — prikazanje Saboru — 1, 5.
Vusio Jerko, Zastupnik — predloženje, naimenovanje i ostavka — 155.

Z

Zajednička pomoć — Vidi *Družtvo.*
Zastupnici — predloženi — naimenovani — od veleporeznikah:
Zadar — Strmić — Lapenna — Bioni — Ponte — 17, 18.
Spljet — Lanza — Micheli — Vitturi — Dojmi Petar — 19, 27.

Digitized by Google

Dubrovnik — Lalić — Radmilli — 29 do 39, 43.
Kotor — Dojmi S. — 44.
— od trgovačkih Komorah:
Zadar — *Spljet* — *Dubrovnik* — Petrović — Bajamonti — Serragli — 40.
— od gradovah:
Zadar — *Šibenik* — *Spljet* — Begna — Galvani — Bajamonti *Makarska* — *Hvar-Starigrad* — *Korčula* Vuković — Macchiedo — Zaffron 41.
Dubrovnik — Vuletić — 42.
Kotor — *Perast* — *Ercegnovi* — Nikolić 42.
— od vanjskih občinah:
Zadar — *Rab* — *Pag* — Fanfogna — Zanchi — 45.
Šibenik — *Skradin* — Piperata — Raimondi — 45.
Benkovac — *Obrovac* — *Kistanje* — Radulović — 45.
Drniš — *Knin* — Vrljika — (Izvješće i prosvjedi — 45, 46 d o 50, 51, 58 82) — Divnić — Mery — Kovačević — 82.
Spljet — *Trogir* — *Omiš* — (prosvjedi 87' 97, 101) — Danilo — Moretti — 102
Hvar — *Vis* — *Brač* — Vusio — Vranković — 103.
Sinj — (prosvjedi — 103, 104) — Alesani — Rossignoli — 105.
Imocki — Rossi - 104.
Vrgorac — *Makarska* — *Metković* — Klaić — 104.
Dubrovnik — *Cavtat* — Bonda — 106.
Korčula — *Ston* — *Orebić* — (prosvjedi 104, 105) — Klaić — 105 — 109.
Kotor — *Novi* — *Risan* — *Budva* — Joanović — Sbutega — 107.

Zastupnici pri Carevinskom Vjeću — izabrani — Lapenna — Begna — Kovačević — Alesani — Bonda — 109 —

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

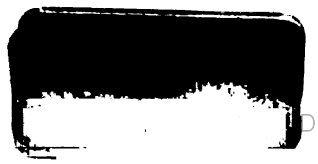

Digitized by Google